desenul
din covor

Lídia Jorge

Valea pasiunilor

EDITURA
ART

Ideea desenului din covor nu putea să nu apară în mintea romancierilor, inventatori ai atâtor vieți paralele. Dincolo de orice filosofie, intuiția lor creatoare nu putea să nu stabilească anumite conexiuni între existența unui individ (personaj) și destinul său. Existența acestuia, spectaculoasă sau ternă, este o succesiune de evenimente și stări, de „noduri și semne", al căror rost personajul însuși probabil că nu-l va înțelege niciodată. Această existență e scrisă pe *dosul covorului*, cu încâlceala lui de fire. Dar romancierul, ca orice demiurg, are acces la „semne" și la sensurile lor în virtutea cărora își proiectează, de altfel, personajele. El e singurul care vede fața covorului și „desenul" – adică destinul.

Proza contemporană – careia îi este dedicată această colecție – va oferă propriile ei „covoare" și „desene".

Descoperiți desenul din covorul țesut de Lídia Jorge.

Lídia Jorge

Valea pasiunilor

Colecția Desenul din covor

GRUPUL EDITORIAL ART

Comenzi – cartea prin poştă
C.P. 78, O.P. 32, cod 014810, sector 1, Bucureşti
tel.: (021) 224.01.30, 0744.300.870, 0721.213.576;
fax: (021) 224.32.87
Comenzi – online
www.editura-art.ro

LÍDIA JORGE este una dintre cele mai importante scriitoare portugheze din generaţia postrevoluţionară, fiind o referinţă a noii literaturi din ţara sa. Cărţile ei sunt publicate şi traduse în spaniolă, franceză, engleză, germană, italiană, greacă, ebraică, suedeză.

Scriitoarea s-a născut în satul Boliqueime din regiunea Algarve, sudul Portugaliei, în 1946. După ce termină liceul, se mută în Lisabona pentru a urma Universitatea, unde îşi obţine licenţa în lingvistică romanică. Se căsătoreşte cu un cadru militar alături de care merge în coloniile portugheze din Africa. Şederea ei în Angola şi Mozambic coincide cu ultima perioadă a Războiului Colonial Portughez din Africa.

Primul său roman, *O Dia dos Prodígios* [*Ziua miracolelor*] (1980), este considerat o manifestare puternică în sânul noului val de scriitori din Portugalia. Romanul *Valea pasiunilor* (1998) a câştigat numeroase premii: Premiul Dom Dinis al Fundaţiei „Casa de Mateus", Premiul *Bordalo*, Premiul *Máxima* de literatură, Premiul pentru ficţiune al PEN-Clubului Portughez, Premiul Jean Monet pentru Literatură Europeană. Alte scrieri la fel de bogat premiate: *A Instrumentalina* [*Instrumentul mic*] (1992), *O Conto do Nadador* [*Povestea înotătorului*] (1992), *Marido e Outros Contos* [*Soţul şi alte povestiri*] (1997), *O Belo Adormecido* [*Cavalerul adormit*] (2003). Piesa *A Maçon* [*Zidarul*] a fost jucată la Teatrul Naţional Dona Maria II în 1997, iar *A Costa dos Murmurios* [*Coasta murmurătoare*] a fost adaptată pentru cinematografie.

În 2006, Lídia Jorge primeşte Premiul pentru Literatură din partea Fundaţiei „Günter Grass" pentru întreaga activitate.

Lídia
Jorge

Valea pasiunilor

Traducere
din limba portugheză
de Micaela Ghiţescu

EDITURA
ART

Redactor: Iulia Iarca
Corector: Mariana Muşuroiu
Tehnoredactor: Ecaterina Godeanu
Design copertă: HighContrast.ro
DTP copertă: Alina Adăscăliţei

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
JORGE, LÍDIA
Valea Pasiunilor / Lídia Jorge; trad.: Micaela Ghiţescu. - Bucureşti : Art, 2008
ISBN 978-973-124-277-4

I. Ghiţescu, Micaela (trad.)

821.134.3-31=135.1

Carte apărută cu sprijinul Direcção-Geral do Livro e das Bibliotecas, Portugalia

Lídia Jorge
O Vale da Paixão

© O Vale da Paixão, 1998, Lídia Jorge e Publicações Dom Quixote
© GRUPUL EDITORIAL ART, 2008, pentru prezenta ediţie

Lui David

1.

La fel ca în noaptea când Walter Dias şi-a vizitat fiica, paşii săi se opresc din nou pe palier, el se descalţă lipit de perete cu agilitatea unei umbre, se pregăteşte să urce scara, iar eu nu-l pot face să se răzgândească pentru simplul motiv că doresc să ajungă repede pe ultima treaptă, să deschidă uşa fără să bată şi să treacă peste pragul îngust, fără să spună un cuvânt. Aşa s-a şi întâmplat. Nici nu avusesem timp să reconstitui gesturile astea şi el deja se afla în mijlocul camerei ţinându-şi pantofii într-o mână. În noaptea aceea îndepărtată de iarnă ploua peste câmpul de nisip, iar zgomotul apei căzând pe ţigle ne proteja de ceilalţi şi de lume ca o perdea densă pe care nici o forţă omenească n-ar fi putut s-o rupă. Altfel, Walter n-ar fi urcat şi nici n-ar fi intrat în odaie.

Pe atunci, casa din Valmares îşi pierduse deja majoritatea locatarilor, iar încăperile unde trăiseră descendenţii lui Francisco Dias erau închise de-a lungul coridorului unde, pe timpuri, se încrucişau cu toţii. Pe atunci era foarte greu să-i deosebeşti după paşi. Mulţi copii şi nepoţi, trei nurori şi un ginere, umblând neîncetat încă din zori, scoteau o grămadă de zgomote greu de deslușit pentru un copil care stătea, într-o cameră, să asculte ore în şir. Totuşi, în iarna aceea, la începutul anilor şaizeci, paşii celor care

mai rămăseseră erau la fel de uşor de identificat ca şi feţele sau fotografiile lor.

Erau paşii liberi şi uşori ai copiilor Mariei Ema, încă mititei, încă şovăielnici, amintind de fuga unor rozătoare, după modul cum parcurgeau coridorul în grup zglobiu. În contrast, erau paşii grei ai lui Francisco Dias produşi de cizmele pe care luceau două şiruri de blacheuri ce împrumutau mersului său un zdrăngănit de fier, urmându-l pretutindeni ca şi cum ar fi purtat o coroană pe picioare. Şi mai erau paşii lui Custódio, mai uşori decât ai tatălui său, dar şi ei armaţi cu apărătoare de metal, pişcând ici şi colo dala şi cimentul cu mersul lui asimetric de şchiop. Paşii acestuia erau cu mult mai uşor de recunoscut. Sunetul se auzea sincopat dinspre camera de la apus unde dormea cu Maria Ema, sunetul ieşea din cizmele lui Custódio ca o falie, o deviere de la sol şi de la realitate, un dezechilibru. Totuşi, în acea asimetrie, paşii fiului mai mare al lui Francisco Dias păreau regulaţi, mai regulaţi decât paşii celorlalţi. La auzul acestora stăteai să asculţi falia, tăcerea unuia dintre picioare, ca un pendul care se agită şi promite o bătaie inegală ce nu mai vine niciodată. Era imposibil să nu-i recunoşti paşii străbătând casa din Valmares, încrucişându-se cu ai Mariei Ema care nu se opreau niciodată lângă ai lui.

2.

Fiindcă mai era şi sunetul paşilor Mariei Ema, nevasta lui Custódio, paşi de cauciuc dimineaţa şi de talpă după-masa, dar acum, de când se întorsese cumnatul ei, purta tocuri înalte. Se auzeau prin casă, călcând pe dale, trecând uşor peste rogojini şi lovind în lemn. Atunci când umbla, puteai ghici rochia învoaltă deasupra pantofilor, picioarele ei albe, talia subţire. Erau paşii ei, în casa cea

mare din Valmares, o casă destul de îndepărtată de Atlantic ca să nu se audă cum se sparg valurile pe timp de furtună, dar nu atât de departe pentru ca praful sărat al valurilor să nu-i atingă faţada. Erau paşii ei, diferiţi de ai celorlalţi. Dar şi paşii lui Walter se distingeau uşor.

Walter Dias revenise cu o lună în urmă şi purta pantofi buni, din piele de bivol. Moliciunea furniturilor reducea impactul asupra solului, dar nu diminua scârţâitul unui soi de spumă ce se comprima sub picioarele lui când trecea pe coridorul pustiu. Cu toţii îi cunoşteam paşii tăcuţi şi, totuşi, denunţători, suavi ca o respiraţie şi prezenţi ca un suflu. Copiii Mariei Ema ţipau de cum îl vedeau că trece pragul: „Uite-l că vine!" Toţi erau atenţi la intrările şi ieşirile lui. Aşa că, în noaptea aceea, era mai bine ca posesorul paşilor de spumă să se oprească pe palier şi să-şi ia toate măsurile. Walter Dias a intrat fără să bată, s-a sprijinit de uşa pe care tocmai o închisese, zăvorând cu mâna buzele fetei: „Te rog, nu ţipa...", a spus el în noaptea când şi-a vizitat fiica. Ea îl aştepta, dar nu crezuse că ar putea veni cu adevărat. Şi, abia după aceea, el s-a aşezat pe un scaun, s-a încălţat şi a luat lampa cu gaz, a mărit flacăra în formă de petală de mac până ce baza ei s-a înverzit şi a apropiat-o de obrajii fetei. A apropiat-o, ca şi cum fasciculul de lumină ar fi fost o lentilă, şi a început să o privească, să o cerceteze din faţă şi din profil, în timp ce ploaia puternică se lupta cu geamurile ferestrei.

3.

Da, în noaptea aceea când lampa se ridicase până la nivelul părului ei, când ploaia forfotea îmbibând pământul fierbinte şi arid – rudă a deşertului – când flacăra aprinsă, înaltă tremura în faţa ochilor ei, când mirosul de petrol ars se răspândea prin odaie, într-o pauză a ploii, a început să

se audă pasul inconfundabil al lui Custódio Dias. Erau paşii săi şchiopi. Porneau din fund, din partea de apus a casei, înaintau pe coridorul înconjurat de uşi înalte, treceau peste galeria transversală unde se uneau patru dintre aceste uşi şi atunci Custódio s-a oprit pe palier şi a strigat: „E cineva acolo sus?"

Lampa era acum micşorată la minimum, flacăra părea un licurici încremenit în spatele sticlei, iar Walter Dias o mai proteja şi cu mâinile, ţinându-şi respiraţia, nemişcat, cu genunchii îndoiţi ca şi cum ar fi fost gata să atace sau să se apere. Iar ea, care încă nu se urnise din locul unde o găsise, voia să facă ceva contra acelor paşi, căutând în minte o idee sau o acţiune prin care să poată contracara primejdia. În plus, ea avea certitudinea că Walter urcase doar pentru că ea îl chemase în gând. De aceea, dacă Custódio i-ar fi găsit acolo, ascunşi în odaie, ea ar fi fost răspunzătoare de lucrurile grave ce se puteau întâmpla, tocmai într-un moment când se respira o fericire nemaiîntâlnită vreodată în casa din Valmares. Într-adevăr, Custódio Dias a început să urce scara cu lanterna de buzunar îndreptată spre uşă. Ştiau asta pentru că lumina trecea peste prag şi se răspândea pe podeaua camerei, dar fiul cel mare al lui Francisco Dias s-a oprit la mijlocul scării şi a strigat din nou: „Cine e acolo sus?" După care s-a lăsat o tăcere fără sfârşit, până când, în cele din urmă, Custódio Dias s-a întors pe treaptă şi a început să coboare. Paşii inconfundabili ai lui Custódio Dias au parcurs scara, au dispărut pe coridor, s-au dus să moară în camera dinspre apus, unde dormea cu Maria Ema în anii şaizeci. Şi ploaia a reînceput să bată.

Abia după aceea Walter a dus-o până la oglindă, a deschis dulapul, i-a strâns încheietura mâinii şi, până la urmă, ca şi cum n-ar fi fost niciodată acolo, a dispărut la rândul său pe coridorul întunecat.

4.

Dar, în noaptea asta, el nu are nevoie să protejeze lampa şi nici să-şi ţină respiraţia. Dacă ar face-o, ar fi doar ca o repetiţie sau în amintirea unei clandestinităţi care nu-şi mai are rostul. Acum, Walter Dias poate să lase uşa deschisă, să umble cu paşi de talpă sau chiar de fier, dacă vrea, fiindcă puţini ar fi cei cărora le-ar păsa de legătura noastră sau chiar de viaţa noastră. Suntem ocrotiţi de uitarea pe care o ţes anii şi de însăşi armonia care s-a aşternut peste unirea Mariei Ema cu Custódio Dias, rămaşi singurii locatari ai acestei case.

În nopţile de vară, când luna sau stelele par a fi măştile unor entităţi cinice care râd de departe, bărbatul şi nevasta rămân îmbătaţi de claritatea boltei cereşti, urzind tăceri complice de admiraţie. Îşi permit să facă asta, odată ce obiectele şi fiinţele incomode sunt puse la păstrare în cutiile lor şi nu mai e nimeni de pedepsit, nimeni de ucis. Ei ştiu că au atins zenitul de zăpadă al vieţilor lor. Uneori, măslinii sunt albi ca şi cum o pulbere de argint ar cădea peste coroanele lor şi amândoi comentează ce văd, aşezaţi pe şezlongurile oferite de copii în orele grăbite când îi vizitează. Au adus cu ei şi un şir de umbrele de plajă pe care cei doi soţi nu le închid niciodată şi la umbra cărora se aşază, chiar şi noaptea.

De altfel, casa e aşa cum a fost, copiii Mariei Ema ajută şi ei, nu refac pereţii, doar îi vopsesc cu straturi succesive de zugrăveală, iar acum cei doi, dându-şi mâinile, fac parte din zidurile pe care vor să le renoveze. Conform proiectului, faţada şi curtea vor fi refăcute şi zugrăvite, buldozerul va trebui să excaveze o piscină albastră, în forma unei urme de pas uman, în groapa unde pe timpuri Francisco Dias păstra băligarul. Acolo, smochinii cenuşii vor fi tăiaţi, pentru ca în locul lor să se ridice nişte palmieri adulţi de care să atârne hamacuri albe. Va trebui să se şteargă

de pe trotuar umbra animalelor bătrâne, iar curtea să se transforme într-un loc agreabil. Însă pe dinăuntru s-ar menţine bârnele, balustrada, scara, uşa camerei de la etajul întâi, clanţa ei, pragul şi podeaua. Poate că se vor păstra aceeaşi lumină şi acelaşi sunet de paşi pe duşumele, acelaşi miros de săpun şi de ceară. Acelaşi palier şi aceleaşi trepte. Astfel, Walter Dias va putea să umble în întuneric sau cu ochii închişi ori de câte ori va voi, fiindcă nu se va rătăci. Totuşi, ca în noaptea paşilor şi a ploii, mi-aş dori ca Walter Dias să urce în camera fiicei lui, zâmbitor, cum îi era obiceiul, doar ca să o viziteze.

Fiindcă în noaptea aceea din şaizeci şi trei a fost un moment când Walter a rămas suspendat în mijlocul camerei, cu lampa ridicată şi cu flacăra gazului oscilând, şi i-a spus: „Ştiu foarte bine că te-am dat în schimbul Indiei, şi, până la urmă, India nu te merita. Nici călătoria până acolo şi înapoi. Înţelegi?“ Şi atunci ea a fost aşa de surprinsă că nu putea vorbi, nici gândi. I se părea imposibil ca Walter Dias, venit de atât de departe, să fi intrat în camera ei, cu pantofii în mână ca un hoţ, doar ca să-i ceară iertare pentru un fapt care, pentru ea, era un dar. „India nu te merita“, a spus el în clipa aceea, ca şi cum nu ar fi fost bucuros că se află acolo.

5.

Era înainte ca paşii lui Custódio să urce până la mijlocul scării. Flacăra lămpii era încă mare. Ploaia forfotea ca o perdea care se trage sau se destramă, iar el a adăugat, cu lampa ridicată şi cu ochii în ochii ei: „Niciodată nu ţi-am dat nimic“. Şi ea stătea la fel de surprinsă, fiindcă ştia că nu era adevărat şi voia să-i dovedească asta, să-i arate că era înconjurată de obiecte şi de fiinţe lăsate de el, de imagini, de idei şi de fundamente, de ţesături şi de

desene, suficiente şi potrivite, provenind de la el. Iar dacă-şi dorise întâlnirea aceea, era doar ca să-i explice cum trăia cu el, în absenţa lui, prin toate câte avea. Voia să-i spună că el nu îi datorează nimic, dimpotrivă, că totul e întocmai ca o înmulţire bine calculată, ce rezistă întotdeauna la aceeaşi probă reală până la capătul logicii şi al secolelor. Dar în noaptea aceea îi era imposibil să explice, poate pentru că nu avea cuvintele ori poate că le avea, dar nu ştia să le îmbine, oricum ar fi fost, asta simţea ea în momentul de surpriză când el era acolo. În fond, era uimită de declaraţia lui şi i se părea ciudat ca el să rişte atât de mult doar ca să-i pună lumina lămpii lângă obraz şi să-i spună că greşise faţă de ea. Ce idee absurdă era asta că niciodată nu-i dăduse nimic?

Şi asta reuşea ea să gândească, dar nu să şi spună.

Când paşii lui Custódio s-au stins, Walter a mărit din nou flăcăruia şi a început să facă promisiuni despre o avere pe care intenţiona să i-o pregătească, o moştenire minunată cu şosele late, aeroporturi, universităţi cu coloane dorice şi inscripţii greceşti, o lume întreagă de dolari, de afaceri şi de călătorii. Iar el avea să-i arate păsările care-i plăceau cel mai mult, cu ciripiturile lor, dacă ar petrece o zi împreună; de exemplu, prin Canalul Panama. Îi plăceau păsările din ţările calde, deşi pentru a locui şi a face bani le prefera pe cele reci. Dintr-un motiv oarecare începuse cu India, iar acum se stabilise într-o ţară cu zăpadă. Tocmai avea să o ducă, spunea el, într-o zonă rece, dar pe urmă vor coborî, din când în când, pentru că nu va avea linişte până când nu-i va fi arătat fiicei sale Statuia Libertăţii de pe partea cu râul Hudson. Ea va ajunge acolo cu el, dacă va vrea Dumnezeu. Şi pământul liber, şi comerţul liber şi amorul liber, toate astea voia să i le ofere, dacă va vrea Dumnezeu. „Ai să vezi, o să-ţi plătesc tot ce îţi datorez", spunea Walter Diaz în noaptea din iarna lui şaizeci şi trei, când petrolul începea să scadă în sticla pântecoasă.

Ea-şi aminteşte de acea parte a nopţii, de energia vorbelor lui: „Îţi poţi imagina? Un turc a început să plângă pe punte când a zărit statuia Libertăţii. Şi eu la fel. Ai să simţi acelaşi lucru ca turcul..." Şi acum devenise limpede că petrolul nu va dura până în zori. Atunci, cum să poată continua când era evident că nu va mai exista nici o altă noapte? Nu aveam decât una singură, noaptea aceea de ploaie, şi certitudinea că era unică; graba ne împiedicau să o trăim. Dar noaptea asta e lângă noaptea aceea şi amândouă sunt lipite ca şi cum ar fi una singură, închisă între apusul soarelui şi zorii zilei. Cui îi pasă de lunga zi care le desparte?

6.

Într-adevăr, ca în noaptea aceea, Walter urcă ţinând pantofii în mână, cu gabardina de culoare deschisă peste costumul închis şi intră, dar nu încuie uşa, nu se încalţă, nu ia nici o lampă, nu se aşază, nici nu se scoală. Rămâne nemişcat pe prag, parcă intimidat, ceea ce e nedrept, fiindcă vine să-şi ceară iertare când nici măcar nu ar avea pentru ce să se justifice. Nu e nevoie. A trimis prin poştă de la Corrientes de Arena exact ce a vrut, restul a fost lucrarea întâmplării. Nu trebuie să se repete, nici să rămână nemişcat. Walter Dias vine să reitereze cuvintele scrise chiar de mâna lui, cu inconfundabilul său scris înclinat înainte – *Las nepoatei mele, drept unică moştenire, această pătură de soldat*. Iar în colţul de sus din dreapta al cărţii de vizită, un mic desen de pasăre.

Un desen, nu, mai curând o schiţă, un soi de pecete, liniile fundamentale ale siluetei unei păsări. O schiţă de pasăre care traversează graniţele, poate că o încrucişare hibridă dintre o becaţă şi o rândunică din Arctica. Poate că forma unei zburătoare care nici nu există. Cartea de vizită protejată de îndoiturile păturii. Pentru că ceea ce i-a trimis

era vechea sa pătură de la cazarmă, doi metri pătraţi de stofă groasă, tiviţi cu aţă maro. Ceea ce n-ar avea nici o importanţă, dacă pătura n-ar fi fost expediată chiar de el şi dacă n-ar fi fost păstrată cu grijă şi curăţată, în aşa fel încât să se poată distinge, într-un colţ, insigna Regimentului 16 Infanterie. Se vede că pătura a aparţinut recrutului 687 din 45, conducător auto, pe nume Walter Glória Dias, cunoscut după fluierat, după mers şi după animalele pe care le desena, drept soldatul Walter. Ea a primit-o chiar în dimineaţa asta şi a întins-o pe podeaua camerei. Dar pe cartea de vizită, cum am spus, a scris acel mesaj cu grijă, aceeaşi grijă clandestină care l-a făcut să urce desculţ în camera unde dormea fiica lui.

De altfel, chiar în noaptea aceea, pătura nu se vedea, dar era prezentă. El însuşi a spus, după ce au dispărut paşii lui Custódio Dias, în momentul când flăcăruia era din nou mare, iar ploaia cădea blând: „Ah, câte nu ţi-or fi zis!“ Râdea, aproape întotdeauna râdea: „Pariez că ţi-au vorbit de un chefliu cu poreclă de soldat şi cu o pătură pe care o folosea drept saltea ca să deseneze păsări. Câte nu ţi-or fi zis despre pătura şi păsările astea... Ţi-au vorbit de mine ca de un şarlatan, un vântură-lume, un vagabond care străbate mări şi ţări. Pariez că ţi-au otrăvit sufletul. Ce ştii tu despre toate astea?“ Uneori, faţa lui îşi pierdea veselia şi era cuprinsă de un soi de furie care îl întuneca, făcând ca ochii să-i pară albi. „Spune-mi, repetă-mi ce ţi-au zis. Spune-mi adevărul...“

Dar ea nu ştia ce ziseseră, pentru că întotdeauna transformase ce auzea şi de asta nu-i putea explica lui Walter Dias, chiar dacă el i-o cerea şi ea ar fi vrut să-i împlinească dorinţa; pentru că nu controla distanţa dintre ce i se spunea şi ce auzea. Oricum, chiar şi numai pentru a rezuma puţinul pe care îl ştia, tot nu dispunea de timp, fiindcă gazul se isprăvea şi sticla lămpii se întuneca. Singurul lucru pe care i l-ar fi putut spune e că tot ce avea legătură

cu el era bun şi că tot ce adunase ea bun nu putea să fie expus în acea scurtă porţiune de noapte, n-ar încăpea sub formă de cuvinte în ora aceea supravegheată de mâna puternică a ploii. Era inutil să înceapă. De ce să risipească acel timp – când Walter era atât de aproape – ca să spună, de exemplu, că dintotdeauna ştiuse că Maria Ema fusese femeia a doi bărbaţi? Şi că Francisco Dias era bunicul ei de două ori? Că dintotdeauna ştiuse de existenţa unei ambiguităţi, unei dedublări, rezultând din două entităţi duble, unite undeva în trecut, în preistoria vieţilor lor?

Bineînţeles că ştia că cei trei fraţi ai ei, copiii Mariei Ema şi ai lui Custódio Dias, nu-i erau fraţi adevăraţi. Ştia că fraţii ei erau şi verişorii ei, că acelaşi sânge care îi unea îi şi despărţea. Şi mai ştia că în toate actele de identitate exista o minciună, dar ea colabora cu minciuna, pentru că din ambiguitate apăreau întâmplări fertile şi călduroase născute parcă din adevăruri. Ca şi cum fertilitatea şi veselia s-ar fi născut pe terenuri diferite de marginile drepte dintre adevăr şi falsitate. Îşi amintea de momente bune, de neuitat, legate de ascundere şi de minciună, ca atunci când Fernandes, soţul Adelinei Dias, o învăţase litera W.

Nu şi-l amintea pe el, ci mâna lui de ucenic de electrician şi vocea lui peste umăr, spunând: „Fă doi V suprapuşi, uniţi la bază, drepţi, lângă linie... haide, fă, fă." Vocea scăzută a lui Fernandes, mâna dibace a lui Fernandes trasând un W. „Şi acum scrie tu – Walter Glória Dias..." Desena chiar el litera pe hârtia albă. Şi aceea fusese o zi bună, o după-amiază fierbinte, când încă mai existau găini în cârduri iar copiii aveau misiunea să le gonească din curte cu nişte beţe lungi. Şi nici măcar faptul că, în după-amiaza aceea, păsările au năvălit în curte şi au dezgropat florile, risipind îngrăşământul, nici măcar acel fapt supărător nu reuşise să-i micşoreze bucuria de a fi

desenat cele două V-uri care păreau un M plutind cu capul în jos sau două V-uri zburând cu aripile în sus. Începând cu după-amiaza aceea, fiica lui Walter poseda o literă nouă, a douăzeci şi patra, cea despre care nu putea vorbi pentru că vocea lui Fernandes i-o interzicea. „Fă W, W de la Walter, dar şi de la Watt, asta se învaţă la Electricitate...", spunea el, ca nou locatar în casa din Valmares. Până a plecat, cu ocazia primei evadări, lăsându-i pentru totdeauna litera clandestină.

Ar fi reuşit să explice toate astea dacă ar fi avut timp, dacă ar fi dispus de o bună parte din noapte. Ar fi putut chiar să o facă destul de bine, de vreme ce ştiuse să rezume nenumărate basme şi fabule, începând chiar să condenseze pasaje din *Iliada*, memorând fraze întregi: *„Pleacă, du-te, Vis primejdios, până la finele corăbii ale Aheilor. Când vei fi în cortul atridului Agamemnon, vorbeşte exact aşa cum te învăţ eu fără să omiţi nici un singur amănunt, pleacă."* Ar fi vrut să spună cu voce tare pentru ca Walter Dias să audă. Dar, cum nu reuşea să recite şi nici să rezume ce era incapabilă să recite, din cauza timpului care se scurgea, el a putut repeta de mai multe ori, fără să obţină un răspuns: „Spune-mi ce ţi-au zis, ce ţi-au înşirat, ce ştii tu despre noi doi!" Şi, pe urmă, ţinând lampa dreaptă, ridicată la nivelul umărului, a spus: „O grămadă de lucruri nu ţi-am dat!" A spus Walter Dias, cu gabardina albă îmbrăcată, udă la umeri şi la poale, dovadă că nu putea să mai rămână acolo, că nu aveam timp.

7.

Dar, cu o oră înainte sau doar cu câteva minute înainte, Walter începuse să facă promisiuni cu voce scăzută, atât de scăzută că majoritatea cuvintelor se pierdeau, deşi oricum n-ar fi avut nici o importanţă. De altfel, promisiunile

lui Walter au devenit de neuitat în noaptea aceea, pentru că povara apei pe ţigle le făcea de neînţeles, dar le adăuga o muzică ritmată. Buzele şi ochii lui Walter deveneau coloraţi şi agili. Şi totuşi, el nu trebuia să spună deloc toate câte spunea: „Caramba, o grămadă de lucruri nu ţi-am dat!" Şi promitea, promitea. Şi cum am mai spus, ea auzea doar cuvintele care alcătuiau promisiunile, nu promisiunile însele, fiindcă ce îi promitea n-o interesa. Era ca şi cum între pensele gabardinei, în mijlocul pieptului, ar fi avut o cutie din care îi ieşeau aceste cuvinte ciudate: „Cât de mult îţi datorez!"

Şi doar ca să-l liniştească, ea ar fi vrut să se desprindă de tăblia patului unde rămăsese sprijinită, ca să meargă la sertarul mesei unde păstra desenele şi să le răsfoiască, astfel încât să vadă chiar el cu ochii lui câte îi dăduse fără să-i fi promis. Păi cum ar putea Walter să-i datoreze ceva, orice, dacă ea avea în odaia ei *Albumul păsărilor* de Walter Dias? Dacă albumul crescuse în volum prin grija ei şi ea se simţea unica posesoare a tuturor desenelor lui? Walter nu cunoştea traseul acestor desene. I le trimitea fratelui Custódio ca şi cum ar fi fost pentru el, când, de fapt, erau pentru Maria Ema, iar când Maria Ema le epuiza conţinutul şi le punea deoparte, desenele ajungeau în posesia fiicei lui Walter. Albumul se formase încet, neregulat, printr-un proces de răbdare asemănător creşterii unui arbore, cu roadele lui târzii pe care le aştepţi. Şi asta trebuia să-i explice lui Walter în noaptea aceea, pentru ca el să nu-şi tot mişte buzele cu atâtea promisiuni. Ar fi vrut ca el să-şi ţină buzele tăcute, poate nemişcate, poate lipite, să o lase să i le contemple fără vorbe, mute ca suprafaţa udă a gabardinei, aşa cum ea îşi imaginase înainte de a-l fi făcut să urce. Dar nu putea.

Voia să-i spună că în Valmares poştaşul trecea pe bicicletă aducând, din când în când, o scrisoare adresată

fratelui mai mare şi că Francisco Dias declara, aşezându-se la masa din lemn de castan: „A sosit o scrisoare de la vânătură-lume! Poţi să începi să o citeşti...“ Uneori, câte unul dintre ceilalţi fraţi mai asculta începutul, dar erau atâţia în jurul mesei, fiecare atent la treburile şi la mâncarea lui, că nimeni nu auzea. Custódio îi citea doar tatălui său, iar acesta repeta frazele demne de batjocură sau de mânie. Abia după ce termina lectura cu voce tare, fiul îi trecea nevestei sale desenul de pasăre care însoţea scrisoarea.

Da, o vedeam pe Maria Ema citind scrisorile în faţa ferestrelor, eu luam desenele, dar mă grăbeam să le restitui şi toate se adunau lângă corespondenţă, pe comoda de pe coridor. Încetul cu încetul, grămada de desene se transforma într-un teanc de foi volante, unite sub o copertă, pe care fraţii aveau să-l numească *Albumul cu Păsări* al ei. În picioare, în faţa comodei cu scrisori, ea studia desenele. Cucul de India, ibisul din Sofala, colibriul din Antile sau gâsca din Labrador se aflau acolo, la dispoziţia tuturor, deşi erau doar ale ei. Un drept cucerit prin uzanţă, căci, fără ca cineva să i-l fi transmis în mod expres, albumul pe care toţi îl puteau răsfoi îi aparţinea ei. Chiar dacă toţi ceilalţi le atingeau, ea se simţea legatara universală a desenelor lui Walter. Le aştepta, privindu-le de departe, răsfoindu-le în lipsa celorlalţi, copiindu-le, refugiindu-se cu ele în colţuri sigure. Punându-le, apoi, la locul cuvenit, discret, să nu vadă nimeni. Reintroducându-le între coperte, foaie peste foaie, până ce albumul se transformase într-un obiect atât de comun, încât alcătuirea lui a părut destinul inevitabil al desenelor de păsări. Fiindcă Walter era cel care le trimitea, iar ea le avea acolo, la îndemână, în noaptea cu ploaia. Atunci, cum putea el să spună în continuare că nu-i dăduse niciodată nimic?

De asta, dacă streşinile n-ar fi fost putrede şi ţiglele strâmbate şi apa n-ar fi gemut în cursul ei când senin,

când grăbit, ea ar fi deschis sertarul de la masă şi i-ar fi arătat câtă grijă a avut de desenele cu păsări. Pentru ca el să priceapă de ce se mira ea atâta de promisiunile nesfârşite pe care i le citea după mişcarea buzelor. La ce mai foloseau promisiunile în noaptea aceea când ea îl atrăsese prin forţa gândului, iar el ascultase şi apăruse desculţ, cu pantofii în mână? „Te rog, nu vorbi. Nu te mişca. Ascultă-mă!" spusese el.

Nu, nu era nevoie să-şi ceară scuze, ea nu-l chemase pentru asta. Avea multe, poseda tot ce-şi putea dori. Dacă noaptea aceea s-ar fi repetat, i-ar fi putut povesti cum îşi amintea de întoarcerea lui din India şi cum păstrase acea venire pentru a face un film mai important decât *Îngerul albastru* sau *Anna Karenina*, mult mai important decât toate filmele pe care le văzuse. Filmul lui Walter Dias. Ar fi vrut să spună că avea cincisprezece ani, dar că era obişnuită să deruleze filmul lui Walter Dias ori de câte ori dorea, oriunde s-ar fi aflat, iar el îi apărea întotdeauna aşa cum era acum şi aşa cum fusese înainte, şi că filmul acela era o moştenire imaterială, invizibilă pentru ceilalţi, dar concretă pentru ea, un film în care nu intra şi nici nu ieşea nimeni fără voinţa ei. Un film despre venirea lui Walter.

Ar fi vrut să-i explice cum moştenise venirea lui la Valmares, când casa găzduia încă intactă brigada de agricultori care, după aceea, aveau să plece care încotro. Când casa mai era ocupată de fraţii Dias, sărind sus pe căruţele de lemn, identici, tăcuţi, încordaţi, aşezaţi la masă. Prezenţa lui Walter în câteva dintre ungherele casei umpluse întreaga locuinţă. Păstrase imaginea siluetei lui pe lespezi, din faţă, din spate, lângă masă, în mijlocul lor şi, pe urmă, singur, lipit de şaretă. Moştenise mişcarea aceea, ici, colo, fix, umblând, în stare pură şi, totuşi, repetată şi persistentă. Îl păstrase gravat în noaptea când Walter a urcat prin întuneric, a intrat, a luat lampa şi s-a

apropiat de fiica lui. „Nu ţipa!“ spusese el la început. „Nu te mişca.“

8.

Nu, nu o să se mişte, va rămâne sprijinită de tăblia înaltă a patului şi totuşi vrea să-i mulţumească pentru că a intrat, în cincizeci şi unu, pe poarta mare, a intrat în casa fraţilor, a surorii şi a cumnatelor lui, casa în care locuia Maria Ema şi fetiţa pe care Walter avea s-o trateze drept nepoată, iar el, îmbrăcat în kaki, ars de soarele din Goa şi de călătorie, cu dinţi albi, cu păr cârlionţat, lung, semn al cuiva care se bucurase de protecţie la militărie, intrând pe poarta casei tatălui său.

Soldatul devenise furier şi sosea, după ce parcursese ruta Capului Bunei Speranţe şi cunoscuse jumătate de lume. Câinii îi săreau până la piept. Familia era în aşteptare, într-un mod foarte diferit de-al câinilor. Maria Ema, măritată cu Custódio Dias, şedea în capul mesei şi, cu siguranţă, era acolo şi fiica ei. Era epoca marilor speranţe ale lui Francisco Dias, a marilor forfote rurale. Bărbaţii luau prânzul în grabă şi nu era nevoie să te uiţi la bucuria câinilor ca să ştii că Walter Dias era de prisos în acea întreprindere familială, concepută economic, după chipul şi asemănarea unui stat sever. Însuşi Walter Dias ar trebui să priceapă că revenise din greşeală. Pământul său nu mai era ăsta. Păsările marine de care vorbea nu erau recunoscute de fraţii săi, concentraţi asupra muncilor aspre ale câmpului. Proprietăţile lui Francisco Dias făceau din fiii săi persoane rezervate, severe, bătătorite, ca palmele mâinilor lor. Walter nici nu-şi deschisese încă geamantanele de tablă şi înţelesese deja că era în plus, că toţi voiau să-l ştie din nou plecat. Dar nu merita ca ei să se grăbească, nici să scoată cuţitele. Walter urma să plece

din proprie inițiativă. I se citea pe față. Și pentru imaginea acelei fețe, amplificându-le și îndepărtându-le pe celelalte, voia ea să-i mulțumească și nu putea.

În cincizeci și unu, Walter era încălțat și îmbrăcat în kaki, umblând prin casa din Valmares ca un explorator de păduri și arăta echipamentul pe care comandantul regimentului 16 din Indii i-l dăduse cu trei ani înainte, ca răsplată pentru anumite servicii pe care le prestase. Farfuriile fraților au fost date la o parte și, pe masă, Walter a așezat, pe lângă cizmele, batista, uniforma și bereta care îi aparțineau prin lege, o manta și un centiron pe care ar fi trebuit să le restituie; le-a mai arătat și un revolver. Un revolver Smith pe care i-l dăduse comandantul pentru protecția sa personală. Îl învârtea pe deget și-l așeza pe masă, râzând. Dar nimic din toate astea n-ar fi avut importanță dacă Walter, în loc să se adreseze surorii Adelina sau Alexandrinei, nu i-ar fi cerut cumnatei să pună chiar ea bine echipamentul într-un loc foarte special al casei. „Într-un loc sigur, foarte, foarte special, da?" îi ceruse el Mariei Ema. Toți frații erau înșirați în jurul mesei, severi ca la o cină cu Cristos, unde Cristos nu există, există doar trădătorul. Și Adelina Dias nu s-a putut abține și a strigat: „Tăicuțule, vino-ncoace! Walter se dă la propria cumnată în fața tuturor!" Făcea parte din filmul din cincizeci și unu.

Atunci frații, apărându-i pe Custódio, pe Maria Ema și pe copil, l-au întrebat pe Walter dacă are bani ca să plece din Valmares. Dacă nu are, ar fi o problemă gravă. Dar inteligența fiilor lui Francisco Dias era învăluită înăuntrul craniilor lor și, din când în când, se arăta în toată splendoarea ei. Raționamentul lor era complex și dens: „Dacă e nevoie să facem un efort ca să avem pace, îl facem!" Dacă era vorba de un mare efort, trebuiau să facă acel mare efort. Iar cu un efort enorm, fiecare dintre frații Dias ar smulge un milion de *reis* din economiile care se

îngrămădeau în buzunarele pantalonilor de doc, ceea ce, înmulţit cu şapte, ar face o sumă în măsură să-l transporte pe fiul cel mai mic până la capătul lumii. Fraţii Dias făceau socotelile în cap, scoţând în afară doar un vârfuleţ din inteligenţa lor. Da, se înţeleseseră.

Dar amintirea acelei scene nu s-a încheiat aici. Walter îşi dusese mâna la buzunarul vestei sale galbene, bătuse în buzunar, îl mângâiase, scosese dinăuntru un teanc de bancnote, le arătase, numărându-le printre farfurii una câte una, făcuse o grămăjoară de bancnote în mijlocul mesei, spunând că n-avea nevoie de banii lor, nici de ogarii lor, că venise acasă doar ca să-şi aducă echipamentul, fiindcă el, el nu dorea decât să plece. Râdea, râdea tot timpul. Ce ştiau fraţii lui despre viaţă? În Australia, un bun şofer de camion care s-ar aventura pe drumuri de pământ şi ar cunoaşte maşinile Land Rover ar face mai mulţi bani într-un singur an decât săpând o viaţă întreagă pe câmpiile înguste din Valmares. Iar el nici n-avea nevoie să se aventureze în interiorul continentului, ştia cum să câştige pe lângă coastă. În plus, călătorind, puteai să cunoşti alte specii de păsări, spusese el. „Păsări? Tăicuţule! Spune că a câştigat banii pictând păsări!", ţipase Adelina. „Cu păsările ai câştigat banii ăştia?", a întrebat unul dintre Dias, oricare dintre ei. Fiindcă toţi râdeau în jurul mesei. Râdeau ţărăneşte, râdeau până la lacrimi, cu feţele lor tinere, tăbăcite. Râdeau. E toiul primăverii în Valmares, o imagine decupată din căldura unui timp sigur – el, la masă, grămăjoara de bancnote, fraţii leşinaţi de râs în jurul mesei. Pe ea se află obiectele, încă intacte, care aveau să facă parte din moştenirea fiicei lui. Sub braţul stâng, Walter ţine înfăşurată pătura sa de soldat, atunci, în cincizeci şi unu. Adelina a mai spus, ţipând iar: „Tăicuţule! Nu s-a schimbat, îşi ţine pătura sub braţ!"

Pe urmă Walter umblă, merge prin casa prea populată. Nu se înţelege cum un furier desenator de păsări a

găsit banii aceia, dacă nu cumva prin negustorie. Toţi bănuiesc că Walter Dias se ocupă cu activităţi dubioase, dar nimeni nu poate dovedi. Mai târziu s-a spus că folosea pătura în alte scopuri, care n-aveau nici o legătură cu desenele de păsări. Şi atunci toţi râdeau. S-a spus că întotdeauna a folosit-o pentru altceva. S-a spus, mai ales, că a folosit-o din belşug la Valmares, până ca *High-Monarch* să îl ducă din Londra în Australia. Apoi, de pe acel continent atât de mare că, până la urmă, a devenit o închisoare pentru el, s-a întors pe drumul Atlanticului cu alt vapor. Dar înainte s-a mai spus că, într-o după-amiază, Maria Ema şi-a îmbrăcat fiica într-un şpilhosen cu broderie englezească. S-a spus că Walter voia s-o ia în şaretă pe fiica Mariei Ema, dar a fost împiedicat de familia Dias. S-a spus că un muncitor cu sapa a dat alarma că Walter voia s-o ia cu el, lipită de genunchiul lui. S-a spus că fetiţa fusese ridicată de pe hulube de către Francisco Dias însuşi, când şareta era deja pornită. S-a explicat, în mod elocvent, cum a fost smuls copilul de pe hulube, în strigătele lui Francisco Dias: „Opreşte-te! Opreşte-te odată, chefliule!", tunând peste toată întinderea câmpului. Dar de asta nu-mi amintesc. Îmi amintesc doar că am fost ridicată de el, în momentul fotografierii, când amândoi ne lipeam capetele şi, cu excepţia vârstelor şi a proporţiilor, păream la fel.

Dar nu i-o puteam spune.

9.

De altfel, în noaptea aceea cu ploaia, el a spus: „Nu ţipa, nu te mişca!" Şi ea continua să stea ţintuită de tăblia patului, chiar în timp ce promisiunile lui se revărsau ca un şuvoi, şi el voia ca ea să răspundă şi să spună da, că acceptă, dar ea nu zicea nimic, rămânând prizonieră a

mişcărilor buzelor lui Walter, unde, de la o clipă la alta, el ducea o ţigară fără să o aprindă. Atunci a luat-o de mână şi a tras-o prin odaie până la măsuţa de toaletă desperecheată. „Nu-ţi fie teamă, vino...", a spus el.

Oglinda era înaltă, fixată între două şiruri de sertare, o mobilă *Art Nouveau* fără nici o legătură cu dulapul sau cu patul. Era atârnată între două volute perpendiculare, concepute în aşa fel încât să se reflecteze în ea o lampă cu gaz. Oglinda venise din anii treizeci până acolo, încremenită în ciudăţenia formei sale, tocmai pentru ca Walter Dias şi ea să se poată oglindi în noaptea aceea cu ploaia. Dar era greu ca ambele chipuri să se oglindească simultan, pentru că flacăra fugea, furată de prima adiere ce se strecura printre olane. Atunci el i-a spus: „Fii atentă la ce se vede acolo!". Şi, apropiindu-se de ea, s-a străduit ca amândoi să încapă în rama oglinzii. „Fii atentă, fii atentă!", spunea el, ridicând glasul. Noaptea devenea periculoasă şi ea se simţea o criminală din cauza riscului prin care treceau amândoi. Dar surprinzător era că el vorbea ca şi cum n-ar fi ştiut că momentul era de fapt o repetiţie. „Dumnezeule, cum mai semănăm!", spunea Walter, rotind sticla lămpii, uitând de fotografia pe care i-o lăsase Mariei Ema. Mai bine zis, părea că Walter ar fi uitat de tot ce-i lăsase, pentru că, pe lângă fotografiile ulterioare făcute cu Kodakul, în faţa unor agave, unde chipurile, de mici ce erau, îi asemănau pe cei fotografiaţi cu nişte pui morţi sau îi făceau imposibil de distins, ca nişte şiruri de furnici; înainte de toate pozele acelea, existase singura, adevărata fotografie. Iar în noaptea aceea, el părea să nu-şi aducă aminte. „Cum mai semănăm!", repeta el.

Fotografia era de mărimea unei cărţi poştale, în sepia, iar copilul şedea în poala lui Walter, amândoi sprijiniţi de braţele unui fotoliu cu spătar, dar Maria Ema o ţinea ascunsă pentru ca nimeni să nu o găsească. În casa din Valmares,

îngropa fotografia spre a o scoate doar din când în când dintre veselă şi cute de lenjerie, să o extragă din căptuşeala tablourilor cu picturi flamande atârnate lângă plafon, agăţate cu sârme, înclinate spre centrul încăperii, spre mijlocul mesei de dedesubt, ca şi cum ar fi fost gata să sară pe noi. În anii cincizeci o ascundea în spatele acelor tablouri. Schimba tabloul, schimba locul ramei. Iar sâmbătă după-amiază se urca pe nişte scaune pe care le punea peste taburete, ca să scoată la iveală fotografia de după tablourile oblice, arătându-i cum şedea în braţele unchiului. „Unchiul Walter Dias!", spunea Maria Ema. Iar copilul colabora cu secretul acela, cu ascunzătorile în care fotografia trebuia să se retragă din mulţimea înconjurătoare.

10.

Cu toate astea, ce conta în noaptea aceea nu erau ascunzătorile, nici disimulările Mariei Ema, ci existenţa unei fotografii în care soldatul Walter nu mai era îmbrăcat soldăţeşte, ci purta un costum din in; copilul era lipit de el, în braţele lui şi amândoi stăteau în faţa aparatului aşezat pe trepied ca burta unei păsări cu picioroange, privind într-un punct fix cu aceiaşi ochi deschişi la culoare. Cine i-ar fi iubit ar fi spus că erau ochi de înger, cui i-ar fi fost ostili li s-ar fi părut de pisică. Adelina Dias avea să scrie mai târziu că era o privire ca de ghepard. Dar transfigurările astea personale nu aveau importanţă. Puţin conta dacă ei aparţineau unei familii animalice sau angelice. Îngerilor întotdeauna le-a fost dor de noaptea când fuseseră animale, iar lighioanele întotdeauna visează la ziua fulgurantă în care vor fi vânat întreaga creaţiune, în efigia ei de îngeri. Nu există soluţie pentru această dublă nostalgie. Ceea ce conta era că ambii aveau privirile speciei nedefinite, unite pentru a privi în aceeaşi direcţie.

Iar în anii care au precedat vizitei lui Walter, din noaptea aceea cu ploaia, ea şi-a închipuit întotdeauna că trupul ei va fi rămas lângă trupul lui, faţa ei se va fi sprijinit de faţa lui şi, timp de o clipă – nu mai mult, doar clipa fotografierii – ea va fi fost învăluită în parfumul lui bărbătesc şi îl va fi contaminat cu suflarea ei acră de copil. Şi asta era ce voia să-i spună lui Walter Dias, în noaptea aceea condensată, în care se repeta ceva fundamental, în faţa oglinzii, dar nu avea cuvinte, nu avea timp, nu putea. El, cu lampa ridicată în faţa gabardinei ude, şi ea lângă el, acoperită cu plapuma, erau împreună. „Te rog, fii atentă la ce se află faţa noastră!", spunea el, unind ambele capete în oglindă şi apa trecând peste olane, căzând pe trotuar, făcând posibilă acea întâlnire. Repetându-se ceea ce se întâmplase, cu doisprezece ani înainte, în ziua cu fotografia. Da, ea ştia ce se afla în faţa lor.

În fotografie aveau acelaşi păr cârlionţat şi capetele erau unite. Ea nu ştia cum intraseră în atelierul fotografului Matos, nici cum ajunseseră în Faro şi nici nu era capabilă să reconstituie şoseaua pe care trecuse şareta sau calea ferată care străbătea câmpul. Îi rămăsese doar amintirea gării, cu faianţele ca o tablă de şah pe perete, cu fagii ei înalţi, şi-şi aducea aminte de suflul trenului când a plecat, de plesniturile aburilor pe peisajul încins. În rest, nu ştia cum se duseseră, nici cum se întorseseră, cum scăpaseră de vigilenţa lui Francisco Dias şi de mulţimea fiilor săi. Presupunea că Maria Ema a venit cu ei, i-a însoţit, că toţi trei au fugit cu şareta, trecând pe un drumeag îngust, flancat de spice de grâu uscate. Doar după aceea au luat trenul. Dar nimic din toate astea nu conta în faţa oglinzii închistate în mobila aceea. Conta faptul că, pentru o zi, în cincizeci şi unu, toţi trei fuseseră împreună. Astfel că, nu la aparatul de fotografiat se uitau ei doi, ci la persoana care îi însoţise. Maria Ema Baptista, stând lângă aparat cu capul acoperit de o pânză neagră,

în spatele căreia fotograful aştepta de la amândoi o faptă de vitejie care să nu fie altceva decât o imagine. Dar ea nu ştia dacă păstra amintirea clipei sau dacă însăşi clipa nu era decât o născocire ivită din imagine. Ştia că păstrase textura feţei lui Walter, în momentul când acesta o ridica în braţe şi aparatul trăgea primul clişeu. Amândoi îmbrăţişaţi sub o rapidă splendoare, sub amintirea bătăii în uşă a unei veşnicii de o clipă. Certitudinea că, indiferent dacă străfulgerarea fusese sau nu o furtună, ei vor rămâne uniţi. Şi asta e ceea ce voia ea să spună, în noaptea aceea de ploaie când o parte a fotografiei se repeta în oglindă, dar nu putea.

Însă în noaptea asta, pentru ca Walter să-şi desprindă ochii din pământ şi să umble în largul lui prin cameră ca pe un chei, un chei liber, trebuie spus că asta a fost imaginea care a ocrotit-o mai târziu când a trebuit să înfrunte câinele turbat, poarta închisă, enigma matematicii, întunericul casei, intimitatea bărbatului, interpretarea *Iliadei*. Când a chemat-o cineva din cealaltă parte a nopţii şi, fără ca acel cineva să stea în aşteptare, ea a răspuns chemării. Şi-a asumat riscul ăsta, a sfidat defileul deschis către râpele ce duceau spre nimic. A ocrotit-o imaginea asta, fotografia lui Walter arătată în grabă, printre almanahuri şi castroane de supă, învelită în hârtie gri, pusă în fundul unor cutii şi în căptuşeala unor tablouri. Mai târziu, mult mai târziu, îşi amintea că a văzut-o printre tacâmurile argintate, când Custódio Dias ştia deja că Walter Dias nu se va mai întoarce. Americanii porniseră deja spre Lună, ea avea deja douăzeci de ani, se culca deja pe perne străine, pe banchete de automobil ori pe nisipul dunelor. Sau, cu alte cuvinte, se transformase deja în fiica legitimă a soldatului Walter. Dar asta s-a întâmplat la mult timp după noaptea cu ploaia.

11.

„Eşti îngheţată!", a spus el conducând-o şi punând-o în mijlocul patului, învelită în plapumă. „Acum vorbeşte-mi de tine. Ce faci?"

Şi Walter, luminat de lampa din mâna lui, s-a dus spre masa de lucru, întrebând-o dacă avea talent la desen. I-a răsfoit caietele, a tras cărţile din teancuri, s-a întors spre ea şi i-a spus satisfăcut: „Măcar la scris semeni cu mine!" După care s-a dus la garderob şi l-a deschis, a început să privească, să pipăie cu mâna, încet, hainele abia luminate ale fiicei lui. Ea îi vedea silueta, înfăşurată în gabardina de culoare deschisă, pe care o ştia udă de ploaie, dar pe care el nu şi-o scotea, iar ea voia ca el să şi-o fi scos, doar o clipă, ca să nu aibă ideea că, deşi se afla acolo, el continua să călătorească. Dar nu reuşea să-l roage nimic. El a închis garderobul cu mult mai mult zgomot decât ar fi trebuit, pentru că, în momentul acela, ploaia se potolise şi paşii se puteau auzi. De altfel, când se îndepărta de dulap, părea să aibă ochii albi şi ea s-a gândit că va trebui să-şi asume paşii ăştia zgomotoşi. Şi o clipă, ea a crezut că el se hotărâse pesemne să facă ceva furtunos de zgomotos, un gest de ruptură, un sunet care să-i trezească pe cei adormiţi, care să-i facă pe toţi să se scoale din paturile lor, ocupanţii camerei dinspre apus, copiii lor, bunicul lor Francisco Dias şi pe Alexandrina şi Blé, care fusese vechil, şi încă trei catâri şi un rest de pui şi de iepuri care ar fi ieşit din adăposturile lor şi ar fi venit cu toţii, dacă Walter şi-ar fi asumat paşii. Ar fi fost teribil, prea de tot şi atunci ea şi-a acoperit faţa cu mâinile să nu se întâmple asta. Dar el s-a apropiat, s-a aşezat la picioarele patului. Ochii lui îşi regăsiseră tonul normal, chiar dacă pleoapele erau roşii şi culoarea asta i se răspândea pe obraji: „Fii liniştită, mai avem timp! Acolo, o să ai un dulap numai cu hainele tale, iar hainele tale vor fi altfel. Vor fi călduroase,

ca să înfrunţi tot frigul acela... Ai să vezi fetele cum se joacă cu zăpadă în drum spre universitate, cu căciuli de blană trase până la nas, fără să li se vadă ochii...", a spus el, zâmbind din nou.

Dar nu era adevărat, nu mai aveam timp.

De altfel, chiar el a agitat sticla lămpii şi a observat că nu mai e mult timp, că în curând va trebui să-şi scoată din nou pantofii şi să coboare scara, dispărând ca o umbră care nici n-ar fi venit vreodată. „Dar încă nu ţi-am dat nimic...", a repetat el, încercând să aşeze pe lemn sticla lămpii aşa încât să nu facă nici un zgomot.

Lumina revenise la locul ei. Şi fata revenise la locul ei, sprijinită de tăblie. Atunci, ea a vrut să spună: „Aşteaptă!" Şi nu reuşea să spună. Poate fiindcă găsea că era simplu, uşor şi posibil de enumerat, voia să enunţe moştenirea cea mai palpabilă pe care el i-o lăsase, voia să spună cum crescuse până la cincisprezece ani însoţită de echipamentul lui militar. Pentru că, dacă i-ar spune asta, el ar înţelege. Trebuia să-i explice lui Walter Dias, înainte ca el să coboare scara umedă, cum câteva boarfe şi catarame puteau să reconstituie persoana care le purtase, iar persoana aceea putea să rămână în casă să ţină tovărăşie şi să ofere protecţie până când vreo forţă ori cineva avea să o descompună şi, chiar şi aşa, o parte fundamentală tot dăinuia. Astfel că el ar putea să intre, să râdă, să se aşeze unde ar dori, nefiind nevoie să-i dăruiască nimic altceva. Dimpotrivă, ea îi era datoare.

12.

Asta da, trebuia să-i spună urgent, înainte ca întâlnirea să devină insuportabilă, că uniforma fusese încuiată în garderobul din camera unde dormea. Geografia învălmăşelii

şi a întâmplării sfârşise prin a o pune în camera potrivită, camera aceea de lăţimea unei săli unde umbra garderobului dansa atunci pe peretele din fund. Şi ea ar fi enumerat piesă cu piesă raniţa, cizmele, jambierele, uniforma, mantaua, bereta, plosca, fularul şi centironul, suficient pentru ca Walter să dăinuie întreg în garderob. Mai ales uniforma şi bereta rămăseseră atârnate în întuneric ca o persoană care ar fi aşteptat zi şi noapte o vizită. Fata dormea la câţiva metri de uniformă, despărţită de ea prin uşa opacă. Dar fata ştia unde era cheia şi la ce servea. O vâra în broască, o învârtea şi apărea corpul soldatului. Socotea că propria ei înălţime abia depăşea lărgimea mânecii de la manta. Se băga în dulap să se compare cu mâneca. Cum am spus, fata se ducea să se uite la aceste avuţii atârnate, până ce, la un moment dat, fără să se ştie cum, au făcut molii. Brusc moliile se cuibăreau în ele ca o colonie lacomă, făcându-le bucăţi şi, când Alexandrina a observat că insectele îşi făceau cuib şi de acolo emanau plozi către hainele din întreaga casă, mantaua, uniforma şi bereta au fost scoase în stradă şi îngropate sub moşmon precum dovezile vreunei crime. „Trebuie îngropate foarte adânc!", zicea Alexandrina, pentru ca Blé să sape mai mult şi mai mult, ca şi cum uniforma ar fi fost un animal care ar fi avut carne şi ar fi putut putrezi. Maria Ema era prezentă şi lăsase să se arunce pământ peste uniformă. Mult timp, fata urma să audă sapele abătându-se peste stofă, peste corpul stofei, fără ca Maria Ema să fi zis un cuvânt. Pe urmă, umplându-şi braţele, au luat şi restul moştenirii pe care i-o lăsase Walter.

Aşteaptă! Voia ea să-i spună.

În anii care au urmat, ei îngăduiseră ca timpul să decoloreze, să uzeze, să transforme toate obiectele acelea în fragmente răspândite pe sol, amestecate cu el, de aceeaşi culoare şi substanţă. Dar ea voia să-i spună că existau

obiecte care nu dispăreau, care doar încetau să mai fie materie şi să aibă greutate, dar care deveneau amintiri. Se transformau într-un fluid imaterial, intrau şi ieşeau din corpul imaterial al oamenilor, se incorporau în circulaţia sângelui şi în cavernele memoriei, ca să rămână acolo fixate în străfundurile vieţii, dăinuind lângă ea. În noaptea aceea, ar fi fost suficient să apropii lampa cu gaz de corpul fetei în cămaşă, înfăşurată în plapumă, ca să se confirme cum locuiau acele obiecte în interiorul capului ei. În linişte, fără să dispună de cuvinte prin care să spună, adunase obiectele care alcătuiau moştenirea ei, păstrându-le întregi şi intacte ca nişte scarabei în interiorul unei piramide. Dacă Walter ar apropia lampa de fruntea ei, ar vedea cum păstrase ea întregi jambierele negre, plosca smălţuită, batista albă, raniţa maro, uniforma de flanelă cenuşie, mantaua mare de lână cu mâneca ei largă. Asta ar fi vrut ea să-i spună.

Ar fi trebuit să-i spună lui Walter, cu lampa când depusă pe noptieră, când ridicată lângă fruntea ei, ca şi cum ar fi vrut să vadă prea de aproape sau să dea foc la ce vedea, că nu asistase cu indiferenţă la delapidarea acelei părţi din moştenire, ci mai curând cu neputinţa proprie celor care ştiu că pământul e patul lacom după ceea ce naşte el însuşi. Copilul de vârstă fragedă ştie deja asta, ştie totul despre moarte şi viaţă. Pe urmă uită. Ea ştie toate acestea de când raniţa lui Walter a început să se confunde cu ierburile, lângă perete, la extremitatea proprietăţii şi această conştinţă transmisă prin obiectele lui Walter o lega de alt humus a cărui culoare nu o cunoştea, dar despre care ştia că stă în aşteptarea ei, ca un pământ bun, paşnic, unde ar trebui să aibă loc o odihnă formidabilă. Ştia asta datorită obiectelor risipite ale lui Walter. Şi voia să i-o spună, pentru ca el să înceteze să-i mai promită cheltuieli, economii şi investiţii, glorii făcute din toci cu glugă şi cu pălării ca bufniţele, care simbolizează

înţelepciunea, profesiuni liberale în lumi liberale, dar nu reuşea să-şi mişte buzele, să spună vreun cuvânt, ea care-l atrăsese acolo prin forţa gândului. Acum ploaia era blândă, căzând încetişor, după o aversă biciuită. Walter a privit lampa ca pe un pericol.

„Ascultă!", a spus el, micşorând lumina lămpii până la limită.

13.

Se auzea uşa camerei dinspre apus închizându-se. Se auzea zgomotul paşilor asimetrici venind din fund. Lenţi, de neascuns, ca două aripi care s-ar târî, una mai voluminoasă decât cealaltă, mai păroasă, târâtă pe pământ, cealaltă în văzduh, mai scurtă, mai uşoară, ritmată, având ceva ca de ceas, de maşinărie, de deşteptător. Regularitatea paşilor se apropia . Şi zgomotul se oprea lângă palier. Şi vocea alarmată: „E cineva acolo sus?" Acum paşii urcau, o treaptă, încă una, apoi cele două picioare pe aceeaşi treaptă. Şi, imediat apoi, lumina lanternei, măturând podeaua, pe sub uşă, după aceea momentul lung în care flacăra lămpii era ascunsă de mâinile lui Walter şi acea eternitate de îndoială, până ce Custódio a început să coboare, să coboare, cu paşii lenţi, puternici, asimetrici, regulaţi, pe scară în jos, în lungul coridorului, tic, toc, până în camera dinspre apus. Da, acolo dormea ea, Maria Ema. Şi fiica lui Walter Dias, învelită în plapuma lipicioasă de umiditate, lipicioasă de combustia gazului, lipicioasă şi de conştiinţa voinţei ei, care zămislise tot, s-a gândit la obiectul pe care îl ascundea sub saltea. Chiar dacă nu ştia ce să facă cu el, nici asupra cui să-l îndrepte, şi-a zis că trebuie să i-l arate lui Walter, pentru ca el să-şi dea seama că acum putea să plece împăcat, să dispară la rândul său pe coridor, liniştit, pentru că la ea niciodată nu avea

să se piardă nimic, pentru că era protejată până în cele mai îndepărtate locuri şi, de aceea, nici nu avea nevoie de prezenţa lui, de promisiunile lui, de riscul lui. La gândul ăsta, ca în somn, şi-a vârât capul şi corpul între cearşafuri şi a scos de acolo un obiect de metal negru pe care l-a pus în faţa lămpii lui Walter.

Şi, pentru că Walter mărise din nou flacăra şi se uita surprins la obiectul pe care fata îl ţinea în mâini, era natural ca o clipă să creadă că îl ţintea asupra lui, fiindcă era vorba de un revolver. Era revolverul Smith.

Dar asta nu era adevărat, nu-l ţintea asupra lui.

Voia doar să spună că putea să plece, împăcat cu viaţa şi cu conştiinţa sa, atâta tot. Şi pentru ca el să vadă cât de ocrotită e, a deschis tamburul armei şi a început să vâre în lăcaşurile cilindrului nişte obiecte de metal, chiar dacă acest gest repetat îi dădea sentimentul că trebuie să pară ridicolă şi stupidă, poate patetică precum o scenă din filmele cu Danny Kaye. Şi, în clipa aceea, Walter a apucat fata de încheietura mâinii să-i ia arma. „Dă-mi asta, fii cuminte!", spunea el, cu o voce mult mai puternică decât trebuia, cu lumina lămpii acum înverzită de combustia drojdiei de gaz, şi ea mult mai intensă decât trebuia dacă socoteai că cineva, cel puţin un bărbat şchiop, sigur nu dormea în casa aceea. Şi ea punea şi scotea piedica armei întruna, pentru ca el să înţeleagă că nu-i este frică de nimic şi de nimeni, fiindcă era vorba de noaptea în care ea reuşea să se nască şi să-şi ia rămas bun în acelaşi timp, ca *ephemera* descrisă în cartea de zoologie, capitolul insectelor, familia efemeridelor. Până în momentul când el a coborât braţul.

„Dumnezeule, ce ţi-am făcut noi!", a spus el, mai calm, cu privirea mai întunecată. Dar, fie din cauza determinării fetei, fie pentru că nişte picături începeau să-şi croiască drum printre ţigle şi să cadă plesnind în cameră, adică perdeaua de protecţie dădea semne că se va nărui,

Walter Dias a început să spună: „Calmi, o să fim foarte calmi. Departe de aici, totul o să se aranjeze. Pune asta la loc. Haide, vino încoace!" Şi a culcat-o, a acoperit-o cu pătura, a mângâiat-o pe păr pentru prima, pentru ultima, pentru singura dată în viaţă. Pe urmă s-a descălţat, a stins restul de flăcăruie şi a început să coboare. Aşa cum îşi imaginase ea, cum voise ea, cum se întâmpla în filmul pe care şi-l rula singură, fără să ştie nimeni ca să nu rănească, să nu ucidă pe nimeni, el a vizitat-o în mod clandestin. Aşteaptă! Mai voia ea să spună.

Walter Dias putea să coboare liniştit, ca o umbră lipită de perete. În mod deliberat, el îi permitea acum să rămână cu revolverul. În cincizeci şi unu îl uitase înainte să se îmbarce pe *High Monarch* şi revolverul a devenit astfel obiectul cel mai important dintre toate. Şi, în toţi acei ani nu-l văzuse nimeni, deşi unii l-or fi atins, făcând parte dintre obiectele invizibile care existau în casă. Nimeni nu se referea la el, nimeni nu părea să-i dea importanţă, cu excepţia fiicei lui Walter.

Da, încă de pe atunci erau camere la Valmares locuite doar de mobile atât de înalte şi de întunecate că păreau să fi venit de undeva din afara pământului. Într-o casă concepută de la început pentru o familie numeroasă, nu existau paturi individuale. Se trecea de la leagănul ornamentat cu un nor de organza la paturi care semănau cu punţi de vapoare, unde copiii erau asaltaţi de nişte vise înfricoşătoare. Copiii visau că se prăbuşesc abandonaţi, că se pierd între aer şi apă, între o altă mare şi un alt uscat şi nimeni nu-i salva, dar ţipau crezând că există o salvare şi o adăpostire definitive. Ţipau ca să-i audă cineva. Dar ea nu avea nevoie să ţipe, nici să cheme pe cineva pentru că întotdeauna avea un loc care o apăra şi un obiect care o proteja. Ştia că între salteaua de pănuşi de porumb şi cea de lână se afla obiectul acela. Obiectul era revolverul Smith care aparţinuse soldatului

Walter. Fiica lui Walter se ghemuia, se îndrepta, se aşeza pe revolver, înfruntând întunericul, scăpând de teroarea care o înconjura.

14.

Fiindcă întunericul era o fiinţă.

Întunericul se ridica pornind de la calea ferată, înainta, o încercuia de departe, se apropia, bântuia în jurul ei, îi strângea corpul aşa cum face lupul un cerc, îşi trimitea suflarea râncedă de lup împotriva corpului fiicei lui Walter. Iar fata, culcată în mijlocul patului, chiar în acest pat, în mijlocul imensei nopţi care bătea la marginile mării, stătea nemişcată, aşteptând ca întunericul să deschidă gura, să o lingă cu limba fetidă şi să o devoreze începând cu fruntea. Ghemuită în mijlocul patului, fiica lui Walter îşi oferea fruntea, dar şi-o oferea ca să afle dacă arma lui Walter Dias putea sau nu să tragă în puterea imundă a întunericului. Arma se afla sub propriul ei corp, îi simţea volumul dintre suprafaţa pănuşilor de porumb şi salteaua de lână. Animalul nopţii vedea arma strălucind sub corpul ei. Animalul imund vedea prin raze X, ştia că acolo se afla forţa, puterea de exterminare a întunericului şi a răului şi animalul scârbos al nopţii care o vizita pe fiica lui Walter ştia că, dacă îi atinge fruntea, va fi exterminat de revolverul tatălui ei. Atunci, dintr-un salt, fiica lui Walter se aşeza pe pat, în mijlocul întunericului şi revolverul din metal greu acţiona singur. Revolverul se întorcea spre animalul care o încercuia, ieşea prin zidurile acestei case acoperite de silitră şi se risipea în depărtare, cu urletul extraordinar al tăcerii, acolo în fund, lângă undele palide ale plajei. Fata se înfăşura peste lăcaşul armei, se făcea ghem, ca o căţeluşă de pază, îmbrăţişată de forţa lăsată, din uitare, de soldatul Walter. Aşteaptă! Ştia şi voia să-i spună.

Să-i spună că, în momentul acela, casa lui Francisco Dias era populată. Că trudeau în ea şase fii şi trei nurori, o fiică şi un ginere, trei nepoţi, fiica Mariei Ema şi a lui Custódio Dias şi primii doi fii ai lor. Mai exista o slujnică, bărbatul ei, copiii lor şi cinci sau şase muncitori cu ziua, care apăreau în zori la poartă şi erau daţi afară dacă nu ajungeau la timp. Că în anii aceia, dimineaţa devreme, se producea o forfotă la împărţirea muncilor, alimentelor, raţiilor şi fânului, după care urmau mişcările umane, amestecate cu mişcările vitelor, dependente de nevoile lor, asemănătoare cu oamenii, prin bosumflările, fugile, plecările lor furtunoase în direcţii greşite şi, când aveau loc aceste întâmplări, fiii lui Francisco Dias ţipau la animale şi se certau între ei. Dar, în afară de aceste confruntări, fraţii erau tăcuţi, gata să se despartă, deşi pentru Francisco Dias era vorba de o familie unită ca nici o alta. Stăpânul de la Valmares găsea că această casă a lui era o întreprindere solidă, o unitate de producţie asemănătoare unui stat, conducând-o aşa cum un guvernator chivernisit gestionează un stat. În numele chivernisirii, al economiei, al producţiei, în numele viitorului, un viitor serios, zgârcit, unit şi indivizibil, din care plecase doar unul, plecase Walter.

Unitatea de producţie condusă de Francisco Dias se trezea cu două ore înainte de mijirea zorilor. Ca într-un imperiu în care urechile împăratului sunt pretutindeni şi energia sa se transmite prin atmosferă, casa se trezea odată cu Francisco Dias. „Deşteptarea!", striga el, în cămaşă, spălându-se pe faţă, în întunericul curţii, făcând să zdrăngăne pe alee ligheanul de aramă, să se audă până la ultima mansardă, făcând paşi mari prin casă, cu cizmele lui cu blacheuri. În acelaşi timp cântau cocoşii, munca începuse. La intrarea în casă, în faţa planisferei, exista un afiş care înfăţişa un cocoş cu ciocul deschis, emanând o auroră radioasă. Tot ce putea fi trezit trebuia să se trezească în zorii iernii din cincizeci şi trei.

15.

Şi fiica lui Walter se trezea odată cu casa, dar alta era treaba ei.

Desculţă, sărea jos, îşi vâra capul şi corpul printre saltele, stând în patru labe, se retrăgea, se întindea, găsea arma. O lua. Arma era înfăşurată într-o pânză cu pete de rugină, iar lângă ea se aflau trei obiecte galbene, grele, trei ghinde de metal, trei cercei de culoarea aurului pe care fata îi examina. Erau trei gloanţe. Punea arma într-o parte, în cealaltă parte ghindele, în timp ce volumul zgomotelor creştea în casă. Le aşeza în linie curbă, în linie dreaptă, într-un set de doi la unu, cu vârfurile spre înăuntru, spre înafară, toate trei alăturate. Apuca arma, un volum greu chiar pentru ambele mâini unite, un obiect inviolabil, fără intrare, nici ieşire. Până ce, într-o bună zi când a încetat să mai fie inviolabil. Deodată, ceva din armă s-a mişcat, s-a separat de dosul armei, au apărut urechi pe armă, o coadă, o gură, arma s-a deschis, s-a închis. În pântecul armei erau patru orificii în care se încastrau cele trei ghinde. Una câte una, fiica lui Walter le-a introdus în orificii. Ca să le scoată, ghindele trebuiau să urmeze parcursul invers, iar ea nu voia să le lase înăuntru. Dar, într-o dimineaţă, au rămas acolo. Nu conta. Dacă angrenajul se rotea, era posibil ca ele să iasă pe gură, dar, dacă ieşea vreuna pe gură, asta însemna o împuşcătură asemănătoare cu alicea care omora potârnichea, rănea căţeluşa bătrână sau pe hoţul de pe drum. La asta servea o armă. Dacă n-ar servi, puternica lighioană a întunericului nopţii nu s-ar speria găsind-o îngropată în pat. Şi atunci ar trebui să apese trăgaciul în faţa vreunei suprafeţe oarecare. Peretele odăii părea un loc nepotrivit pentru un act care presupunea spaţiu. Dar ar putea să coboare la parter şi să pună în funcţiune arma în faţa unei persoane.

În faţa cui? Fiica lui Walter o alegea pe Maria Ema în dimineţile reci din cincizeci şi patru. În mijlocul coridorului, încă în capot, Maria Ema ar primi glonţul în locul unde cele două părţi ale hainei se suprapuneau, exact la rădăcina pieptului. Scăldată în sânge, ca potârnichea şi căţeluşa bătrână, Maria Ema ar începe să strige, desfăcându-şi capotul. După strigătele ei ar urma să strige Custódio, Joaquim Dias, Manuel Dias şi nevestele lor, ceilalţi trei Dias, Francisco Dias şi slujitorii din casă, la ora aceea aflaţi încă pe stradă, şi toţi s-ar arunca asupra fiicei lui Walter să o pedepsească, în timp ce Maria Ema s-ar ridica de la locul ei inviolabilă şi intangibilă, înfăşurată în capotul ei gri cu trandafiri mari, galbeni. Nemuritoare ca în filmele de desene animate.

Atunci, aşezată în pat, fiica lui Walter îndrepta arma spre Custódio Dias, care şchiopăta înspre animalele legate la căruţă. Îl lovea în clipa când îl auzea dând târcoale pe stradă, târând cu sine acea asimetrie regulată ce-l distingea de ceilalţi şase fraţi care munceau în curte. Şi nici lui nu i se întâmpla nimic. Din patul unde se afla, ea auzea un pocnet, vedea firicelul de sânge, îl vedea pe Custódio căzut în curte şi, când toţi dădeau fuga să-l salveze, el era deja salvat. Din mijlocul celor care transportau pluguri şi furci pe stradă, nişte voci o identificau pe fiica lui Walter. Atunci toţi o priveau şi o împungeau cu ţepuşe, cu furci şi cu pari, în timp ce Custódio continua să fie viu şi nevătămat, înconjurat de salvatori. Acelaşi lucru s-ar întâmpla cu fraţii ei care dormeau tot timpul. Putea să se ducă lângă leagănele lor şi să tragă cu ghindele de metal în burţile lor albe. Scutecele lor s-ar înroşi ca zeama de rodie, ca steagul care se desfăşura lângă cocoşul de pe afiş sau ca propriile ei răni atunci când cădea. Fraţii ei ar rămâne zdrobiţi sub ghindele de aur. Şi, cu toate astea, chiar înainte de a fi fost răniţi, erau deja protejaţi de o mulţime de oameni care se detestau, dar care strângeau rândurile la cel mai mic pericol şi de aceea, nimeni nu putea să-i atingă, nici să-i facă să sufere, nici să-i omoare. Îşi spunea ea.

Dar, dacă fiica lui Walter ar întoarce arma împotriva ei, a pieptului ei sau a propriei sale burţi, nu ar sări nimeni. Nimeni nu s-ar precipita s-o ridice de jos, nici n-ar fi nevoie. Pe ea nu ar durea-o, la ea nu ar curge sânge. La ea, butonul de aur, ieşind pe gura revolverului, i-ar exploda chiar în cap aşa cum înmugureşte o garoafă, fără zgomot, de culoarea focului, fără foc. Culcată, înfăşurată, fiica lui Walter stătea fără să doarmă, simţind că viaţa laborioasă continua la nivelul solului, fără ca cineva să urce sau să-i pese cuiva, într-o minunată părăsire totală. Fără să-şi amintească cineva de fiica lui Walter. Calmă, eternă, suavă şi blândă, ca marea de urină care se lăţea pe saltea. Ar rămâne acolo pentru totdeauna culcată într-o parte, în unda caldă şi umedă a patului, protejată de liniştea camerei mari, mult, mult timp. Însă, pe măsură ce se răcea, balta o expulza, iar ea deja ştia că nimic nu e statornic în viaţa asta, nici măcar o bunăstare singuratică, în zori de zi. Agitată, scutura arma afară din cearşaf. Continua să-şi spună că fiecare dintre gloanţele acelea, odată intrat, va trebui să iasă. Balta îi intra în corp, îi era frig. Aşezată lângă a suta baltă, scutura arma cu toată puterea sufletului ei. Zi de zi punea la loc, între saltele, arma pe care nu reuşea să o descarce. Dar o dată, când nici nu mai spera, revolverul s-a deschis şi a oferit, din interiorul pântecului său de metal, cuibul în care erau găzduite gloanţele. A desprins gloanţele unul câte unul. S-a întâmplat în acea cameră. Dimineţi de iarnă din cincizeci şi cinci. Voia să-i spună lui Walter.

16.

Se gândea la Maria Ema, la Custódio Dias, la Francisco Dias. Oare ştiau că ea doarme peste un revolver? Că arma asta rămânea ascunsă, zi şi noapte, în patul ei? Da, trebuiau să ştie, dar, aparent, nimeni nu se interesa de revolver.

Poate că-l lăsaseră acolo ca o ofertă, o sugestie sau o provocare, pentru ca ea să fie în pericol sau toți să fie în pericolul de a se produce o greșeală, o dispariție, o schimbare fulgerătoare și neașteptată. Lăsaseră revolverul lui Walter Dias sub corpul ei, pentru ca toți să fie în pericol și să împlinească dorința nereținută de tragedie care există în sânul oricărei familii. Ca și cum tensiunea, răspândindu-se permanent, avea nevoie de un detonator. Trebuia să existe o dovadă. Atâția au mutat patul din loc, atâția au schimbat așternutul. De atâtea ori a fost înlocuită lâna din pat, au fost înlocuite pănușile din salteaua de dedesubt. Alexandrina, Maria Ema, Adelina Dias și cumnatele, toate știau de existența revolverului și a gloanțelor. De ce nu vedea nimeni revolverul și gloanțele?

De aceea, în noaptea când a vizitat-o Walter Dias, gloanțele și revolverul se aflau la locul lor. El a vrut să-i ia arma, în acea noapte de ploaie, a vrut să ia arma cu el; dar ea înțelegea că, dacă îi lua acel obiect, se putea ca Walter să dispară cu totul, când va pleca. El i-a mai spus: „Fii cuminte! Fii înțeleaptă!" Dar nu, ea nu putea să-i dea arma. Dacă i-o dădea ar fi însemnat să-i dea și fragila verigă care îi menținea ființa. Ar putea să-i restituie albumul cu păsări, fotografia sepia, imaginea mesei la înapoierea din India și echipamentul de soldat, dar nu revolverul. Acel obiect făcea parte din moștenirea ei cea mai scumpă, de aceea, în momentul acela, nu o putea da nimănui, nici măcar lui Walter.

17.

Firește că ea n-ar ști să-i explice în felul acesta, dar ar fi vrut să poată face acest lucru după dispariția pașilor lui Custódio în camera dinspre apus. Walter Dias a înțeles, în fine, că fata nu s-ar putea despărți de revolverul pe care

îl folosise chiar el, de care nici nu-şi mai amintea şi pe care, întâmplător, ea dormea de mică. Şi, atunci, el i-a spus că poate să rămână cu arma cât timp va voi. A spus asta pentru ca noaptea să se termine în pace, aşa cum s-a şi terminat: „Poţi s-o păstrezi, da, chiar şi acolo în Ontario, poţi s-o păstrezi. Chiar când am să-ţi ofer ce ţi-am zis. O călătorie cu avionul de la Guardia şi o traversare cu vaporul, alunecând, încetişor, pe Râul Hudson, în faţa Statuii Libertăţii. Dar, mai înainte, o să facem o plimbare în regiunea Muskoke ca să auzi cum râde cufundarul polar. Ah! Ce-o să te mai distrezi cu hohotele acelei păsări!... Sigur că poţi păstra obiectul ăsta cât timp vei voi..." Da, va putea să păstreze arma, Walter înţelegea, înţelegea tot, în noaptea aceea de ploaie. Mai spunea şi că fusese o mare prostie s-o schimbe pentru India. S-o schimbe pe păunii de mare, pe păsările migratoare, pe absenţa păsărilor în timpul marilor traversări, pe valurile de culoarea aurului, pe dâra de spumă a apei din urma vaporului. I se promisese trecerea prin Suez şi întoarcerea pe la Cap. Iar acolo, posibilitatea de a naviga între Mormugão şi Karachi şi mult, mult mai mult. Pe acele călătorii o schimbase, ca şi cum n-ar exista alte destinaţii şi alte mări. Şi pe urmă se căise: „Ce ţi-au spus ei despre toate astea?"

Se făcea târziu şi, aşa cum voia ea, cum i-o cerea lui Walter fără cuvinte, el avea să coboare împăcat, desculţ, înfăşurat în gabardina de culoare deschisă, încă umedă. Dar mai întâi, Walter Dias şi-a trecut mâna peste capul ei şi a mângâiat-o, cum am spus. Abia după aceea a scos sticla lămpii şi a stins flacăra.

18.

Dar, în noaptea asta, el se opreşte pe prag şi nu intră, nu se descalţă, nu închide uşa după el, nu se apropie de

nici o lampă, ca şi cum nu ar vrea să-i vadă faţa sau ca şi cum ar fi venit iar să-şi ceară scuze, fără să aibă pentru ce. Niciodată nu a avut pentru ce. Ca şi cum întâmplarea ar fi vrut să demonstreze acest lucru, chiar şi pătura s-a plimbat timp de zece luni, de la o poştă la alta, până să ajungă astăzi la São Sebastião de Valmares. La început a fost greu de înţeles cum de un colet cu expeditorul şi adresantul acoperiţi de pete, înconjurat de avize, unele dintre ele ininteligibile, a putut să ajungă în mâna destinatarului. Maria Ema l-a chemat pe Custódio Dias şi, împreună, au început să cerceteze pachetul, până ce ea i-a întins foarfeca pentru peşte şi amândoi l-au deschis; abia după aceea i-au înmânat conţinutul fiicei lui Walter. Atunci pătura a fost desfăcută şi întinsă pe jos, iar ea a vrut ca el să o viziteze din nou ca să-i poată spune că moştenise noaptea de ploaie şi cu tot ce conţinea ea inclus în magma ei şi, de aceea, era nedrept ca un bărbat să scrie pe o carte de vizită o propoziţie atât de ironică despre el însuşi – *Las nepoatei mele, drept unică moştenire, această pătură de soldat.* Şi acum vine încet, nu i se adresează şi nici nu vorbeşte, iar ea nu ştie de ce.

De altfel, chiar dacă nu ar fi existat noaptea din şaizeci şi trei, fiica lui Walter tot ar fi dispus de cele trebuincioase ca să adune o moştenire importantă. Imaginea pe care şi-o făcuse despre el era moştenirea ei. Când Walter începuse să se descalţe lângă palier, ea îl cunoştea deja şi tot ce ştia despre el era bun, chiar dacă nu reuşise să o spună, fiindcă în timpul întâlnirii nu rostise nici un singur cuvânt, cu toate insistenţele lui. „Vorbeşte, spune ceva, chiar dacă e ceva neplăcut...", spusese el, până la urmă, pe când o acoperea cu cearşaful şi o mângâia pe capul unde ea păstra privirea de ghepard a lui Walter. Unde-şi păstra moştenirea. În noaptea de ploaie, ştia deja că viaţa nu aparţine doar cui o are, ci şi cui o povesteşte. Şi că

viaţa lui Walter nu era numai a lui, era a multora fiindcă, în Valmares, toţi şi-o imaginau şi povesteau ce-şi imaginau. Walter exista şi în ceilalţi şi fiecare avea o bucată din el, o bucată despre care vorbeau cu plăcere, ca şi cum Walter le-ar fi aparţinut cu totul. Familia Dias se împărtăşea de la el, se hrănea din viaţa lui ca cineva care mănâncă un desert dulce, rece. Ea ştia de ani de zile că Walter, când era copil, luase vechea şaretă care aparţinuse Joaquinei Glória, o reparase şi o vopsise chiar el şi că avea obiceiul să înhame la ea o iapă bălană şi să alerge periculos pe şosele, în timp ce fraţii săi trudeau din zori până-n noapte. Puţin câte puţin, ea ajunsese să ştie că, nici dacă Francisco Dias îl copleşea cu ameninţări şi privaţiuni, Walter tot nu muncea. Că de la unsprezece ani refuza să colaboreze, dormind dimineţi întregi, abătându-se de la căile obişnuite, luând-o pe scurtături printre holdele în care se pierdea. Francisco Dias, fraţii Dias, sora lui, Adelina, cumnatul lui, cumnatele, iubitele fraţilor săi, vechilul Blé şi nevasta acestuia, Alexandrina, care locuiau în casa din fund, muncitorii cu sapa care veneau, plecau sau rămâneau după apusul soarelui, în anii cincizeci, toţi aveau câte ceva de povestit despre acea viaţă a lui Walter. Însă fiica lui se închidea singură cu acele povestiri arhaice, modificându-le şi reconstruindu-le, fiica lui nu avea toate cuvintele, dar ştia. Şi de aceea, chiar dacă nu ar fi existat noaptea cu vizita, această imagine ar fi alcătuit partea fundamentală a moştenirii. Albumul cu desene, mâneca mantalei sau revolverul nu ar fi fost nimic dacă nu ar fi existat acea siluetă a lui Walter. Ea rămânea să-l vadă pierzându-se prin holde, îl vedea cât înălţimea firelor de grâu, îşi imagina paşii lui de băiat rupând paiele, alergând în zigzag ca să nu fie ajuns din urmă. Îşi imagina.

19.

Dar episodul pe care îl moştenise intact, care le inaugura pe toate celelalte şi se afla la baza filmului cu întoarcerea din India pe care şi-l construia din cincizeci şi unu era foarte precis şi nu avea nevoie să fie schimbat sau dezvoltat. Trăia de la sine, decupând în spaţiu o siluetă întreagă. Walter avea doisprezece ani şi Francisco Dias spusese: „Nu eşti altfel decât ceilalţi. Ia-ţi şi tu coşul." Treaba consta în umplerea coşului cu băligar şi ridicarea lui, plin, deasupra capului. João Dias de paisprezece ani, Inácio de cincisprezece, Luís de şaptesprezece, Manuel de nouăsprezece se aflau deja acolo, în fundul gropii de gunoi, umplându-şi coşurile. Custódio de douăzeci şi trei şi Joaquim, de douăzeci, le primeau răsturnându-le în căruţele la care erau înhămaţi catârii. În învălmăşeala umplerii recipientelor, fraţii Dias, atât cei care se găseau sus, cât şi cei care stăteau în fundul gropii, erau împroşcaţi cu balegă, iar el se uita în fundul gropii şi refuza să coboare. Fusese obligat să o facă. Într-un lanţ de obedienţă faţă de ceva care era mai puternic şi mai imperativ decât vocea lui Francisco Dias, toţi ascultau, umplând coşurile cu furcile scurte, ridicând recipientele până la buza gropii. Ridicau băligarul tăbăcit, fumegând, fertil, putrezit, fiind mânjiţi ca şi cum ar fi făcut parte din el şi nu le-ar fi păsat. Dar Walter, cel mai mic, cel care coborâse în groapă împins, nu punea mâna pe unealtă şi, spre deosebire de fraţii săi, nu se clintea. „Mişcă-te! De ce nu faci ca ceilalţi?" Auzind ţipetele tatălui lor, ceilalţi îi dădeau zor. Cu cât se grăbeau, cu faţa îndreptată spre gunoi, cu atât Walter se apropia de peretele gropii, încercând să se cataăre în sus.

Atunci tatăl pusese chiar el mâna pe o furcă, împiedicându-l să urce, în timp ce Custódio şi Joaquim umpleau coşurile tot mai repede, tot mai repede, iar ceilalţi

săpau tot mai adânc. Iar Walter, cu mâinile înfipte în peretele de gunoi, îşi înfrunta tatăl cu ţipete dintr-o voce feminină care încă nu se schimbase. Un copil mic, cu părul de culoarea paiului, cu ţipete stridente, în mijlocul gropii de gunoi sfidându-şi tatăl. Şi apoi strigătul: „Uite-l că se nenoroceşte, domnule Francisco Dias!", ar fi spus Alexandrina, trecând prin apropiere cu un lighean cu rufe curate. „Dacă Joaquina Glória ar mai trăi, nu s-ar întâmpla aşa ceva!" Şi, lăsând jos ligheanul cu rufe pe undeva, poate chiar pe pământul plin de baligă, riscând să trebuiască să le mai spele odată, Alexandrina reuşise să ia furca din mâna lui Francisco Dias, trăgând de un capăt şi apoi chiar de stăpân care se dezechilibrase şi aproape căzuse. Şi el a vrut să apuce din nou furca, dar ea nu l-a lăsat. În timpul ăsta, fraţii Dias umpleau şi goleau coşurile, goleau şi umpleau fără încetare, iar ea ţinea furca deasupra capului. Astfel că, graţie acestei intervenţii a spălătoresei, graţie acestui gest umanitar al slujnicei, povestit chiar de ea până la saţietate în anii cincizeci, fiica aflase detaliile acelei zile de luptă. Dar Alexandrina încheia: „Francisco Dias stătea cu vârfurile furcii îndreptate spre el, iar acesta, ridicându-şi cămăşuţa, îşi oferea pieptul, urlând cât îl ţinea gura împotriva propriului său tată. Filfizonul, limbutul, răsculatul de unchiu-tău." Pe urmă Alexandrina tăcea. Atunci, între curte şi groapa de gunoi, fugind de groapa de gunoi, Walter Dias exista. Ea îl moştenise, înfruntând vârfurile ascuţite ale unei furci.

20.

Când el urca, ea aştepta ca uşa să se deschidă, doar puţin, doar atât cât să-l lase să intre. De mult timp moştenise ea casa din Valmares a anilor patruzeci, căreia îi cunoscuse protagoniştii încă în viaţă. Şi-i putea imagina

pe fraţii Dias tăcuţi, bucurându-se de luptele dintre tată şi fiul cel mai mic, observând, aşteptând o acţiune drastică, o violenţă care să pună capăt vagabondajului lui Walter. Moştenise imaginea unor tineri ţărani sprijiniţi de perete, urmărind confruntarea. Blé, vechilul, îi povestea. Walter Dias urca pe şaretă şi Francisco Dias se posta în mijlocul curţii, urlând: „Doar peste cadavrul meu..." Tatăl cu braţele desfăcute şi fiul cel mai mic pe hulube înfruntându-se, şi ceilalţi fii în jur, în aşteptare. João Dias, Inácio, Luís, Manuel, Joaquim şi Custódio Dias. Iar Adelina ţipa: „Atenţie! Vai, să nu-l omoare pe tăicuţu'!" Poate. Poate că Walter ar fi tras de hăţuri, iapa s-ar fi cabrat şi tatăl ar fi rămas strivit sub roţi. Poate că ar fi fost nevoie să se comande o ladă neagră cu o cruce violetă, poate că acolo s-ar fi depus corpul strivit al tatălui şi s-ar fi făcut o înmormântare cu plânsete, cu un sicriu apărut dintr-o crimă. Poate că Garda Naţională Republicană din Faro ar fi venit să-l ridice pe Walter cu două cătuşe groase. Poate că toate astea s-ar fi întâmplat, în acea clipă de confruntare. Poate.

Dar, după spusele lui Blé, Custódio apăruse în spatele tatălui său, cei doi se învălmăşiseră, pălăriile se rostogoliseră pe jos, iar Francisco Dias, roşu la faţă, descheiat la nasturi, a fost târât de fiul cel mai mare în interiorul casei. Cu calea liberă, Walter dădea drumul la frână, trăgea de hăţuri şi şareta pleca. Nimeni nu ştia foarte bine încotro se ducea. Revenea pe seară, uneori chiar la căderea nopţii, cu lanterna şaretei aprinsă, revenea fluierând. Cu iapa bălană istovită de cursele pe asfalt. Ah! Dacă iapa ar fi vorbit, dacă ar fi povestit unde o mâna Walter. Femei, se ducea la femei, se ducea la traficanţi, se ducea la vicii, poate la alcooluri care nu miroseau. Ce alcooluri nu miroseau? Ce femei nu provocau blenoragii? Într-o zi vechilul avea să se ducă, într-ascuns, pe urmele lui, dar era foarte greu să mergi după fiul cel mai mic al lui Francisco Dias. Blé nu reuşise niciodată să facă ce îi cerea Francisco

Dias – să ia căruţa şi să-l urmărească. Căruţa era mult mai înceată decât şareta şi strălucea peste tot pe unde trecea. „Cine nu cunoştea căruţa lui Francisco Dias?", se întreba Blé.

Vechilul nu se oprea niciodată pentru a sta de vorbă, în afară de momentele când era urmat de fiica lui Walter. „Doar ca să vezi cum era unchiul tău..." Unchiul ei avea să înveţe să deseneze păsări, le desena şi le vindea. Pe urmă pierduse orice ruşine, se ducea după hârtie de desen, culori, creioane şi alte instrumente şi stătea să deseneze, să înrămeze desenele în curte, ca şi cum ar fi fost un biet fabricant de rame. Fiul cel mai mic al lui Francisco Dias vindea desene de păsări, refuzând să muncească. Iar confruntarea devenise acum alta, pentru că Walter Dias avea deja şaptesprezece ani şi striga din stradă că, dacă nu i se permite să folosească şareta, se va duce pe jos şi va rămâne pe acolo, nimeni nu va şti dacă se va mai întoarce sau nu. Francisco Dias avea accese de ură şi accepta doar pentru că ştia că în orice frăţie există, de obicei, şi un depravat, cel pe care natura îl aducea pe lume în sânul unei familii cumsecade, pentru ca echilibrul să se menţină, ca să nu fie răul doar al celorlalţi. O fistulă permanentă pe unde se scurgea dezechilibrul, ruşinea dezechilibrului, şi astfel, fiecare familie ar trebui să-şi stimeze depravatul. Dezechilibrul concentrat într-unul singur îi obliga pe ceilalţi să fie discreţi şi echilibraţi. Fraţii Dias uniţi, fraţii Dias trudind, exemplari, cultivând ogoarele tatălui lor de mici copii ca şi cum ar fi fost deja ale lor, dând exemplu celorlalte familii, cumpărând bucăţi de pietre pe nimic, dar pe care, într-un singur an, prin forţa braţelor lor, le transformau în grădini roditoare.

Da, trebuia să existe o permutaţie în soartă, un soi de târguială între profan şi sacru. Francisco Dias îl lăsa liber pe Walter Dias pentru ca ceilalţi fii, în compensaţie, să

se unească. Îl lăsa să se doboare singur, îl lăsa în voia lui. Cu cât s-ar afunda mai mult, cu atât ceilalţi ar rămâne mai uniţi. În casa din Valmares, răul, inevitabilul rău, era concentrat în fiul acela. Atunci trebuia doar să fie izolat, să i se supravegheze mişcările, dar să nu i se vorbească prea mult, să nu i se explice nimic. Ea ajunsese să cunoască pe de rost calendarul abaterilor. În patruzeci, Dumnezeu trimisese dezechilibrul în casa lui Francisco Dias prin Walter. Dezechilibrul durase până în patruzeci şi şase, fusese reluat după înapoierea din India, în vara lui cincizeci şi unu. Se oprise doar la ora plecării pentru a se îmbarca pe vaporul *High-Monarch*, într-un oraş numit Londra. O fi foarte departe? Fiica îl urma pe Blé peste păşuni, dar nu vorbea, nu întreba nimic, doar asculta. Îi plăcea să-şi imagineze cealaltă faţă a lucrurilor.

21.

Şi Francisco Dias vorbea de Walter.

Îi era destul de limpede că plutea un nor întunecat peste capul fiului său celui mai mic. O spunea cui voia să audă, în momentele libere de duminică, înainte de a aţipi, dar nu i se adresa niciodată direct nepoatei lui Walter, chiar şi pentru că niciodată nu-i vorbea acestei nepoate. Dar nici nu o împiedica să cunoască diferenţa dintre Walter şi ceilalţi fii ai săi, dacă întâmplător ea ar fi vrut să asculte, dacă auzea. Umbla pe-acolo, printre ceilalţi, ca şi cum ar fi fost surdă, iar lui nu-i păsa dacă aude sau nu. Francisco Dias ajungea cu povestirea până la şcoală, locul unde, în opinia lui, viaţa unui bărbat nu numai că se contura, dar şi se putea prezice pe scurt. Explica el.

Toţi ceilalţi fii ai săi avuseseră drept dascăli nişte bărbaţi energici, persoane dure, rezistente, ireproşabile, persoane care-i ţineau pe băieţi liniştiţi, care distribuiau scatoalce

cu hotărâre, care nu zâmbeau, impuneau ordinea, căutând să facă din fiecare copil un ascultător, ca să devină un bun muncitor. Chiar şcoala din São Sebastião avea patru ferestre care dădeau în stradă. La fiecare din ele rar se întâmpla să nu vezi câte un copil cu o mască de măgar, cu urechi de panglică şi cu un şir de dinţi la vedere. Dar, prin botul căscat al măştii, se identifica chipul fiecărui elev. Întregul São Sebastião ştia astfel care erau copiii pedepsiţi. Măştile începeau să mai fie măşti, ajungând să fie chiar copiii înşişi. Ruşinea copiilor. Iar ruşinea, în crearea obedienţei, era un sentiment inevitabil în toate timpurile, în special în harnicii ani treizeci. Toţi copiii lui, inclusiv Adelina Dias, trecuseră prin acea disciplină riguroasă, formatoare şi punitivă, aşa cum se cuvenea să fie. „Toţi cu excepţia lui Walter", spunea Francisco Dias şi, uneori, nici nu reuşea să aţipească în scaunul său din lemn de mahon, cu picioarele vârâte în sandale, cu cizmele cu blacheuri aşezate alături. Nu reuşea, din cauza fiului celui mai mic. Asta vedea nepoata lui Walter.

Da, spre deosebire de ceilalţi, cel mai mic era destinat să fie instruit de un incompetent sosit de curând, un bărbat pipernicit, cu faţa spână, care făcea foc pe catedră, ardea hârtie, beţe de chibrit, alcool şi vată în nişte flacoane. Care, din când în când, îi ducea pe copii la munţii cenuşii din São Sebastião, îi punea să observe natura, îi punea să pândească animalele. Îi punea să măsoare devierea soarelui cu rulete de zugrav, îi obliga să vină noaptea la şcoală ca să le explice eclipsele, îi făcea să înregistreze lucruri inutile cum ar fi poziţia picioarelor iepelor când alergau şi când mergeau la pas. Nu-i învăţa nimic. Acel om construia nişte ţevi speciale prin care-i punea pe copii să se uite la păsări deşi copiii nu aveau nevoie să ştie despre păsări decât care erau folositoare şi nefolositoare, care ofereau bune exemple oamenilor cu obiceiurile lor şi să

scrie toate astea cu o bună caligrafie. Dar zăpăcitul acela aducea în clasă păsări vii şi păsări moarte, le desfăcea aripile, arăta diferenţa dintre pene, articulaţiile picioarelor când stăteau locului şi când zburau. Şi astfel, Walter îşi petrecea timpul desenând animale în mişcare, mai cu seamă păsări. Spunea Francisco Dias pentru cine voia să audă. Ea auzea.

Nu putea să nu audă. A ajuns să afle că omul acela fusese izgonit din São Sebastião în urma unei petiţii, în care mulţi nu s-au iscălit, ci au pus în locul numelui o amprentă a degetului mare. Că, într-o noapte de decembrie din treizeci şi cinci, veniseră după profesorul cu faţa spână. Că profesorul acela trebuia să dispară din învăţământ, trebuia să moară devreme, fără să se poată angaja în altă parte, înconjurat de ochi din toate părţile. Dar, între timp, lăsase deja în urma lui stricăciuni de neşters. Erau vizibile în persoana lui Walter.

Francisco Dias îşi amintea că fusese chemat de profesorul pirpiriu, doar ca să-l audă spunându-i că Walter avea nişte mâini ciudate, nişte mâini care desenau ca şi cum ar ţine toată memoria naturii sub unghii. O dibăcie formidabilă. Şi, deşi la momentul acela Walter şi ceilalţi pictau mai ales pe Sfântul Sebastian Răpit şi pe Sfânta Fecioară a Durerilor, Francisco Dias a bănuit că nu era vorba de desene cu sfinţi, ci de nişte pretexte pentru ca elevii să deseneze animale întregi, inclusiv organele lor de reproducere, explicându-şi astfel de ce fiul său desena păsări. Fata a aflat şi că în paginile cu desene nu apăreau nume de sfinţi, ci denumirile latine ale păsărilor. Că Francisco Dias însuşi îi scrisese Ministrului Educaţiei menţionându-i bănuiala sa şi pusese în mişcare petiţia cu semnăturile cu degetul şi din iniţiativa lui dispăruse profesorul. Dar era prea târziu pentru copiii instruiţi de-a-ndoaselea. Prea târziu pentru fiul său, Walter, cel care fugea de acasă, cocoţat pe şaretă ca să deseneze păsări.

Da, aflase ea: Walter se culca pe jos, aştepta ca păsările să stea locului, uneori le închidea în coşuri şi colivii de unde, pe urmă, le dădea drumul, dar mai înainte le reproducea pe hârtie, le copia penele şi formele, dădea o viaţă specială ochilor lor. Era ca şi cum blestematele de vrăbii ar fi vorbit, ca şi cum sturzii ar fi râs, doar după liniile deosebite cu care le desena ochii. Modul cum le desena cozile ridicate şi cum le deschidea aripile. Într-o zi, Adelina Dias ţipase: „Tăicuţule! Astea nu sunt păsări, sunt persoane împerecheate!" Francisco Dias bănuia deja. Cum putea el să vândă desenele acelea dacă nu-l mâna o altă intenţie? Oricum ar fi fost, Francisco Dias nu putea să creadă că existau oameni care să cumpere, în loc de tablouri cu peisaje flamande, desene cu păsări – raţe, turturele, porumbei, pitulici – şi care să le mai şi comande. „Tăicuţule! Uite că desenează nişte papagali care se sărută! Au ciocurile unite, tăicuţule!", povestea Francisco Dias ajutat chiar de Adelina. Fiica lui Walter ştia asta, în noaptea de ploaie. De câţiva ani şi-l imagina pe Walter desenând păsările pe care ea le păstra.

22.

Dar Francisco Dias nu moţăia întotdeauna în ora sa liberă de duminică. Uneori îşi primea cumetrii şi evocau împreună vremurile recente din timpul Războiului la care nu participaseră. Fiica lui Walter se aşeza cu spatele la ei şi asculta.

În anii patruzeci, fraţii Dias se temeau să nu fie angrenaţi în operaţiuni de luptă, mai ales cei care încă îşi făceau serviciul militar şi care, dintr-un moment în altul, s-ar fi putut transforma în expediţionari. Ani răi, ani de sărăcie. Fără ploaie, fără îngrăşăminte, ani de vânt şi praf, anii patruzeci, dar pentru Francisco Dias fuseseră ani buni.

Iată ce se întâmplase: Francisco Dias vindea bine uleiul de măsline şi făina, le vindea scump, în cantităţi mici, ca şi cum ar fi fost aur, vindea numai cui vindea la rândul său şi toţi îi mulţumeau pentru oricât de puţin le-ar fi vândut. Vindea împreună cu fiii săi şi, în ciuda unor ocazii bune, niciodată el sau vreunul dintre ai lui nu avuseseră de-a face cu piaţa neagră. Nu aveau nevoie, tot ce posedau era rodul luptei cu o climă deşertică, produs al sudorii lor. În doi ani, Francisco Dias a cumpărat zece terenuri de pietre şi a dat de lucru la doisprezece muncitori cu sapa care despicau pietrele cu ciocanul, în lipsa prafului de puşcă. João şi Inácio, care se aflau încă la Lagos, ar fi trebuit să vină repede, să facă faţă pământului şi lipsei de îngrăşământ, să ajute la smulgerea pietrelor şi să contribuie la umplerea gropii de gunoi, să ajute la răspândirea gunoiului pe câmp ca să producă mai mult, să producă grâul galben, păstăile verzi, seminţele aurii, arborii încărcaţi, săpaţi de braţele fraţilor Dias, în ciuda climei aride. Oare de ce nu mai veneau odată? Înţelegea ea din ce povestea Francisco Dias. Într-o seară de septembrie auziseră un zgomot asurzitor şi credeau că războiul înainta asupra Peninsulei. Dar era doar o mostră rătăcită. Dinspre apus, un avion a căzut lângă malul mării şi, fără să se ştie cum, în câteva clipe, un avion de vânătoare cu două cozi fumega în faţa casei lui Francisco Dias, cu doi englezi morţi, prinşi în carlingă. Se prăbuşise lângă arie, distrugând zece şiruri de smochini din care nu s-a mai putut salva nimic. Şi, pe urmă, cercul format de autorităţi, tăcerea acestora, prelatele de muşama întinse peste târgi. De toate astea îşi aminteau cumetrii.

Atunci Francisco Dias se însufleţea şi povestea, lansând câte o glumă rapidă, în scurta oră de căldură dumnicală. Imaginea aceea îi readusese în minte un gând extraordinar, pentru care nu era deloc răspunzător, îi

încolţi în minte fără ca el să fi făcut ceva pentru asta: în locul unuia dintre acei aviatori blonzi, plini de funingine şi morţi, îl văzuse concret, cu o claritate remarcabilă, pe fiul său Walter, dacă s-ar fi dus la război. Da, dacă ar fi plecat acolo. Dacă s-ar fi înrolat sau dacă Portugalia ar fi contribuit spontan cu trimiterea de soldaţi din noile contingente, războiul nu i-ar fi luat pe nici unul dintre ceilalţi fii, i l-ar fi luat doar pe acela, l-ar fi luat pe Walter. Francisco Dias îşi povestea gândul, mulţumit de sine, de lupta lipsită de glorie pe care o urzise ca să-şi salveze fiul cel mai mic. Raţionamentul său fusese lucid şi adecvat.

Da, dacă Portugalia ar fi intrat în război, trimiţând expediţionari, şi dacă Walter ar fi fost unul dintre ei, se întâmpla din două una – ori murea, ori se salva. Dacă murea, putea să fie decorat *post mortem* şi el însuşi ar fi primit medalia, iar cineva ar fi venit să cânte din trompetă lângă lespedea lui. Şi dacă, printr-un noroc, se salva, ceea ce era de asemenea probabil ori cel puţin posibil, nu se mai întorcea acelaşi. Cu siguranţă că ar veni ars de soare, epuizat, slăbit, disciplinat, ştiind ce înseamnă efortul, boala şi moartea. Prin forţa lucrurilor ar deveni serios. Nu ar mai alerga cu şareta aceea, nu i-ar istovi iapa, nu ar mai cânta cântecele acelea nenorocite din care repeta mereu aceleaşi părţi, în timp ce desena, *„Charlie, Charlie...“*

Dar putea el mult şi bine să deseneze şi să cioplească în lemn, cântând prin toată casa *„Charlie, Charlie!...“* La sfârşitul lui patruzeci şi patru au apărut, în gări şi în locurile de servicii publice, mici afişe negre care îi anunţau pe portughezi: *Portughezi, Munciţi şi Economisiţi, pentru ca Dumnezeu să Vă Scape de Război!* Ceea ce reprezenta oarecum o contrarietate pentru Francisco Dias, căci, deşi strategia anunţată în prospecte îi permitea să achiziţioneze tot mai multe terenuri cu pietre, pierdea speranţa de a-l vedea îndepărtându-se de casă pe fiul acela. Marea

contrarietate a cunoscut-o însă în săptămâna anterioară plecării lui Walter la cazarma din Évora, o cazarmă aşa cum se cuvenea să fie, înconjurată de o pârloagă nesfârşită. Un loc potrivit pentru ca bărbaţii să se pregătească în vederea unui război de mare anvergură. Iar contrarietatea a fost următoarea: cu o săptămână înainte de plecarea fiului său, şareta cavalcadelor s-a înapoiat înainte de ora obişnuită, iar Walter a sărit jos, strigând şi părăsind iapa în mijlocul curţii. „Se spune că războiul s-a sfârşit!" Custódio a ieşit, cu pasul lui asimetric, să ţină şareta. „Cum s-a sfârşit?" Şi Adelina Dias a alergat până la grajdul unde Francisco Dias mâna calul. „Tăicuţule! Războiul s-a sfârşit!" Francisco Dias a scuturat un fir de murdărie de cal de pe pălărie. „Asta-i o minciună, nu e posibil, nu s-a sfârşit..."

Francisco Dias povestea cum fusese învins de soartă. Îşi amintea că l-a văzut pe Walter culcat pe trotuar, cu braţele desfăcute, strigând cu satisfacţie: „Războiul s-a sfârşit!" Aşa îl vedea fiica lui. Îl va vedea mereu astfel, chiar dacă nu ar fi existat noaptea din şaizeci şi trei.

23.

De altfel, se petrecuse cu atât de puţini ani înainte, încât era imposibil ca Francisco Dias să nu vorbească despre uşurarea pe care o resimţise în noaptea când îl văzuse plecând pe fiul său cel mai mic, agăţat de portiera unui vagon, făcând semne din belşug, cu pălăria în mână şi dispărând apoi în întunericul copacilor care mărgineau calea ferată. Oftatul de uşurare pe care Francisco Dias l-a scos când s-a întors acasă în noaptea aceea semăna cu şuieratul de triumf pe care trenul de noapte îl scotea de-a lungul îngustei întinderi de nisip. Indiferent dacă mai era sau nu război, fiul cel mic dispărea.

Dar calea ferată avea două sensuri şi se întâmpla să-i aducă înapoi pe unii călători pe care îi luase. După cinci luni, acelaşi vagon, întors în contra vântului, îl lăsa pe Walter în gara Valmares. Şi, spre deosebire de ce-şi imaginase Francisco Dias la vederea celor doi englezi prizonieri în carlingă, Walter părea încă şi mai viu, mai bărbat, cu braţele îngroşate, cu trăsăturile ascuţite, cu părul scurt, cu dinţii mai albi şi mai sănătoşi în gura mai larg deschisă. În ansamblu, era altul, nu era acelaşi. Începea să vină de fiecare dată mai diferit, o dată pe lună.

Sărea din tren la ora cinci sâmbăta şi pleca din nou la opt duminica, iar în acele puţine douăzeci şi patru de ore de răgaz, Walter Dias nu stătea să se odihnească. Înhăma iapa albă la şareta neagră şi pleca. Mergea la trap pe şoseaua paralelă cu marea, cea mai netedă, cea mai plană, ridicând asfaltul pe unde trecea. Uneori o lua spre limba de nisip, urca în desiş, dar şoseaua sălbatică şi plină de gropi, dintre stâncii şi roşcovii cu umbra lor sinistră, îl împiedicau să meargă mai departe. O lua atunci pe cealaltă şosea, cea mai netedă, cea pe care iapa putea merge la trap cu coama ridicată fără să se împiedice de pietre. Ca şi cum ar fi venit acasă doar ca să alerge. Singurul frate care îl aştepta era Custódio Dias, care îşi petrecea duminicile în poarta casei să-l vadă revenind. Se ducea până în fundul curţii să-l aştepte, ducea şareta la locul ei, se ocupa de animal. Ceea ce, după Francisco Dias, era o protecţie irresponsabilă. „Poate că nu te cunosc bine, îi spunea el lui Custódio. S-ar zice că tu nu faci ce face el pentru că nu poţi. Nu cumva vrei să te apuci să desenezi şi păsări?“ Primăvara lui patruzeci şi şase. Custódio trebuie să fi avut treizeci şi unu de ani. Întoarsă cu spatele pe scaun, fiica socotea câţi ani aveau fraţii Dias în funcţie de vârsta lui Walter.

Bineînţeles că Francisco Dias nu îi vorbea ei. Poate că ea nici n-ar fi auzit. Aproape mută, această nepoată a lui

Walter nu vorbea, nu auzea, nu ştia, era indiferentă dacă auzea sau nu. Dar uneori, Alexandrina i se adresa în taină, doar ei, fiicei lui Walter. Nevasta vechilului spunea: „Ah! Marea problemă a unchiului tău nu erau păsările, nu, erau femeile. El se dădea în vânt după ele şi ele mureau după el, asta era..." Se oprea, se întorcea, cobora vocea, ca să adauge: „Dar pe urmă s-a întâmplat ceva groaznic...", explica Alexandrina la bucătărie, înfigând vârful cuţitului în inima cartofilor, despicându-i la mijloc, aruncându-i cu forţă în oalele din care mâncau alde Dias.

Fiindcă toţi aşteptau să se întâmple, ca sexul lui Walter să se manifeste, să lase o urmă, să devină subiect de scandal, pentru ca firea lui să fie mai de înţeles, viaţa lui să fie clar pasibilă de pedeapsă şi ordinea să se restabilească. Se auzea vorbindu-se pe ici, pe colo, despre şareta oprită la cutare poartă, văzută în cutare loc, revenind dinspre Faro în grabă mare, cu iapa în spume. Da, un bărbat care era soldat, care picta păsări şi care nu muncea trebuia să se manifeste prin sex, fiindcă altfel figura n-ar fi fost completă, era de neînţeles, nimeni nu putea să doarmă liniştit. Şi, dintr-una într-alta, s-a întâmplat – povestea Alexandrina, mai bine decât oricare dintre ceilalţi. Dar spusele cele mai autorizate proveneau de la fraţii Dias înşişi, referindu-se mereu la acea duminică de iunie.

24.

Fiica a ajuns să afle. În acea duminică de iunie, căldura era intensă, câinii mâncau sub masa din lemn de castan şi trecuseră în goană printre picioarele fraţilor Dias ca să latre ca ieşiţi din minţi lângă poartă. Dar cine venea parcă nici n-ar fi văzut câinii. Un car de lemn, deschis cu totul, era legat de belciug şi Francisco Dias i-a recunoscut printre persoanele care urcau grăbite în curte

pe Manuel Baptista cu nevasta lui, care locuiau la marginea şoselei, cu un trandafir agăţător la poartă. Abia după aceea a observat că în urma lor venea o fată în puteri, destul de subţire, ţinându-şi mâinile pe burtă. Francisco Dias a deschis larg uşa, dar Baptista părea să nu fi venit ca să intre. Ca şi cum nu ar fi cunoscut-o pe fata care se apropia încet, cu borul pălăriei de pai acoperindu-i faţa şi cu mâinile acoperindu-şi talia, Baptista a arătat cu degetul tocmai în direcţia aceea. „Am venit aici ca să spun că fiul dumitale cel mai mic a necinstit-o pe ea." Şi după cum relatau toţi în orice moment în care îşi aminteau, Baptista adăugase că nu venise acolo ca să pretindă ceva, ci doar pentru ca Francisco Dias să ştie că băiatul îşi lăsase sămânţa în fiica sa. Se reproducea în ea. Ea era Maria Ema Baptista.

„Ea, da!" fiindcă el, Manuel Baptista, ştia că nu era vina băiatului, era vina ei, a fiicei sale. Nu avea nici o îndoială că Maria Ema sărise în şaretă şi că ea însăşi se culcase peste pătura soldăţească pe care el o folosea când se împreuna cu femeile, de-a lungul şoselei. Ea, cea mai mică. Dar ea nu înţelegea că asta se întâmplase doar pentru că soldatul nu ajunsese la surorile mai mari, la Dulce şi Quitéria, nici la verişoarele Zulmira, care se fereau de desenele lui ca să se păstreze pentru bărbaţii serioşi, care aveau să apară. Şi acum sedusa era acolo, buimăcită, cu o pălărie de pai lăsată peste ochi, făcând-o să pară şi mai tânără decât era, cu burta uşor proeminentă, cu rochia scurtă, ridicată în faţă, dezgolindu-i genunchii.

Iar Francisco Dias, pe căldura şi lumina aceea violentă din curte, cu şervetul încă prins de epoletul cămăşii, începuse să-şi joace rolul de tată de băiat, spunând, doar ca să spună ceva, că nu se putea dovedi nicicum că fiul lui o sedusese. „Cum se poate dovedi aşa ceva?" Iar Manuel Baptista înţelegea că are dreptate şi i-a cerut nevesti-sii, pe care o învinovăţea în treacăt, să arate ce adusese cu

ea. Iar femeia şi-a încurcat degetele în nişte toarte, dar a scos din gentuţă un teanc de hârtii pe care i le-a întins bărbatului ei, iar acesta i le-a întins lui Francisco Dias cu solemnitatea cuiva care încredinţează un testament blestemat. Tatăl lui Walter Dias a dat din cap şi a spus că era, într-adevăr, opera fiului său Walter. Şi a rămas pe gânduri, bătându-şi capul cu toată hârţogăria în mână, în după-amiaza aceea dogorâtoare de duminică, până ce a găsit ceva de spus, ca tată de băiat ce era: „Problema e că o femeie care să dă unuia, se dă tuturor. Nu mai e cinstită..." „Da, nu mai e cinstită... a spus şi Manuel Baptista însuşi. S-a necinstit singură..." Dar Alexandrina se simţea ofensată de nepoata lui Walter, de felul cum rămăsese absentă, aşezată cu spatele pe scaun, fără să scoată un cuvânt, în timp ce ea şi soţul ei, amândoi uniţi, îi aduceau la cunoştinţă acel caz.

Şi, de aceea, Alexandrina a dat ocol scaunului şi s-a oprit în faţa fiicei lui Walter, cu răzătoarea ridicată, desprinzând, strecurând, mărunţind cu ajutorul unei furculiţe pulpa ultimelor legume. Alexandrina încă o mai vedea pe Maria Ema în acea după-amiază înăbuşitoare de iunie, palidă şi încremenită, ca o păpuşă de porţelan, năucită, căzută în mijlocul mării, fără să ştie dacă să plece din curte repede sau încet. Dar avea să afle curând. Fără să vorbească între ei, soţii Baptista au desprins carul din belciug, s-au urcat în el şi n-au lăsat-o pe fată să urce. Maria Ema trebuia să plătească. Începea deja să plătească. Carul a pornit legănându-şi loitrele şi stârnind praf, iar Maria Ema a pornit în urma lui. Alerga după car, în urma de praf, şi nu-l ajungea.

Ea auzise de două sute de ori povestea asta, cu mici variante, dar toate se încheiau cu aceeaşi imagine: Maria Ema alergând în urma soţilor Baptista, pierzându-şi pălăria în praf, fugind cu codiţele despletite pe drumul

mare. Strigând după ajutor în spatele carului, când avea optsprezece ani.

Atunci Alexandrina își dădea drumul agitației, cu spatele la scaunul pe care ședea fiica lui Walter. Da, chiar și atunci, ea încă mai era revoltată. Nimeni nu înțelesese că soții Baptista își păziseră fiicele mai mari, lăsând-o de izbeliște pe Maria Ema, că-i permiseseră celei mai mici să se apropie de hulubele șaretei. Ea, mama ei, nevasta lui Baptista, purta toată vina. În problemele de călăreală, mama, oricât s-ar dezvinovăți, e întotdeauna răspunzătoare. Mama Baptista permisese ca el să o deseneze, să o captureze înăuntrul foilor albe unde reproducea portretele fetelor. Iar Walter nu-i făcuse un desen, ci zece. Poate douăzeci. Cu pălărie, fără pălărie, cu codițe, fără codițe, cu haine și fără haine, cu flori și fără flori în păr. Și păsări. Pe jumătate turturele, pe jumătate porumbei, pe jumătate privighetori. Alții spuseseră – pe jumătate ulii. Neruşinatul. La vremea aceea se puneau rămășaguri, se spunea că pe pătură cădeau gata dezbrăcate, goale, toate fetele pe care le desena. Și el va fi desenat unele de zece sau douăsprezece ori, sărăcuțele, sărăcuțele, de-a lungul șoselelor, în versiunea biblică a Alexandrinei.

Da, în noaptea cu ploaia, trecuse deja mult timp de când moștenise ea aceste povești. Nu erau brutale. Doar erau. Moștenise poveștile, pur și simplu, așa cum erau. Walter avea doar în trecere o legătură cu acel balast de imagini. Ea știa. Walter trecea pe lângă ele.

25.

Dar Francisco Dias a îmbătrânit din pricina supărării care l-a copleșit când fiul său a plecat în India, într-un

moment când ar fi trebuit să vină acasă, să repare ofensa adusă familiei Baptista. Fiindcă Maria Ema începuse să fie torturată de mama şi de tatăl ei. Închişi în casă, covârşiţi de povara dezonoarei, o obligau pe fată să meargă la cumpărături, să care greutăţi nepotrivite pentru braţele ei, să facă unele comisioane unde era lume multă, să se expună în faţa tuturor, silind-o să stea la fereastră, lângă trandafirul agăţător, duminica şi sâmbăta după-amiază, pentru ca supliciul să fie complet. Şi, cum ea rezista, o încuiaseră, dându-i mâncarea printr-o crăpătură a uşii, zăvorând-o imediat după aceea. Veneau să-i spună. Iar Francisco Dias, care se considera pe sine un om de onoare şi dedat muncii, trimisese o scrisoare lui Walter somându-l să vină, la prima permisie, să repare greşeala, povestindu-i amănunţit cum era torturată fata.

Trimisese patru scrisori, una după alta, tot mai scurte, tot mai imperative, referindu-se la scena cu carul care gonea şi care o făcuse să plângă atât de mult pe soră-sa Adelina. Dar într-a cincea scrisoare pusese doar locul şi data. De la al doilea rând, Francisco Dias a lăsat tocul jos pe biroul unde făcea scriptele muncilor agricole şi s-a hotărât să meargă el însuşi după fiul său, la cazarma aceea care se afla în mijlocul unei întinderi nesfârşite, pe care atât de mult o visase. Îşi pusese nişte cizme din piele de viţel şi şezuse o noapte şi o dimineaţă întreagă pe o banchetă de tren, ca să meargă să-şi întâlnească fiul. Dar, în locul fiului, a dat peste un comandant care l-a pus să ia loc pe un scaun capitonat, fără să trimită după Walter Glória Dias, care nu mai era soldat, era caporal. Oricât de greu i-ar fi venit să creadă, Walter Dias fusese primul la târât, la lupta cu sabia, la săritul peste ziduri, la înfiptul săbiilor în uniforme umplute cu paie. Şi mai era primul şi la trageri, cel mai rapid la marşuri, la traversarea bălţilor, primul care conducea maşina comandantului şi cel care ieşea cel mai iute în faţă, când se întreba, în timpul

instrucţiei, cine este dispus să meargă să apere puterea portugheză în India. Caporalul Walter Glória Dias se înrolase ca să plece la Goa.

Dar Francisco Dias nu pierduse două zile din administrarea casei sale ca să audă că i se vorbeşte de acest angajament, ci ca să explice cazul unei fete gravide, un caz de ruşine legat de firea lui Walter. Doar că trădătorul de comandant era mână în mână cu caporalul. Şi nici nu era foarte vorbăreţ: „O să vedem, el va decide." Şi, după o aşteptare care părea fără sfârşit, apăruse în uşă Walter ca să răspundă dacă preferă să-şi repare greşeala sau să meargă să servească în India. El a tăcut. Dar comandantul i-a influenţat decizia. A spus că ar fi foarte greu să se demonstreze că greşeala fusese a lui Walter. Că Francisco Dias ar trebui să se gândească bine, să nu-i strice viitorul propriului său fiu. Agricultorul s-a ridicat. Da, nu i-l va strica, totul se va aranja, era ultimul care să şi-l dorească întors acasă. Astfel că fiul său cel mai mic avea să plece în misiune, fluierând, sprijinit de parapetul pachebotului *Patria*. Vântură-lume de fiu-său Walter. Povestea tatăl.

26.

Nepoata poate să asculte dacă vrea, iar dacă nu vrea, să nu asculte. Vântură-lume nu va mai reveni la Valmares înainte de plecarea în India. Vântură-lume se bucura de protecţie. Pesemne că începuse să facă desene din primul moment când sosise la cazarma aceea. Pesemne că o fi desenat mii de păsări cu ochi de om, atingându-şi ciocurile sau mii de chipuri omeneşti atingându-şi gurile, înconjurate de păsări. Îşi cunoştea fiul pe care i-l dăruise Dumnezeu. Nu credea că Walter ar fi primul care să lupte cu sabia, primul care să lovească cu biciul, primul care să se târască şi să se dea peste cap. Forţa desenului

stătea la baza recunoaşterii prin galonul de pânză care-l făcuse caporal, asta credea tatăl. Ceea ce se petrecea acolo era altceva, ceva poate subversiv. Misterul ascensiunii lui Walter, într-un loc unde îl trimisese drept pedeapsă, îl făcea să-şi imagineze nişte manevre obscure, în loc să se gândească la modul cum să li se adreseze soţilor Baptista.

Iar Francisco Dias îşi amintea, în unele nopţi de iarnă, cu voce tare şi chiar în faţa celor implicaţi, de momentul când pusese piciorul în gară la înapoierea în Valmares şi văzuse în depărtare acoperişul casei sale. Şi, pe măsură ce se apropia, îl zărise pe fiul său, Custódio, trudind prin curte. Fiul său cel supus, croit să reziste la orice de când cu poliomielita. Fiul său Custódio, mereu gata să scuze comportamentul lui Walter. Intrase în casă, se aşezase la masă privindu-şi feciorul cu piciorul beteag, aşezat printre ceilalţi feciori ai săi. Şi, deodată, ca şi cum i s-ar fi aprins un petromax între ochi, a văzut că acela era fiul de care avea nevoie exact la ora aceea. Îşi amintea de acea oră, de acea zi inteligentă, de acel minut strălucitor. Se aplecase peste masă: „Custódio, tu n-ai să mă dezamăgeşti..." Din nou se făcuse frig peste îngusta fâşie de nisip. Migdalii desfrunziţi nu păreau pomi, păreau pânze. Smochinii erau înclinaţi la pământ, ca destituiţi. Iar ei doi, tatăl şi fiul, înţeleşi, vorbiţi, puneau pe masă furculiţa şi şervetul, înhămau un animal la unul dintre carele din magazie şi coborau încet, stând de vorbă, spre şosea. Până au ajuns la poarta familiei Baptista. Francisco Dias umbla cu precauţie, dar se simţea împăcat cu inteligenţa şi cu onoarea sa. E adevărat că nu-l aducea pe Walter, şezând lângă el cum s-ar fi cuvenit, cum ar fi fost drept, dar, ca să repare greşeala fiului său mai mic, Francisco Dias îl aducea cu sine pe fiul său cel mai mare. Şi atunci au bătut la uşă şi au intrat.

După o oră, Maria Ema, acoperită cu o jachetă de lână, a ieşit din casă ţinând în mână un sac şi a urcat pe treapta

carului, ajutată de Custódio Dias. Maria Ema şi-a primit soţul într-o sâmbătă, devreme de dimineaţă, înfofolită într-o haină largă de astrahan şi catifea, purtând pe cap o pălărie de fetru cu pană albă. Dar nu există înregistrare, nu există urmă publică a acelui act. Există, în special, în poveştile lui Francisco Dias, spuse de cele mai multe ori cumetrilor săi, ca să vadă şi ei cum acţionează un bărbat inteligent în faţa unor dificultăţi neaşteptate.

Iar nepoata cea distrată nu trebuia să audă. Sau, dacă voia să ştie, atunci să ştie, aşezată pe scaune, cu spatele, cum îi era obiceiul. Dar ea ştia.

27.

Ştia şi că Maria Ema l-ar fi aşteptat pe Walter, pentru că el nu păstra tăcerea, scria, trimitea desene, continua să trimită desene de păsări pe măsură ce înainta şi zărea pământ. Trimitea din São Tomé, din Luanda, din Lourenço Marques. În drum spre India, trimitea scumpului său tată şi scumpului său frate. Dar, curând, toţi aveau să priceapă cui le trimitea. Custódio ştia întotdeauna. În patruzeci şi şapte comunicaţiile erau întârziate, lunile, lungi, serile nu se mai sfârşeau, călătoriile, lente, lăsau timp pentru gânduri, pentru a crea siluete între un du-te-vino şi altul, între ce se rostea şi ce se ştia. Cinci fapte erau de ajuns ca să populeze o viaţă. Se cuvenea ca faptele să fie despărţite de apă, de iubire, de scrisori. Anxietatea era o a doua natură care se agăţa de ziduri. Anii puteau să se scurgă, chiar dacă nu întotdeauna lăsau loc speranţei. Dar ea încă spera.

Fiica lui Walter avea să ştie.

Dovada e că Maria Ema nu împărţea camera cu Custódio Dias. Fiul cel mai mare al lui Francisco Dias nu avea

să intre în odaia unde dormea Maria Ema Baptista decât după întoarcerea lui Walter din India, când fiica acestuia avea trei ani, când au făcut fotografia împreună, în ziua aceea când vor fi fugit toţi trei cu şareta neagră. Muncitorii din casă credeau că însuşi Custódio fusese cel care facilitase fuga. Chiar el i-ar fi dus cu şareta până la gară. Chiar el i-ar fi lăsat liberi, în acea zi de vară, din cincizeci şi unu. Custódio purta deja de pe atunci dura poreclă de încornorat. Încornoratul va fi născut în felul acesta fotografia făcută celor doi, tată şi fiică, în faţa aparatului. Încornoratul îi va fi protejat. A ajuns să se ştie că, timp de câteva ore, cei trei au fost o familie. Dar încornoratul avea răbdarea ciulinilor, încornoratul aştepta. Se spunea că încornoratul ştia, în cincizeci şi unu, că celălalt o va lua din loc, când casa din Valmares încă mai era populată de numeroşii Dias, şi că toţi se vor uni să-l izgonească pe Walter.

Da, s-a spus că în vara aceea, Walter folosise şareta cum n-o mai folosise niciodată înainte. Îmbrăcat în kaki, sărea în şaretă şi dădea bice, istovea iapa pe drumuri. Căruţa şi iapa, împreună, primiseră porecla de Şareta Diavolului. Femeile îşi închideau fiicele în casă, iar fetele se postau în spatele ferestrelor ca să-l vadă trecând pe furierul din India, captive, mute, îmblânzite ca nişte oi. În Valmares toţi se temeau de ce era mai rău, cu excepţia fratelui mai mare care îl aştepta ca întotdeauna, privind spre şosea. „Lăsaţi-l să se ducă. Fiecare face ce poate să facă şi umblă cum poate să umble...", spunea Custódio. Doar mai târziu, la câteva luni după ce Walter a plecat cu *High-Monarch* spre Melbourne, s-a observat că Maria Ema îşi deschisese camera pentru Custódio Dias, iar el a intrat şi a început să-i facă copii.

Abia după plecarea la Lisabona, Londra, Melbourne. Walter începuse să călătorească în costum de in, după spusele fraţilor săi care l-au dus la gara din Valmares. Pe

urmă, în versiunea lui Blé poate că tocmai acel costum avea să-l coste foarte scump. Nu conta ce spuneau. Aşa şi-l închipuia fiica lui, colindând din port în port. Drept, în costum de culoare deschisă, cu un ceas de aur la mâna stângă. Dacă nu ar fi venit în şaizeci şi trei, aşa l-ar fi moştenit fiica lui.

28.

Dar şi ea obişnuia să îl urmeze pe Custódio Dias. Aprecia tăcerea soţului Mariei Ema cu privire la propria sa viaţă. O fascinau paşii aceia asimetrici ai lui, lenţi, precauţi, în jurul casei. Îl urmărea pe stradă, pe trotuarele înguste, prin căscioarele anexe unde locuiau animalele mici şi în grajdurile unde îşi vânturau coada vietăţile mari. Uneori, Custódio frecventa vechea magazie cu putini unde ducea tot ce nu mai era de folos. Un covor de paie şi de noroi despărţea de casă această dependinţă. În locul acela ascuns dormea puişorul becisnic, cloşca, găina care nu putea să clocească şi care avea un zurgălău la picioruş. Se adăposteau pisicile bolnave, se îngrămădeau mesele stricate, glastrele fără plante, hamurile catârilor morţi. Era cunoscută drept magazia de scule şi tot acolo se găsea şareta neagră, în vara insuportabilă a lui cincizeci şi cinci. Fata compara culcuşul şaretei larg deschise cu o fiinţă vie gata să mişte. Chiar acoperită de praf, aceea fusese şareta lui Walter. Picioarele îi tremurau când se îndepărta.

Dar în toamna acelui an, fata sărea deja peste hulubele şaretei şi o conducea fără frică, pentru că în timpul zilei câmpul era luminos, iar noaptea, chiar dacă era întuneric, ea avea revolverul în cameră şi, ca pretutindeni, în magazia cu vechituri, fiica lui Walter se simţea în siguranţă,

însoţită de singurătate. Fără înălţime, fără talie, fără forme, îmboldea o iapă inexistentă, alerga în lungul unor şosele asfaltate pe unde nu trecuse niciodată şi, în ascunzătoarea întunericului din magazie, ţinea sub braţ hârtia de desen, culorile Viarco şi creioanele Faber. Dar, cum ţinea în mâini hăţurile care înfrânau avântul iepei absente, nu desena păsări, ci număra cu ţipete, aşezată pe hulube, păsările pe care nu le desena. În acea toamnă luminoasă ca o vară. Soarele se ascundea, o rază orizontală încă se mai aşeza între munte şi nor. Francisco Dias se apropia cu cizmele lui cu blacheuri. Se oprea în uşa magaziei cu vechituri. Urca în casă urlând, în timp ce fraţii Dias se întorceau acasă: „E cineva vârât în magazia cu vechituri, sus pe şaretă. Luaţi-l de acolo oricine o fi..." Iarna întunecată a lui cincizeci şi şase.

„Ce face fiica nurorii mele pe şaretă?", striga el, în uşa larg deschisă a magaziei, în toiul nopţii, în plină primăvară. „Luaţi-o de-acolo!", îi spunea lui Blé, vechilul. „Scoteţi-o pentru totdeauna din locul ăla!" Francisco Dias habar nu avea că nu o puteau scoate, chiar dacă ar fi scos-o. Nu va avea habar până în ultima zi a vieţii lui. Aparţinea mulţimii celor care nu ştiu că există un interval între act şi fiinţă, un spaţiu imposibil de domesticit, la care nu ajunge nimeni şi care transformă pe fiecare om în materie umană. Dar, cum nu ştia, întreba: „Nu-i e frică acestui copil?" când Blé o lua de-acolo, gonind-o ca pe găini. „De ce nu-i e frică?"

Nu, în magazia cu vechituri ei nu-i era frică. În mâna nepoatei lui Walter, cu picioarele bine înfipte pe draghina vechiului barcaz, şareta se transforma într-un mijloc de transport amfibiu, se transforma într-un tren, într-o granitură lungă, într-un pachebot uriaş care străbătea mările. Încă fără talie, fără înălţime, fără sâni, fără dinţi definitivi, fiica lui Walter stătea la cârmă în faţa câmpiei pe care se unduiau lanurile de grâu, brăzda mlaştinile şi

valurile, învingea vânturile şi umezeala mărilor, strălucirea după-amiezei peste mări, smoala nopţii întunecoase pe suprafaţa apelor tuturor oceanelor despre care auzise vorbindu-se. Nepoatei lui Walter nu-i era frică. Asta îi îngrijora pe Francisco Dias şi pe ceilalţi Dias care încă nu plecaseră în cincizeci şi şapte. Nu-i îngrijora nepoata lui Walter, doar îi făcea să tresalte faptul că unui copil nu-i este frică de întuneric, în nopţile când luna îşi ascunde de pământ faţa albă.

Îi îngrijora că nepoata nu avea nevoie de lumină ca să ajungă în odaie, urca scările şi se culca fără să scapere un chibrit. Chiar şi Maria Ema se îngrijora. João Dias şi Inácio Dias, care încă nu plecaseră în America, se întorceau şi ei la masă ca să comenteze că au dat peste ea pe coridor, în întuneric, strecurându-se printre picioarele jardinierelor, fără teamă, ca şi cum ar fi o persoană bătrână, când ea nici măcar persoană nu era încă. Maria Ema se mai temea ca nepoatei lui Walter să nu-i fie frică şi, de aceea, îi aprindea lumina. O obliga să stea cu lumina aprinsă, să vadă cum se stinge gazul lângă capul ei, ca să poată coborî şi să-i spună bărbatului, socrului şi cumnaţilor că totul era în regulă. Ea însăşi aprindea lumina pentru ca fetiţei să nu-i fie frică de frica pe care n-o resimţea, iar Custódio Dias întreba, pregătind focul: „Fiicei noastre nu-i e frică?" Maria Ema se apleca peste masă, îşi cufunda faţa în ceea ce lucra. Întotdeauna cosea ceva: „Fiecăruia îi e frică atât cât îi poate fi. Nu-i aşa?" Iarna blândă din cincizeci şi şapte.

Dar Custódio Dias o ridica pe nepoată de pe şaretă într-un fel diferit. Se apropia de magazie, cu pasul lui neregulat, consistent, scotea lanterna din buzunar şi, fără să ştie până unde bătea lumina, ilumina traseul lui *High Monarch* pe mare. Sigur că şi el va fi văzut apa. Cu lanterna aprinsă, Custódio se apropia încet, întindea braţele,

o ridica de pe hulube şi o ducea în casă. Bunătatea exista, dobândea formă omenească şi uneori se confunda cu trupul lui Custódio Dias. El o ducea, tăcut. Doar el ştia cum moştenise nepoata şareta lui Walter.

29.

În cincizeci şi opt însă, Custódio o ducea deja într-o casă unde nu mai erau luminate decât două ferestre. Fraţii Dias plecaseră definitiv. Făţarnici, plecaseră. Iar ea avea să ştie că făţărnicia nu e disimulare, nu e strategie sau calcul, e o natură, ce-a rămas dintr-un animal rapid de pradă, adormit în timpul aşteptării, care există ascuns în suflet, ghemuit, ca şi cum ar dormi. O parte din el veghează şi acţionează la distanţă, nici spre bine, nici spre rău, ci doar prin natura sa. Un soi de răzbunare prealabilă savurată dinainte, îndelung, stăruitor, adormit, cu ochii deschişi, închişi. În aşteptare. Rod al unei glande, poate. Căci făţărnicia nu se învaţă. Se naşte, se iveşte, precum în corp părul roşcat sau buza-de-iepure, care doar fac distincţia, cataloghează, nimic altceva. Aşa e făţărnicia. Odată cu plecare fraţilor Dias, ea a moştenit cunoaşterea acestui gen uman, acestei forme necatalogate, la marginea familiilor de mamifere şi păsări. Chipul făţarnicilor, buza făţarnicilor, privirea făţarnicilor au ceva caracteristic, un soi de inteligenţă complice cu moartea. Aşa erau şi fraţii Dias. Poate că o fi dăinuit în ei amintirea unei dimineţi de luptă cu băligarul, lăbărţată peste vieţile lor, o amintire învăluită, care pândea şi aştepta plecarea. O ofensă, dăltuită în ei în felul acesta.

Fraţii Dias au început să o ia din loc la doi ani după Walter, anunţând acest lucru doar cu o săptămână înainte. Ea îşi amintea de Adelina şi de soţul ei Fernandes,

cel care studiase electricitatea, cel care o învăţase litera W de la Watt şi Walter. Îşi amintea de Joaquim, de Manuel şi de nevestele lor. Poate de fiii şi fiicele lor. Despre Luís, João şi Inácio, necăsătoriţi, îşi amintea mai curând numele şi vârsta decât feţele, dar în ansamblu, îi evoca supuşi în faţa tatălui lor, neputincioşi, ascultători ca nişte catâri domesticiţi şi, totuşi, înţeleşi între ei, urzind proiectul de a părăsi Valmares, fără să vorbească, mormăind printre dinţi, pe la colţuri, împreună cu femeile lor cu buzele pecetluite. Adelina Dias spunea: „Nu vorbeam despre nimic, tăicuţule!" Şi schema se repeta. Începeau să lipsească de-acasă în după-amiezile de duminică, apoi în serile de miercuri, după aceea aproape în toate serile. Dispăreau şi reveneau târziu şi, ca şi cum totul ar fi conspirat în acea conjuraţie dirijată de făţărnicia naturală, nici câinii de pază nu dădeau semnalul la intrarea lor. Tatăl organizase o reţea de spionaj, dar spionii erau şi ei implicaţi. Schema era identică. Cel care a început procesul a fost tocmai Fernandes, soţul Adelinei, apoi l-au urmat şi ceilalţi. Fiii lui Francisco Dias se duceau la São Sebastião să înveţe cuvinte străine, pe baza unui dicţionar *Figueirinhas* şi a unui manual, *Engleza fără profesor*. Îşi aminteau să se întoarcă acasă abia târziu, trecând prin poarta laterală, clandestini, cu hârtii înfăşurate în buzunarele pantalonilor. Îi vedea unul câte unul, la intrarea în curte, încasând înjurăturile lui Francisco Dias, slăbit şi dezorientat: „Adunătură ce sunteţi, canalii!" Iar ei intrau fără să răspundă.

De altfel, ei nici nu existau în prezenţa lui Francisco Dias. Doar pe măsură ce anunţau că vor pleca începeau să aibă un comportament neobişnuit în casă, să aibă o identitate proprie în faţa tatălui lor, ieşeau din grămadă, din banda productivă, din brigada de muncă pe care o formau, ca să devină persoane identificate. Ca să se întoarcă, unul câte unul, în faţa valizelor pe care şi le făceau noaptea. Îşi amintea. Spre deosebire de ceilalţi ţărani,

care transformau plecarea în ceva care semăna cu o serbare, cu cortegiul ei de funeralii şi fanfară, fraţii Dias plecau fără gălăgie, fără să anunţe. Se despărţeau de unelte, de animale, de gunoi, de arături, de neveste, de copii şi de camerele mari, fără vâlvă, ca şi cum s-ar fi dus după cumpărături cu trenul şi ar fi urmat să se înapoieze a doua zi. Promiteau să se întoarcă în scurt timp. Nu-i explicau lui Francisco Dias unde plecau. Minţeau. Îşi amintea ea. Moştenise imaginea făţărniciei pure. Fraţii Dias se eliberau de tatăl lor ca iepurii. Tăcuţi şi rapizi, cum sunt iepurii în vise. Se eliberau.

30.

În noaptea cu ploaia, ea îi avea în ochi pe fiii lui Francisco Dias întorcând spatele lanurilor de grâu, încărcăturilor de pe batoze, arăturilor, întorcând spatele lumii ogoarelor din Valmares, ca să se încredinţeze unor pacheboturi ale căror fotografii îi ajutau să hrănească ideea lui *High Monarch*, vaporul britanic care îl luase de acolo pe Walter. Îi vedea eliberându-se tăcuţi, înţeleşi, scoţând strigăte temerare pe deasupra mării. Mai întâi Fernandes şi Joaquim, în cincizeci şi trei, apoi Manuel şi Luís, în cincizeci şi patru, João în cincizeci şi şase, Inácio în cincizeci şi şapte. Îndepărtându-se, dispărând, pierzându-se miraculos în depărtare, cufundându-se în munci ciudate şi riscante, contopiţi unii cu ceilalţi, cerând să le vină imediat nevestele şi copiii, ca să nu se mai întoarcă, să fie mai cruzi şi mai duri cu Francisco Dias, să depăşească isprăvile lui Walter. Aducându-l înapoi pe Walter însuşi.

Da, Walter trebuie să ştie, în noaptea asta, unde se întoarce, cum moştenise fiica lui vidul din casa de la Valmares, porţile imense, oberlihturile cu geam pe unde intra lucerna şi unde se oglindea trecerea paşilor. Moştenise

tăcerea din casa goală, ecoul din fiecare odaie, de pe coridoarele care le uneau, cu bârnele negre încrucişate. Cum moştenise ea acel spaţiu de tăcere, de aşteptare, odaia de sus din mijlocul celorlalte odăi; moştenise stăpânirea labirintului. Spaţiul multiplicat dintre pereţi, tabla de şah a umbrelor, repetarea uşilor, simetria lor, golurile unde nu se aflau ei, iar cu plecarea lor totul se umpluse de prezenţa lui Walter.

Şi, pentru Francisco Dias, Walter se întorcea, dar acum într-alt fel. Îşi scotea pălăria, se enerva: „S-au dus pe urmele lui, el e cel care a venit să-i zăpăcească cu povestea aceea cu miile de *escudos*, în cincizeci şi unu. El e cel care le-a dat exemplul. El i-a împins afară. El!" Şi Francisco Dias însuşi voia să se apuce de arat, nu dormea, se trezea la patru de dimineaţă, îi trezea pe Alexandrina şi pe Blé şi striga din stradă, înainte ca stelele să piară: „Custódio, vino-ncoace!", striga el, istovit de muncă. Dar erau strigăte bune. Erau dovada îndelungii rezistenţe a lui Walter. Unde se va fi aflând acum Walter, va fi întors cu spatele. Va fi bine.

31.

Da, ea ştia. Maria Ema nu rezistase. Lăsase să i se fure uniforma soldatului. Îi lipsise Mariei Ema capacitatea de a aştepta, coerenţa şi fermitatea necesare să-l aştepte pe Walter, cum se întâmplase cu nepoata. Pentru că ea era tot mai mult nepoata lui Walter. Dar nu conta. Oricât de tăcut ar fi fost Custódio Dias, oricât ar fi luat-o în braţe şi ar fi ţinut-o aşezată pe genunchii lui în căruţă, ea îl aştepta pe celălalt, spre deosebire de Maria Ema care nu îl aşteptase. Într-o zi în cincizeci şi trei, Maria Ema stătea întoarsă, în contra luminii în uşă, iar pe corpul ei crescuse un volum. Un volum asemănător cu o traistă. Maria Ema

purta o traistă plină, atârnată de corpul ei de femeie. Nepoata nu-şi dăduse seama de nimic, nu înţelegea ce anume făcuse să crească şi să se deformeze corpul Mariei Ema. Dar, chiar fără să descifreze misterul, se înţelegea că îi cedase celuilalt. Şi, în continuare, unele după altele, trei traiste pline, trei fii semănând cu el şi cu ea. Ea purta un capot plisat şi o fustă al cărei cordon nu avea capăt. Şi de ce se întâmplaseră toate astea?

Pentru că Custódio o plimba cu trenul, o ducea la Faro, o ducea la cinema ca să-l vadă pe Charles Boyer, o lăsa să danseze cu verişoarele şi cu surorile la Societatea Recreativă, în timp ce el se oprea în zona bufetului. Pentru că i-a cumpărat o haină din blană de samur pe care ea nu o purta decât de două ori pe an, iar în unii ani nu o va mai purta deloc. O ducea la coaforul Lírio, îi aducea ciorapi de nailon, îi aducea mobile lăcuite, un fierbător Vacuum, un radio Luxor, un aparat suedez pentru ca ea, serile, să poată dansa. Reviste în care te puteai identifica, alternativ, cu Michèle Morgan, Vivian Leigh şi Ava Gardner, după care ţi se definea caracterul de femeie. Iar Custódio făcea toate astea împotriva tatălui său, împotriva economiei tatălui său, împotriva întreprinderii familiale bazate pe un principiu de rară zgârcenie. Francisco Dias se războia cu Custódio Dias, încheia pace cu Custódio Dias. În fond, acesta mărea familia cu nişte nepoţi noi, în momentul când ceilalţi fii şi nepoţi plecau spre Canada, Statele Unite, America de Sud. Ca şi cum s-ar fi înţeles să se răspândească prin lumea toată, ca şi cum ar fi vrut să construiască invers statele unite ale lui Francisco Dias. De parcă masa familială, an după an, s-ar fi făcut ţăndări şi fiecare din părţile ei s-ar fi dus într-o altă regiune a lumii. Până ce, la sfârşitul lui cincizeci şi opt, Francisco Dias a acceptat să se iniţieze starea de risipă promovată de Custódio Dias. În imensa casă din Valmares nu mai rămăsese decât un

singur fiu, chiar dacă îi aştepta pe toţi ceilalţi. Oricum, Francisco Dias străbătea proprietăţile lucrate de străini şi binecuvânta ora când Dumnezeu îi dăduse un fiu olog, fiindcă acesta nu avea să plece niciodată, va rămâne acolo aşteptându-i în umilinţă pe ceilalţi. Şi, scuipând pe pământ, se gândea la Walter Dias – acel vântură-lume, vestitorul dispersării casei – cu ciudă, cu ură, cu o adevărată turbare. Imaginea carlingei în care muriseră cei doi străini, chiar acolo lângă curtea lui, şi speranţa tainică pe care o nutrise atunci îi readuceau în minte gândul că omul visează ceea ce Dumnezeu dispreţuieşte. Până şi timpul îi apărea fals şi demn de dispreţ. Şi se înnopta.

32.

Nopţi calme, stupid de triste ale paşnicului an cincizeci şi nouă. Se închideau porţile şi în casă erau doar trei adulţi. Iar Francisco Dias voia să ştie de unde trimitea felicitări de sărbători vântură-lume, îmbarcatul? Împărţitul? Ăla despre care nu s-ar putea spune că e asta sau ailaltă, pentru că el era atâtea lucruri şi nu era nici unul? Anul acesta, a trimis din Florida nişte păsări semănând a sturzi. Florida o fi în America? Şi Canada? Nu se mai află în Canada, în golful acela Fundi, unde a mâncat peşte crud?

De acolo trimitea desene cu martini care vânau peşti. Aveau cravată argintie. Cu banii pe care-i cheltuia acolo pe creioane colorate ar fi putut cumpăra proprietăţile care erau de vânzare în jurul regiunii Valmares. Acum, vântură-lume cobora pe globul pământesc. Era în Antile. Ca să facă ce, în Antile? Orice ar face, în timpul ăsta, picta păsări galbene de care spunea că ar fi de dimensiunea unor muşte. El nu făcea altceva, doar desena şi picta. Era imposibil, trebuia să facă ceva ca să câştige bani să se plimbe pe ape. Să nu uităm că unii îşi câştigă viaţa făcând serviciu

pe vapoare. Francisco Dias tresărea: un fiu de-al lui Francisco Dias să facă de serviciu pe vapoare? Ce mizerabil, ce vântură-lume mizerabil. Dar nu era adevărat. A doua zi venea o scrisoare şi înăuntru era desenat un vultur. „E pe uscat, findcă desenează vulturi."

De unde trimitea vulturii? Din India, când fusese acolo. Nu, din India trimisese mai ales păuni şi corbi. Vulturii îi trimisese din Angola. Din Angola, nu, din Brazilia. Nu mai ştia nimeni. Dar Maria Ema ştia, deşi nu spunea, spunea doar dacă o întreba Custódio. În cazul ăsta ştia. Trimitea papagali din specia ara din Brazilia, raţe *arrabio* din Panama, berze din Casablanca, colibri din Caracas. Ea, da, ştia. Custódio îi arăta tatălui său cum ştia ea. Francisco Dias se înfuria. Nora lui, nevasta legitimă a lui Custódio Dias, nu trebuia să cunoască în felul ăsta locurile pe unde umbla cumnatul ei. Nu trebuia să înveţe pe dinafară timbrele de pe scrisorile în care el trimitea desene de păsări, fiindcă păsările, pentru Francisco Dias, erau toate mai mult sau mai puţin la fel în jurul lumii. Iar el, vântură-lume, în loc să trimită fotografii şi ilustrate cum făceau ceilalţi, trimitea desene de păsări. Pene, doar pene. Ce altceva mai ştia vântură-lume decât să deseneze pene? În spatele lui se înălţa, când trecea, o ploaie de pene. Vai de cel care i-a călcat vreodată pe urme. Maria Ema, aplecată între Custódio Dias şi Francisco Dias, păstra tăcerea. Fata ştia toate acestea cu mult înainte ca Walter să o fi vizitat în noaptea de ploaie.

33.

Ştia şi cum, timp de cinci ani, Francisco Dias rămăsese suspendat în speranţa întoarcerii fiilor săi şi cum, încetul cu încetul, fără să fi existat cel mai mic semn care să anunţe acest lucru, începuse să trăiască într-un El Dorado

al aşteptării care nu avea nici o legătură cu realitatea. În casa falnic de goală, unde doar din când în când se auzeau paşi, el îşi imagina o înapoiere colectivă care avea să se petreacă, prezenţe absente, vii, chipuri concrete, care se mişcau înconjurate de bolivari şi de dolari.

Bani, un râu de bani curgea individual lângă picioarele fiecăruia dintre fiii aceştia şi toate împreună, formând unul singur, alunecau, şerpuind, lună după lună, spre Valmares. Nu-i păsa de brazda făcută în zăpada în care se afunda, foarte departe, unul dintre fiii săi, târând trunchiuri de copaci în spatele unui camion pe care nu reuşea să-l ajungă – *Aici, vor să ne omoare şi abia ne plătesc – Noua Scoţie* –, scrisese unul dintre ei, Luís Dias. Şi nici nu-l deranja întunericul dintr-o mină aflată sub nişte lacuri, unde lucra Manuel luni în şir fără să vadă lumina soarelui, pentru că nu exista nici un dedesubt, nici un deasupra, după propriile lui spuse. În fotografie purta o cască de tablă cu un lămpaş pe borul ei, ţinea o găleată în mână, cu faţa lucind de efort. Nu-i păsa că altul rămânea cufundat sub casele de lemn pe care le dobora cu târnăcopul. Nu voia să ştie de întinderea peisajului în care erau risipite nişte vaci, acele animale care dădeau lapte, rotunde, pe care Francisco Dias le ura. Nici nu-şi imagina ce ar putea face, pe dealurile din Caracas, cel care povestise într-o scrisoare cum refuzase să distribuie pâine din uşă în uşă, ca poştaşul din Valmares. Ascultase şi lectura scrisorilor făcută de Custódio despre asprimea muncii la o cale ferată fără sfârşit, unde se sforţa ginerele Fernandes, înaintând tot mai mult încolo, spre apusul lumii. Pe una dintre scrisori, adresată Adelinei, exista chiar o amprentă de sânge şi scria cam aşa: *Iartă-mă, Adelina, nu-mi place să-ţi trimit scrisoarea asta, dar nu mai am aici nici hârtie, nici cerneală şi trebuie să-ţi trimit chiar azi veşti de la mine, altfel nu ştiu ce fac, fiindcă am degetele roase până la rădăcina unghiilor*... Nici nu voia

să ştie de femeile care plecaseră mai târziu după ei, cu copiii şi care trăiau acum despărţite de ei, locuind în odăi mici de lemn. Nu voia să ştie. De altfel, fraţii Dias scriau puţin şi erau zgârciţi la vorbele despre ei înşişi. Dar raritatea amănuntelor înflăcăra imaginaţia lui Francisco Dias. Cunoştea destul de vag locul unde se aflau aceştia şi nici nu voia să aprofundeze ceea ce ştia, părându-i-se că toate astea fac parte dintr-o povestire intercalată, despre o lume intercalată al cărei rost i se va dezvălui pe de-a-ntregul când se vor întoarce. Restul, nu-l privea.

Ca şi cum fiii şi ginerele ar fi trecut printr-o probă iniţiatică, în care etapele erau obscure şi dureroase, dar necesare, el nu voia să cunoască detaliile trecerii, voia doar capătul ei. Voia ca fiii săi să ajungă la capăt şi să-i spună, repede, că au devenit milionari. Îi vedea întorcându-se, la fel de sigur ca bătăile orologiului din sală, ca să administreze cantităţile de bani care curgeau în direcţia casei sale cu repeziciunea lichidă a izvoarelor. Pe el nu-l interesa nici moartea, nici viaţa fraţilor Dias. Nu-l interesa înţelesul lui „înainte" şi „după". Înainte era doar tatăl său care îi lăsase casa şi după, fiii la grămadă care aveau să o mărească. Nimic înainte, nimic după, nimic departe şi nimic înăuntru. Orizonturile pământului erau tot ce îl interesa, Dumnezeul său cunoscut căruia îi dedica disciplina voinţei. Onoarea, dragostea, viaţa se justificau doar dacă erau transformate în hectare de pământ. Evoc acel timp în care el trăia euforic, în contra curentului timpurilor, în vreme ce nepoata bâiguia silabe din limbi vechi cu superstiţia că vor mai fi o dată moderne. Timp de cinci ani, uniţi de acelaşi spaţiu, despărţiţi de speranţe contrare. Amintesc acest lucru în noaptea asta, pentru ca Walter să ştie.

Francisco Dias ajungea să le ceară proprietarilor, care se descotoroseau în grabă de ferme şi plantaţii de goruni,

să aştepte sosirea primului dintre fiii săi. Adelina şi bărbatul ei muncitor, ca toţi ceilalţi, erau pe punctul să vină. Credea el. Se scula noaptea ca să o pună pe Alexandrina să facă curat în casa din Valmares în aşteptarea lor. Cu toate astea, ei nu reveneau a doua zi. Şi, fiindcă muncitorii cu sapa plecau, trecând frontiera, în Europa, înghesuiţi de lipsuri, iar cei care rămâneau, ştiindu-se indispensabili, erau tot mai scumpi, Francisco Dias a început să lase ogoarele să se odihnească, să suspende curăţirea smochinilor de crengile uscate, să închidă stupurile, în aşteptarea fiilor săi. De fiecare dată când o familie o lua din loc şi-şi lăsa casa să se ruineze şi terenul să se umple de urzici, el îşi imagina că o să cumpere ce fusese abandonat, că o să niveleze şi să transforme culturile. Se plimba printre pământurile nelucrate şi casele fără ţigle din vecini ca şi cum ar fi fost proprietatea sa. El va rămâne cu toate, va fi stăpânul pământului care pretutindeni prisosea. Aşteptând. Pentru el trebuia să se întâmple ceva mai decisiv decât inventarea roţii. O mare speranţă înconjura Valmares. Noi doi eram despărţiţi de ideea viitorului şi de masa la care mâncam. Nu schimbam cuvinte între noi şi nici nu ne înţelegeam. Eu găseam că fraţii Dias nu se vor mai întoarce, în timp ce Francisco Dias le auzea deja paşii în fundul străzii. Cu toţii aveau să se înapoieze repede, cu toţii aveau să revină bogaţi, minus unul. „Minus unul, minus unul!", striga el, ridicându-se de la masă. Fiindcă Walter, acesta nu va reveni.

Şi deodată, în vara lui şaizeci şi doi, o scrisoare de la Walter. Trimitea mai multe desene de păsări din împărăţia frigului, cufundari din nord, zburând peste o întindere de apă, cu un scris sigur şi, pe o pagină întreagă, spunea ceva extravagant care a trebuit să fie citit de mai multe ori: Walter Dias scria că intenţiona să se întoarcă.

34.

Ce scrisoare era asta?

Francisco Dias s-a sprijinit de masă ca să nu cadă. Imposibil. Vântură-lume nu se va întoarce niciodată. Vocaţia unui vântură-lume era să nu se întoarcă la locul de plecare, doar dacă nu cumva nu mai era în stare să se plimbe prin lume, iar oprirea forţată în acelaşi loc i-ar fi amintit de pământul de unde se trăgea. Vântură-lume, dacă nu era bolnav şi nici pe pragul morţii, nu va reveni niciodată acasă. Putem să dormim liniştiţi, spunea Francisco Dias. Fiul său Walter număra treizeci şi opt de ani, era în culmea vânturării prin lume şi, de aceea, nu va veni. Iar dacă va veni, dacă se va întâmpla asta, va fi ca să născocească cine ştie ce chestie ciudată, tenebroasă poate, într-un moment când casa din Valmares, încredinţată paşilor neregulaţi ai lui Custódio Dias, avea cel mai mult nevoie de pace, înainte de întorcerea celorlalţi. Nu, nu va veni. Şi ca să nu vină, pentru ca niciodată să nu-i treacă o asemenea idee prin cap, ar trebui să i se trimită imediat o scrisoare argumentată, să se răzgândească să mai vină. Şi cum ar fi acea scrisoare? Francisco Dias a zâmbit.

Ar fi o scrisoare încărcată de culori sumbre pe care i-o va scrie chiar el cu mâna lui. O scrisoare neagră, abătându-l de la orice gând de întoarcere, fiindcă vântură-lume umblase prin prea multe locuri, spre deosebire de fraţii săi care se stabiliseră în regiuni sigure şi bogate. Trebuia să i se spună, să i se explice clar. Nu putea veni înapoi. Walter era deprins cu mijloace de transport rapide, pacheboturi, avioane, trenuri de cursă lungă, nu ştia să stea locului, nici să se deplaseze conform propriilor săi paşi şi nici să asculte de paşii lenţi ai unui animal. Or, în casa din Valmares nu existau decât mijloace de transport încete, la suprafaţa pământului, îngreunate de marginile

drumurilor, şerpuind printre păşuni. Mijloacele de transport care existau erau reduse la o formă minimă, cea mai utilitară şi practică şi, totodată, cea mai ieftină. De aceea, să nu vină înapoi.

Căruţelor cu coviltir li se scoseseră coviltirele care zăceau la pământ şi deveniseră acum obiecte în care se instalaseră găinile Alexandrinei. Coteţe mari. Caroseria era folosită pentru transportul alimentelor, paielor, uneltelor, gesturi necesare pentru ca solul, tot mai dur, să producă ceva. Putea să şi-l închipuie cineva pe Walter Dias venind de atât de departe ca să urce în caroseria goală a unei vechi căruţe cu coviltir? Şi mai era şi trăsura. Trăsura era pusă la păstrare, ţintă a îngrijirilor şi curăţirii lui Blé, dar adevărul e că atelajul de animale care o trăgea devenise prea asimetric şi doar răbdarea lui Custódio o făcea să mai funcţioneze. Putea cineva să şi-l închipuie pe Walter Dias conducând o trăsură trasă de două animale desperecheate? Aici, în casă, nimeni nu şi-l putea închipui. Şi Francisco Dias îşi dicta sieşi, cu voce tare. Nici şareta nu mai era bună de ceva. Aceasta fusese pusă la păstrare în magazia cu putini, cu capota scoasă, atârnată de tavan, iar tapiseria devenise din albă neagră. Pânzele de păianjen şi praful făcuseră din acest mijloc de transport o troacă veche ce va trebui pusă pe foc, la iarnă, ca să-i încălzească pe cei doi muncitori cu sapa care mai rămăseseră. Să nu conteze pe ei. Dacă se gândea să se întoarcă, încă amator de şareta neagră, ar trebui să ştie că iepele care o trăgeau dispăruseră de mult. Nu mai exista nimic din toate astea. Aşa că ce venea să facă vântură-lume în casa aceasta? Întreba Francisco Dias, scriind pe hârtie numele corecte ale fiului, în loc de porecla pe care o dicta.

Dar când a ajuns la sfârşit, a ezitat să lipească scrisoarea. A recitit-o. Mâna îi tremura. Era ca şi cum tocmai şi-ar fi dezvăluit sieşi starea proprietăţii, iscălită pe hârtie cu cerneală.

Oare era adevărat ceea ce tocmai scrisese? Oare casa lui, întreprinderea lui, ideea unui imperiu productiv se reduseseră la această decadenţă? De ce întârziau să se înapoieze fiii emigraţi? De ce nu scriau? Sau scriau atât de puţine cuvinte, pe dosul ilustratelor? De ce se purtau ca nişte trădători? Francisco Dias înţelegea, pentru prima oară şi fără ca cineva să i-o fi cerut, că tocmai reprodusese cruda realitate a propriei sale vieţi. A zăbovit să-şi încheie scrisoarea. Dar încheiat-o aşa cum trebuia să o încheie, scriind definitiv: „Astfel că, fiule, nu mai veni niciodată înapoi."

35·

Ba o să vină, o să vină topit de dorul de casă, spunea Walter în puţinele rânduri ale unei scrisori ce se încrucişase cu cealaltă. Suficiente însă ca să lase loc pe hârtie pentru desenarea unei păsări. O vietate din împărăţia frigului. Scrisoarea nu lăsa loc la îndoieli, vântură-lume voia să se întoarcă.

Se întorcea. Dar tatăl nu înţelegea de ce se întorcea. Şi, dacă tot se întorcea, de ce oare nu rămânea peste noapte la o pensiune de pe malul mării. De ce venea acasă dacă la Valmares nu era loc? Locuinţa de optsprezece camere era ticsită de resturi, de goluri, de obiecte lipsă, era plină de absenţe, de plecări. Nu era loc pentru cel care se întorcea. Dacă altul ar fi fost fiul care revenea, totul ar fi fost diferit, ar fi fost binevenit, spaţiile stăteau în aşteptare, nici nu fuseseră dereticate şi aranjate în alt scop, dar tocmai acesta, nedoritul, să revină acum? Pe scurt, într-o casă ticsită cu atâţia care plecaseră, nu era loc pentru Walter.

Francisco Dias a străbătut coridorul de mai multe ori, uscăţiv, înalt, încovoiat, cu gâtul ţeapăn, privind pieziş ca un bloc de piatră, bătând cu bastonul în fiecare uşă. Erau

peste treizeci de uşi în casa aceea, dar considera că nici una dintre ele nu ar trebui să se deschidă pentru fiul său, Walter. Acolo departe, de unde trimisese acea pasăre, acolo era locul lui. Ştia, presimţea că acea pasăre migratoare nu venea să aducă veşti bune, venea ca să spulbere armonia dintre cei doi soţi care susţineau casa, să se vâre între Custódio şi Ema, să-l tulbure pe tată, să-i agite pe nepoţii cei mici, să o zăpăcească pe nepoata cea mare. „Nu, nu veni acasă!" Dar Custódio şi-a impus punctul de vedere. Custódio avea curajul propriu acelora care pierduseră tot încă dinainte de a fi început bătăliile şi-l iubea pe fratele său, care avea partea ce îi lipsea lui. Ca şi când ar fi venit pe drum cealaltă jumătate din el. Pentru el, Walter se va întoarce cu siguranţă. Şi era sigur că se va întoarce curând. După mesajele pe care le trimitea, tot mai scurte, întotdeauna iscălite cu păsări, vântură-lume trebuia să sosească în după-amiaza zilei de 22 ianuarie şaizeci şi trei.

36.

Era decembrie şaizeci şi doi. Acel an şi aceea lună înaintează prin noaptea asta, pentru ca Walter să cunoască zilele Mariei Ema. Pe ea o văd.

Mama nepoţilor lui Walter s-a schimbat de la o clipă la alta. Fără să se pronunţe vreodată în legătură cu vizita cumnatului, umbla în vârful picioarelor şi se oprea locului când Francisco Dias scria şi citea scrisorile ca să le audă Custódio, citea cu voce tunătoare: „Nu veni acasă, nu veni acasă!" Urma altă discuţie. Nu-i trecea nimănui prin cap că Francisco Dias ar vrea să trântească uşa în nasul unuia dintre fiii săi care îl vizita. Maria Ema mergea tiptil până în fundul coridorului, se apleca peste rufe, se îndrepta, înălţa capul spre roşcovii vârâţi în pământ

în formă de corăbii cu pânzele verzi. Corăbiile cu frunze perene, crescând din pământ în decembrie se deplasau cu o viteză invizibilă ca nişte animale primitive care i-ar fi vorbit. Maria Ema vedea. Se îndrepta deasupra rufelor, punea rufele în coş, venea înapoi pe coridor, se oprea, tresărea ca şi cum o umbră a casei s-ar fi mişcat şi ar fi înhăţat-o pe la spate. Se înfiora, cu pieptul adunat între umeri, cu faţa ascunsă. Asculta. Prin uşa sufrageriei, Francisco Dias citea din nou: „Nu veni acasă, nu veni acasă, Walter, fiule!" Discuţia continua. Maria Ema străbătea, grăbită, toată lungimea casei. Mergea de la o fereastră la alta, de la un capăt la altul al casei pătrate. Se ducea şi venea, gravă, ca şi cum urma să facă ceva grav. Dar nu făcea nimic. Uneori, dintr-un exces de energie, controla clanţele uşilor, le apăsa, le încerca rezistenţa. Înainta prin pădurea de uşi. De fapt, casa mirosea a levănţică, mirosea a schimbare. Niciodată, de nici un Crăciun, Maria Ema nu mutase atâtea obiecte de la locul lor. Dar, când apărea în uşă Custódio Dias, şchiopătând, ea întrerupea orice schimbare. Rămânea cu feţele de masă suspendate, cu vesela în aer, cu chemarea Alexandrinei la jumătatea numelui. Alexandrina asista. Se oprea şi ea. Maria Ema îşi revenea. Viaţa şi sufletul ei erau desfăşurate în faţa tuturor cu claritatea unei hărţi. Blé le spunea muncitorilor cu sapa care mai rămăseseră: „Vine Crăciunul soldatului Walter." Un Crăciun care nu va avea loc decât la sfârşitul lui ianuarie. Aşa s-a şi întâmplat. Evoc ziua de Crăciun din şaizeci şi doi când Maria Ema şi-a pus o rochie de mătase.

Mi-amintesc de frigul care bântuia în ziua aceea şi de imaginea Mariei Ema, în rochie de mătase, potrivită pentru anotimpul verii, în faţa oglinzii. Băieţii ei, ţopăind, o aşteaptă pe stradă. Carul cu atelaj e pregătit. Iar ea e în picioare, la etajul întâi, privindu-se dincolo de oglindă. În spatele ei, Custódio o observă şi o vede şi el, dincolo de

oglindă. Pe pat, întinsă, ca o persoană care o aşteaptă pe alta, este haina boreală de samur.

Deodată, catârii se opresc, zurgălăii par să nu mai existe. Există o tăcere ca de sticlă în interiorul camerei. Nici el, nici ea nu vorbesc. Ea este prizoniera unui vis care se reflectă în oglindă, stă în faţa imaginii reflectate, aşteptând. Singură, în tăcere, aşteaptă. Nu e nici un abecedar posibil pentru a exprima acea tragedie tăcută. Atunci, Custódio înaintează spre ea, spre umerii dezgoliţi ai Mariei Ema şi spune că temperatura e scăzută. Spune mai multe, spune că e încă devreme, că Walter nu e încă pe drum. Ar fi dacă ar veni cu vaporul, dar vine cu avionul. El nici nu şi-a făcut încă valiza, o va face în ajunul plecării care va avea loc peste douăzeci de zile, socotind după scrisori. „Încă nu", spune el. „Încă nu?" În faţa oglinzii, Maria Ema se dă înapoi, deşi nu arată cât de mult se dă înapoi. Doar după aceea îşi scoate rochia. Rămâne în ciorapi de nailon, prinşi cu jartiere deasupra genunchilor, rămâne în combinezon de satin, cu spatele şi umerii goi. Coafura îi e deranjată. Maria Ema ridică rochia şi, fără multe gesturi, ca şi cum mâinile ar fi lamele unor foarfeci de oţel, o apucă de cusătura decolteului şi o rupe. Cu faţa albă, cu ochii ficşi, cu rochia despicată la mijloc. Rochia făcută bucăţi, în faţa oglinzii. Maria Ema se duce spre pat, se înfăşoară în pat, se ghemuieşte în interiorul aşternutului – ca şi cum ar fi locuit pe scândurile acelea, pe îmbinările acelea – ca să nu se scoale decât după mai multe zile.

După opt zile, trei zile, două zile. Ca la numărătoarea Sputnikului. Pentru ca Walter, în noaptea asta, să ştie.

37.

De departe, timpul ce avea să înceapă pare un antract, o scenă rapidă ce se petrece între o uşă care se deschide

în est şi alta care se închide în vest, iar între cele două perdele se produce un susur, o tresărire, o excitaţie, ca şi cum nisipul rece al iernii ar fierbe. Ca şi cum un vânt suflând dinlăuntrul pământului ar biciui rochiile, poalele hainelor, umbrelele. Şi toate astea ar avea loc într-o singură zi, o singură oră. Înainte tăcerea, pe urmă tăcerea. Ca şi cum acel timp ar fi fost excavat din secol ca să condenseze viaţa. Pentru că tot ce s-a întâmplat a avut drept finalitate acel timp şi tot ce a venit pe urmă din el a decurs ca replica acelui zbucium, acelui foc de artificii, acelei combustii consumate în interiorul casei, dar care apoi se repercuta în vegetaţie, în norii rapizi ce treceau sub forma unor guşi de turturele, venind din mare. Norii veneau din valuri, depăşeau falezele, înaintau peste câmp şi-şi revărsau potopurile abrupte lângă stâncărişul de la poalele munţilor. Era greu de spus dacă această binecuvântare se petrecea datorită aşteptării ei. Aşteptarea Mariei Ema.

Ziua aşteptării.

Maria Ema avea treizeci de ani, era în splendoarea vieţii. Îşi pieptăna părul ca o buclă în jurul capului, o coafură folosită în reviste de Ingrid Bergman. Bucla începea la tâmple şi cobora pe umeri. Se farda. Se farda pentru doi bărbaţi. Ştiu, am văzut, evoc acel moment. Custódio era din nou lângă ea şi chiar el i-a întins trusa de machiaj. Ea ştia. Era un joc de disperare în el, rezolvat în trecut, din care rezulta acea mărinimie. A străbătut camera lungă, cu scânduri pe jos şi i-a întins trusa.

Dar machiajul Mariei Ema se rezuma la o linie trasă cu rujul. Nu folosea nimic altceva. Transformarea se petrecea la gură. Carnaţia albă pălea la întâlnirea cu rozul viu al gurii. Gura Mariei Ema era ca o roză, o roză sidefie, strălucitoare, care îi însufleţea ochii, îi aranja părul, îi subţia talia, îi făcea piciorul mai zvelt, glezna mai fină, mâinile mai catifelate. Fardarea gurii o dezvăluia în întregime.

Era inexplicabil cum se întâmpla acest lucru. Dar ea nu proceda aşa decât în ocaziile importante şi în zilele de mesă. Acum îşi desena buzele în faţa oglinzii, acolo unde cu trei săptămâni înainte îşi sfâşiase o rochie. Dar acel veşmânt mai intim decât rochia era deja refăcut, cusut. De data asta, ea stătea în faţa oglinzii, în altă rochie, de lână albastră, vopsindu-şi gura cu roz, cu puţin portocaliu şi cu o nuanţă de scorţişoară, apoi cu o urmă de roşu. Şi sidef, cum se purta. Îşi sugea faţa înăuntru, o sufla în afară, îşi ţuguia buzele, îşi finisa buzele, îşi dădea cu ruj a zecea oară, în timp ce pe stradă animalele înhămate la trăsură scurmau pământul. Fratele şchiop schimbase animalele, cheltuise nouă milioane de *réis*, pe care nu ar fi trebuit să-i cheltuiască, pentru ca animalele să fie de aceeaşi înălţime. Fratele lui Walter voia ca Maria Ema să se grăbească pentru ca amândoi să meargă să-l aştepte pe fostul soldat Walter, ulterior furier, ulterior călător, devenit acum Dumnezeu ştie ce. Chiar el, Custódio Dias, adusese rujul. Maria Ema încă îşi mai farda gura. Diferenţa între fardată şi nefardată era atât de radicală ca între îmbrăcată şi goală. Evident că era goală.

Oare cum ar fi traversat un ţăran şchiop camera ca să-i întindă soţiei sale rujul, în ziua când ea îl aşteaptă pe fratele lui, dacă ea n-ar fi fost goală? Cum şi-ar pune oare un bărbat viaţa şi dragostea în pericol în faţa fratelui său, dacă nu ar fi existat o goliciune profundă la acea femeie? Şi dacă în gestul lui Custódio nu ar fi fost pasiunea, iubirea, mai mult decât iubirea, poate chiar copia perfecţiunii. Walter nu venea numai din Australia, venea din Africa, venea din Africa de Sud, din Tanzania, din Angola, venea de pe coastele Americii de Sud şi din Caraibe, din Antile, venea din nord, din America de Nord, din ţinuturile reci ale Canadei. Aducea o bucată de lume cu el, sufletul lumii, senzaţia deplasării prin spaţiu. Ca şi cum Custódio ar fi ştiut că pentru el însuşi nu exista lume, ca şi cum ar fi pierdut, dintotdeauna, tot ce ar fi trebuit să

piardă şi nu i-ar mai fi rămas decât dăruirea, aşternerea feţei de masă, înmânarea rujului. Îl înmâna. Ea îşi farda gura. Apoi se ridica. Părul buclat şi gura dată cu ruj. Îi era greu să-şi ascundă bucuria. Maria Ema semăna cu o insulă sfâşiată care, când ieşea la suprafaţă, când se scufunda. Stătuse scufundată timp de opt zile, acum apărea strălucitoare, cu buzele roz-sidefiu. Şi atunci, în momentul când îşi înşuruba tubul de ruj, când toţi eram aproape gata să ne ducem după el, cu animalele frământând pământul lângă trăsură, a apărut Walter. A venit cu taxiul.

38.

Aud motorul taxiului şi aud chiar taxiul propriu-zis. Walter ajungând în curte şi animalele, neliniştite, scurmând pământul lângă trăsură, animalele tresărind, oprindu-se. Lunecarea uşoară a taxiului prin noroi, apoi pe piatră, rularea suavă a pneurilor sosind. În şaizeci şi trei, taxiul era încă un mijloc de transport rar. În interiorul taxiului negru se afla un bărbat în gabardină de culoare deschisă, cu ţigara aprinsă. Mai întâi a coborât pulpana gabardinei, apoi mâna cu ţigara, părul tuns scurt, corpul în întregime, dar abia după aceea, când s-a uitat la noi, adunaţi în curte, s-a ivit soldatul Walter.

Iar noi ne aflam la uşă ca să-l primim. Nu aveam electricitate, dar aveam telefon. Custódio Dias ceruse să fie montat la intrare, ca să-l poată folosi Maria Ema şi populaţia din jur. Walter telefonase să spună cu ce tren va veni. Dar la Lisabona nu-i convenise orarul trenurilor şi angajase un taxi. Şi sosea în momentul când, captivaţi de culoarea buzelor Mariei Ema, nu eram încă pregătiţi. Nici ea nu-şi luase încă blana de samur şi poşeta. Încă nu-şi îndreptase umerii, încă nu-şi pusese pantofii cu toc. Custódio încă nu-şi îmbrăcase pardesiul maro. Francisco Dias încă nu-şi pusese pălăria, nici bunda. Nepoţii lui Walter

încă nu-şi legaseră şireturile de la pantofi. Copilul cel mai mare al Mariei Ema, adică fiica, încă nu-şi dezlegase coada de cal. Şi astfel, în pripeala asta, în starea asta incompletă, cu animalele neînhămate la bătrâna trăsură, cu mătura şi uleiul uitate lângă roţi, în felul acesta, cu anticipaţie, sosea Walter. Sosea cu gabardina descheiată, cu un costum bleumarin lucind pe dedesubt, cu două valize şi o ţigară stinsă pe dale. El în faţa noastră, iar noi şapte, surprinşi, aliniaţi. Şi atunci au început îmbrăţişările.

Walter l-a cuprins pe Francisco Dias în îmbrăţişări largi, faţă lângă faţă, cu mâinile pe spate, piept lângă piept. Walter şi-a îmbrăţişat fratele, cu aceleaşi mici palme pe spate. Walter i-a strâns mâna Mariei Ema, a sărutat-o pe amândoi obrajii, câte un sărut pe fiecare parte, numind-o soră – Scumpa mea soră! A ridicat la înălţimea umerilor pe fiecare dintre fraţii mei, nepoţii lui, şi a aplicat câte un sărut pe fiecare obraz al celei mai mari, nepoata. Chiar el a spus: „Îmbrăţişează-l pe unchiul Walter!" Chiar el a spus. Toţi au spus. Erau înţeleşi. Au spus: „A venit unchiul tău Walter!" Ea a spus. Maria Ema avea doar puţin peste dublul vârstei fiicei lui Walter şi a spus. Veselia Mariei Ema făcea din ea o trestie în bătaia vântului. Vântul, suflul, viaţa veneau de la acel corp care sosea, de la acel corp radios, cunoscut, prosteşte, drept soldatul Walter. Chiar ea a spus ţipând: „Haide, dă fuga, deschide uşa camerei unchiului Walter!" Era incredibil, dar Walter Dias se afla acolo trup şi suflet, se întorsese, sosise.

39.

Walter Dias a intrat, şi-a scos gabardina, s-a aşezat la masă, căminul a fost aprins, el şi-a frecat mâinile în faţa căminului, şi-a scuturat părul ondulat, şi-a păstrat fularul

roşu peste costumul bleumarin, şi-a curăţat tălpile pantofilor de ştergătorul de pe lespezi. S-a aşezat la masă. A servit din castronul întins de Alexandrina, a aşteptat să i se vorbească, să i se ceară să vorbească. Stătea la dispoziţia oricăror întrebări şi, totuşi, nimeni nu întreba de ce se întorsese Walter Dias în casa tatălui său. Dar faţa lui vorbea pentru el. Se întorcea cum se întoarce cel care se simte bine în spaţiul prin care trece, îl domină, nu îi creează conflicte, îl primeşte, îl împodobeşte, îl valorizează, îl potenţează şi îl explică. Walter era acolo şi nu era nevoie să spună de ce venise, fiindcă sosirea lui, ea singură, întruchipa un motiv foarte explicit. Francisco Dias, în capul mesei, ca pe vremuri şi ca întotdeauna, accepta şi el. Întreba, din întâmplare, cineva de ce se întorsese din străinătate soldatul Walter? Nimeni. Chiar el a spus, oftând adânc: „Ei bine, uite-mă acasă, frate-miu!" A spus, bătându-i mâna lui Custódio, cu cumnata alături. Nici în ziua aceea, nici în zilele care au urmat n-a întrebat nimeni. Şi a plouat.

A plouat. Timp de mai multe zile a plouat, casa a rămas ca asediată. De parcă ploaia ar fi vrut ca noi opt să ne adunăm în jurul acelei mese. La intervale, apa curgea în şiroaie. Se auzea bătând în acoperişuri, în geamuri, în uşile închise, în bazinele revărsate, în clepsidrele plesnite. E ianuarie şaizeci şi trei, asediaţi de ploaie, am mai spus-o. Dar oricât de mult aş spune-o nu e uşor de depăşit sunetul acelei ape înfuriate. Ea încă mai domină, înăbuşă, intră prin noaptea asta scăldată de lună şi o transformă, o îmbibă, o umple de zgomote lichide. Noaptea asta e străbătută de zilele sosirii lui Walter, din şaizeci şi trei. Pe urma s-a spus că-şi aducea pătura într-una din valize. N-am văzut, nu ştiu. Valizele au fost deschise în odaia pe care Alexandrina şi Blé i-o pregătiseră, o zugrăviseră şi o dăduseră cu ceară. Pe atunci nu a pomenit nimeni de pătură. Pe urmă, mult mai târziu, au inventat prezenţa păturii la acea venire, dar nu contează. Contează

că ploaia ne-a zăvorât pe toţi opt în casă. Norii veneau din valuri, traversau falezele, înaintau peste câmp şi îşi revărsau volumele de apă lângă stâncărişul de la poalele munţilor. Ploaia, bălţile, lacul alb în care s-a transformat plantaţia de păstăi ne-au înconjurat locuinţa. Eram înconjuraţi de acele escadrile de nori care zbârnâie când trec peste acoperişurile caselor. Cei doi muncitori cu sapa stau nemişcaţi sub hangar, în picioare, în cizmele tari, ţintuite, protejate ca nişte potcoave. Şi ei sunt prizonierii apelor, prizonierii timpului, în faţa noastră, alăturaţi, lipiţi de pereţi, ştiind că acolo înăuntru se află un bărbat diferit, se află Walter. Nimeni nu întreabă ce l-a adus pe Walter Dias în vizită sau înapoi la Valmares, înapoi în casa tatălui său. Întrebarea care se pune e alta, în interiorul blândei carcere a ploii. Întrebarea e a Mariei Ema: „Cât o să mai plouă?" Maria Ema în picioare, cu spatele, dând la o parte draperiile de la fereastră şi Walter avansând spre ea, cercetând norii voluminoşi, albi şi cenuşii, mediteraneeni. În zilele întoarcerii.

40.

Zile, o săptămână, două săptămâni de ploaie? O parte dintr-o zi? Noaptea se înmulţeşte în nopţi, ziua se împarte în mai multe zile de apă, căzând între cer şi plantaţia de păstăi, apă fină, dură, netedă, strălucitoare, căzând în corzi, cernută, în cascadă, printre bruşte înseninări. Dar ziua şi noaptea formează o singură unitate în jurul mesei şi al trosniturilor căminului. Focul, masa. Cei opt în jurul mesei. De ce a venit Walter Dias? Ce întrebare depăşită şi inutilă.

El lămureşte chiar de a doua zi.

A venit ca să explice tatălui şi nepoţilor, fratelui şi cumnatei cum e viaţa în Australia, terenurile mişcătoare, casele de lemn, proprietăţile îndepărtate, furtunile de nisip,

focurile de nestins din păduri, decuparea coastelor. Cum e la Camberra, la Sidney, la Melborne. Cum sunt oamenii, cum sunt serbările. Cum e India, cum e Africa. Sinteze concentrate elaborate prin văz, prin miros. Încântarea sau greaţa pe care el le manifestă n-au nici o legătură cu conţinutul scrisorilor lui, sunt doar ale lui, povestite, ca şi cum ar deschide din nou ruta lumii, o bucurie copilărească, adolescentină, fermecată de descoperirea limitelor pământurilor, de asemănările şi deosebirile lor. Iar acum la sfârşit, alte sinteze: India are, după gustul lui, prea mult ulei, totul e uleios, până şi marea, de atâtea alge, parcă ar fi untdelemn. Australia e prea departe, Africa e prea sălbatică. De altfel, în lume a început o schimbare, o nouă disensiune. Ştia asta pentru că fusese în India. Africa trecea prin foc şi sabie, avea să fie de nerecuperat, prevedea numai necazuri pentru acele locuri. Oamenii paşnici trebuiau să plece. Lumea e mare, dar întotdeauna există unii care se leagă de un anume loc. El, nu. Oriunde se poate trăi, din moment ce poţi pleca oricând altundeva. Unde să existe prosperitate şi pace. Cât despre el, preferă America. Bine făcuseră fraţii lui că aleseseră America de Nord. Chiar el vine acum din Ontario, unde lumea e diferită, viaţa e mai bună şi există linişte. Acolo omul lucrează şi are timp pentru toate, dacă vrea, are bani să continue călătoria şi are timp să deseneze. Nu, nu-şi vinde desenele, când le face, dacă îi plac cuiva, le dăruieşte. Francisco Dias nu crede, dar nu are argumente ca să-l combată. Pentru prima oară îşi spune că, probabil, faptul că ai o ocupaţie decentă poate să nu fie incompatibil cu desenatul păsărilor.

41.

Da, a vorbit şi de Valmares, dar ce a spus a fost surprinzător. A plecat de lângă căminul unde aţâţa focul ca

să spună că fratele şi cumnata ar trebui să se descotorosească de acea casă şi de acele pământuri, înainte ca preţul lor să scadă, şi să investească într-o întreprindere de la malul mării. Că nu merita să înceapă mecanizarea pe nişte terenuri risipite, despărţite unele de altele prin distanţe de kilometri şi ziduri înalte de piatră. Înainte ca alţii să abordeze această industrie, ei ar trebui să investească în sectorul *loisir*-ului. *Loisir*-ul şi recreerea, astea-s singurele lucruri care pot produce bani. *Loisir*-ul va deveni marea sursă de bogăţie, marea sursă de dezvoltare, de schimbare, de modificare a lumii. *Loisir*-ul va fi un mod de viaţă, o finalitate, o cauză. Cineva trebuia să investească în exploatarea acestei cauze.

Dar Francisco Dias nu avea încredere în sensul acelor cuvinte. Lui, *loisir* îi amintea de Lazăr şi de lepros, şi de mizer, erau nişte noţiuni triste. Cum să creeze *loisir*-ul bani? Oricât ar fi de diferite, trândăveala şi *loisir*-ul, cum ar putea aceste cuvinte să fie asociate cu nişte venituri sigure? Cum putea o industrie să depindă de dorinţa de odihnă a celorlalţi? Şi dacă ceilalţi nu vor să se odihnească? Dacă vor să muncească şapte zile pe săptămână, cum făcuse el dintotdeauna, toată viaţa? *Loisir*, *loisir*-ul nu era o industrie pentru care să dea nici măcar un singur bun al casei sale. Ar putea vreodată *loisir*-ul să producă bani? Ce tip de *loisir* ar putea să fie util? Întreba tatăl lui vântură-lume pe cel pe care-l trata drept fiu, privindu-l neîncrezător. Dar nu e adevărat că Walter ar fi insistat pe lângă Francisco Dias, că l-ar fi pedepsit sau ameninţat, cum s-a spus. Din contră.

Walter va sfârşi doar prin a fi mai concret în explicaţii. Ploua, continuam să fim asediaţi, iar el a spus că venise să ne spună că totul avea să se schimbe. Că schimbarea nu se va petrece de la o zi la alta, dar va avea loc, începuse deja să se producă, ştia el. Walter Dias venise să spună că

ne aflam într-un moment când trebuia să schimbăm casa din Valmares pentru alt loc. Că trebuia să fugim de ce urma să se întâmple, ca în faţa unei furtuni sau a unui incendiu. Un incendiu alb, o maree neagră care ne-ar lăsa pierduţi în mijlocul câmpului. Trebuia să ne vindem casa, să plecăm, să o luăm din loc, să o transportăm în altă parte. Şi atunci s-ar fi cuvenit ca Francisco Dias să se enerveze, să scuture acea imagine a fiului risipitor în faţa celor patru nepoţi, dar nu a vrut să răspundă sau nu a fost nevoie, fiindcă avea o asigurare, o victorie. Fiul său Custódio avea o problemă la un picior, el nu se va îmbarca niciodată. Va avea grijă de tot până la întoarcerea celorlalţi.

Îl văd pe Francisco Dias în acea oră de conversaţie familială, în acea reglare de conturi cu gestiunea comună, în acel act sacru al speciei. Şi, de fapt, ochii tatălui râd pentru că glezna lui Custódio e o ancoră care îl ţine legat, prin mila Domnului care a oferit acea boală fiului său mai mare, dând un colac de salvare bărcii sale, pământului, casei. Piciorul răsucit al lui Custódio este salvarea averii lui, a onoarei, a onoarei acelor Dias care au rămas. E ceea ce ne leagă de timpurile bune din trecut, când casa lui Francisco Dias era o adevărată întreprindere, şi de timpurile bune din viitorul care se apropie. Nu putem pleca, nu putem lăsa din mână pământul.

Pământul era acel pământ risipit, despre care fraţii Dias îl vor acuza pe urmă pe Walter că l-ar fi numit imperiu de pietre. Iar casa unde făceam focul şi ne adăposteam ar fi numit-o sediul fărâmiţat al acelui imperiu. Minciună. Eu eram cea mai mare dintre nepoţii lui Walter. Ascultam tot ce spunea Walter, cuvintele lui, ezitările lui, respiraţiile adânci, reţinerile fumului, oprirea ţigărilor înainte de a le duce la buze. Eu, pe atunci nepoata lui, ascultam tot şi nu l-am auzit niciodată spunând despre casa lui Francisco Dias că ar fi un imperiu de pietre. Poate că fraţii Dias l-or

fi confundat cu mine, câţiva ani mai târziu. Eu, da, aveam să le spun, aveam să le scriu că acea casă avea pereţii putrezi, goruni sălbăticiţi, că era un imperiu de pietre. Maria Ema şi Custódio au rămas sub acel imperiu ca nişte şopârle, plimbându-se într-o cisternă romană abandonată. Am scris asta. Dar Walter nu a spus-o niciodată, nu i-a ofensat niciodată. Asta-i o minciună. El era el, nu era eu. Nu conta.

42.

Vântură-lume, bărbatul umblat purta un costum bleumarin, un pulover de lână, avea gesturi distinse şi desena păsări pentru ca nepoţii săi cei mici să vadă, cu ajutorul planisferei, cum erau fauna şi flora lumii pe care el o cunoştea. El ştia şi îi învăţa. Nepoata, mai înaltă decât ceilalţi nepoţi, examina desenele de departe, ridicată în picioare, privind peste capul fraţilor ei. Îl vedea pe Walter pipăind foaia de hârtie, agitând-o, răsucind-o, luând creionul, schiţând ceva rapid, cu gesturi largi, apoi finisând detaliile, cufundându-se în activitatea de a umple spaţiile delimitate de suprafeţe colorate, cu creionul înapoi şi înainte, cu o mişcare reţinută între degete. Uneori erau desene rapide care ilustrau doar speciile şi habitatul lor, dar alteori desenele lui se însufleţeau cu intenţii, din ele se desprindeau sentimente şi expresia vietăţilor, ca şi cum ar fi avut suflet. Nepoţii aplecaţi peste masă, ore în şir, vedeau cum ies din hârtie o pasăre, altă pasăre, alta şi încă una, stoluri întregi scăpând din mâna productivă a lui Walter. Tăcuţi, muţi, în timp ce ploua.

Dar brusc desenatul se isprăvea, iar nepoţii lui Walter se uitau, muţi, la Walter. Francisco Dias aţâţa, mut, focul. Custódio Dias privea păsările desenate şi focul. Şi ea intra în încăpere, tăcută, într-o poziţie de aşteptare, presupus

absentă, ca şi cum nu s-ar întâmpla nimic. Dar era fals. Nepoata lui Walter ştia. Maria Ema intra în poziţie de apărare şi de atac, în poziţie de coridă. În poziţie de nou-venită. Mobilă, ea era toată mobilă, iar când capul ei, încununat cu melcul ce atârna, se întorcea în toate direcţiile, respiraţia ei se unea cu cea a ploii, provocând un suflu învăluitor în casă, ce se amesteca cu zumzetul ceaiului transformându-l într-o cascadă în fierbere. Mâna îi tremura, ceaiul îşi părăsea matca, toartele ceştilor se loveau de paharele cu vin. Se formau pete roşii în mijlocul mesei. Ea exclama: „Ah!" Cei doi fraţi se precipitau, săreau amândoi în acelaşi timp. Ea râdea către amândoi cu aceeaşi gură dată cu ruj. Se vedea bine că Maria Ema îşi dăduse cu ruj numai pentru Walter. Era o femeie în culmea tinereţii, atinsă de aripa amorului, incendiată de focul dorinţei, situată la marginea apropierii îmbrăţişării. Amorul, entitatea măştii roz, îi punea mâna pe umăr, o împingea spre corpul omenesc unde-şi făcuse cuibul. O văd aplecată peste masă, cu ceainicul alb în mâini, îmbujorată, cu picioarele tremurânde, cu părul despletit, ridicându-se, alergând cu ceainicul spre fereastră şi exclamând că se apropie nişte nori grei care târăsc după ei furtuna. „Ah!", mai spunea o dată. Cei trei fii mai mici ai Mariei Ema dădeau fuga lângă mama lor, Custódio îi îndepărta de la fereastră, o îndepărta şi pe ea de tunetul iminent, prinzând-o de talie. Francisco Dias stingea focul, Alexandrina stingea luminile, Walter îi liniştea pe toţi. Se dezlănţuia fulgerul. El ştia că în Orient există taifunuri femele şi taifunuri masculi, ştia de şuvoaiele oribile, de vijeliile care deplasează albiile râurilor, cunoştea catastrofele naturale, furtunile din Africa, furtunile din Oceanul Indian, şuierul alcionului vestind un uragan, ploile din Cabinda, ploile din Guineea, tunetele de la Ecuator care despicau pădurile în două. Şi de cealaltă parte a lumii, norii, viscolele albe de zăpadă, sechestratul în case în mijlocul păturii reci a gerului. Ce erau norii aceia care bântuiau

coasta de sud-vest a Europei prin poarta asta blândă, unde totul trece pieziş, fără intensitate, fără violenţă, în comparaţie cu marile răscoliri ale naturii, cu taifunul din Florida, pe care nu-l văzuse niciodată, dar pe care cineva care îl văzuse i-l descrisese în călătoriile sale printr-o mică parte a lumii? Iar el, da, el întotdeauna urmărea păsările. Fugarele păsări. Maria Ema se simţea protejată de braţele lui Custódio şi, de aceea, se lipea de ele în faţa lui Walter. Walter Dias stătea în faţa ei, a fiilor lor, a tatălui şi a fiicei sale – căreia îi spuneau nepoată – şi a soţului, pe care-l numea frate. Dar ne simţeam bine, ne adunam în întunericul serii, închişi de ploaie ca într-un ţarc, de tunetele care treceau, se îmblânzeau, se risipeau şi reveneau, se întorceau, ca şi cum ar fi vrut să ne ia de-acolo pentru totdeauna, surescitaţi, perplecşi, contopiţi, învăluiţi într-o mare de apă.

43.

Orice-ar fi fost, Francisco Dias nu putea să întrebe pentru ce motiv se întorsese fiul său cel mai mic. Motivul era acolo. Unde se afla el, spaţiul era umplut, nu prisosea nimic. Ghemuit, între masă şi foc, Walter le vorbea celor patru copii pe care îi numea nepoţi, explica, desena păsări pe care nu le văzuse, dar de care ştia că stăteau ascunse, adăpostite în vizuini, aşteptând ca furtuna să treacă, pentru a începe să-şi construiască cuiburile. El ştia despre cuc, despre privighetoarea neagră, despre sturz, despre samurul de piatră, despre cioara mâncătoare de smochine, despre privighetoare, despre silvia-cu-cap-negru. El ştia pe dinafară unde erau puful de culoare deschisă, penele de culoare închisă, cravatele, capişoanele, coroanele, feţele, nările, ochii, penele lungi din cozi. Vorbea tare. Ca să desenezi o pasăre, oricare ar fi, trebuie să începi cu desenarea unui ou. Înăuntrul păsării e întotdeauna un ou,

forma ei interioară e oul. După ce ai desenat oul, pui în jur ceea ce contează cel mai puțin. Penele. Dar trebuie să fi atent cu penele, ele îi dau frumusețea. Trebuie să ai mâna foarte bună ca să le pictezi. Nimic nu e mai greu decât pictatul penelor. Nepoții se duceau să aducă o pană, el îi separa firele, le unea, arăta rezistența și flexibilitatea rahisului și pe urmă spunea: „Acum haide s-o imităm." Dar apoi amintea că ele sunt dispuse în straturi cu miile, că uneori știm că-s acolo dar nu le mai vedem, că se transformă în smocuri netede și că, dacă am închide ochii, am vedea că o pasăre e doar o organizare de pete. „Acum am să desenez una doar din pete!" Și lua cărbunele și estompa, împrăștia umbrele până ce alcătuia pete. Exemplifica el, în timpul ploii. Evoc ploaia, sfârșitul ploii. „Desenează alta, și încă una, și acum una care zboară!"

44.

Când furtuna a trecut, fiind în drum spre continent, plantația de păstăi a rămas un lac cu bălți atât de adânci încât păreau albastre. S-a făcut simțit frigul, iar chiciura a creat cearșafuri de textura sticlei. Cerul s-a oglindit în sticlă și în apă. Walter s-a înfășurat în gabardină și a dat un telefon. A spus că va plăti el telefonul. Că acest tip de cheltuială, în timpul lunilor acelora, va fi pe seama lui. Și telefona, cerea să i se telefoneze, rămânea în așteptare. Când primea apelurile, închidea ușa. Părea să aibă un secret față de toți, să pregătească o surpriză. Râdea, Walter râdea. Habar nu avea ce vor zice frații săi mai târziu despre triumful care îl făcea să râdă lângă telefon, dar acum râdea. Râdea mult. Râsul lui Walter. Fața mobilă, nu prea cărnoasă, dinții albi, tenul oacheș, ochii de culoare deschisă, părul creț, toate acestea dominând o gabardină lungă. Țigară după țigară. În cele din urmă, a ieșit din casă. Nu

a vrut să folosească nici un car de povară, nici trăsura. Vechea trăsură care târa după ea secolul trecut ca pe o ultimă coadă. Walter şi-a pus în picioare cizme de cauciuc şi a păşit peste oglinzile de promoroacă, a străbătut plantaţiile de păstăi congelate în acele oglinzi, a dispărut pe drumul care dădea în şosea. De pe parapetul unde stăteam noi, i se vedea lucind gabardina. Unde s-o fi ducând? Se va întoarce? Timp de patru ore, ne-am spus că omul ăsta nu se va mai întoarce niciodată. Prin capul lui Francisco Dias a trecut gândul că un vântură-lume va fi întotdeauna un vântură-lume, nu se schimbă. Dar când îngrijorarea prinsese deja să se închege în casă, s-au auzit nişte roţi. Am alergat toţi la ferestre, am coborât în stradă şi am putut vedea că Walter revenea cu un automobil. Un Chevrolet mare şi negru, imaculat, superior unui taxi. „O maşină!", au strigat toţi. Walter Dias, fiul cel mai mic al lui Francisco Dias, avea maşină.

45.

Da, era un Chevrolet negru cu vine argintii, cu tapiseria cenuşie, cu bordul lucios, cu retrovizor lustruit, o incintă locuibilă, o casă mobilă pentru dominarea acelei zile, surescitarea acelei zile. În faţa tuturor, Francisco Dias era anesteziat, ca şi cum ar fi băut o poţiune aducătoare de uitare în prezenţa celorlalţi fii absenţi. Şi distanţa dintre Occident şi Orient s-ar fi parcurs doar în timpul unei zile.

Plimbarea are ţintă, are vehicul, are şofer, are pasageri, are noroi, stropi de noroi, pete nepotrivite care maculează suprafaţa strălucitoare a vehiculului. Are şosea, are traseu, are ţipete. Noi, nepoţii de-a valma ai lui Walter Dias, suntem cei care ţipăm. Chiar şi fiicei lui, în acel timp, nu-i pasă că este nepoată şi ţipă de bucurie în vaporul

acela mare şi negru condus de unchiul Walter care îi e tată. Prefăcându-se fără nici o problemă, prefăcându-se în schimbul acelei memorabile veselii. „Mergem?", întreba el, ieşind pe strada plină de noroi. Mergeam. Da, sunt doar o nepoată, nu-mi pasă ce sunt. Puteam să fiu şi mai puţin, să fiu doar prima parte a numelui sau ultima sau doar o silabă, dacă prin ea mi se permitea să călătoresc în maşina tatălui meu căruia îi spuneam unchi. Fraţii mei şi cu mine. Ţipam în maşina cea mare pe care o adusese Walter în a treia săptămână de când revenise acasă la Valmares. Un automobil uriaş, un mastodont cu grătar de metal ca furculiţele de argint, cu tapiserie din antilopă gri ca mănuşile. Era ceva pur. Mi-amintesc. Dacă, pe vremea aceea, el călătorea cu pătura pe capotă, cum s-a spus pe urmă, nu am văzut. Dacă o punea în portbagaj, n-am observat niciodată. Dacă a existat atunci o pătură cazonă care călătorea cu noi, forma înăbuşea conţinutul, noi înşine eram devoraţi de recipientul care rula, de barca cea mare, acoperită, ale cărei vele concentrate se aflau sub picioarele lui Walter. Nici o pătură absentă sau prezentă nu conta, nici măcar pentru cei care ar fi ştiut de existenţa unei pături. Noi nu făceam decât să ne dăruim trup şi suflet deplasării, ca într-o nataţie în care n-ar fi fost nevoie să facem vreo mişcare. Iată-ne, aşadar, în spaţiul acoperit din maşina cea mare, îngrămădiţi peste drumuri şi şosele, parcurgând cu nouăzeci la oră şoseaua 125, sfâşiind, cu acea viteză brutală, paralizia câmpurilor. Acele prime zile fac parte din momentul care se pregăteşte, un moment spre care totul converge, o staţiune de bucurie care se apropie, şi încă nu am ajuns acolo, încă nu am trecut curba, nici nu ne-am înclinat spre ea. Hohotul de râs cel mai mare nu a început, suntem plini de râsete şi încă nu am ţipat. Atunci nici măcar nu mai întrebam de ce venise Walter, fiindcă peste puţin timp aveam să cunoaştem finalitatea. Aveam să ştim de ce.

Da, maşina apărea pentru ceva. Maşina era un spaţiu semnalat. Dar, fiind o maşină atât de mare, volumul şi capacitatea ei deveneau mici pentru numărul de ocupanţi pe care îi deplasa. Adică niciodată nu stătuserăm toţi atât de aproape în acelaşi timp. Apropierea ne unea. Asta era finalitatea.

46.

Walter, cu ochelari de soare, ne deschidea cele patru portiere şi ne punea să ne urcăm. Aşeza doi pasageri în faţă şi cinci în spate. În scena distribuirii şi în agitaţia ocupării locurilor, exista ceva de circ, ca şi cum am fi intrat într-o cuşcă aurită care ne lua şi ne aducea înapoi la casa din Valmares. În jur se adunau ultimii muncitori, iar noi ne urcam. Mai întâi Francisco Dias cu nepotul cel mai mic, imobilizat în faţă, între genunchi, pe locul din dreapta. Apoi intra Custódio Dias, ca să stea la mijloc, pe bancheta din spate, urmat de Maria Ema şi de doi dintre fiii lor, fiii amândurora, mijlocii, şi pe urmă urca ea, nepoata lui Walter. Maria Ema stătea cu capul sprijinit de geam, se afla în faţa oglinzii. Fiica de cincisprezece ani se aranja, între timp, în locul opus, sprijinită de geamul din dreapta, ca să vadă pe cine se privea în oglindă, ca să-l vadă pe Walter Dias. Dar fiica nu era fiică, era nepoată. Abia pe urmă se urca Walter, după ce se închideau portierele. Şi aşa plecam. Toţi uniţi de acelaşi şasiu, traşi de acelaşi motor, duşi la aceeaşi destinaţie. Trebuia să ne aflăm în interiorul maşinii pentru ca, între Walter şi Maria Ema, să existe doar distanţa unei mâini. Aşezată pe bancheta din spate, între soţul ei şi copii, ea îşi proptea genunchii în spatele banchetei din faţă. Walter întreba: „Stai rău, soră-mea?" Nu, nu stătea rău. În maşină, Maria Ema stătea întotdeauna bine.

Cu haina de samur pe genunchi, între soţul şi fiii ei, cu mâinile lângă spătarul din faţă, ea stătea bine. Acolo stătea ea, haina de samur şi apropierea voluntară a corpurilor noastre şi a vieţilor noastre. Şi astfel, toţi laolaltă, toţi strânşi în barca neagră, de un negru imaculat, stropit cu noroi, în februarie şaizeci şi trei, străbăteam câmpurile îmbibate, plantaţiile de păstăi înmugurite, lanurile de grâu înecate, fâneţele putrezite, buruienile viguroase, zidurile mucegăite, porţile căzute. Mergeam împreună, vorbind, creând o undă care creştea, fără să ne putem despărţi, fără să ne putem uni. Unde creaserăm acest laţ otrăvit care ne lega? Ce ne împingea spre acelaşi centru şi ne făcea să ne îndepărtăm de acelaşi loc? Mergeam, mergeam. Porneam spre Faro ca să facem cumpărături, ne opream în faţa docurilor ca să vedem pescăruşii aşezându-se pe bărci. Făceam fotografii de grup în care fiecare ocupa doar o mică pată. Pe urmă ne întorceam, surescitaţi. Ce se întâmpla în interiorul maşinii era de neînţeles. Proximitatea ne împingea, eram o masă de fiinţe în derivă, veselă, cântând, ea vorbea, el răspundea, soseam la Valmares îmbujoraţi. Ca şi cum în maşina cea mare, Custódio Dias ar fi fost orb, Francisco Dias anesteziat şi băieţii Mariei Ema ar fi înnebunit de energie. Toţi voiau să meargă să vadă cum bate marea în ţărm, să vadă înălţimea valurilor. Walter întorcea barca în direcţia Quarteira. Maria Ema se înclina înainte şi respira aerul mării, respira parfumul cumnatului ei Walter. Eram surzi şi orbi. Uneori, ei amândoi erau singurii care nu coborau ca să meargă să vadă marea bătând în ţărm, atingându-ne pantofii şi ciorapii cu limbi de spumă. Ei rămâneau pe locurile lor, foarte ţepeni, în văzul tuturor, fără să se mişte, fără să se privească. Imobili, complet imobili, ca nişte păsări paralizate. Aşteptau să revenim noi. Reveneam ţipând, reveneam acasă. Eram orbi, surzi şi muţi în faţa realităţii nearticulate. Nu ştiam, nu vedeam absolut nimic.

Francisco Dias înnebunise şi el.

Şi-a pus nişte cizme din piele de viţel fără blacheuri şi a coborât în bucătărie, unde nu intra niciodată, nici măcar să supravegheze şantierul de reparaţii, când erau necesare. A coborât, a intrat impetuos, s-a oprit între masa încărcată de vase şi de rămăşiţe şi cuptorul care încă mai ardea. Era un loc potrivit să i se adreseze Alexandrinei şi să-i spună că fiul său cel mai mic se întorsese din Canada, mai exact dintr-un oraş care se afla pe malul unui lac numit Ontario. Ştia ea, cumva, unde era? Era prea departe ca să i se poată explica. Alexandrina a rămas uluită, printre resturile de mâncare. Stăpânul i-a spus, ameninţător: „S-a terminat! Aici în casă, nici dumneata, nici altcineva nu va mai spune că fiul meu cel mai mic a fost soldat. Nimeni n-o să-l mai trateze cu porecla asta. Are un nume, aşa cum se cuvine. Se numeşte Walter Dias, ca mine, tatăl lui...", a adăugat, onorat de ce spune. Adevărul e că până şi el, Francisco Dias, înnebunise.

47.

Dar nu era adevărat. Noaptea, unii înnebuneau mai mult decât ceilalţi.

Sau atunci, brusc, se ivea un instinct de supravieţuire, un apel la vigilenţă, se producea o atingere în suflet, în timpul nopţilor reci care au urmat după ploaie. Fiindcă ei, cei doi, emiteau semnale clare, perceptibile. Maria Ema şi Walter Dias dădeau târcoale prin casă la ore nepotrivite. Toţi ştiau. Către miezul nopţii, ea trecea pe coridor, cu sfeşnicul în mână, să se ducă după apă şi se auzea fâşâitul uşor al papucilor ei. Jos, Walter ieşea în stradă, deschidea uşa, se auzea zăvorul uşii, pe urmă portiera maşinii, se auzea bătaia metalică şi abruptă a cheii Chevroletului. Şi intra iar în casă cu paşii de spumă ai pantofilor săi de cauciuc şi de piele de bivol. Socotind

paşii unuia şi ai celuilalt, trebuiau să se vadă în halat. Se vedeau, cu siguranţă. Dacă nu se vedeau, era ca şi cum s-ar fi văzut. Erau orbi. Scânteia acolo înăuntru un fulger fără lumină. Custódio ştia, la vremea aceea, ei dormeau în camera dinspre apus. Maria Ema se scula dimineaţa devreme, înaintea lui Custódio, şi se ducea să umple ceainicul, stătea în faţa ceainicului aşteptând să fiarbă apa. Fără să se ştie de ce, fără ca nimeni să intre sau să iasă, uşa de la camera lui Walter se deschidea şi treceau zece, cincisprezece minute de tăcere absolută.

Atunci, începea să se audă, ca un clopot defectuos, ca bătaia unei limbi care lovea doar în unul din pereţii clopotului; începea să se audă umbletul asimetric al lui Custódio Dias. Paşii neregulaţi loveau ici, colo, ca un pendul, regulat, înaintând în direcţia bucătăriei. Se opreau acolo. Paşii lui Custódio erau un avertisment dat cu tot dinadinsul. Francisco Dias apărea şi el, desculţ, în izmene şi cu bunda pe el, oprindu-se la fereastra din fund ca să constate cum va fi vremea, după ultima licărire a stelelor. Carul mare şi paznicii lui. Maria Ema părăsea bucătăria. Iar Custódio urca, se auzea iar bătaia piciorului său şchiop. Ca o tobă în defensivă, răsunând în casă în zorii zilei, declanşând, pentru ei şi pentru el, instinctul de pază, instinctul de apărare a tuturor, fiindcă, în acel moment, ei cunoşteau primejdia şi riscul. Nu şi-l explicau clar, dar în întunericul cel mai întunecat al fiinţei, unde se simte ceea ce nu e exprimat, ştiau că era imposibil să mai continue. O să moară cineva, gândeau fără să spună. O să moară cineva în casa asta. Sau cineva e de prisos, cineva e de prisos printre noi. Era cineva care gândea, stând în pat, ceea ce gândeau ceilalţi. Iar cine gândea, conchidea că de prisos era chiar ea, nepoata, fiica lui Walter.

Eu eram de prisos.

Dar fiica lui Walter amâna consecinţa definitivă a gândului şi aştepta să explodeze o bombă, aştepta ca, în timpul

nopţii, casa cu optsprezece camere să explodeze. Ca, brusc, Francisco Dias să se trezească şi să izgonească pe unul dintre cei doi fii foarte departe, iar cel izgonit să nu fie Walter. Dar nimic din toate astea nu se întâmpla, pentru că noi nu vedeam ce vedeau toţi.

48.

Adevărul e că, în afară, a reînceput să i se spună lui Custódio, încornoratul. Custódio a aflat, dar nu i-a păsat. Ne duceam la mesă. Bunicul, nepoţii, ea, încornoratul şi cu mine, toată familia, cea care rămăsese după plecări şi care se născuse din ce rămăsese, familia metropolitană a lui Francisco Dias. Ne duceam încurcaţi.

Ea mergea înainte, înfăşurată în haina de blană, înconjurată de cei patru copii, socrul în faţă, cu cizme fără blacheuri, Walter şi Custódio în spate, amândoi cu pantofi din piele de bivol. Ea mergea fardată cu roz-scorţişoară, cu o picătură de portocaliu şi o tentă de sânge pe buze, avea pielea mată, ochii de culoare închisă. Asistenţa din biserică era tulburată, icoanele la fel. Nimeni nu îndrăznea să lupte cu acea acţiune curajoasă, despre care toţi ştiau că e crimă, chiar dacă nu erau în stare să explice unde începea ce era interzis şi ce era permis. Biserica fierbea de tulburare, de râsete înăbuşite, de priviri cercetătoare ca ale muştelor, ca ale cameleonilor. Priviri care mergeau de la mătăniile ţinute în mâini, la Sfântul Sebastian rănit de deasupra altarului principal, dar nu se opreau acolo, fiindcă reveneau imediat la cei din familia Dias, ridicaţi, aşezaţi, îngenuncheaţi, făcându-şi cruce ca nişte adevăraţi creştini. Ca şi cum în biserica din São Sebastião ar fi ajuns păcatul material, greşeala trupească, spiritul răului deghizat în chipul membrilor familiei Dias, conduşi de bărbatul acela, de Walter, cunoscut cu ani în urmă drept soldat. Şi, cu toate astea, exista un aer distins în acea decădere.

Exista o eleganţă în acea situaţie care făcea privirile să se îndepărteze, care respingea şi menţinea la distanţă rumoarea generată. Cei din familia Dias erau protagoniştii unui proces de luptă, o luptă fără răgaz în care apărarea de sine şi indulgenţa faţă de sine erau duse până la limita extremă. Familia Dias era dovada că lumea fusese concepută greşit. *Orate pro nobis*, spuneam eu înaintea lor. Şi pe urmă ne ridicam, ne întorceam, îngenuncheam ultima dată, toţi împreună ca un tot, un animal bolnav care nu ştie că rana sa e în văzul celorlalţi. Şi pe deasupra mai umblam şi încet, ne urcam în maşină, ne arătam lângă cele patru portiere deschise ale Chevroletului şi urcam ocupându-ne locurile cu obişnuitul nostru număr de circ. Plecam. Toţi ştiau că un păcat originar acoperea familia, că eram întunecaţi de strânsoarea unei caracatiţe uriaşe, rătăcite.

49.

Şi a venit duminica după-amiază. Era după liturghie şi aparatul Siera răspândea muzică. Walter a strigat: „Muzică de dans!" Radioul transmitea muzică de dans. Aud muzica de dans din după-amiaza de duminică, martie şaizeci şi trei. Custódio a coborât cu piciorul lui olog şi l-a găsit pe Walter înconjurat de cei trei băieţei ai săi. Francisco Dias s-a apropiat de radio, privindu-l, asigurându-se că era adevărată muzica aceea. Muzică de dans. Custódio Dias a strigat spre camera de sus: „Maria Ema, muzică de dans! E un bolero". Maria Ema a coborât şi şi-a fixat privirea pe cutia radioului. Piciorul ei bătea în piciorul scaunului. Muzică de dans! Nimeni nu ştia să danseze. Walter a dat la o parte două scaune şi a imaginat o pereche. Custódio i-a spus lui Walter: „De ce nu dansezi cu ea?" Walter a luat-o de braţ pe Maria Ema, ea şi-a aşezat mâna stângă, fixă, ca o lopată, pe umărul lui şi i-a încredinţat mâna dreaptă. Custódio împingea sofalele şi restul scaunelor la perete şi spaţiul s-a

mărit. Ei au ocupat centrul spaţiului, iar cei trei fii ai lui Custódio şi ai Mariei Ema, cu genunchii şi cu mâinile pe jos, au început să meargă de-a buşilea, legănându-şi corpul ca nişte pisici în călduri, în spaţiul care le rămânea. Copiii se trezeau faţă în faţă şi se roteau, ca şi cum ar fi fost animale care dansau în patru labe. Maria Ema şi Walter înlănţuiţi străbăteau sala dintr-un colţ într-altul, ocolind copiii. Fratele lui Walter Dias şi-a pierdut răbdarea cu copiii, i-a retras din mijlocul spaţiului, i-a împins cu brutalitate lângă scaune, i-a pus să se aşeze şi să stea nemişcaţi. Nici nu isprăvise încă să-şi domesticească fiii, când la radio s-a anunţat sfârşitul programului de muzică de dans. Copiii lui Custódio şi ai Mariei Ema au început să se bată între ei, Custódio i-a dat fiecăruia câte o palmă peste cap, iar Maria Ema, tocmai eliberându-se din poziţia aceea de uşurătate strangulată, lipită de Walter, a început şi ea să le tragă palme copiilor. Unul dintre ei a început să plângă încetişor, pe urmă tare, pe urmă ţipând, după aceea au început toţi să ţipe şi nu s-a mai putut auzi finalul: *Doamnelor şi domnilor, în această sfântă după-amiază de duminică am isprăvit de transmis muzică de dans! Vom reveni duminica viitoare...*

50.

S-a întâmplat a doua zi.

În mijlocul acelei zile unice, acelei splendide zile în care a fost vizita lui Walter, zi ţesută, cum se ştie, din nopţi şi zile. Muzica de dans inspirase o nouă direcţie călătoriei cu Chevroletul. Dacă de astă dată ne-am duce spre apus? Da, haidem.

Am înaintat atunci spre apus. Eram din nou pe drum, căzând într-o parte, când erau curbe, şi urcând porţiuni de

drum drept, de-a lungul cărora ne îndreptam şi noi. Maşina cea mare, înaintând spre apus, ne ducea pe toţi printre păşuni, dealuri, platouri, zone sobre cu vegetaţie, măslini viermănoşi, smochini scunzi şi toate astea se mişcau, se deschideau la trecerea noastră, la trecerea automobilului negru în care ne îndreptam spre marele, istoricul promontoriu de la Sagres din care nici unul dintre noi nu văzuse altceva decât lumina farului. Mergeam ca pentru un picnic, cu un coş cu fructe şi un aparat de fotografiat pe umăr şi, deodată maşina s-a oprit, am coborât, cerul a devenit enorm, am străbătut un câmp de pietre şi ne-am trezit în faţa prăpastiei.

Lui Francisco Dias nu-i venea să creadă că o limbă de pământ lipită de ţinutul pe care îşi avea el casa şi ogoarele putea să conţină o asemenea prăpastie. Bătea vântul. Marea lovea acolo jos, stropii urcau. Ne-am dus să vedem lentila farului. Lentila cea mare de cristal. Ca ceva ultim. Tuturor ne pierise graiul. Toţi ne simţeam zdrobiţi. Nu ştiam ce să spunem. Lentila era o săgeată indicând prăpastia. Lentila în formă de lună spartă la mijloc era un alt astru. Lentila sclipea tare, lentila ardea de frig şi de strălucire. Paznicul de la far vorbea. Vorbea de capătul continentului şi de descoperirea Lumii Noi, tot ceea ce Walter spusese deja şi, de aceea, nu ne interesa să ascultăm. Nu ne interesa să ştim că între Sagres şi Long Island, înainte, cu mult timp înainte, nesfârşit de mult timp înainte, nu exista nici distanţa unui pas. Că suprafaţa pământească fusese una singură, plutind de o singură parte a sferei. Nu ne interesa să auzim această disertaţie geografică. Interesa doar faptul că exista prăpastia. Semiluna de cristal era doar arătătorul aţintit spre prăpastie. Am ieşit şi vântul părea că vrea să ne ducă în direcţia unor locuri care nu aveau nume. Unde marea îşi pierdea denumirea de Atlantic ca să fie o masă nesfârşită de apă, uscatul, plutind, înceta să aibă vreun nume de provincie ori de

continent, de şosea sau oraş, ca să fie doar uscat. Elementele din jurul nostru mugeau după întoarcerea în timpuri antice, vuind, împingându-ne, trăgându-ne hainele spre prăpastie. Tot ce rămânea de făcut era să ne urcăm în maşina neagră, ca şi cum ne-am întoarce în uterul întunecat, mergând repede, fugind de locul acela care ne atrăgea spre fundul mării, locul în formă de pâlnie în care băteau valurile zgomotoase. Fugeam. Şi atunci, pasagera cu haina de samur, în loc să fugă cu noi, spre maşină, a alergat în sens opus, a alergat în sensul promontoriului, unde vântul trecea fără să urle, puternic, de nedomesticit, invizibil, ca o ispită. O vedeam din maşină. O vedeam pe Maria Ema cum îşi scotea pantofii cu toc, îşi smulgea de pe ea haina de blană şi se apropia de margine. Şchiopul a făcut câţiva paşi dezechilibraţi în direcţia ei, a ridicat braţele, a lăsat vântul să-l tragă de păr, dar cel care a ajuns primul la ultima nervură a promontoriului a fost Walter Dias. Walter a fost cel care a adus-o înapoi, care i-a netezit haina de blană, care a urcat-o în maşină, a aşezat-o în faţă, i-a potolit plânsul, a smuls-o din prăpastie. Din prăpastia aceea. Ne întorceam acum cu locurile schimbate. În faţa noastră, el îi trecea mâna prin păr, o ţinea de mână pe porţiunile drepte de drum, punea mâna ei sub a lui, pe schimbătorul de viteze. O mângâia în faţa tuturor, fără pudoare, neînfricat, ca şi cum nu ar fi existat martori. Ca şi cum spătarele banchetelor pe care şedeau ei doi ar fi format un paravan care îi ascundea de lume. Lumea aşezată în spate. O lume mută. Copiii cei mici muţi, fără să ştie unde să se uite. În spate şedeam şase. Muţi. Ne aşezaserăm unii peste alţii, eram o grămadă de vite nefericite, întorcându-ne la casa din Valmares, într-un car funerar.

Nu ne-am mai fi putut urca niciodată în maşina aceea.

51.

El a oprit automobilul lângă trăsură. În ochii de culoare deschisă ai lui Walter era ură ca pentru o moarte nedreaptă.

Îi văd aceiaşi ochi în dimineaţa următoare. Îl aud sculându-se, deschizând porţile spre stradă, aprinzând petromaxul, târând mobile, aruncând sertare pe jos, pornind pe strada încă afundată în noapte. Îl văd sub culorile acelui sfârşit de noapte, care în clipa asta e aceeaşi noapte, şi în ambele nopţi, frunzele căzute ale migdalilor formează un covor fin şi moale, lângă potecile care înconjoară casa. Aceeaşi casă. Gabardina se iţeşte albă denunţându-i traiectoria de-a lungul cărărilor pline de noroi. Walter e îmbrăcat, e aranjat. Târăşte afară obiecte din magazia de vechituri. Târăşte hârtii, haine, fragmente de lăzi, fragmente de putini, cozi de sape, le aruncă pe jos. Trage şareta afară din magazia de vechituri şi, cu un avânt plin de brutalitate, dezmembrează şareta cu lovituri de topor. În zorii zilei, se aude toporul spărgând şareta, se aude cum o târăşte bucată cu bucată, cum o împinge pe deal în jos, desprinde capota şi o lasă să cadă cu zgomot. Roţi, hulube, obloane, vechituri îngrămădite unele peste altele. Ferestrele din Valmares sunt deschise în frigul zorilor. Alexandrina şi Blé se apropie cu o lanternă, schimbă cuvinte între ei, dar se dau înapoi, se îndepărtează, sunt ca noi, sprijiniţi de pereţi, asistând la lupta lui Walter. Ştim ce va urma. Deodată, în mijlocul frigului extemporaneu al zorilor de martie, se înalţă focul care luminează faţada şi curtea. Walter îşi ia rămas-bun, îşi mistuie semnele, nu va mai reveni în casa asta.

Şi totuşi, încă îl mai văd în lumina şi în umbra focului, în frig, în oglinda chiciurei care se topeşte. Apa netedă

curge peste noroi. Cristalele de frig, formând o sticlă, se sparg. Încă îl mai aud ieşind. Va demara înainte de răsăritul soarelui, nu se va mai întoarce. Nu se va mai întoarce nimic din Walter Dias în această casă, doar zvonurile despre el, despre legenda sosirii şi a plecării lui, totul atât de aproape şi, totuşi, relatat cu imprecizia unor vremuri medievale. De la el, de la el însuşi, va sosi doar ştirea distanţei, ştirea desenelor sale diferite, în funcţie de locurile pe unde va trece şi, pe urmă, va veni pătura asta, ca să confirme tăcerea. Oblonul Occidentului coborâse către Oceanul Atlantic, în faţa căruia, printre coline de pietriş, panglici de nisip şi moloz, ne aveam locuinţa. Încă o mai avem. Ce este locuinţa noastră?

Dar eu am coborât, m-am fixat pe drum. Mi-am pus corpul în faţa roţilor şi el a coborât din maşină.

M-a mai strâns lângă el, lângă gabardina lui plină de funinginea luptei şi a focului şi eu am mai adunat căldura blândă a gâtului său, a părului său căzut peste guler, a respiraţiei, a parfumului său. Le-am adunat pentru totdeauna într-o cupă rotundă. Ultimele imagini cu Walter la Valmares se înalţă din dimineaţa umedă, cu vapori ieşind din promoroacă, spărgând cu greu suprafaţa apei. Foc aprins în timpul nopţii, foc aprins înainte de revărsatul zorilor. Îl văd ca o lumină. O pală de foc timidă dar persistentă în zorii de zi din sud. Ferestrele sunt deschise. Toţi stau în faţa lor, inclusiv Maria Ema, dar nimeni nu îndrăzneşte să rostească un singur cuvânt, ca şi cum prăpastia s-ar fi travestit, şi-ar fi schimbat spuma, stâncărişul, locul. Abia după aceea a venit tăcerea.

52.

Cum a putut Walter să spună, cu câteva zile înainte, în timpul nopţii cu ploaia, că nu-i dăruise nimic? Am

moştenit viaţa zgomotoasă a ceea ce s-a întâmplat înainte de tăcere. Am devenit moştenitoarea imaginii unei iubiri, a unei pasiuni învăluite în nepotrivire şi, totuşi, înalte. Această imagine străbate tăcerea multor ani, zece, douăzeci, treizeci de ani. Pe urmă, automobilul, care mereu se deplasează pe această peliculă fină, soseşte şi se opreşte, învăluit în tăcere. O fantomă protectoare. Maria Ema şi Walter vin înăuntrul ei. Deşi ştiu că nu au călătorit niciodată singuri. O dovedesc fotografiile aparatului Kodak. Am făcut fotografii, au rămas fotografii, curbate ca nişte ţigle. Maria Ema şi Walter nu sunt niciodată împreună, sunt totdeauna despărţiţi. Walter şi cu mine suntem de asemenea despărţiţi. El şi cu mine suntem întotdeauna departe unul de altul, ca şi ea. Poate că eu voi fi fost ea, el va fi fost eu, nu ştiu, nimeni nu va şti, poate doar într-o zi, îndepărtată, când taina noastră se va transforma, când misterul iubirii va fi ascuns sub pământ, îngropat, înflorind într-un alt loc.

Ca să fie ea însăşi, în timpul vieţii de femeie pe care merita să o fi avut, ea trebuia să se descotorosească de mine, dar nu a făcut-o. Nu a ştiut cum, nici nu avea cu ce. Nu ştia cum să scape de făptura care se încolăcea în ea. De aceea, lăsase să se prelungească dincolo de voinţa ei şi eu mă socoteam acea bucata necrozată din ea. Eram acolo, ea şi cu mine, amândouă departe de el. Eu eram mereu îndepărtată de el. Eram despărţiţi de mai multe capete, nu păream tată şi fiică, aşa ca în fotografia primordială, nu mai aveam acelaşi halou de păr creţ. Faţa mea plecase în altă direcţie. În iarna grea din şaizeci şi trei, îmi stăpâneam părul cu ulei şi uscător în fierbere, îl descreţeam, voiam să fiu alta şi, de aceea, nu mai semănam cu el. Dar, umăr lângă umăr, aveam să creăm din nou imaginea asemănării. De altfel, făcusem dovada în noaptea de ploaie, în faţa oglinzii de la măsuţa de toaletă, alungită în formă de algă. Părul răvăşit al amândurora

era luminat de lampa cu gaz, iar el mi-a spus: „Dumnezeule, cum mai semănăm!"

Dar dacă n-aş fi fost eu, Maria Ema ar fi alături de Walter, fiii lui Custódio ar fi ai altei femei, iar fraţii mei ar fi fost copiii Mariei Ema Baptista şi ai lui Walter Glória Dias. Poate că doar ei ar fi existat, eu nu. Eu eram fiica unei întâmplări, a unui elan, a unei neîntâlniri într-o călătorie, a unei brutalităţi a tinereţii, a unei exuberanţe a corpului. Nu, eu n-aş exista, ar exista doar cei trei fraţi ai mei, copiii lor, ai cumpătării şi ai iubirii lor, şi aşa, în maşină, ar fi fost mai mult loc pentru că locul meu nu ar fi fost ocupat de mine, care nu existam. Păi atunci eu eram răspunzătoare pentru faptul că venise barca aceea neagră la poarta noastră ca să se scufunde. Eram vinovată, răspunzătoare, de o responsabilitate mai profundă decât vina, fiindcă mă născusem dintr-o stare anterioară existenţei mele, dintr-o condiţie moştenită care mă făcuse după chipul şi asemănarea vinei înseşi. Bălţi, nori, plaje, încrucişări de şosele, toate locurile pe unde trecuserăm erau locuri pentru cerut iertare că trăiam, puncte cardinale care indicau rute pentru sucombat, rostogolindu-mă, dispărând, pe panglica distanţei fără sfârşit. O vină respingătoare, vină mai mare decât noi, sordidă ca o sinucidere lentă şi, totuşi, condescendentă faţă de mine însămi, eu continuam să exist. Cincisprezece ani. Cincisprezece ani ai unui pact de tăcere cu orice aş fi fost de fapt, ca să exist.

De aceea, în maşină eu nu vorbisem niciodată, doar ţipasem; niciodată, nici o singură dată nu îl interpelasem direct, niciodată nu mă adresasem nimănui, nici fraţilor mei. Ne băteam şi ne trăgeam pumni, ei înşişi se insultau între ei, dar eu nu-i chemam niciodată, ca şi cum nici n-aş fi fost acolo. Chiar în orele de voluptate a vitezei, făcu[illegible]m efortul suprem de a nu fi nici prezentă, nici absentă ca ei să nu simtă povara existenţei mele, să nu-mi

agravez culpa. În maşină, eu menţinusem întotdeauna tăcerea, ca cel care păzeşte un balaur, ştiind că, odată liber, toţi am fi înfrânţi. Acum începea ultima dimineaţă, iar tăcerea era străbătută de un zgomot, zgomotul roţilor, iar zgomotul acela ca o verigă închisă era format chiar din frig şi din tăcere.

53.

De fapt, cuvântul fusese al ei, al Mariei Ema. Chiar ea îmi ceruse tăcerea, înainte de sosirea lui Walter.

După ce se sculase din pat, în urma scenei când îşi sfâşiase rochia de mătase, când începea să se lase cuprinsă de bucuria aşteptării lui Walter aşa cum te laşi cuprins de euforia unui drog uşor, legată din nou de viaţă cu forţa celor treizeci de ani ai ei, Maria Ema mă căutase, cu fotografia de la atelierul lui Matos în mână. Ştia că ar fi putut începe cu fotografia pe care o ţinea ascunsă în locuri incredibile şi mi-a arătat-o înainte de sosirea lui Walter, fiindcă voia să-mi ceară o favoare, în numele celor trei fraţi ai mei şi al lui Custódio Dias. Iată care era favoarea: voia să mă roage să nu încurc niciodată numele, să-l tratez întotdeauna pe Walter drept unchi. Mă ruga, pentru numele lui Dumnezeu, să nu greşesc niciodată. Între această denumire şi cealaltă, două cuvinte atât de scurte, erau doar câteva litere diferite. Mi-ar fi greu să înlocuiesc acele litere, acele sunete? Întreba ea. Eu va trebui să ţin seamă de rugămintea ei, va trebui să colaborez, negreşind niciodată: „Să nu uiţi niciodată. Te rog!", spunea ea, cu ochii strălucind. Maria Ema spunea că trebuie să fiu drăguţă şi săritoare, că trebuie să colaborez la sărbătoarea sosirii lui, dar să contribui în special cu discreţia mea, cu tăcerea mea, să particip, mai presus de orice, cu cuvântul unchi. Conta

pe mine. Iar noi ne înţelegeam. Noi două aproape că nu ne vorbeam şi, totuşi, eram atât de apropiate că, deodată, în faţa geamurilor de la ferestre, ne priveam şi aveam aceeaşi vârstă. Nu se făcuse încă destul de frig, în primele zile din ianuarie şaizeci şi trei. Da, de la data aceea fusese pecetluit între noi pactul tăcerii şi al colaborării, iar acum, în faţa automobilului negru, ştiind că el avea să plece, colaboram cu plecarea. Maria Ema ceruse discreţie şi tăcere? Iată tăcerea. Sosea la sfârşitul iernii odată cu plecarea lui Walter.

Da, sosise ora tăcerii, secolul tăcerii, care avea să înceapă cu trosniturile focului pe câmp, lângă plantaţia rahitică de păstăi, pe coastele sterpe pe care se afla grădina de zarzavat a casei noastre. Unde se mai află şi acum. Tăcerea arăta cu degetul ce avea să se întâmple, arăta cum va fi viitorul pământului. Tăcerea spunea că cerul va fi aşa. Un spaţiu mare, vid, unde nimeni nu-şi va aminti de nimic, unde nu va fi nimeni care să-şi amintească de nimic. Nimic nu va exista în cer. Nici dorinţă, nici durere, nici amintirea vreunei afecţiuni. Cerul va fi aşa. Pâraiele îngheţate, norii absenţi, semănând totul cu nimic. Cerul va fi nimic. Ce bine că cerul va fi un spaţiu anihilat, munca omului, dispensabilă, iubirea în stare pură, încremenită. Asta va fi cerul. Aici pe pământ, nu era încă aşa. Încă ne mai mişcam ca nişte animale, încă mai trasam şosele, totul era încă în mişcare, dar era astfel doar pentru ca noi să nu cădem decât la capătul unei lungi existenţe, precedată de o alta şi mai lungă şi terminându-se totul prin ştergerea oricărei urme de existenţă. Da, aşa va fi cerul. Casa lui Francisco Dias, în zorii acelei zilei, începea să semene cu cerul – avea să-şi spună pe urmă fiica lui Walter Dias şi avea să scrie asta în caietele de şcoală, ocrotită de revolverul, lăsat de tatăl ei, nu uitat, lăsat. Acum, oferit cu bună ştiinţă. Mi-amintesc de tăcerea aceea, de înaintarea aceea în direcţia realităţii

lumii, în densitatea materiei. Mi-amintesc că am încercat să mă opun tăcerii. Şi eu mă duceam să caut sunetele care existau şi care mă făceau să merg în urmă, în acel spaţiu de mişcare rapidă, resimţită în interiorul maşinii. Acele sunete se năşteau din voinţa de a recompune sunetul spumos al paşilor lui Walter. El revenea de pe strada ostilă din Valmares. Eram încă în februarie, în culmea surprinderii, a goanei pe şoseaua 125, în toiul veseliei, al valurilor, al vitezei şi al beţiei tuturor, inclusiv a lui Francisco Dias însuşi.

54.

Da, tăcerea fusese ticluită de Maria Ema. Dar, în culmea veseliei, fiica resimţise şi ea dorinţa de a depăşi limitele înguste între care se mişca şi a vrut să se dăruiască euforiei de a-şi încălca promisiunea.

Încălcarea ei consta în a aştepta ca el, seara, să ducă Chevroletul în hangarul din curte şi să intre în casă pe uşa laterală. Traseul care îl ducea în camera de zi presupunea ca Walter să parcurgă coridorul cu oberlihturi înalte. Încet, ea deschidea uşa odăii din susul scării, o deschidea doar puţin şi stătea să-l vadă cum trece cu mişcări rapide, ajutat şi de pantofii din piele de bivol care păreau să nu aibă greutate, nici formă fixă şi îl scoteau repede din raza privirilor ei. Stătea să-l vadă îndreptându-se spre camera de zi şi spre propria lui cameră, un soi de umbră cu volum trecând să se retragă, pentru ca a doua zi veselia să reînceapă, acela fiind singurul moment când el, fără să ştie, împărtăşea ceva cu ea în mod privat şi unic. Împărtăşea trecerea lui, în lungul coridorului, unde el nu se întorcea. Şi ea a început să se posteze în uşa întredeschisă ca să profite mai mult de acea clipă. Nu era nevoie ca el să spună ceva, nici să o vadă, nici măcar să se întoarcă.

„Să nu te opreşti, să nu te uiţi, să nu mă vezi...“ Şi, într-o noapte, el s-a întors şi a văzut-o pe pragul uşii. „Să nu mă priveşti, să nu mă vezi, să nu urci niciodată...“ Şi, în a doua noapte, el s-a întors şi a văzut-o în acelaşi loc. „ Să nu stai aici, mergi înainte, să nu mă vezi şi nici să nu mă chemi...“ Şi el se oprise o clipă. Începând cu noaptea următoare, Walter a început să parcurgă coridorul cu paşi uşori, înăbuşind sunetul spumei pantofilor, şi ea şi-a spus, în susul scării: „Nu-i nevoie să mă vadă nici, să se oprească, nici să urce...“ Şi rămânea totuşi în uşa întredeschisă, aşteptând. Deschidea uşa înainte de ivirea lui Walter, se punea în prag, în faţa luminii, ca să asiste la acea clipă. „Nu, să nu urci niciodată. Dar dacă vreodată ai vrea să urci, dacă ai urca...“, îşi spunea, fără să se mişte din unghiul de lumină al lămpii.

Şi, în noaptea aceea de ploaie, când apa care cădea oferea un văl de protecţie nefolosit. Şi, când toţi dormeau în camerele lor, ea şi-a spus că ar fi o noapte potrivită ca el să o viziteze şi, în aşa fel şi-a spus, că nu s-a aşezat în pragul uşii, a rămas în cameră, în aşteptare. O bântuia ideea unei speranţe îndrăzneţe, o dorinţă netrebnică, asemănătoare cu o crimă, şi spera totuşi ca Walter, în tăcere, ca o umbră, să vină să o vadă. Ceea ce s-a întâmplat. Urcase şi intrase fără să bată, descălţat, cu pantofii în mână, şi ajunsese la lampă. „Te rog, nu striga! Nu te mişca“, spusese la rândul lui. Nu, ea nu avea nevoie să spună nici un singur cuvânt şi, chiar dacă ar fi avut nevoie, nu putea. El rămăsese lângă ea timp de două ore şi jumătate, poate trei. Custódio chiar apăruse, sfâşiind noaptea cu mersul lui inconfundabil şi cu lanterna, dar nepoata putea să stea fără griji. Nimeni nu va şti niciodată că Walter Dias îşi vizitase fiica. Sunetul paşilor săi în lungul pardoselii acelei odăi era zăvorât, cu lacăt de diamant, în tăcerea sa. Îşi spunea ea.

55·

Iată de ce, în dimineaţa aceea, în timp ce Walter urca în Chevroletul negru cele două valize legate cu curele şi sacii marcaţi cu denumirea companiei aeriene cu care călătorise, ea a alergat până la maşină. S-a oprit în faţa roţilor, în mijlocul curţii, împiedicându-l să plece. Iar Francisco Dias, care se afla la una dintre ferestre, a spus: „Luaţi-o de-acolo!" Dar n-a luat-o nimeni. Mi-amintesc ca şi cum ar fi fost în noaptea asta. Ei sunt toţi la ferestre, fiecare sprijinit pe pervazul său şi între ei este Maria Ema. În faţă, focul răspândeşte un miros de lemn, de cărbune, de accident, de obiecte arse, mistuite în văzduh. Fata coboară, se opreşte în faţa maşinii. Şi el vrea s-o smulgă din locul acela, îi spune că doreşte s-o ia cu el. Spune că, în Canada, clădirile sunt uriaşe, iar şoselele străbat zăpezi cât vezi cu ochii. Că viaţa e vastă, e liberă, e diferită. Are timp să spună în faţa Chevroletului. Îi spune să urce, că Toronto e un oraş neted cum nici nu-şi poate imagina. Chiar acolo, el desfăşoară în faţa ei o civilizaţie îndepărtată, de economie, de avere, de profit şi de câştig, de experienţă, unde ea poate să aibă un viitor strălucit şi un logodnic care să vorbească englezeşte. Acolo departe. Departe e un cuvânt acoperit de străluciri solemne pe care el le agită, în mijlocul curţii, ca şi cum nu l-ar fi rostit de nenumărate ori în noaptea când a vizitat-o. Da, ea ştie. El îi strânge încheieturile mâinilor, vrea s-o facă să urce: „Urcă repede, urcă!" Ca şi cum ar fi fost singuri, ca şi cum ar fi fost în timpul nopţii de ploaie, doar că nu-şi scoate pantofii, nu merge tiptil, lui nu-i e frică de paşii nimănui, în acea dimineaţă la Valmares. Dimpotrivă, Walter spune cu voce tare: „Urcă, pentru numele lui Dumnezeu, te rog să urci. Să nu rămâi aici!"

Dar ea are cincisprezece ani şi e deja o femeie bătrână. Şi-a imaginat deja o sută de mii de sori răsărind şi tot

atâţia apunând şi, de aceea, ştie că zarurile au fost aruncate şi, la fel ca o femeie foarte bătrână cu sufletul paralizat, ea ştie să rămână unde este, ştie că e mai bine să nu urce în maşină. Fata bătrână are cincisprezece ani în buletin, dar nu e adevărat. Fata bătrână e o femeie încărcată de ani. Poartă un secol în capul ei sau poate mai mult, are începutul *Iliadei* în interiorul pleoapelor, are o infinitate de morţi ahei şi troieni întinşi pe limba ei, are sfârşitul acelei cărţi în cap şi ştie că, de mii de ani, totul este amalgamat în lungul unei plaje sub nouă straturi de nisip. De aceea, ştie că nu merită să facă un pas ca să schimbe ceva, comedia e aceeaşi. Să alergi înainte înseamnă să mergi în întâmpinarea a ceea ce a rămas în urmă. Ea crede că barca neagră a Chevroletului nu poate rula fără ea, că Walter nu va putea să treacă şi că nu se va putea îndrepta, cu farurile stinse, spre drumul scurt care intră în şosea. La asta se gândeşte fata foarte bătrână. Până când va pleca din faţa automobilului şi el va urca brusc şi va demara fără a-şi întoarce capul. În seara aceea, ea se va cufunda în cuvintele Antichităţii şi-şi va confirma că nimic nu se schimbă niciodată. Că totul iese dintr-o rană deja deschisă şi că totul se întoarce acolo. O fantă. Citeşte cu voce scăzută, la masa din odaie, ieşind din fanta aceea prin forţa cuvintelor: „... *Aurora cu văl de şofran s-a răspândit peste toată faţa pământului şi ei mergeau spre oraş...*“ Pentru că el încă a mai vrut s-o smulgă din locul acesta. Walter va crede întotdeauna că, dacă schimbi locul, îţi schimbi şi fiinţa. În dimineaţa aceea, locul de plecare era acesta unde suntem acum. Am moştenit plecarea lui Walter în şaizeci şi trei. Am moştenit-o intactă şi indivizibilă. De asta, la noapte, Walter nu trebuie să urce căindu-se, nici să-şi ceară iertare pentru nimic. Nici măcar nu ar fi trebuit să scrie cuvinte atât de aspre, îndreptate împotriva sa ca cele pe care le-a desenat, cu un scris aplecat înainte: *Las nepoatei mele, drept unică moştenire, această pătură de soldat.*

56.

Zilele următoare au însemnat un timp de circumspecţie, de spionaj şi de evaluare a tăcerii. Văd acele săptămâni ca pe o încercare de a se înălţa corpul inform al refuzului de a vorbi. De altfel, nu era nevoie să se vorbească. Walter Dias plecase pentru că nu reuşise să obţină ce dorea fără să o spună vreodată, iar ceea ce dorise se afla acum în văzul tuturor ca un anunţ explicit.

Maria Ema însăşi era în faţa noastră, ca o siluetă goală, îmbrăcată în transparenţă, ca şi cum ar fi fost un obiect destinat să fie expus. Fără apărare, ca ceva pus în mijlocul încăperii pentru ca toţi să se uite. Goliciunea ei era atât de materială, atât de pură, încât îţi venea să furi faţa de masă şi să-i acoperi nu numai corpul, ci şi fiinţa, s-o scuteşti, s-o ascunzi de propria noastră privire.

Francisco Dias o privea în faţă, dezorientat, ca şi cum doar într-o formă postumă ar fi înţeles ce se petrecuse în locuinţa lui. Custódio trata goliciunea Mariei Ema ca cineva care supraveghează o sticlă pe foc, ce riscă să se topească sau să se evapore. Obiectul lui era de sticlă. Alexandrina şi Blé nu se uitau la ea, intrau şi ieşeau cu ochii în jos, dar evaluau cât de rar îşi schimba rufăria, cât de puţin mânca, cât de mult lipsea de lângă copii. Şi totuşi, la început, în activităţile zilnice, Maria Ema se comporta normal. Se apleca deasupra focului, se ridica de lângă foc, citea reviste, *Selecţiuni feminine* care i se trimiteau prin poştă, romane din *Ediţiile Romano Torres* la care era abonată. Dar poştaşul care venea cu bicicleta nu aducea nimic altceva în afară de aceste publicaţii. Nu aducea scrisorile pentru Custódio Dias, nici desenele care le însoţeau. După câteva săptămâni, fără ruşine, ea a început să se aşeze pe marginea şoselei, la ora când trecea bicicleta. Poştaşul sosea, lăsa câte o hârtie sau alta

lipsită de interes şi dispărea la curba din spatele copacilor cu crengi splendide, în acea perioadă a anului. Până când Maria Ema a făcut guturaiul fânului şi a căzut la pat. Prevedeam cu toţii ce avea să se întâmple. Nici unul dintre noi nu putea şti când se va scula Maria Ema Baptista. O văd. Mi-amintesc de ea în noaptea asta, când Walter a reînceput să treacă pragul uşii, ca în noaptea de ploaie. O văd cufundată în aşternuturi.

Nici n-o văd.

Vârâtă în pat, acoperită de aşternuturi până la ceafă, Maria Ema rămâne de fiecare dată mai despuiată, rămâne goală până la sex, până la altă parte a sufletului mai ruşinoasă decât sexul, mai intimă şi mai solidară cu fiinţa, mai interioară decât uterul. Maria Ema are sufletul expus. Cu cât stă mai mult culcată, adunată sub pături prea călduroase pentru primăvara care explodează în lumină şi polen, cu plante furajere uscate, păstăi rămase negre, atârnate de tijele goale, cu atât este mai vizibilă, crezându-se ascunsă în penumbra odăii. După câteva săptămâni, cineva îi deschide fereastra. Sunt surorile şi verişoarele, femei mai în vârstă decât ea care se apropie cu autoritate şi fac cu schimbul. Unele locuiesc în Faro, altele la Lisabona, au plecat din São Sebastião cu câţiva ani în urmă şi revin, la cererea lui Custódio, înarmate cu energie ca s-o salveze. Capetele lor înfoiate, patru turnuri înalte întărite cu fixativ, se adună decise în jurul Mariei Ema. Tocurile pantofilor lor răsună prin casă ca ale infirmierelor în aripa dezolată a unui spital. Răscolesc prin sertare, deschid ferestrele, vor s-o ridice din pat, s-o facă să se scoale, nu pot concepe că a fost doborâtă de vizita lui Walter. În perspectiva surorilor Dulce şi Quitéria, ea s-a dăruit dorului unui neruşinat, unui bărbat fără onoare şi, fiindcă nu are curajul să vadă asta, ea e vinovată. În perspectiva verişoarelor Zulmira, vina e a lui.

El aduce cu sine energii rele, atât de rele încât ştie să le folosească în modul cel mai rău cu putinţă. Walter aparţine categoriei celor care se hrănesc din viaţa celorlalţi. Sug sufletul şi energia celorlalţi, ai celor mai slabi, aşa cum fac vampirii cu sângele victimelor inofensive. Verişoarele Zulmira îl văd pe Walter, acolo unde e, progresând cu preţul norocului celor pe care a venit să-i sugă de viaţă aici. Forma vampirică a lui Walter, în interpretarea autorizată a verişoarelor, se hrăneşte, în momentul acela, cu viaţa Mariei Ema, cu viaţa lui Custódio, a bătrânului Dias, chiar şi cu a copiilor pe care a venit să-i tulbure şi să-i piardă pentru totdeauna. Surorile şi verişoarele o dezveleau, o trăgeau cu disperare afară din pat, voiau s-o facă să respire aerul curat: „De ce nu reacţionezi? Ei?"

Dar Maria Ema rămânea culcată, nu voia să se deschidă ferestrele. Când se deplasa, o făcea pe neaşteptate. Nu voia să mănânce, nu voia să umble. Ar fi vrut să se poarte altfel, dar nu putea. Cel care ducea copiii la şcoală, folosind căruţa de lemn, era Custódio Dias. Îi lăsa la staţia de cale ferată şi se întorcea, fără să-i pese de cei care râdeau numindu-l încornorat. Încornoratul se înapoia acasă şi se aşeza lângă Maria Ema. Revăd scena asta, misterul ăsta, această lipsă de inteligenţă a amorului, acel sentiment brut, acea frunte încinsă de cununi nepotrivite. Şi mi-aduc aminte de noaptea când ea părea că vrea să sucombe, ca în vechile romane cu prinţese, când nu existau cuvinte ca neurastenie sau depresie, ci doar tristeţe, cel mult, deprimare sau melancolie. Mi-aduc aminte de noaptea când au găsit-o cu o frânghie în mână, ieşind din grajd, fascinată, cu ochii aţintiţi la trunchiul de moşmon. Francisco Dias striga: „Lăsaţi-o să se omoare!" Dar Custódio a început să dea telefoane la diferite cabinete medicale, până ce a găsit un medic de-al locului care se numea doctorul Dalila.

57.

Doctorul Dalila a venit într-o noapte de mai.

A ajuns aproape de miezul nopţii.

Mi-amintesc de noaptea aceea, o noapte cu lună când a fost chemat bărbatul acela, cu vechea lui servietă neagră. Fiica lui Walter îşi aminteşte tot sau aproape tot, pentru că a stat în uşa camerei. Medicul s-a aşezat pe un scaun, fără să scoată un cuvânt, şi a început să se uite la persoana pe care o avea în faţa sa, o femeie tânără, culcată, acoperită de pături până la ceafă, refuzând să se scoale. A început să-i pună întrebări pacientei care nu răspundea, nici măcar nu întorcea capul, iar când i le-a adresat lui Custódio, nici acesta nu a răspuns, ducându-şi mâna la ochi. Atunci doctorul Dalila a început să râdă, pe urmă s-a oprit din râs şi a spus că tot ce nu are leac este gata lecuit. Că vindecarea oamenilor se află în special în interiorul fiecăruia dintre ei, doar că unii ştiu să o folosească, iar alţii nici nu o presimt. Iar medicul râdea satisfăcut. Îşi confirma reputaţia de incompetent, lipsa de ştiinţă, incapacitatea de a pune un diagnostic, de a fi eficient şi a plecat aproape uitându-şi servieta. Mi-amintesc de modul cum a ieşit, fără dramă, fără remuşcare sau reţetă. Fiica lui Walter era în uşă şi l-a văzut pe doctorul Dalila ieşind. Dar înainte i-a spus lui Custódio Dias: „Mă puteţi chema la orice oră din noapte. Sunt întotdeauna treaz."

Iar în noapte următoare, Dalila a revenit fără ca nimeni să-l fi chemat. Şi a mai venit şi în noapte cealaltă şi în noaptea următoare. Luna trecea de la plină la descrescândă şi de la descrescândă la vagă, a revenit apoi în pătrarul crescând şi, în fiecare seară, înainte de miezul-nopţii, doctorul Dalila trecea pe la noi. Francisco Dias începea să ţipe: „Lăsaţi-o să moară!" Dar Custódio înregistra, minuţios, progresele pe care le făcuse Maria Ema, interesul

pe care îl manifestase pentru un subiect sau altul, cantitatea de hrană pe care o ingerase. Vorbea în taină, nu voia să ştie nimeni din afară, să se comenteze în Valmares. Iar medicul Dalila rămânea să privească, vag, obiectele din odaie şi spunea: „Foarte bine, foarte bine, continuaţi." Pleca. De fapt, ori de venea, ori de nu venea, părea ceva egal cu zero, dar salvarea Mariei Ema se datora doctorului Dalila. Progresele erau surprinzătoare şi burleşti, incrustate în tăcerea care a urmat plecării lui Walter, dar nu interesa modul cum se produceau. Salvarea avansa.

58.

Doctorul Dalila locuia printre smochini. Era ciudat ca un medic, încă departe de a fi bătrân, să locuiască într-o casă ascunsă, înconjurată de smochinii tipici ai regiunii, şi să nu fie disponibil pentru clienţi decât noaptea. Casa lui se afla în direcţia falezei, iar poarta era un grilaj de fier fără nici o încuietoare. Fiica Mariei Ema revenea de la plajă pe înserat, se întorcea cu cărţile în spinare, legate cu o curea. S-a oprit în faţa casei medicului Dalila şi a privit, în întunericul înnoptării, acea curte alburie, înconjurată de frunze uscate, acea casă închisă, fără maşină la poartă. Dar o maşină a oprit în spatele fiicei Mariei Ema şi era el, medicul Dalila.

Ea îşi aminteşte mai ales de seara aceea. Era încă devreme, nu era încă ora ca medicul să meargă să o viziteze pe bolnava din Valmares. El şi fiica bolnavei nocturne puteau sta de vorbă. Pe malul mării. S-au dus amândoi, în automobilul albastru al doctorului Dalila.

Ea îşi aminteşte de marea acelei nopţi, o mare netedă, despărţită la mijloc de o panglică de clar de lună strălucitoare, de culoarea argintului şi de medicul Dalila aşezat la masa unei cabane căptuşite cu muşte adormite şi

împodobite cu caracatiţe uscate, care se numea bar. Barul întunecos unde medicul Dalila îşi explica numele: avea un nume complet, un nume chiar distins şi o specializare în chirurgie maxilo-facială. Dar prefera să aibă o poreclă şi să trăiască din nimicuri, consultaţii rapide la domiciliu, şi să intre în relaţii normale cu fiinţa omenească în totalitatea sa, în loc să examineze doar bărbii şi feţe. Prefera să râdă, să ia viaţa în joacă. Era amuzant. Din cabana cu muşte încremenite ieşeau pahare cu whisky, dintr-o sticlă care era a lui, care se găsea acolo, cu o etichetă pe care nu se citea numele lui adevărat, ci acela de doctorul Dalila. Şi acelaşi lucru s-a întâmplat a doua zi şi în ziua următoare. Maria Ema era departe să presupună că salvarea ei se afla în acea întâlnire pe care fiica lui Walter o avea la malul mării, în faţa unei sticle pe care doctorul Dalila o golea de parcă lichidul era sorbit de un alambic. Ea nici nu-şi imagina că avea loc acea întâlnire. Îşi aminteşte de căile burleşti ale acelei întâlniri şi acelei salvări.

După două săptămâni, panglica mării părea mai puţin netedă, luna era din nou vagă. Chiar şi aşa, smochinii indicau unde era locuinţa doctorului Dalila, străjuind drumul de nisip care ducea la grilaj, iar când automobilul a staţionat şi o poartă închisă cu o bucată de lemn s-a deschis pentru prima oară în faţa fiicei lui Walter Dias, ea a văzut o casă dezordonată de care nu s-ar fi spus că ar aparţine unui medic. Dacă n-ar fi fost un birou şi un *Anuar de Produse Farmaceutice*, casa aceea ar fi putut să fie locuinţa unui fierar sau camionagiu, în stare de vagabondaj. În mijlocul acelei dezordini, existau nişte sofale acoperite de cuverturi peste care doctorul Dalila a spus că era foarte plăcut de dormit. A tras-o pe fiica lui Walter la pieptul lui şi a liniştit-o, calm, cu o voce lentă, uşor dulceagă, lucrată de forţa whisky-ului. I-a spus să

nu se îndepărteze de el, pentru Dumnezeu, nu-i putea face nici un rău, că era la fel de inofensiv ca o doamnă. Din fericire pentru ea, el se transformase într-o adevărată doamnă. Şi râdea de sine însuşi şi de ea, cu un râs nedefinit, consolator. Corpul lui, într-adevăr, era ca al unei femei osoase căreia i s-ar fi scos sânii şi rotunjimile şoldurilor, în rest nu era nici o deosebire, dacă n-ar fi fost părul şi mirosul. Fiica lui Walter simţea curiozitate pentru silueta aceea întinsă pe sofa, un *majo desnudo*, un bărbat eunuc, aşezat, cu paharul în mână, privind-o, jinduind-o, despuind-o. Ea îşi aminteşte de acea jinduire, de privirea îndurerată şi avidă a acelei jinduiri, care se prelungea până la mâinile blânde ale medicului Dalila, până la gura lui unsuroasă şi la fruntea lui roşie. Îşi aminteşte de orele acelea care se scurgeau, într-o lună de iulie, înainte de vizita lui nocturnă la Valmares, la volanul automobilului albastru. Dar abia după câteva săptămâni, Maria Ema şi-a asumat această cură extravagantă. Aveam mare nevoie de asta cu toţii. Până la urmă, o scenă de comedie ne ieşea în întâmpinare.

59.

Fiica lui Walter a început să vină acasă, cu hainele mototolite şi cu cărţile răvăşite, împreună cu doctorul Dalila, iar când Custódio se apuca să raporteze progresele înregistrate de soţia sa, Maria Ema se ridica din pat şi nu-şi lua ochii de la fiica ei, nu-şi lua ochii de la medic. Ochii ei treceau de la unul la altul, cu o spaimă puternică, cu o durere interioară atât de vizibilă încât ajungea să fie monstruoasă. Şi vindecarea suferinţei ei din dragostea ale cărei formă şi deznodământ veneau de la un model care nu se mai folosea şi nu se mai descria, nici măcar nu se reprezenta decât poate în cine ştie ce vechi film mexican,

s-a produs în noaptea sau, mai bine zis, în miezul de noapte rocambulesc când s-a dus chiar ea să-l aştepte pe medic în uşa casei din Valmares.

Custódio era la poartă. „Domnule doctor, bună seara...", a spus el. Sincer vorbind, din vocea aceea nu se deducea câţi paşi făcuse soţia lui în casă, nici câte linguri de orez ingerase, nici de ce subiecte se interesase. Dar nu era nevoie să se audă raportul lui Custódio Dias, pentru că Maria Ema se afla în uşă, încălţată şi îmbrăcată, îşi regăsise o circumspecţie extraordinară şi, deşi pietrele cioplite fierbeau în acel sfârşit de iulie dogorâtor, ea stătea sprijinită de una din ele, în aşteptare, cu mâinile strânse şi cu buzele unite. O forţă neaşteptată crescuse în încheieturile neurastenice ale Mariei Ema. Bolnava s-a îndreptat spre maşina medicului Dalila, a scos-o dinăuntru pe fiica ei şi a bătut-o cu sălbăticie, trântind-o jos.

A bătut-o, pentru prima oară în viaţă.

Cu ţipete stridente, a spus că seamănă ca două picături de apă cu neruşinatul de Walter Dias, vicioasă şi depravată ca el, falsă şi mincinoasă ca el, trădătoare şi înclinată spre rău ca el. Acum înţelegea de ce îi plăcea atât de mult să se urce în Şareta Diavolului, când era copil. Custódio Dias i-a apucat încheieturile furioase, fiii lor s-au apropiat, stupefiaţi în faţa unei gălăgii de neimaginat în casa unde locuia tăcerea mamei lor. Francisco Dias spunea: „Lasă-le să se omoare între ele! Lasă-le!" Dar nimic din toate astea nu conta: Maria Ema era salvată. Se salvase, în acest mod ciudat, de iubirea ei pentru Walter Dias.

S-a salvat pentru că, de atunci înainte, şi-a asumat misiunea de gardian, un destin de gargui, de spion, de

protectoare responsabilă, de paznic al obiceiurilor, de paznic al senzualităţii, al buzelor, al sânilor, al picioarelor fiicei ei, al întregului corp al fiicei ei. Îi supraveghea paşii, orientările, mişcările rapide, împarfumarea, părul domesticit, netezit, până la talie, era paznica salvării ei în vederea unei căsătorii viitoare, paznica ei înseşi transmisă altui corp. Şi astfel, Dalila nu avea să mai calce niciodată în curtea din Valmares, dar nici nu va mai fi nevoie. Din acel moment, medicaţia Mariei Ema consta în absenţa fiicei ei care pleca, în cursul lunii august, în direcţia plajei, spre o casă dezordonată, între smochini cu fructe coapte. Evoc acest timp de tăcere petrecut între smochini, pentru ca Walter, în noaptea asta, să ştie.

60.

Căci fiica lui Walter Dias se culca pe sofa, medicul Dalila dormea pe rupte, ea citea sprijinită de el, îi ştergea comisurile buzelor şi uneori dormita şi ea, dar pe la opt se trezeau. El făcea o baie, ea la fel şi rămâneau amândoi îmbrăţişaţi. „Vezi? M-am transformat într-o doamnă autentică. Nu pot să-ţi fac nici un fel de rău." A trecut repede luna august. Dalila a lipsit câteva săptămâni, iar când s-a întors era mai puţin slab şi mai agil, bea la fel de mult whisky, cu aceeaşi lăcomie şi cu aceeaşi străduinţă, dar în timpul absenţei părea să se fi lipsit de această băutură sau să fi băut alta, de o calitate diferită. Într-o seară, după somn, să fi fost sfârşitul lui septembrie, medicul Dalila a încetat să mai fie inofensiv ca o doamnă. Printre gunoi şi hârtii mototolite, lângă servieta cu instrumentele medicale la vedere, s-a transformat într-un bărbat şi a posedat-o pe fiica lui Walter. Despre asta nu mai e nimic de spus.

Doar că Maria Ema o aştepta la uşa din Valmares, o aştepta ca s-o păzească. Iar fiica ei îi făcea pe plac – îi dădea motive s-o păzească. Cinismul vieţii era acum ceva la fel de palpabil ca un sac de fructe care s-ar cântări pe cântarul lui Francisco Dias sau ca o şosea trasată în nisip de buldozer. După noaptea ofensivei lui Dalila, fata a venit în zori, cu pantofii în mână şi cu rochia plină de pete cenuşii. „Unde ai fost? Pe unde ai umblat?" După câteva zile, Maria Ema a chemat-o pe fiica lui Walter şi i-a explicat, ţipând, cine era doctorul Dalila – un beţiv, un desfrânat. Maria Ema cerea acum protecţia cerului pentru fiica ei, dar ea tot evada, era atât de rapidă, atât de secretoasă, că era nevoie să fi cerut ajutorul cuiva care să treacă peste ferestre şi peste olane şi să fie mai rapid decât maşina doctorului Dalila. În felul acesta, Maria Ema a început să ceară, cu voce tare, protecţia lui Dumnezeu. Toamna palidă din şaizeci şi trei.

Mi-amintesc de rugăciunile ei, de modul cum îl invoca pe Dumnezeu la ferestrele din Valmares: „Doamne Dumnezeule, fă ca doctorul Dalila să nu se atingă de fiica mea, fă ca fiicei mele să i se facă silă de doctorul Dalila, să nu o ia în maşina lui, să nu aibă intimităţi cu ea, să nu-i atingă braţele, să nu-i atingă pielea, să nu-i pună mâna pe păr. Dumnezeule, păzeşte-o de el, de umbra lui, de răsuflarea lui." Se ruga, dar când bătea ora cinci după-amiază, afla că Dumnezeu nu o ascultase. Fiica ei ieşea din casă prin spate şi mergea către mare, intra pe şoseaua cu agave, dar nu ajungea până la plajă. O lua la dreapta şi continua pe drumul dintre smochini, deschidea poarta de fier fără încuietoare şi intra. Lui Dumnezeu nu i se făcea milă de Maria Ema. Adică, începea nu numai deceniul tăcerii şi al burlesculuiincrustat în ea, începea şi sinteza sa, deceniul ironiei.

„Nu o lăsa să cadă în ispită, în curiozitate, în desfrâu, în nepăsarea trupului, în pasivitatea plăcută a trupului,

în abandonul pulberii, în cufundarea în beznă, în mâna deschisă a lascivităţii." A învăţat să spună Maria Ema, citind dintr-o cărticică, în iarna lui şaizeci şi patru.

Sau mai concret: „Scap-o de el, de beţivul care este în el, de copiii beţivi care pot fi în corpul lui şi pot să treacă în corpul fiicei mele", spunea ea, sus la geam, împinsă de un realism barbar, de o admonestare grosolană dar care, între timp, pe ea o salva. Iată la ce servea doctorul Dalila.

61.

Evoc deceniul ironiei, deceniul tăcerii străbătut de râsul pieziş al cinismului şi pe Maria Ema, la fereastra casei din Valmares, păzind, pentru ca fiica ei să nu iasă, iar fata ieşind sau neieşind, după cum i se năzărea. Ieşind, după ani, în direcţia smochinilor, dar nu spre casa dintre smochini, ci spre alte case şi alte locuri. Pensiuni, nisipuri, bărci. Pentru că Dalila, după câţiva ani, a dispărut şi el. Nimic dureros, nimic grav, a dispărut.

Mi-amintesc de dispariţia lui, într-o marţi de Carnaval. Ca şi cum doctorul Dalila ar fi fost un mascat, nimic n-ar fi fost serios în viaţa lui, iar carnea ar fi fost elementul său emblematic. De mult timp, Dalila nu mai vedea ce vedea. Pentru el, orice obiect lua în mână era o sticlă. Suferea, de îndată ce se trezea. Se scula, identifica obiectele cu lichidul care îl interesa şi se aşeza în faţa paharului, din ce în ce mai roşu la faţă. Apuca sticla, golea un pahar, îl ridica în sus şi spunea: „În sănătatea ultimului pahar!" Ca şi cum acela ar fi fost într-adevăr ultimul. Dar nu, el toasta în sănătatea ultimului care nu exista nici în acea zi, nici în viaţa lui. Problema lui stătea în

acest concept de ultim. Fiica lui Walter stătea să privească, fascinată, acel pahar care ar fi trebuit să fie ultimul. Dar de ce nu era ultimul? Ea îl ridica şi spunea: „Ăsta e ultimul, Dalila!" Medicul lua paharul şi răspundea: „Da, ultimul, înainte de ultimul." Pentru că pe ultimul îl ţinea deja în mână. Între un ultim şi celălalt ultim se afla capitularea unui bărbat. Fiica lui Walter se uita la cele două pahare şi dorea ca ultimul să se retragă cu o unitate până la cel anterior, pentru că, de fapt, nu exista decât o diferenţă de unul, diferenţa ca energia voinţei să se exercite înainte şi nu după ultimul din serie. Era ca şi cum seria ar fi suferit o avarie şi ultimul s-ar fi reprodus la nesfârşit. Fereastra cavernei care ar fi trebuit să se cheme cameră de zi dădea spre valuri, iar fata vedea în ele serii infinite de gesturi ca ale lui Dalila. Fiecare val care înfrunta plaja era ultimul dintr-o serie nesfârşită de ultimi, care se succedau încă din zorii timpurilor. Între ultimul şi ultimul se afla timpul în care apăream noi, între două valuri, două ultime. Două ultime pahare. O avarie. Revenea înăuntru şi îi întindea un nou ultim pahar medicului, şi încă ultimul, şi ultimul. Ultimul avea să fie după moartea lui Dalila. Ea îi mulţumea lui Dalila şi lui Walter, care i-l adusese în cale ca pe o moştenire magnifică, pentru faptul de a fi înţeles puterea penultimului. Nu trebuia să mulţumească dar o făcea, rupând tăcerea, incrustând în tăcere o săgeată de sticlă.

Dalila întreba: „Nu te deranjează că sunt ca o doamnă?" Iar fiica lui Walter spunea că nu. Şi el îşi zicea că minte şi se smiorcăia cu ultimul pahar pe jumătate plin – întotdeauna pe jumătate plin – din cauza a ceea ce el credea că e minciună. Acolo, printre smochini, pe solul neted al falezei, în faţa mării, a pământului sălbatic, a plajei ambigue, a pescuitului în stare terminală. „Doar ăsta, pe urmă mă las..." Voi reveni, îmi voi reveni, voi face gimnastică şi alergări şi nu voi mai fi ca o doamnă. Mă voi

însura cu tine, voi fi soţul tău. Spunea medicul şi, ca să bea în sănătatea proiectului, dădea fuga la bucătărie unde erau rafturile cu whisky şi se pregătea să-şi îmbibe corpul cu alcool, în fiecare zi. Dalila a fost luat în acea marţi de Carnaval în care erau cete de adolescenţi pe motociclete, trasând serpentine pe şosele, cu gesturi prosteşti de mascaradă. A venit ambulanţa şi l-a luat fără tevatură. Apropierea dintre noi a durat un deceniu, dar a fost totul foarte rapid. Dalila a spus: „Închide uşa." Maşina lui albastră a rămas la poartă, mult, mult timp. Foarte mult timp. Până ce, după câţiva ani, s-a vândut casa dintre smochini, s-a luat maşina lui Dalila. Poate în februarie şaptezeci şi cinci. Pentru ca Walter, în seara asta, să ştie.

62.

Am spus că fusese deceniul tăcerii şi al ironiei? Da, am spus. În şaptezeci şi patru, cu cincizeci de ani întârziere, Blé şi Alexandrina au găsit până la urmă că sunt trataţi prost, nedreptăţiţi şi asupriţi şi au pretins casa din spate în care oricum locuiau deja. Au rămas exact unde erau, dar au deschis uşile spre nord ca să nu se mai întâlnească cu foştii proprietari. Nu simţeau nevoia să fie recunoscători faţă de nimeni şi de nimic. Temându-se să nu se simtă totuşi astfel, au devenit grosolani şi dezagreabili.

Francisco Dias se apucase el însuşi să lucreze nişte pământuri. Custódio se ocupa de fiii Mariei Ema. Fiica Mariei Ema şi a lui Walter, adică fosta nepoată a lui Walter, l-a înlocuit pe doctorul Dalila. De altfel, el aproape că nici nu existase şi, de aceea, nu se prea putea vorbi de înlocuire. Era o serie de acte identificate nu prin numere, ci prin feţele care se succedau în cadenţa seriilor a căror ultimă unitate se avariază, mai mult ca valurile decât ca whisky-urile,

pentru că fiica lui Walter n-a îmbrăţişat niciodată gâtul vreunui amant spunând: e ultimul. Ca valurile, norii şi valurile laolaltă, realităţi trecătoare, mişcătoare, care nu se cunosc ca unităţi dintr-o serie, nu se numără, nu spun despre sine că sunt ultimele. Aşa s-a întâmplat ca Mariei Ema, prin şaptezeci şi şase, să i se facă dor de pacea care domnise pe vremea doctorului Dalila. Stătea la fereastră să-şi vadă fiica ieşind, la ore nepotrivite, şi spunea: „Dumnezeule, ajut-o să găsească pe cineva la fel de bun ca doctorul Dalila. Pentru că doctorul Dalila locuia aproape şi acum ea se duce departe. Dalila era cunoscut şi despre ăştia nu ştiu cine sunt. Nici nu investighez bine viaţa unuia, că şi apare altul. Cât timp a fost Dalila, nu era decât Dalila şi acum nu ştie nimeni câte persoane locuiesc în viaţa şi în corpul fiicei mele. Nu ştiu prin ce oraşe umblă, nu ştiu ce vicii are. Doamne, fă ca ea să nu fie ca el, trădătorul. Dumnezeule, care ai lăsat în ea o bună parte din trădător."

Maria Ema nu mai era cea de dinainte şi bine că s-a întâmplat aşa, căci e natural ca nimeni să nu încremenească nici în rău, nici în bine. Cât despre fiica lui Walter, ea fusese doar moştenitoarea unei poveşti de amor din care cunoştea prolegomenele, culmea şi sfârşitul, iar nodul se desfăcuse, la picioarele ei, fără ca nimeni să fi murit. Înţelepciunea câştigată din asta era un dat, o achiziţie, un depozit, o solidă asigurare pe care ea o deţinea. O moştenire. Ţineam în mâinile mele acea inestimabilă moştenire.

Adevărul e că, atunci când adormeam lângă doctorul Dalila, nu visam niciodată că mă trezesc moartă, întotdeauna visam că sunt împărţită. În vise nu muream niciodată, nu murea nimeni din familie, în vise doar ne despărţeam. Mai întâi ne despărţeam unii de ceilalţi, apoi de noi înşine, de membrele noastre, de pântecele noastre, de capetele noastre, de mâinile noastre, de

degetele noastre. Ne transformam în obiecte, în frunze, în pământ, în apă, în pene de păsări, în cânt de păsări, descompuse în triluri, deplasându-se de-a valma cu mase formidabile de apă şi nu mai eram părţi din ceva identificabil, ci doar sunete. Sunete identice cu acelea ale picăturilor de apă, nimic, absolut nimic, în imensitatea care era nesfârşitul apei, unde noi nu eram nimic. Iar comedia care atingea acele vise, dormind pe sofa alături de doctorul Dalila, era faptul că eu eram atât de departe de comuniunea iniţială şi încă îmi mai aminteam de origine. Să fiu materie împărţită şi să-mi amintesc de când eram o persoană.

Uneori Dalila se trezea şi, ca un rege necăjit, rătăcea în halat prin casa dintre smochini, cu cordonul halatului târându-se pe jos, şi spunea că visam asta fiindcă el se transformase în ce ştiam eu. De asta visam eu aşa. Atunci telefona unor prieteni şi prietene, care apăreau nu se ştie de unde, îşi parcau automobilele prin frunziş şi invadau casa. El făcea în aşa fel ca cineva să rămână la urmă şi s-o îmbrăţişeze pe fiica lui Walter în spatele unui frigider ce se afla într-un colţ din propriul său dormitor.

63.

Dar nu-i adevărat că aş fi spus sau scris chiar eu vreodată că fiica era un rezultat. Nu, n-am spus-o şi nici n-am scris-o în vreo scrisoare. A vorbi de rezultat, în cazul acesta, ar fi conturarea unei idei de victimă, dar fiica lui Walter era ea însăşi, iar moştenirea ei era un amestec între ce moştenise şi transformarea moştenirii, obţinută prin propria ei voinţă. Chiar fiicei lui Walter i-ar fi plăcut să fie o imitaţie a îngerului răzvrătit, cel care împinge stelele strălucitoare ale serii şi carele negre ale nopţii, luminând, cu furia beznei sale, lumina pe care o au ceilalţi.

Nu era, nu putea fi această imitaţie, dar nici nu aparţinea nimănui, era rodul propriei sale persoane, ea însăşi se născuse şi se crease. Îşi spunea în serile vesele, aşezată lângă doctorul Dalila. Scria asta în nişte caiete împodobite cu chipul lui Bob Dylan.

Astfel, dormeam pe sofa acoperiţi cu o cuvertură şi, într-o zi, scuturând-o de cenuşă şi de pixuri, fiicei lui Walter i s-a năzărit să povestească ce se spunea despre pătura soldăţească. Că fata fusese făcută pe pătură, aceeaşi care servea la şezut în şaretă, şi chiar peste care stăpânul ei se întindea cât era de lung pe câmp, ca să deseneze păsările. „O pătură?", a întrebat el. Şi Dalila a început să râdă cum numai el ştia să râdă. A râs cu pahar, fără pahar, cu whisky şi fără el, a râs până ce eu nu mai ştiam dacă râdea doar de imaginea asta, dacă râdea ca să profaneze imaginea pe care, atât de uşuratică, i-o dădusem, dacă râdea ca să se profaneze pe sine, s-o profaneze chiar pe fiica lui Walter, cerul şi pământul şi tot restul. Pe urmă, cum el nu mai înceta cu râsul, am râs amândoi îmbrăţişaţi. Ne simţeam bine.

Amintesc acest lucru pentru ca Walter, în noaptea asta, să ştie.

Altădată, stăteam îmbrăţişaţi în automobilul albastru, cu roţile îndreptate spre mare, cu norii înalţi trecând încet, aproape netrecând, şi el i-a spus: „Nu se aude nimic altceva decât marea. Nu e plăcut să stăm aşa?" Da, era foarte plăcut, dar natura omenească respingea bunătatea exagerată a Naturii, nu avea încredere în stabilitatea ei şi nici nu credea că ei doi ar fi simulacrul ei. Astfel, ea a găsit că, în faţa acelei regularităţi a albastrului extravagant al cerului şi mării, a acelei păci furioase născute dintr-o frumuseţe ţipătoare, trebuia făcut ceva. Ceva prin care să explodeze ceea ce se înălţa în faţa ei, armonios şi

singular, şi şi-a amintit de noaptea când simţise ceva asemănător, şi-a amintit de noaptea de ploaie. Cu un amestec de risc minând frumuseţea, sfâşiind frumuseţea supremă, făcând-o să se spargă, în mod stupid, cretin, şi-a amintit de revolverul Smith. Doctorul Dalila s-a sculat de pe bancheta adâncă a maşinii albastre ca s-o întrebe, alarmat: „Dormi de când erai copil peste un revolver încărcat? Ce idee mai e şi asta?" Şi a rămas cu ochii la peisajul care era cu totul de culoarea propriei sale maşini, dar mai lichid, mai profund şi mai amplu. În rest era egal, era albastru închis, albastru dezlănţuit. Atunci, fie din cauza violenţei luminii, fie din cauza slăbiciunii nervului său optic, doctorul Dalila a început să verse lacrimi în mijlocul peisajului. Erau lacrimi micuţe, aproape că nu creau brazde, dar se vedeau. Ţâşneau pe la coada ochilor, coborau pe obrajii roşii şi mureau în barba foarte bine rasă a doctorului Dalila. Dalila era un bărbat a cărui barbă era întotdeauna impecabilă, spre deosebire de haine şi de maşină. Fiica lui Walter şi-a desprins corpul de pe bancheta adâncă şi s-a apropiat de el. El i-a spus: „Dacă mă iubeşti, te duci imediat acasă şi iei arma ca să scapi de ea. Înţelegi? Ori ea, ori eu..." Şi privirea doctorului Dalila se plimba pe acel albastru atât de albastru, în sus, în jos, în lături. Noi eram o insulă de carne în mijlocul unui lapislazuli, aproape fără nor. „Ascultă, lucrurile stau aşa. Dacă o femeie simte nevoia să doarmă peste revolverul tatălui ei înseamnă că nu-şi iubeşte soţul. Aşa stau lucrurile. Ori ai încredere în mine, ori nu..." Şi-şi menţinea brazdele umede. „Pentru că ştii bine că o să mă las definitiv de băutură şi, după aceea, după aceea noi doi ne căsătorim..." Era, într-adevăr, un subiect foarte serios pentru doctorul Dalila.

Atunci ea a lăsat ca cel puţin norul acela care se afla în sud, în formă de solzi de peşte risipiţi, cel puţin acela să se deplaseze în direcţia maşinii, ca să poată merge la

Valmares pe ceva mai puţină lumină. Şi aşa s-a întâmplat. Maşina s-a oprit lateral faţă de casă, ea a intrat prin uşa de la bucătărie şi a înşfăcat revolverul şi gloanţele. Alergând, a urcat în maşina doctorului Dalila care a demarat în trombă. Pieziş, se uita la obiectul acela din poala ei ca la un inamic, tratându-l chiar ca şi cum ar fi fost om. „Nemernicule, ai să vezi acum unde ai să nimereşti!" Şi maşina a staţionat lângă un coborâş abrupt, dar pe unde se putea trece uşor până la plajă. „Rămâi aici...", a spus el. „Să nu te mişti, că eu am să-i fac de petrecanie mizerabilului ăstuia." Şi doctorul Dalila, care chiar nu era băut, părea, începând din acel moment, să fie din ce în ce mai beat. S-a descălţat de pantofi, s-a apropiat de valuri, a intrat în ele şi, cu o furie extraordinară, a azvârlit revolverul Smith în apă, strigând: „*Requiescat in pace!...*" Iar când s-a întors lângă ea, fără să fi băut absolut nimic, nici măcar o înghiţitură de apă sărată, era beat turtă. Spunea aşa: „Vezi cum ai scăpat de el? De ce nu mi-ai zis mai de mult?" Şi a rugat-o să conducă ea maşina albastră. Albastru de sfârşit al serii, de început al nopţii. Povestesc asta doar pentru ca Walter să ştie.

64.

Mai târziu, când fiica lui Walter avea aproape de douăzeci şi cinci de ani, a conchis că nu exista alt mod de a redacta tirade ca aceasta – *Pleacă, du-te, vis primejdios, până la finele corăbii ale lui Aheu*, şi s-a dedicat unor sarcini mai productive, a adunat bani şi şi-a cumpărat o Dyane. Seara, farurile maşinuţei care se legăna lansau un fulger rapid pe peretele curţii, lumina se târa la picioarele copacilor negri şi dispărea în beznă. Şi silueta Mariei Ema de lângă poartă pierea repede în umbră, iar după câţiva metri nu mai era nimic. Fiica ei nu rămânea acolo să vadă,

dar ştia că Maria Ema rătăcea uneori între uşile deschise şi caldarâmul curţii, iar Custódio Dias nici nu mai apuca să se culce. Se plimba de colo, colo, în lungul drumului, până ce farurile Dyanei anunţau revenirea acasă. Atunci, Custódio se oprea şi, deşi se mişca anevoie, reuşea să se abată de pe drum cu un salt de iepure şi să se ascundă după agave ca să nu se producă întâlnirea. Dar dacă, întâmplător, se încrucişau, fiica nu micşora viteza şi nici nu făcea semn cu luminile că l-a recunoscut pe marginea şoselei. El n-avea decât să se întoarcă pe unde venise, rostogolindu-se printre ierburi, urmărind cu mersul lui asimetric de şchiop şanţurile pe care le lăsa automobilul pe sol. Ea nu-i mulţumea pentru această veghe ambulatoare, niciodată nu le ceruse o asemenea misiune de pază.

Adevărul e că Maria Ema parcă ar fi citit textele antice, solemne pe care le citea fiica ei. În ele, forţele divine se jucau cu oamenii, iar Soarta aprecia cum se cuvenea. Ea striga după fiica ei, cu ambele braţe ridicate: „Spune-mi, tirano, cine te cheamă de cealaltă parte a nopţii? E tot un beţiv?" Maria Ema suferea. Da, fiica ei nu o spunea astfel, dar era adevărat. Prin şaptezeci şi şase, ea ştie foarte bine cine o cheamă. O cheamă beţivul, bătrânul, cel cu faţa roşie, cu o rană la frunte, cu un ochi închis, cel care n-are dinţi într-o parte, cel care şi-a spart nasul, cel care ascunde cuţitul în ciorap, cel care şi-a omorât femeia, cel care miroase a şobolan, cel care pute a whisky, cel care are o sudoare putredă, care n-are argumente, care vorbeşte răcnind, care nu se scoală de lene, care nu se ţine de cuvânt, care răsuceşte încheietura mâinii, care nu se ridică din pat, care n-are serviciu, care nu vrea serviciu, care umblă în derivă, care vine cu vapoarele, care pleacă de-aici cu camioanele, care călătoreşte în mijlocul cărnii, care aşteaptă poliţia, care striveşte petale de crin, care scuipă iarbă mestecată şi ţine o scobitoare în dinţi. Cel care are corpul păros, privirea imundă, care a despuiat sufletul,

care provoacă accidentul, care n-a învăţat matematică, cel care crede că Homer e un nume de căţel, care nu e prezentabil, nu e vizibil nici la lumina zilei şi nici măcar sub clar de lună. Cel care n-are trup decât în întunericul nopţii. Acesta, imundul, e cel care îi strânge degetele, îi suge ţâţele, îi stoarce vârful piciorului. Dar ea nu o spune aşa. O scrie.

Douăzeci şi şase de ani.

Se certau în faţa lui Francisco Dias. Fiica urca în Dyane şi striga la rândul ei că este de neatins. „De neatins?", ţipa Maria Ema. „Ce cuvânt e ăsta, nu vrei să-mi spui?" Fiica ei spunea: „Da, de neatins!" În timpul discuţiei, ea vrea să spună că sufletul ei, nişa unde se înfăşoară şi se ascunde, unde rămâne peste noapte, unde ştie ce ştie şi ignoră ce este de ignorat, asta a fost întotdeauna de neatins. Şi de aceea, se cădea ca cel care îi storcea ţâţa, îi atingea ceafa şi o târa de păr până la saltelele viclene din casele de vilegiatură să fie atât de banal, atât de neserios, atât de grosolan, că nici măcar nu se apropia de intrarea ascunzişului unde se găsea sufletul, învăluit în veşmintele sale de mătase. Aceasta era moştenirea ei privilegiată, rezervaţia regală unde vâna doar ea, unde doar ea îşi dădea drumul câinilor şi îşi prindea cerbii înarmaţi. Şi toate acestea ar fi de neînţeles pentru Maria Ema, pentru Custódio Dias, unchiul şi tatăl ei, mai ales pentru Francisco Dias, pierzător perplex de terenuri arabile. Francisco Dias îi striga lui Custódio Dias care pândea Dyana din fundul drumului, în timp ce Maria Ema aştepta în curte: „Lăsaţi-o să plece! Să plece şi să nu se mai întoarcă. Să rămână acolo pentru totdeauna şi să ne lase în pace..." Era vara lui şaptezeci şi opt. Şi, între timp, Maria Ema a renunţat la stilul ei grandilocvent de a-l invoca pe Dumnezeu: „De ce, dacă El tot nu mă aude, El nici măcar n-o vede?", întreba ea.

65.

Da, era deceniul tăcerii. Dar ori de câte ori voia ea, Walter îşi scotea pantofii, îi ţinea în mână şi apărea în uşă ca în noaptea de ploaie. Nu bătea, nu era nevoie, uşa era întotdeauna gata să fie trecută şi el ştia asta. Lampa lumina umerii gabardinei fără să fie nevoie să o ridice la nivelul ochilor. Walter umbla prin odaie, se ducea până la dulap şi la măsuţa cu cărţi, fără să scoată un cuvânt, doar mergea, se plimba. Îşi aşeza mâna peste lucrurile ei, era de acord cu ea, discutând fără să discute. Uneori râdea. Ne înţelegeam, eram mai mult decât mulţumiţi, eram fericiţi. Eu nu mai aveam arma în cameră, dar nu conta dacă se afla aici sau acolo. Oriunde ar fi fost, la suprafaţa nisipului sau îngropându-se, cu fiecare secundă care trecea, sub bătaia apei unde îl aruncase doctorul Dalila, revolverul Smith îşi îndeplinise misiunea. Nici albumul cu păsări, nici restul filmelor care încă mai existau nu mai erau acum fiinţe fundamentale. Important era, în acel timp al tăcerii, că ori de câte ori îl chema, el venea, urca scara şi apărea în uşă, ca în noaptea din şaizeci şi trei.

Nici Francisco Dias nu putea să adoarmă, dar dintr-un cu totul alt motiv. Cauza veghii sale era alta şi provenea din alt tip de tăcere.

Era tăcerea familiei Dias. Agricultorul din Valmares se scula noaptea cu certitudinea că fiii săi nu i-au spus data întoarcerii şi acesta era semnul cel mai palpabil că erau pe punctul să revină. Când se apropia ora apusului, îi cerea lui Custódio să lase poarta de fier doar sprijinită, căci ar putea ca ei să se înapoieze şi să le fie greu să o deschidă. Doar că nu ştia dacă vor veni cu trenul sau cu taxiul, cum se întâmplase cu ani în urmă cu Walter. Găsea însă că prima ipoteză era mai probabilă, pentru că ceilalţi fii ai săi nu erau cheltuitori şi nici navetişti. Dacă nu

cumva reveneau deja în propriile lor maşini. Şi dacă s-ar întâmpla aşa, ar veni două familii în fiecare automobil ca să le iasă mai ieftin. Şase familii în trei maşini. Oricum ar fi, aveau să se întoarcă. Motivele pentru ca ei să vină urgent înconjurau proprietatea şi chiar casa. De altfel, dacă toată lumea se întorcea, de ce fraţii Dias să nu se întoarcă?

Într-adevăr, în jurul casei, cu fiecare oră care trecea se acumulau motivele. El deschidea mâna dreaptă şi număra pe degete: fraţii Dias trebuiau să sosească pentru că, în Valmares, exploziile din carierele de piatră creau cutremure continue pe pământ, deschizând în pereţi fante prin care încăpeau braţele, iar praful cădea peste ţigle şi se infiltra în paturi ca făina. Păsările din mlaştină care se înălţau de pe terasamente, lângă dune, apăreau umblând prin miriştea uscată, chioare, rătăcite, ouându-se când nu era timpul, nici locul. Unele ierburi dispăreau, altele pe care nu le văzuse niciodată năpădeau totul. Smochinele se coceau despicate în nouă părţi, măslinele verzi se alungeau şi se înnegreau din lipsă de ploaie. Pământul se usca. El vedea vântul ridicând ţărâna în văzduh, transportând-o în alte locuri şi grosimea solului arabil slăbind şi descărnându-se. În picioare, în mijlocul proprietăţii, vedea ce nu vedea nimeni – pământul ridicându-se în aer sub formă de fum împins de vânt. Îşi spunea că aşa se descompunea lumea, se usca şi putrezea începând cu lumea lui. Voia ca fiii săi să vină, să pună ordine într-un lucru mult mai vast decât casa proprie. Iar când aveau să vină, chiar dacă nu se înapoiau atât de bogaţi cum nutrea înainte, o vor face ca să reia ogorul care le aparţinea, să stabilizeze pământul cu arbori şi cu alte plante. Atunci fiica lui Walter, închisă în camera asta, uneori însoţită de persoane care vorbeau alte limbi, pe care le întâlnea pe alte şosele, îl auzea pe Francisco Dias ieşind pe stradă, în zori,

ca să ţesale ultimul catâr. Stătea să audă: el nu voia să se despartă de ultimul animal, nu voia să rupă ultima verigă animalică ce îl lega de mişcarea de tractare care îi făcuse casa. Dimineaţa se spăla, se îmbrăca, înhăma catârul şi se instala cu braţele încrucişate în mijlocul curţii. Spre deosebire de nepoată, el continua să aştepte.

66.

De altfel, pe la mijlocul anilor şaptezeci, Francisco Dias nu admite că ar fi avut loc schimbări atât de opuse faţă de concepţia sa asupra vieţii, schimbări care îl atingeau în raţiunea asupra trecutului şi în străfundurile propriei sale speranţe. El nu poate accepta că ei nu vor să-l salveze. Melancolia îl imobilizează în aşteptare în mijlocul curţii, în faţa porţii larg deschise. Nu înţelege că oamenii cărora le dădea înainte de lucru, care veneau să-i vorbească ţinând ochii în pământ, care spuneau de zece ori mulţumesc, mulţumesc, când întâmplător le avansa zece *escudos* sau le plătea ziua întreagă când se întâmpla să fie loviţi de vreo durere în timpul lucrului şi aveau nevoie să se rostogolească pe păşuni, aceştia să stea acum pe la porţi, fără să facă nimic, iar fiii acestora să cumpere terenuri, prăvălii şi case, ca şi cum ar fi înstăriţi. În loc să fie el cel care să-şi lărgească teritoriul cum se gândise, acum fiii servitorilor se învecinau cu el, ameninţau integritatea ambiţiei sale suspendate, cerându-i să vândă sau, dimpotrivă, spunându-i că nimic din ce-i aparţinea nu îi interesează. Stăpânul din Valmares, pe la mijlocul anilor şaptezeci, e un agricultor tulburat, cu munca câmpului amânată din cauza întârzierii fiilor săi. Nu mai poate trăi în aşteptare. Ei vor trebui să plătească. Trebuie să plătească.

Ameninţându-i, Francisco Dias strigă pe stradă, vrea să plece chiar el, să ia un avion pentru prima oară în viaţă

şi să meargă după ei. Vrea să-i admonesteze, vrea să se ducă să le spună că sunt nişte trădători, la fel sau mai rău decât Walter. Umblă noaptea prin casă, strânge obiecte şi haine într-o valiză, face calcule mentale, are de gând să plece la Faro să-şi cumpere o pălărie nouă de fetru de o marcă ce nu mai există. Intenţionează să meargă cu trenul poştal ca pe vremea când vindea vite. În mod surprinzător, vrea să-şi ţină banii în calota pălăriei aşa cum făcea tatăl lui. În fine, vrea să pornească în marea călătorie de confruntare cu fiii săi. Smulge harta mapamondului de pe perete şi o împătureşte de dimensiunea portofelului, ca să o desfăşoare când va ajunge acolo, şi să meargă la ei, să le tragă câteva scatoalce ca pe timpul când erau copii. Îşi pune o batistă în buzunar şi un briceag în ciorap şi pleacă pe şosea, târând valize şi saci. În lunile din vara lui şaptezeci şi cinci, Custódio îşi va ocupa caldele nopţi de neuitat ca să-l aducă înapoi acasă. Pe scurt, există o problemă gravă în Valmares.

67.

Care era problema? Încă mai aud telefoanele internaţionale pe care le dădea Custódio ca să-şi cheme fraţii. Aceia despre care fiica lui Walter găseşte ciudat că sunt acasă şi că răspund la telefon, pentru că îi vede întotdeauna mergând spre vest, străbătând peisaje neprimitoare, luându-şi cu ei nevestele şi producând fii, puţini fii, semănând toţi unii cu alţii ca în fotografii, departe, foarte departe, acolo unde s-or fi oprit. Dar acum, presat de starea anxioasă a lui Francisco Dias, aşezat tot timpul la poartă, lângă valize, Custódio reuşeşte să-i dezgroape unul câte unul din depărtările acelea cosmice şi le vorbeşte, din antreu, spunându-le că trebuie să se întoarcă urgent. Custódio explică – tatăl îşi pierde răbdarea, e nevoie urgentă

să se înţeleagă unii cu alţii şi, de aceea, îi roagă să telefoneze cât mai repede. În cele din urmă, tatăl lor a înţeles că ei îşi au propriile vieţi foarte departe, prea departe şi acum se simte jignit că nu vor să revină, cel puţin, ca să împartă casa.

Da, cei de-acolo înţeleg foarte bine. Dar fraţii Dias nu telefonează, trimit doar scrisori. Scrisori scurte. Par să vină de la nişte persoane extraordinar de identice cu imaginile tăcute ale celor pe care ea îi întrezăreşte amalgamaţi sub forma unei brigăzi de muncă, muncind în tăcere, printre animalele din curte, la mijlocul anilor cincizeci. De chipurile fiecăruia dintre ei nu-şi aminteşte, doar de nume, de vârstele şi atributele lor, de plecările şi de primele scrisori. Maria Ema îi spunea lui Custódio Dias: „Ea i-ar putea convinge să vină să descurce toate astea, dacă le-ar trimite nişte scrisori bine ticluite. Haide, roag-o, fii drăguţ." Referindu-se la fiica lui Walter.

Dar se înşela. Şi-aduce aminte.

Fiica lui Walter nu le poate scrie unor persoane pe care le-a congelat în gândul ei. Nu ştie nimic despre parcursurile lor ulterioare, îi e chiar greu să le atribuie nişte destine diferenţiate, în afara celor care reieşeau din primele scrisori, în care au încremenit, iar ei îi place să-i menţină astfel. Este perfect rezonabil că ei se află acolo, dispărând ca în primele timpuri, fugitivi şi îndepărtaţi. Unul dintre ei continuă să umble în lungul unei pături albe, târând buşteni, continuă să trudească pe acea suprafaţă de zăpadă, alergând în urma unui camion în viteză care nu se opreşte şi în care trebuie să arunce butucii. Îl vede ca întotdeauna, lângă urmele de roţi pe care le lasă camionul pe zăpadă, îl vede pierzându-se printre copacii înalţi, dispărând în întunericul umbrelor. Imaginea îi aparţine lui Joaquim Dias, lucrând ca pădurar, pe terenurile întinse

ale Noii Scoţii. Filmul lui a rămas acolo, pe loc, ea nu-l poate derula nici înapoi, nici înainte. La fel îl vede pe cel de la mină, cel care în fotografie avea un lămpaş prins la frunte, o cască de tablă, cu sudoarea prelingându-i-se, în fundul pământului, în faţa peretelui de minereu, îl vede întunecat, îl distinge greu. Îl vede aruncând bulgări într-o căldare. Este Manuel Dias, unul dintre primii care au luat-o din loc. Îi mai aude vocea uşor răguşită, plecând din curtea de la Valmares, repercutându-se ca un ecou acolo înăuntru, în fundul pământului, sub lacuri, la Elliot Lake. Cum o să se mai întoarcă?

68.

Ea nu-i vrea înapoi, nici identici, nici schimbaţi. Îi vrea aşa cum şi i-a făurit şi menţinut tot timpul cât a convieţuit cu doctorul Dalila. O amuză imaginea celui care demola case. Era Luís Dias. Părăsise secerişul lui Francisco Dias ca să meargă să lovească în nişte pereţi de lemn până ce se prăbuşeau. În anii şaptezeci, ea încă mai auzea sunetul a gol şi sec al maiului lui Luís Dias, lovind în ferestre, uşi, acoperişuri, demolându-le, lăsând în urmă case risipite pe jos, transformate în munţi de scânduri şi de geamuri aşezate grămadă, la umbra arţarilor. „Acest copac, fraţilor, este *maple-tree*" stătea scris pe dosul fotografiei, în anii cincizeci. Cu toate acestea, cel mai interesant era altul, cel din Statele Unite, imobil într-o întindere nesfârşită, unde singurele accidente ale peisajului, neted în toate direcţiile, erau spinările vacilor. Acesta era João Dias, cu o nuia, în mijlocul unui câmp, ca şi cum ar păzi în timpul zilei o noapte înstelată, întoarsă invers. Francisco Dias nici nu a vrut să se uite. Cum putea fiul unui om cu stare să se facă paznic la vaci, un animal atât de lent, pe o întindere de pământ unde nu se vedea o

casă? Fotografia era frumoasă. João Dias pesemne că rămânea singur, în mijlocul şesului, arendat în tovărăşie cu un om din Insule, mânând spre staule vacile leneşe.

Dar imaginea de o frumuseţe insuportabilă, cea care îi trezise întotdeauna fetei o exaltare feroce de-a lungul anilor, îl avea drept interpret pe Fernandes, soţul Adelinei, cel care o învăţase litera W de la Walter, într-o îndepărtată după-amiază cu găini. În anii şaptezeci, îl mai vede încă vrând să scrie scrisoarea aceea, cu rădăcina unghiilor roasă până la sânge. Era cel de la Căile Ferate, cel de la şinele de tren ale lui Canadian Pacific. Îl văd lăsând acea amprentă de sânge pe scrisoare şi explicaţia citită de Adelina – *Iartă-mă, Adelina, nu-mi place să-ţi expediez scrisoarea asta, dar nu am aici nici hârtie, nici cerneală şi trebuie să-ţi trimit, chiar azi, veşti de la mine, altfel nu ştiu ce să mă fac...* Şi pe urmă fotografia lui Fernandes, cu un buştean în spinare, în praful funinginei. Îl va vedea pentru totdeauna întinzând o şină de cale ferată de-a latul Canadei, între Ontario şi Alberta, în Columbia Britanică, spre vest. În acea imagine, el întindea şina, îşi punea mâna pe fier, iar trenul îi trecea peste braţ. De partea cealaltă, sub forma unei palme desfăcute, apărea Canada. Imaginea era prea tare ca să poată fi suportată. Ea o suportase ani de zile, ca o răzbunare împotriva lui Francisco Dias.

Cel din Caracas îi oferea fiicei lui Walter imaginea cea mai puţin precisă. Scrisoarea pe care se baza era incompletă, dar şi-l imaginează încă înfometat, deşi trecuse atâta timp de atunci. Îşi aminteşte că scrisese că aduna de pe jos fructe ca să se satur, nevrând, din consideraţie pentru numele de agricultor al tatălui său, să se umple de făină şi nici să distribuie pâine, din uşă în uşă, pe o bicicletă cu pedale. Mânca un fruct asemănător cu portocala, cu un singur sâmbure, fără felii, neted şi verde pe dinafară. Era gustos, chiar dacă motivul pentru care

îl mânca era trist. Dar când scrisese despre rezistenţa la panificaţie, Inácio era deja muncitor în construcţii civile, căţărat pe o macara. Îl vedea fără să aibă o imagine concretă. Nici în bine, nici în rău. Pur şi simplu nu îl vedea. Sau, mai curând, făcea parte din colectivul, tot mai abstract, tot mai îndepărtat, încremenit cu douăzeci de ani în urmă, de când începeau primele scrisori citite cu glas tare de nevestele lor şi de Custódio Dias. Şi, cum se ştie, pe urmă, de când totul şi toţi s-au şters, fraţii Dias s-au amestecat şi s-au transformat într-o pastă aformă, s-au redus la un singur chip, fără nici o importanţă, pentru că venise cel care conta, venise Walter. De ceilalţi nu-şi amintea. De ce îi cerea Custódio un asemenea efort de memorie?

69.

De altfel, nici nu merita efortul de a dori să nu vină. Reieşea din scrisori că nu aveau de gând să vină. De ce să le răspundă? Într-o epocă în care distanţele se anulau şi călătoriile se banalizaseră într-atât încât puteai lua avionul în haine de grădinărit sau de casă, fraţii Dias nu voiau, de fapt, să-şi viziteze tatăl, dar nu o spuneau, amânau la nesfârşit decizia pe care de mult ar fi trebuit să o ia şi atunci trimiteau scrisori cu scrisul sigur, pline de scuze şi de făţărnicie. O spun în noaptea asta, pentru ca Walter Dias să ştie, în faţa păturii sale de soldat.

Fiindcă scrisorile care soseau la Valmares şi rămâneau la poşta din São Sebastião erau scrisori deştepte, scrisori care ascundeau ce trebuiau să ascundă şi spuneau doar ce puteau să spună. Scrisori măsurate, cuvinte cântărite, fraze reţinute. Spre deosebire de ceilalţi emigranţi din Valmares care scriau pagini sfâşietoare de amintiri şi

sunau la telefon cheltuind bani ca pentru călătorii întregi în intervalele dintre vizitele zgomotoase care păreau să fie sursa de supraviețuire și rațiunea profundă a vieților lor, spre deosebire de toți ceilalți, frații Dias se simțeau bine la distanță și nu doreau să se întoarcă. Văd începuturile scrisorilor. Ajunge să le citești de departe ca să înțelegi că nu le e dor de Valmares. Mai mult, trebuie să le fie frică să nu fie obligați să-și împartă imperiul de pietre în care s-a transformat casa lui Francisco Dias.

Cu siguranță vor să fie scutiți de drama asta, de discordie, de atacul de nervi care înseamnă fărâmițarea unei moșteniri de nimic. O moștenire pentru nimic. Frații Dias absenți plătesc ca să nu aibă nimic, ca să nu moștenească munți de pietriș, rădăcini de măslini, terenuri nisipoase și calcaroase unde nimeni nu vrea să construiască ori să planteze ceva. Între mare și munte, tatăl lor a făcut un imperiu localizat pe o paralelă nefolositoare, fără să observe că va rămâne rege peste pietre. Adevărul e că, în fiecare noapte, ele se rostogolesc din șanțurile unde el, cu decenii în urmă, poruncise să fie adunate. Printre ele, rădăcinile de măslini înfloresc ca și cum vitamina ar fi părăsirea, cel mai bun îngrășământ ar fi disprețul, ca și cum s-ar dezvolta pentru a nu fi văzute, nici privite. Doar regele rădăcinilor de măslini trăiește fără să bage de seamă că ele domină teritoriul. Frații Dias, răspândiți pe continentele americane, nu se pot întoarce aici, ca să-și tulbure viețile cu această moștenire tenebroasă, cu aceste câmpuri care se transformă în ce au fost înainte – terenuri aride, oferite dezolării, pisicii sălbatice și vulpii. Acești frați Dias nu se vor mai întoarce aici. Fiica lui Walter înțelegea asta din scrisorile pe care abia le asculta, nu avea timp, nici vacanțele necesare pentru asta. Dar Francisco Dias umbla pe stradă, se ducea la poartă, o deschidea larg și, înainte ca Dyane să iasă, îi striga lui Custódio: „Haide, un pic de curaj! Dă-o afară din casă!"

70.

Da, fiica lui Walter avea uneori timp şi scria pagini întregi despre starea regelui rădăcinilor de măslini, chiar dacă Custódio nu le trimitea şi rămânea, prudent, în aşteptarea răspunsurilor lor. Dar scrisorile lor erau mereu la fel. Erau scrisori de amânare, scrisori de dezangajare, scrisori ipocrite, fără nici o consecinţă posibilă. Şi, cu toate astea, la sfârşitul anilor şaptezeci, deodată, fraţii Dias deschid o paranteză ca să vorbească despre ceea ce niciodată nu ar fi trebuit să vorbească. Împinşi de ipocrizie, decişi şi ascunşi, încetul cu încetul, ei încep cu toţii să scrie despre ceea ce era trecut sub tăcere, un subiect păzit, la care niciodată nu ar fi trebuit să se refere. Încep să scrie despre Walter, despre imaginea de neatins a lui Walter. Îi acuz pe fraţii Dias de a fi încercat să delapideze moştenirea lăsată fiicei sale de către Walter Dias, prin scrisorile acelea.

Evoc acele scrisori, despărţite între ele de luni şi de ani, în grămada lor de o coerenţă implacabilă, pentru ca Walter în noaptea asta să ştie. Le chem, le despăturesc şi le recitesc. Ele se organizează singure între ele. Se aranjează după date, se aleg, memoria le curăţă, le netezeşte, le arde descrierile inutile, salutările repetate, pentru ca ele să se înlănţuie precum verigile unei şenile nesfârşite. Tema e doar aceasta – singura persoană din familie care, după fraţii Dias, e în măsură să se întoarcă şi să reia Valmares este Walter. În opinia lor, acel frate continuă să umble din oraş în oraş, aşa cum pe vremuri mergea din port în port. Nu are o afacere fixă, nici o casă stabilă aşa cum are fiecare dintre ei. Walter este singurul liber, nu are rădăcini, nici familie constituită în faţa legii în nici unul din oraşele unde a locuit. De aceea, doar el se poate întoarce atât de repede cum o impune

Custódio. De altfel, ar fi o bună ocazie pentru ca Walter să pună în practică ce îi spusese tatălui lor, înfricoşându-l, în şaizeci şi trei. Ei ştiau că Walter se dusese să-l irite cu ideea de vânzare a casei. Păi acum să revină chiar el şi să se ocupe de acest subiect grav. Da, trebuia să se întoarcă. Dar unde era Walter? Trebuiau să dea de el. Şi atunci, ieşind din imaginile construite cu douăzeci de ani în urmă, fraţii Dias încep să se ivească din depărtare, cu chipuri noi, nume exacte, consoarte şi consorţi proprii, parcursuri individuale şi adrese pe cât de recente pe atât de reale, sfâşiind şi răscolind lumea reziduală din Valmares.

71.

Fernandes, cel din imaginea de o frumuseţe insuportabilă creată plecând de la o şină de cale ferată este, până la urmă, patronul unei întreprinderi de vânzare-cumpărare de imobile cu adresa în Vancouver. Joaquim Dias, acel pădurar care alerga în zăpadă, s-a transformat într-un fabricant de bănci de grădină cu birouri în Halifax. Scrisorile lui au antetul tipărit. Minerul, Manuel Dias, are un *service* de limuzine în Ottawa. Luís Dias se prezintă ca un *builder*, iar João Dias împarte cu cel din Insule nu doar nişte vaci leneşe, ci şi proprietatea unei lăptării industriale. Dar Inácio? Inácio construieşte, cu forţe proprii, în Caracas. Construieşte case, clădiri, mari imobile de zeci de etaje – Constructora Ideal. Palpabili, diverşi, reali, fraţii Dias sunt acum o familie universală. Iar fiii universali ai lui Francisco Dias povestesc în sfârşit ceva despre ei înşişi. Povestesc ca să poată vorbi de Walter. Maria Ema citeşte scrisorile. Le poate citi. Spune că Walter Dias n-o mai interesează. Ba chiar spune că nu va fi fericită decât atunci când va afla că a dispărut de pe

faţa pământului sau de pe faţa mării, unde întotdeauna şi-l imaginează îndepărtându-se, îndepărtându-se, purtat de imensitatea apei.

De altfel, asta pare o perioadă în care nu se mai întâmplă nimic în afară de scrisori, totul stă pe loc. Vântul stă pe loc, valurile stau pe loc. Evoc în noaptea asta încremenirea, ca să amintesc scrisorile de neuitat. Pentru ca Walter să ştie.

Prima e scrisă de Vitória, soţia celui cu *service*-ul de limuzine, Manuel Dias, care fusese miner cu un lămpaş caraghios pe cozorocul căştii. Sobră în legătură cu propria ei familie, soţia lui Manuel spune doar că uneori, la Ottawa, se întunecă prea devreme, în rest, totul e normal. Copiii învaţă şi cântă la saxofon, iar Manuel a devenit preşedintele unui club. Dar ea, bineînţeles, scrie despre acel subiect.

Scrie ca să spună că soţul ei este de acord să fie căutat Walter, că Walter ar trebui să se întoarcă la casa tatălui lor ca să aibă grijă de moştenire pentru că, în afară de asta, ea bănuieşte că, ori unde ar fi, cumnatului ei nu-i merge bine. Cu ani în urmă, avea o agenţie de voiaj chiar lângă lac, în Harbour Street. Acea Travel Agency a lui Walter vindea călătorii, obţinea contracte, traducea acte, trata cu avocaţii, iar Walter era respectat. Până ce lăsase gravidă o fată şi o ştersese de acolo, prin zăpadă. Ultima dată când fusese văzut de un compatriot, se îndrepta spre Cataracte. Se întâlniseră întâmplător într-un restaurant de pe marginea şoselei. Călătorea într-un automobil negru, cu o jumătate de duzină de valize, dintre care una pe capotă. Dispăruse.

Şi, adăuga ea, Slavă Domnului că fata era fiica unui polonez. Dacă ar fi fost fiica unui italian, la ora aceea, el n-ar mai fi în viaţă. Dar ăştilalţi, nu. Erau oameni răbdători. Fata mai avusese o legătură. Acum avea două legături

şi un copil. Pe deasupra, copilul era băiat. Dar Walter o luase din loc fără să-i pese de copil. Părăsise Travel Agency, lăsând în suspensie probleme importante şi, pe perete, tablouri cu gâşte sălbatice desenate de el. Şi pe urmă n-am mai avut veşti, să fie şase ani de atunci. Custódio ar trebui să-l caute pe la consulate. Cineva s-ar putea să-l întâlnească şi să-l cheme înapoi la Valmares. – *From Vitória şi Manuel Dias, Limo-Service, Ottawa.*

72.

Mi-amintesc de momentul când s-a citit această scrisoare. Maria Ema o pusese pe masă, apoi râzând, cu spatele îndreptat, reluase pasajul referitor la poloneză. Lui Custódio nu-i venea să creadă: „Nu-i adevărat. Au trecut şase ani fără să ni se spună nimic despre copilul ăsta, despre băieţelul ăsta..." Francisco Dias cerea să nu se mai citească, fiindcă Walter va rămâne întotdeauna acelaşi. Să se sară câteva rânduri, de câte ori se va vedea cuvântul Walter.

Dar după o săptămână şi jumătate, o scrisoare de la João Dias furniza altă pistă. Al şaselea fiu al lui Francisco Dias scria şi el o scrisoare universală. Ieşea din atemporalitatea unui câmp deschis ca un cer răsturnat, cu vacile răspândite până la linia orizontului cât vedeai cu ochii, ca să se ivească acum din interiorul fabricii de produse lactate, cu cazanele sale de fierbere, de pasteurizare, de culegere a grăsimii, de batere a smântânii, a untului, o bogăţie afânată, albă şi cremoasă, industrială, să iasă de acolo ca să vorbească de Walter, chiar dacă nu dispunea de prea mult timp pe care să-l dedice acestui tip de scriere.

Aşa că mergea direct la subiect: între valea San Joaquin, unde erau stabiliţi, şi East Coast, unde locuia Walter, unui avion îi trebuia o jumătate de duzină de ore de zbor

continuu. Cu vreo patru, cinci ani în urmă, în timpul unui weekend, s-au dus să-şi viziteze fratele, care la vremea aceea era bine şi n-avea nevoie să muncească mult, fiindcă avea un magazin de bijuterii destul de acceptabil. Şi, deşi ei nu aveau nevoie, fiindcă posedau acea Dairy-Farm care le dădea totul, Walter, care nu o ducea atât de bine ca ei, insistase să le plătească toate cheltuielile şi până şi hotelul, ceea ce era o dovadă că nu se adaptase la valoarea banilor în Statele Unite. Insistase, stăruind că le dă astfel o probă de afecţiune, dar João şi soţia înţelegeau, dimpotrivă, că era semn de risipă. În plus, merseseră cu el până într-un golf ca să vadă coasta, iar Walter, la fereastra unui restaurant din lemn, profitase ca să deseneze nişte păsări, desene frumoase pe care le lăsase acolo. Dar lucrul important e că, o săptămână mai târziu, când i-au telefonat ca să-i mulţumească, telefoanele nu mai sunau nici la *Theodhoros &Walter Jewellers* şi nici în casa proprie.

Pe scurt, ideea lui João Dias şi a Teresei, soţia sa, era că nu merita să pornească cineva în căutarea unui asemenea băiat ca să pună ordine în casa din Valmares. – *From Jo Dias, San Joaquin.*

Într-adevăr, nu merita. De altfel, niciodată nu meritase, cu toate că ideea fusese a lor, nu plecase nici de la Custódio, nici de la Francisco Dias. Atunci, de ce mai pierdeau timpul ca să se dezică de ce spuseseră înainte? Dar scrisorile abia începuseră.

73.

După un timp, scria Adelina din Vancouver. Corespondenţa rămăsese cincisprezece zile să se umple de praf într-o ladă din São Sebastião de Valmares, fiindcă nu mai voia nimeni să se ducă pe şosele să distribuie poşta cu o

bicicletă cu pedale. Custódio a ridicat-o şi seara a citit-o lângă masă: era o scrisoare de informare şi, în acelaşi timp, inspirată. Soţul Adelinei, bărbatul cu amprenta de sânge care plecase de mult dintre şinele de cale ferată ale lui Canadian Pacific, nu mai avea faţa acoperită de praful de funingine, nici unghiile roase de atâta ridicat traverse. Imaginea de o insuportabilă frumuseţe dispăruse. Fernandes, soţul Adelinei, se ocupa de mai mulţi ani cu vânzarea şi cumpărarea de case. Acelaşi deget, care odinioară sângerase peste litere, scria acum cifre pe cecuri fără să lase nici o amprentă. Şi se întâmpla ca, din fericire, între vânzare şi cumpărare, Fernandes să aibă noroc, pentru că preţurile nu încetau niciodată să-i fie favorabile. „Fiindcă a venit vorba de vânzări, să vorbim de Walter", scria Adelina.

Apropo de vânzarea şi cumpărarea de case, am avut veşti de la el. Cu patru ani în urmă, a pus capăt comerţului cu bijuterii pe care-l avea pe jumătate cu un grec, în Providence. A dispărut de acolo de la o zi la alta. Grecul a rămas singur cu magazinul, administrând întregul capital. Se pare că grecul îl căutase chiar şi în râu. Îi căutase corpul şi automobilul, dar totul a fost în zadar. Povestise un băiat care venise din Massachusetts să cumpere o casă în Vancouver. Continua Adelina. Cum am spus, noi am fost întotdeauna foarte ocupaţi, dar ne-am simţit bine. Aici, din zăpadă răsar flori frumoase ca şi cum ar îmboboci sub pământ şi nu ar ieşi afară decât atunci când formează un buchet. Atât de curate, atât de ordonate, ca şi cum bulbii lor ar creşte în glastre. De altfel, aici, până şi cimitirele sunt verzi şi roditoare. Lumea se plimbă cu copiii şi nepoţii printre morminte şi nu le e frică de sufletele defuncţilor. Pentru ei, morţii sunt la fel de vii ca noi şi de aceea traversează *grave-yards* cu destulă veselie şi fără nici o repulsie. Aici. În rest, nu ştim nimic despre Walter. Scria Adelina. Şi abia după aceea încheia scrisoarea. – *From Adelina şi José Fernandes, Real Estate Broker, Vancouver.*

74.

Francisco Dias nu dorea să audă mai departe. „Sări, sări ori de câte ori vezi litera aceea inversată cu care începe Walter!", dar nu se putea sări. Scrisorile fraţilor Dias, aproape în întregime redactate în portugheză – ca şi cum, scriind pentru Valmares, ar fi evitat să lase semne ale limbilor în care erau cufundaţi – nu vorbeau decât de Walter. „Atunci citeşte", spunea Francisco Dias, sprijinindu-se pe masă.

Da, la poşta din São Sebastião de Valmares, după două luni, soseşte încă o scrisoare universală provenind din Caracas. Cea care scrie e Luísa, soţia şi asociata lui Inácio Dias, din cartierul La Carlota. Luísa răspunde, în numele soţului, la apelurile lui Custódio de a veni să împartă nisipurile şi pietrişurile. Însă Inácio Dias nu-şi poate lăsa întreprinderea nici o singură zi. Luísa descrie iminenţa unei crize în construcţia civilă. O criză care atinge construcţia de locuinţe, de vile, până şi de zgârie-nori. Inácio n-are timp să scrie, cu atât mai puţin să facă o călătorie ca să se ocupe de o moştenire complicată ca cea a familiei Dias. Şi imediat după aceea Luísa, emoţionată, pomeneşte de Walter. „Dacă nu ştiţi unde e Walter Dias, aşezaţi-vă pe scaun, pentru că o să aveţi parte de o surpriză: Walter se află *en la ciudad de* Caracas."

De altfel, nu înţelege ce e cu zvonul că ar fi murit înecat în golful Narragansett, când toată lumea ştie că de vreun an şi jumătate locuieşte aici. A venit şi nu a luat legătura cu nimeni, nici măcar cu Inácio. L-am întâlnit când era deja asociat într-un magazin de argintărie. Am aflat, însă, că venise din Statele Unite, că după sosire lucrase într-o fabrică de cherestea, că dormise şase luni în propria sa maşină sub arborii de mango. A apărut la noi abia după un an, când i-a rămas lui vitrina cu bijuterii,

ceea ce pe aici nu înseamnă mare lucru. De asta, în ceea ce priveşte ideea de a-l convinge să se întoarcă la Valmares ca să se ocupe de terenurile tatei, aveţi tot sprijinul nostru. Dacă această criza atinge clădirile, cum să nu atingă şi obiectele superflue din aur şi argint? Vârsta îşi spune de asemenea cuvântul, deşi el continuă să fie prezentabil, cu haine de bună calitate, maşini scumpe. Dar pe aici totul se ştie. Şi Luísa Dias trecea la un paragraf nou.

Se zice că, dacă bea un pahar în plus, scoate o păturică pe care şi-o pune pe umeri şi începe să cânte. Se mai zice că o întinde pe pat când vrea să aibă intimitate cu femeile. Inácio vorbeşte de o pătură pe care ar fi adus-o de la militărie. Se spune că merge la Silencio, făcându-le semn fetelor cu pătura asta. Circulă zvonuri dezagreabile pentru numele nostru. Ne e foarte teamă ca faima asta să nu-i contamineze pe copiii noştri şi să nu le dăuneze, ei fiind studenţi în Drept şi Sociologie. Nimănui nu i-ar trece prin minte, pe lumea asta, să folosească drept cearşaf o pătură soldăţească. În comunitate se vorbeşte că a venit de la paralela cincizeci ca să culce femei pe pătură şi să abandoneze copiii pe care îi face pe ea. Asta se spune în comunitate. Îi scriem astăzi tatei, pentru ca la rândul său, Custódio să-i scrie lui Walter cerându-i să se întoarcă acasă, fiindcă aici face de ruşine numele nostru şi pe cel al Portugaliei. Lumea de aici e foarte patriotă. Şi, de aceea, Inácio mi-a spus că, după scrisoarea asta, trebuie să fac şase cópii ca să trimit câte una fiecăruia dintre fraţi. Salutări şi amintiri. *Luísa şi Inácio Dias, La Constructora Ideal, Caracas.*

75·

Apoi scrisorile universale încep să accelereze. Nu există nici un rând în care să nu fie vorba de Walter. La poşta arhaică din São Sebastião de Valmares apar uneori

şi două în aceeaşi cutie. Un soi de fitil arde între cele două Americi şi São Sebastião de Valmares, ca şi cum n-ar exista masa unduioasă a Atlanticului care desparte cele trei continente. În optzeci şi unu, scrisorile se încrucişează, multe dintre ele sunt recomandate cu confirmare de primire. Revăd acele scrisori, nu-mi amintesc de nimic altceva care să se fi petrecut între ele. Ele ocupă totalitatea timpului, o epocă stranie ca cea care se produce în timpul unui fulger. Nu-mi amintesc de nimic altceva în afara lor. Sunt dedată acelor scrisori ca unui corp în timpul unei intoxicaţii. Prima care vine, după ce Luísa Dias a scris ca să-l localizeze pe Walter, e o scrisoare din Vancouver. O scrisoare otrăvită.

„Tăicuţule!", îşi începea scrisoarea, ca şi cum ar fi vorbit. Adelina, cea care primise scrisoarea de la soţul ei ce-şi lăsase amprenta de sânge pe hârtie, îşi aminteşte brusc de toate, acolo în casa ei din Vancouver, acum că a fost trezită de situaţia cu pătura.

Uită de episodul golfului Narragansett, se întoarce în cincizeci şi unu şi-şi aminteşte cum Walter, venind ca furier din India, se descotorosise de tot ce avea şi rămăsese cu pătura sub braţ, aceeaşi pătură pe care se culca cu fetele din Valmares. „Ţi-aminteşti, tăicuţule?" Adelina Dias are talent la povestit şi la scris. Ajungând aici, scrisul se perfecţionează, dar sintaxa e rapidă. Cu dezinvoltură, Adelina lămureşte că o pătură de soldat e un teritoriu sacru. O pătură este simbolul rezistenţei vieţii de militar şi spune că fratele a distrus acel simbol, l-a abătut de la locul cuvenit. El a transformat pătura într-un drapel urât, un drapel care, văzut din altă patrie, sperie.

Ea ştie: Walter a colindat prin India, din India s-a dus în Australia, din Australia a mers în Africa şi, pe urmă, timp de şase ani, a umblat din port în port între cele două ţărmuri ale Atlanticului. Pătura are pământ din toate

acele locuri. Trebuie să fie murdară de saramură, de pământ argilos, de pământ mănos, de pământ viermănos de pe coastele Africii, pământ cu ţânţari din America Centrală şi toate petele acelea trebuie să fie unite de apa topită a zăpezii din Ontario, pătura lui e un atlas. Amintind trecutul, ea este în măsură să spună că Walter nu foloseşte pătura ca să deseneze păsări. El foloseşte pătura ca să se culce şi să se odihnească ori să facă ce ştim, ceea ce e revoltător. Şi înainte de a încheia, adăuga: „Tăicuţule, la ora asta pesemne că avem rude răspândite prin toate colţurile lumii, cu ochii lui, ochii aceia ai lui Walter care uneori par de ghepard şi alteori de pisică. Ochii cenuşii ai lui Walter..." Pe urmă, Adelina adăuga scuze pentru tot, sărutări şi îmbrăţişări. – *From Adelina şi José Fernandes, Real Estate Broker, Vancouver.*

Da, era o scrisoare otrăvită. Mi-amintesc de acele litere ale Adelinei. E o după-amiază fierbinte de aprilie, copacii aruncă umbre solitare peste pavajul trotuarelor. Toţi trei stau aşezaţi în curte. Maria Ema nu citeşte, ascultă. Custódio nu citeşte tot, spunând că din cauza tatei nu citeşte. Dar ea îi cere să citească, îi place să ştie ce s-a întâmplat pe timpuri cu Walter. Găseşte interesant şi-i cere să citească de la primul până la ultimul rând scrisoarea din Vancouver: „Pentru numele lui Dumnezeu, în ce paiaţerie s-a transformat viaţa lui Walter! Mai citeşte o dată", spunea ea ca şi cum totul i-ar fi fost străin, ca şi cum ea însăşi ar fi fost altă persoană. A treia lectură o face chiar ea, Maria Ema, lângă masă. Uneori adoarme la masă, cu scrisorile alături. Cu ochelarii lăsaţi jos, cu braţele lor închise peste foile scrisorilor.

76.

Atunci Teresa, soţia lui João Dias, lăptăreasa, se revoltă de foarte de departe. Cu ani în urmă vizitase oraşul lui

Walter, cu toate cheltuielile suportate de el, dar trebuie să spună adevărul. Acum, când îşi aminteşte de cumnatul ei cum desena animale în golful acela, putea să jure că făcuse asta pe pătura aceea.

Şi-aminteşte perfect că, după o masă în timpul căreia mâzgălise nişte păsări oarecare care zburau pe acolo, se dusese să aducă o pătură din portbagajul maşinii şi se aşezase pe ea, întinzând-o peste zid, iar ea găsise asta chiar amuzant, spre deosebire de João care se înfuriase. Dar acum afla că pătura nu servise numai pentru asta. Şi amândoi, ea şi soţul, ivindu-se dintre bidoanele cu smântână, dintre kilolitri de lapte pasteurizat, încep a diserta pe tema bunelor obiceiuri ale pământului neted unde locuiesc, un pământ curat, decent şi cinstit, un pământ pur ca însăşi întinderea de păşuni, ca să se exprime pe tema decenţei. Aici drapelul, *flag*, nu e un obiect ca oricare altul, e un obiect sacru. Toţi adoră *flag*-ul. Rare sunt familiile care nu şi-l pun la poartă sau pe acoperiş. Vinerea, până şi beţivii cântă cu *flag*-ul în mâini şi nici băutura nu permite să fie ofensate simbolurile. Americanii îşi dau viaţa pentru patria lor care este mai mult decât America, este însăşi Democraţia, cum spun chiar ei. De asta nu i-ar trece niciodată prin minte vreunui soldat american, oricât de bătrân ar fi, oricât de vagabond ar fi, să folosească o pătură de soldat într-un asemenea scop. *To do those bad things!* Şi astfel, Teresa şi lăptarul industrial João Dias nu sfătuiesc să fie chemat Walter ca să se ocupe de pământurile tatei la Valmares. Iar în ultimele rânduri, cei doi se retrag în interiorul untului şi al laptelui, înăuntrul ugerului celor o mie de vaci ale lor. Amestecându-şi viaţa cu cea promiţătoare a copiilor, toţi bine, toţi foarte bine situaţi. – *From Teresa şi Jo Dias, San Joaquin.*

„Gata!", spusese Francisco Dias, aşezat între umbra copacilor şi a zidurilor. „Nu vreau să mai ascult scrisorile

astea ticăloase, nu mă interesează nimic din ce spun ele. Timpul pe care-l pierd acuzându-se unii pe alţii şi l-ar putea folosi ca să-şi facă datoria, adică să vină acasă. Dar nu vin, nu." Şi, plimbându-se dintr-un colţ într-altul al curţii ca un animal bătrân, în cuşcă, spunea că fiii se distrau pe seama lui, a propriului lor tată, imitau procedeele lui Walter. „Linişteşte-te, tată!", spunea Custódio Dias, citind din nou ca să audă Maria Ema.

Cum am spus, erau scrisori otrăvite.

77.

De altfel, Manuel Dias, cel care fusese miner, le-a răspuns tatălui său, lui Custódio şi Mariei Ema, după ce îi răspunsese lui Inácio, cel din America de Sud. Într-o scrisoare foarte lungă şi foarte solemnă, voia să le aducă aminte că traseul său pe acel pământ pornise din întunericul cel mai profund al solului ca să ajungă în centrul cel mai important din Ottawa, unde poseda o frumoasă afacere de *car-rental*, dispunând inclusiv de şase taxiuri şi două limuzine, iar pentru toate acestea, a trebuit să sufere mult, să înveţe mult, să fie adeseori şi neîncrezător, ceea ce nu fusese deloc uşor. Dar Walter, ignorând că trebuie să faci eforturi adevărate, la data aceea, la cincizeci şi atâţia de ani, încă mai desena păsări şi culca femei pe o pătură cazonă putredă. Manuel Dias nici măcar nu voia să se refere la acel obiect de tristă amintire. Scria doar ca să spună că-i scrisese lui Inácio Dias să-l avertizeze că nu se ştie niciodată când proximitatea lui Walter e un lucru bun. Fiindcă nu încăpea îndoială că Walter avea faze. Şi pentru ca tatăl şi fraţii să ştie, va dezvălui acum ceva care stătea de mult timp ascuns. Într-o anumită perioadă, Walter îl ajutase prin biroul lui de agent turistic, traducere şi

intermediar de avocaţi şi contabilitate. Îl ajutase mult şi niciodată nu pretinsese vreun ban. Dar, după aceea, când făcuse în şaptezeci şi trei călătoria la Valmares, îi ceruse bani ca să perfecteze cumpărarea automobilului cu care făcuse pe grozavul în faţa tatei şi a restului familiei şi niciodată nu-i dăduse înapoi. Astfel, o mare parte din maşina în care se plimbaseră ei, în timpul acelei vizite, provenea din propriul său buzunar. Acel Chevrolet în care Walter făcuse fotografiile cu nepoţii ieşise din sudoarea propriei sale munci şi din economiile făcute de buna sa soţie. Faţă de această situaţie găsea că te poţi aştepta la orice din partea lui Walter. Dacă ar face socotelile şi dobânzile, în acel moment datoria lui Walter ar depăşi deja cinci mii de dolari. Doar ca să se ştie. – *From Manuel Dias, Limo-Service, Ottawa.*

Scrisoarea lui Manuel Dias a fost citită de vreo douăzeci de ori. Citeam şi reciteam, sufocaţi, în mijlocul curţii bântuite de umbrele copacilor. „Ne-a înşelat...", a spus Custódio, pentru prima oară. „Ne-am plimbat înşelaţi în maşina aceea... Nu era a lui."

Da, nu era a lui. Maria Ema citea şi recitea pasajele referitoare la acea datorie, fără să ştie cum să interpreteze ceea ce citea. Vasăzică maşina nu era a lui? Francisco Dias, enervat de scrisorile acelea care vorbeau de realităţi pământeşti care lui îi erau străine, a avut un neaşteptat cuvânt de condescendenţă: „Dar eforturile pe care le-a făcut Walter pentru celălalt nu contează? Poate că ăsta care scrie acuzându-l astfel este cel vinovat faţă de vântură-lume, pentru că e vinovat şi faţă de mine. Toţi sunt la fel..."

Oricum ar fi fost, faptul că Walter se plimbase cu tatăl său, cu fraţii şi cu nepoţii într-un automobil plătit de celălalt, după scrisoarea aceea din Ottawa, devenea nucleul amintirilor legate de fiul cel mai mic al lui Francisco

Dias. Cei trei păreau că nu vor să creadă. Până la urmă, imaginile pe care le păstraseră şi care dăinuiau în sipetele vieţilor lor, în mod diferenţiat, pesemne că păstraseră o urmă de frumuseţe, pentru că altfel nu se putea înţelege emoţia pe care a resimţit-o fiecare auzind citite pentru a douăzeci şi doua oară acele rânduri. Dacă imaginile erau acum mânjite, e fiindcă înainte ele supravieţuiseră pentru fiecare dintre ei, strălucitoare şi netezi, aşa cum existau şi pentru fiica lui Walter. Plimbări, curse, surprize, dăruiri unei forţe pe care o imaginaserăm în şaizeci şi trei şi pe care o păstram în locuri preţioase în capetele noastre, ca pe nişte fiinţe vii, intacte după atâta timp, erau brusc asasinate de scrisoarea lui Manuel Dias, cel cu vocea răguşită din curte. Maria Ema, cu scrisoarea în mâini, părea o femeie bătrână. Citind-o încă o dată, gâtul ei luase forma unei toarte. Coastele alcătuiau ca un fel de proptea pentru a-i susţine pieptul căzut. Faţa ridată, părul cărunt. Glezna umflată. Bineînţeles că stricăciunile progresaseră încet, că timpul săpase lent, fără a i se nota înaintarea, dar fiica lui Walter abia în clipa aceea şi-a dat seama că Maria Ema era alta. Îşi scotea ochelarii ca să vadă de aproape şi îi spunea lui Custódio: „Totul a fost minciună, nici un pic din ce a venit să facă aici nu era adevărat..." Soţul ei, cu faţa ridicată spre coroanele măslinilor, răspundea: „Aşa e..." Sfârşit de aprilie optzeci şi unu.

Şi pe urmă, aproape fără pauză, a sosit altă scrisoare, ce o corobora pe aceasta, sau ca ceva care avea legătură cu ea. Au fost rapizi, au deschis-o. Era de la Luís Dias, cel care petrecuse douăzeci de ani în poză demolând case de lemn, odihnindu-se lângă *maple-tree*, iar acum era *builder* în construcţii civile, la Hamilton, şi răspundea: „Am citit scrisoarea lui Manuel, dar dacă mi se întâmpla mie aşa ceva! Ei bine, fraţilor, trebuie să facem ceva pentru cumnata Luísa şi pentru fratele Inácio. Walter îi poate păcăli.

Ca să nu mai vorbim şi de chestiunea cu pătura. Îmi închipui cum o fi arătând ea acum. Când îşi imaginează o asemenea porcărie, omului poate să-i fie ruşine că se numeşte Dias. Fiindcă este suficient un singur element prost ca să distrugă reputaţia unei familii în lumea americană în care locuim şi în care ne ducem viaţa." – *From Luís Dias, Hamilton.* Au închis scrisoarea.

„S-au unit cu toţii ...", spunea Maria Ema, lângă uşă, cu capul sprijinit de umărul soţului ei. „Aşa e...", spunea Custódio Dias, trecându-şi mâna peste părul ei cărunt, lăsat liber, pe care şi-l prindea doar într-o parte.

78.

Era adevărat. Ca şi cum Valmares ar fi fost acum un antrepozit prin care treceau scrisorile universale, imediat sosea alta, bătută la maşină, provenind din Halifax. Era de la Joaquim Dias. O scrisoare scurtă. Inventivul fabricant de bănci de grădină, amintindu-şi de vremea când încărca buşteni în camioane, atrăgea atenţia pe cinci rânduri: „Nu răspund de datoriile pe care le face Walter în Statele Unite, în toată America de Nord, în America de Sud, în Portugalia sau în orice altă parte a lumii." *Signed by my Own Hand, Joaquim Dias. Woodcraft, Halifax.*

Custódio nu avea nevoie să scrie nici un rând ca să obţină răspunsuri. Acum fraţii Dias corespondau între ei ca o familie unită cu sediul poştal la Valmares.

Şi următorul răspuns a fost fulgerător.

„Dragă Socrule, dragi Cumnaţi, răspundea Luísa, fără să-i fi scris Custódio. Suntem alarmaţi. Walter şi-a părăsit

afacerea cu aur şi argint. A dispărut. Vitrina s-a închis, casa e încuiată. În garajul unde îşi parca maşina, locul este deja ocupat de altcineva. Ce crede Inácio? Că poate afacerea lui nu era legală. În chestiuni de aur şi argint, de pietre preţioase, pot apărea întotdeauna bănuieli, mai ales când e vorba de un om care a umblat şase ani din port în port. Cum făcea el bani? Pescuind în mijlocul mării? Desenând păsări? E natural că a făcut banii, care i-au permis să-şi tot pună pe picioare şi să demonteze de atâtea ori afacerile, pe căi ilicite. Unii spun că ar fi călătorit cu un vapor suspect, sub drapel liberian, mai rău nici că se poate. Nu ştim. Oricum ar fi, să ne ierte Dumnezeu dacă gândim ceva nedrept, dar aşa cum puteţi înţelege şi voi, suntem alarmaţi!" Şi, pe urmă, soţia lui Inácio Dias, cel care, în îndepărtaţii ani cincizeci, refuzase afacerile cu pâine şi făină şi trimisese o fotografie cu el lucrând sub o macara, intra în amănuntele crizei care îi legau, pe soţul, pe copii şi pe ea însăşi de un sol fertil pe care construiau în lăţime şi în înălţime fără să ştie de ce. „Pentru moment, tată şi cumnaţi, nu vom veni. Şi regretăm *muchísimo* să vă dăm veştile astea despre cazul lui Walter." – *Luísa şi Inácio Dias, La Constructora Ideal, Caracas.*

Maria Ema şi Custódio nu mai dormeau în odaia dinspre apus, ocupau acum o încăpere în apropierea camerei de zi, în mijlocul casei. Maria Ema se trezea devreme gândindu-se la orele neregulate de deschidere şi închidere a poştei şi spunea asta cu glas tare. Trebuia să meargă cineva după scrisori ca să ştim ce se întâmplase pe timpuri, când încă mai credeam că Walter ar avea leac: „Custódio, să nu uiţi de scrisori". El umbla anevoie. Cel mai uşor car din lemn al său era tras de un catâr cenuşiu, tot foarte uşor, străbătând cu dificultate şoselele în construcţie. Da, aducea altă scrisoare în buzunarul cămăşii. O deschidea pe masă. Era de la Luís Dias.

79.

Luís Dias, cel cu casele demolate, pe vremuri, scândură cu scândură, profita acum ca să întrebe dacă era adevărat ce se petrecuse în Hamilton, între şaizeci şi patru şi şaizeci şi cinci.

Nici nu ştia cum să înceapă, dar chestiunea se rezuma la următoarele: în oraşul lor, se zvonise la data aceea că Walter venise cu Chevroletul la Valmares, ţinând pătura în portbagaj, încercând să o culce pe ea mai întâi pe Maria Ema şi, după aceea, pe propria sa fiică. Acum, că nepoata era adultă, de ce să nu poată Luís Dias să vorbească pe şleau? La început, se spusese în Hamilton că aşa ceva nu se întâmplase doar pentru că fratele Custódio avea grijă de nevastă-sa şi de nepoată, păzindu-le zi şi noapte. Pe urmă, se spusese că totuşi se întâmplase. Numai ei trei, Maria Ema, Custódio şi Francisco Dias, martori în viaţă, ar putea spune dacă era adevărat sau nu. Acum el şi soţia ar dori să cunoască adevărul. Iar actualul *builder*, fostul demolator de case, adăuga încheind scrisoarea: „Să mă ierte Dumnezeu dacă reproduc o minciună, ceea ce aici se numeşte *a lie*. Întotdeauna am urât *lies and liers* şi alte vicii. Întotdeauna am fost aşa." – *From Luís Dias, Hamilton.*

Şi presupusa ultimă scrisoare este a minerului, cel din Ottawa, cel care purta înainte o cască de fier sau de tablă, cel care avea un lămpaş între ochi ca să vadă minereul şi care acum are limuzine şi taxiuri. Multe lumini, multe faruri ca să vadă foarte bine şoselele lungi şi late. El vede la distanţă şi interpretează: viaţa pe care se pare că o duce nepoata se datorează fără îndoială unei experienţe grave întâmplate între ea şi Walter, unchiul sau tatăl, cum vreţi să-i spuneţi.

Cert e că, dacă Walter a venit cu un Chevrolet care nu-i aparţinea, întotdeauna înarmat cu pătura soldăţească, la ceva tot o fi fost ea destinată. Manuel Dias e acum departe dar vede, vede foarte bine ce s-a putut întâmpla. Ori s-a şi întâmplat. Să-l ierte Dumnezeu dacă vede prea multe despre Valmares şi São Sebastião, de-aici din Ottawa. El n-are nici o vină că vede atâtea şi cu atâta certitudine de la o asemenea depărtare, în timp şi spaţiu. Dumnezeule, ce vede el! „Tată, fraţilor, scumpa mea nepoată pe care de-atâta timp n-am mai văzut-o, pe care am lăsat-o mică şi pe care aş dori să o ştiu acum femeie la casa ei, măritată, trăind bine, în prosperitate şi pace. Dar n-a vrut Dumnezeu. Adio pe vecie" – *From Manuel Dias, Limo-Service, Ottawa.*

Nu se putea comenta nimic. La Valmares, soarele asfinţea, roşu, de culoarea fructului de kaki, pământul arabil era neted. Custódio, Maria Ema şi Francisco Dias nu erau în stare să interpreteze realitatea complexă care se înălţa în peisajul trecut al vieţilor lor, pornind de la scrisorile acelea.

Ca şi cum fiii lui Francisco Dias ar fi fost reuniţi într-un spaţiu extraordinar, în afara Pământului, în zona unde pluteau sateliţii şi acel spaţiu ar fi fost totuşi São Sebastião de Valmares. Ca şi cum ei nu ar fi plecat din ţinutul primitiv, de la bătrâna biserică, din vechea curte a casei, revizitând acum aceste spaţii, pas cu pas, copac cu copac, ca să urmărească fantastica crimă a lui Walter. Pentru ei, optzeci şi unu era mai vechi decât şaizeci şi doi, iar şaizeci şi doi era mai îndepărtat decât cincizeci şi unu. Dar epicentrul comoţiei se localiza în iarna ploioasă din şaizeci şi trei. Se refereau la drumurile înnămolite pe care Walter şi-o fi sedus fiica, clădirile unde o fi pus-o să intre ca să-i arate desene cu ciocârlii şi privighetori negre, pătura pe care o fi aşezat-o la picioarele ei, rulată, când o dusese prin hoteluri, la Faro, cu Chevroletul care nu-i

aparţinea. Trenul, gara, casele, arborii, oamenii la care se refereau erau cei de acum douăzeci, treizeci de ani, zăriţi, de la distanţa aceea, printr-un ochean punitiv, furios, otrăvitor. Cum am spus, o răzbunare pentru un subiect fals şi un destinatar închipuit avea să fie servită rece, îngheţată. Custódio nu mai deschidea scrisorile ipocrite în stare fetidă, spunea că le-a rupt. Iar când ele s-au transformat în telefoane, a încetat să mai răspundă. Aparatul suna ore întregi. Un timp, nu s-a răspuns la telefon în casă. „Auzi? Nu te duce, nu te lăsa păcălită", îi spunea Custódio Mariei Ema. „Nu, nu mă duc, bărbate", spunea ea. Amintesc acest lucru în noaptea asta, pentru ca Walter să ştie.

80.

Până ce scrisorile otrăvite au început să dispară. Autorii lor păreau să se fi retras definitiv în interiorul teritoriului, în mijlocul zăpezii, la poalele munţilor de scânduri, în praful cimentului, la şinele de cale ferată, în întinderea păşunilor, stând acum cocoţaţi pe noile lor averi, pe şoselele lor de aur, pe banii lor invizibili crescând precum debitul unui râu. Piereau, dispăreau, făcuseră parte din viaţă, dar fuseseră şi un vis. Scrisorile universale şi otrăvite se ştergeau de la sine, lăsând un lest de umbre care duraseră doi ani, pentru nimic. Nu mai aveam de gând să mă întorc la scrisorile acelea.

Şi, dacă mă refer la ele, e doar pentru că ticăloşia creată de ele face parte din urma ţesută în jurul lui Walter. Walter n-ar fi întreg, în noaptea asta, în faţa păturii sale de soldat, dacă n-ar exista această imagine de anchetă şi de minciună care i-a croit corpul, în casa din Valmares. Căci, în urma scrisorilor, au dispărut şi răspunsurile date

lui Custódio Dias, ca şi telefoanele. Dispare şi energia lui Francisco Dias. Peste pietre şi rădăcini se deschid definitiv şosele care fac curbe, cercuri, râuri negre, solide, care zbârnâie şi care pleacă spre alte locuri. El nu le va vedea, nu poate şi nici nu vrea, rulajul ăsta rapid nu îl interesează. Iar când fiica lui Walter îi răspunde că au fost făcute cu treizeci de ani în urmă, el spune: „Atunci du-te, du-te cu ele."

„La ce oră s-a întors ea?", întreba Maria Ema care adormea îmbrăcată. Custódio se apropia de nevasta lui, târându-şi piciorul păros, piciorul înaripat marcând regularitatea bătăii celuilalt ceas al lumii: „Nu ştiu exact, dar a venit devreme." Minţea. Se întâmpla ca cei doi să umble împreună prin curte. Când se auzeau paşii unuia, se ghicea proximitatea paşilor celuilalt. Uneori aveai impresia că Maria Ema umbla pe stradă în ritmul paşilor lui Custódio Dias. Maria Ema părea să şchioapete şi ea.

De atunci trebuie să dateze cumpărarea primelor umbrele de grădină, a modernelor şezlonguri, a plantelor agăţătoare pe care soţul i le oferă Mariei Ema ca să-şi remodeleze viaţa. Puţin lucru, doar nişte obiecte noi care vor impune mutarea altor obiecte din casă, dând impresia superficială a unei revoluţii interne. Nişte epoci se ascund sub alte epoci, materie înlocuieşte materia pentru răcorirea sufletului. Iar corpul dăruit lucrurilor mici, obosit. Ea se aşeza în vechea curte. „Ah! Ce bine e!", spunea.

81.

Dar Francisco Dias rămâne în uşa casei. Refuză în continuare şezlongurile, nu se poate obişnui. Preferă scaunul de mahon cu braţe tari, ca să stea drept, încă circumspect, dar pe o rază tot mai scurtă. Uneori, însă, urcă

scările. Îl aud gâfâind la urcare. Ar vrea să fie inodor şi tăcut, dar nu se întâmplă nici una, nici cealaltă. Ar vrea să poată spiona, fără să fie simţit, ce face ea închisă în cameră. Bănuieşte de mult că ea pictează păsări, ar fi ultimul lucru pe care el doreşte ca ea să-l facă în viaţă. Mai rău decât să deschidă uşa şi să iasă, pe la cinci după-amiaza, în direcţia dispărutului doctor Dalila, mai rău decât să nu spună unde se duce, mai rău decât să nu se întoarcă, decât să se întoarcă fără să spună unde a fost, nici cu cine a umblat sau decât să nu spună cine sunt cei pe care îi aduce, mai rău decât să nu vorbească sau să plece cu Dyane la ora când ar trebui să se înapoieze este ca ea să deseneze păsări. De aceea, Francisco Dias urcă, deschide uşa cu zgomotul pe care nu ar vrea să-l facă şi vine să observe, căci vrea să ştie ce urzeşte, închisă în cameră, fiica lui Walter.

Da, regele rădăcinilor vine să spioneze. Spune că nu mai dirijează pe nimeni şi nimic, dar urcă până la camera nepoatei, gâfâind din greu, vine să arate ostentativ că spionează, în acea iarnă din optzeci şi unu. Vrea să ştie ce face, închisă în casă, când afară pământurile sunt umede şi acoperite de iarbă. Vrea să ştie, vrea să urce ca să ştie, vrea să deschidă uşa zăvorâtă, bătând cu bastonul. Îi trece prin minte să-i poruncească fiicei fiului său celui mai mic, s-o împiedice de la ceva de care nu ştie bine ce este, dar s-o împiedice, s-o împiedice, sub orice chip. Va urca până pe palier ca să vadă ce face şi să o împiedice în ce face. Ultimele drumuri ale lui Francisco Dias vor fi între camera sa de la parter şi scara care duce la camera de la etajul întâi. Nepoata nu era total lipsită de milă, de aceea cobora şi îi vorbea. În ultima dimineaţă, întâmplător îşi vorbesc. Încă mai discută, încă se mai înfurie, încă se mai insultă, sunt la fel.

Dar Francisco Dias nu ar fi trebuit niciodată să se înfurie pe nepoata asta, atât de opusă lui şi atât de mult

prizoniera lui. Ar fi trebuit să înţeleagă, pentru totdeauna, că ea nu va ieşi niciodată complet din perimetrul lui şi că, dacă el avea de gând să lege pe cineva de Valmares ca ostatic pentru ceea ce pierduse, putea părăsi lumea asta liniştit, pentru că ea va rămâne bine legată. Mai bine zis, e bine legată. Spre deosebire de ceilalţi, care au plecat şi nu s-au întors, asta pleacă dar revine, revine întotdeauna. Asta e legată de piciorul şchiop al lui Custódio Dias, de nevasta lui, de arborii lui, de găinile dispărute, de ultimele ouă, de ultimele porţi cu grilaj, de ultimele hamuri şi de ultimii dârlogi, e prizoniera ultimelor obiecte casnice. Nu se poate salva. Toate scrisorile pe care va ajunge să le scrie vor fi despre aceste obiecte moarte care zac pe jos, care sunt atârnate de pereţi, care stau în stradă sub ploaie, în găurile luminate de lună ale hambarelor, în zdrăngăniturile încurcate ale puţurilor, în găleţile fântânilor cu roată, prizoniera morţilor, a servitorilor şi a fetiţelor care se îneacă în fântâni, a ierburilor care fac mănunchiuri verzi şi se confundă cu spinarea broaştelor. E prizoniera broaştei, a salamandrei negre cu coada răsucită, a plopului, a chiparosului, a cimitirului alb unde strămoşilor ei le-au putrezit oasele şi unde numele sunt înfipte în sol, înainte de a dispărea între hotarele perpendiculare ale pământului, unde întâmplător se află şi lespedea doctorului Dalila. Este prizoniera inimii ascunse a pietrelor. Ea nici măcar nu pleacă, ea doar revine. Înainte se ducea cu un bărbat, se întorcea cu altul, se despărţeau cu săruturi prelungite, în poartă, revenea cu altul care săruta altfel, se certa cu bărbaţii, neştiind cum să-i ia sau nevrând să-i reţină. Încă din anii optzeci, Maria Ema spunea la fereastră că fiica ei va rămâne singură, că nu avea priceperea să reţină acelaşi bărbat, că era lipsită de noroc fiindcă nu-l avea pe Dumnezeu alături. Striga asta lângă ea, spunea că nu mai vrea alte scandaluri, alţi bărbaţi, nu vrea să cunoască alte chipuri, nu vrea să le încurce numele; de altfel, ca să nu le

încurce numele nici nu întreba cum îi cheamă. Pe atunci, încă se mai temea de părerea vecinilor. Doar că nu existau vecini. Cum am spus, vecinii casei Mariei Ema erau mai ales iepurele şi vulpea. Dar nevasta lui Custódio nu ştia. Pe urmă a ajuns să ştie. Era singură, sub umbrele, aşezată pe un scaun de pânză căruia i se zicea şezlong, în aşteptarea soţului ei. Dacă-mi amintesc bine, i-a spus cel puţin o dată „dragul meu". Pentru ca Walter Dias să ştie, în noaptea asta, când ne-am întâlnit în faţa păturii lui de soldat.

82.

Fiindcă, după scrisori, s-a închegat între ei o înţelegere mai profundă, un comportament simetric ca şi cum unul ar fi fost ecoul celuilalt. Custódio îi spunea Mariei Ema: „Până la urmă, Chevroletul nu era al lui." Iar ea răspundea, urmându-l pe stradă până la poarta pe care o închideau amândoi, împingând fiecare de partea sa: „Evident că nu era." Deşi nu dispuneau de date noi, acuma aveau certitudinea. Şi, la întoarcere, se uitau la fiica lui Walter, ca şi cum ar fi vrut să-i spună: da, automobilul acela nu era al lui.

Atunci fiica se gândea că nu era a lui nici sosirea cu taxiul, nici ploaia care îi unise, nici cursele pe care le făcuseră pe autostrada 125. Nu era a lui nici plimbarea prin casă, nici îmbrăţişarea strânsă din dimineaţa în care făcuse focul înainte de revărsatul zorilor, nici plecare lui alunecând pe sticla de gheaţă pe care o tot auzise timp de un deceniu. Nu era a lui tăcerea care se aşternuse după aceea, timp de un deceniu, nu provenea de la el nici ironia cu care se obişnuise ca o pavăză invizibilă. Nu era a lui tăcerea de cincisprezece ani pe care o ridicase ea însăşi împotriva persoanelor din casă. Nu era al lui revolverul Smith, nu erau ale lui gloanţele de metal, nu era a lui viaţa sa. Şi chiar dacă era greu de explicat unde începea şi unde

se termina această analogie şi se putea dovedi că aproape toate scrisorile otrăvitoare nu erau decât pură fantezie, totul era minciună, pentru că Chevroletul nu era al lui. Probabil că în capul fiicei lui Walter era o trufie veche, formată din datorii sacre despre *tostões* şi *centavos*, un scrupul arhaic, o onoare arheologică pierdută în lumea recentă a noilor trocuri, trufie care mai era încă gravată în spatele frunţii ei. Fiindcă doar aşa putea ea însăşi să înţeleagă cum de continua Chevroletul să alunece spre picioarele ei şi, totuşi, să nu mai poarte înăuntrul lui pe cei pe care îi purtase înainte: Walter Dias şi Maria Ema Baptista, ca în iarna din şaizeci şi trei. Încetul cu încetul, Chevroletul se reducea la o luxoasă tablă neagră, care trecea din când în când fără zgomot, într-o direcţie incertă.

83.

Dar ce înseamnă în viaţa cuiva imaginea unui automobil cu roţi de catifea pe lângă noaptea ploioasă în care el îşi vizitase fiica? Atunci trebuie să amintesc mai mult noaptea asta, pentru ca Walter să ştie, înainte de a ne despărţi.

La Valmares, corespondenţa continua să fie aşezată pe aceeaşi comodă din coridor, încastrată în peretele adânc, între două uşi şi două glastre, exact acolo unde pe timpuri se formase albumul cu păsările. Acolo, Custódio pusese teanc scrisorile fraţilor săi şi tot acolo se ducea ea să le citească, învăţându-le uneori pe dinafară fără să vrea. Acolo, după câteva luni, ea a găsit nişte noi foi manuscrise, băgate printre cele despre care credea că erau ultimele scrisori ale fraţilor Dias. Făceau parte dintre cele pe care Custódio nu le mai citea sau, cel puţin, nu le dăduse la citit, nici măcar nu spusese că le-ar fi primit. Erau vreo cinci, poate şase şi printre ele exista una a lui Manuel Dias,

cel care fusese miner şi avusese un lămpaş pe frunte, o căldare cu minereu pe braţ şi picături de sudoare pe faţă, iar acum poseda o flotă de maşini şi o viziune transatlantică despre ce se petrecuse la Valmares în şaizeci şi trei. Scrisoarea spunea la o anumită pagină: „Să nu încerci tu, Custódio, să-mi arunci praf în ochi. Mi-a povestit chiar el, când a venit aici să arate fotografiile nepoţilor, că avea obiceiul să intre în camera fetei, descălţat, cu pantofii în mână, în timp ce voi dormeaţi. M-am prefăcut surd şi mut şi să am parte de o bătrâneţe nenorocită în cel mai rău *asylum* din Ontario, dacă nu a fost adevărat ce mi-a povestit. De ce să fi inventat Walter o asemenea chestie? Şi acum vii să-mi spui tu că aşa ceva nu s-a întâmplat. Cu siguranţă că erai orb sau cu lampa întoarsă, de n-ai văzut nimic..." Şi, pe urmă, Manuel Dias încheia spunând că poate va reuşi să se elibereze de angajamentele lui la anul, ca să vină să descurce, în fine, treburile la Valmares. – *From Manuel Dias, Limo-Service, Ottawa.*

Ceea ce însemna că Walter însuşi le povestise.

Uneori, în faţa comodei încrustate în peretele gros ca un zid, îşi spunea că era imposibil, că lipseau nişte cuvinte importante din ce le-o fi spus Walter, că Walter, stând de vorbă prieteneşte cu fratele său, i-o fi povestit ceva cu totul diferit, ceva logic şi adevărat. Ea îşi imagina că o fi explicat: „Închipuie-ţi că, spre a putea să schimbăm câteva cuvinte singuri, a trebuit să urc în camera unde dormea ea şi, ca să nu ofensez pe nimeni, am aşteptat o noapte de ploaie şi, în plus, mi-am scos şi pantofii. Şi eu ţineam la ea şi ţineam la ei toţi şi nu voiam să le fac nici un rău. De altfel, niciodată nu am vrut să fac rău nimănui..." Îşi închipuia că aşa i-o fi spus lui Manuel Dias, dar fratele din Ottawa, care se gândea în primul rând la banii pe care i-i datora Walter, sigur că o fi auzit alte fraze sau pe aceleaşi,

dar cu alte intonații și zgomote. Și așa îl scuza ea pe Walter, iar Walter reîncepea să urce din când în când scara, când voia ea. Doar că nu o mai urca acum ca înainte, nu strălucea în întuneric, nu era nici mulțumit, nici trist, era doar o umbră care se mișca și, pe urmă nici umbră nu mai era, ci un fel de moarte. Îi lipsea, dar pierea.

84.

Da, migdalii se acoperiseră de petale în acel sfârșit de iarnă, într-un februarie călduț, umezit. Parcă acei arbori stufoși nici nu existau printre ceilalți arbori și, deodată, îți dădeai seama că din crengile lor fragile ieșeau petale. Un văl de petale se ivea din acea rețea de nimic, acoperind câmpurile, unindu-le, ca și cum un suflu alb s-ar fi înălțat deasupra pământului ca să arate că e viu. Nici înainte, nici după aceea nu s-a mai văzut o florescență atât de suavă, atât de fină. Drumurile puțin călcate erau acoperite de covoare de petale care supraviețuiau zile întregi fără să se destrame, iar când se destrămau, fiica lui Walter se gândea că natura reînviată era gata să sfideze temporalitatea irepetabilă.

Își amintea de imaginile din natură care o învățau trecerea ireversibilă a vieții. Își amintea de macii roșii unduindu-se la suprafața lanurilor de grâu, după bătălii, ca și cum sângele oamenilor s-ar fi transformat în flori ale patriilor. Își amintea și peisaje asemănătoare care alcătuiesc paginile tragice ale țărilor, răspândite cu muzică, după armistiții. Fără să vrea, în acel sfârșit de iarnă, mergea pe drum gândindu-se la bătălia ninsă de pe colinele Ardenilor, contemporană cu Walter. Mergea îndărăt în timp și se gândea la soldații francezi revenind de pe înghețata Moscovă, evoca imagini răzlețe din alte bătălii și apoi se gândea la Hector, cu care conviețuise ani de zile

în *Iliada*, Hector mort, purtat pe un car cu pompă în faţa zidurilor Troiei. Cum ar putea evoca alte imagini disparate, limitată cum era de neînsemnătatea ştirilor vage despre unele fapte, contopite în amintirea sufletului privat, în confruntare cu marele absolut, care întotdeauna se petrecea în timp şi care nu se repeta, nici nu se oprea. O imensă mare curgând. Dar dincolo de insignifiantul infinit pe care memoria ei îl reţinea pe bucăţi şi dincolo de trecerea marelui rest care era acel nesfârşit ocean exterior alunecând rapid, se înălţa, viguros şi concret, ceea ce ea însăşi iubea. Ştia de mult că pentru ea, în anumite nopţi cu ploaie, istoria umanităţii era mai puţin importantă decât istoria tatălui ei, oricât de nedemn ar fi fost să gândească şi, cu atât mai mult, să spună asta, chiar dacă o făcea cu vocea scăzută. Şi de aceea dorea ca Walter, căruia i se dăduse porecla de soldat, să fi murit lângă un câmp de luptă.

Nu era nevoie să fi fost un erou, nici ca numele său să fie menţionat la radio sau înscris pe vreun zid, voia doar ca el să fi dispărut pur şi simplu, înfăşurat într-o pătură, într-o bucată oarecare de stofă gri, ca să nu fi dat pretext pentru scrisorile acelea. Îi invidia pe morţii ale căror trupuri nu se întorseseră niciodată acasă şi despre care nu se ştia nimic, de la care nu rămăsese nimic, nici capătul unei catarame. În cruzimea vârstei de treizeci de ani, ea voia ca Walter să nu fi apărut niciodată ca să umple ziua glorioasă din şaizeci şi trei, să tulbure pacea şchiopului, să incendieze traiectoria Mariei Ema, pentru că ar fi fost deja definitiv mort. Ar fi preferat ca el să fi fost îngropat în trecut, în vastitatea lumii exterioare din care ea era absentă. Ar fi preferat. Se gândea ore în şir. Şi păşind pe stratul fin de petale albe şi roz ale florilor de migdal care i se lipeau de tălpile pantofilor şi pe care le aducea în casă ca pe o a doua talpă, fără să o cureţe de ştergătorul de sârmă de la uşă, înţelegea că nu putea continua să trăiască dacă nu anihila viaţa lui Walter.

85.

A început această muncă de molie, care consta în a anihila personajul Walter, intrând în habitaclul său tiptil, ca un spion. Orcine ar fi, să o lase să stea în odaie, să n-o deranjeze cu orele de dormit sau de mâncat. Voia să viziteze interiorul lui Walter. Voia să-l atace dinăuntru, fără zgomot, să străbată, să treacă, să-i reducă, să-i distrugă persoana, spurcând-o, transformând dulceaţa imaterialităţii sale evanescente într-o parabolă a naturii carnale ca să poată dispărea. Se ducea până la acel teren, în locul pe care îl credea de neatins, să şteargă, să ucidă pe cine iubeşte. Să ucidă cu o infuzie somniferă, cu o ceaşcă de mandragoră. Avea să experimenteze profanarea, cu picioarele descălţate, cu pantofii în mână, cum o învăţase el. Îi va profana oasele, ca pe un microb, îl va vizita până la reţeaua internă a oaselor şi până în pulpa inimii. Asta se numea o treabă detestabilă. În primăvara lui optzeci şi trei, pătura soldatului se suprapunea peste tot ca un motiv de detestare. În tăcerea camerei, în aceeaşi cameră, în timp ce arborii îşi pierdeau florile, tulpinile se înfăşurau în frunze verzi, iar crengile pline de sevă se înmulţeau şi ofereau ciorchini mici de fructe cu piele de antilopă, cuvintele necesare îi apăreau, naturale, reci, fără nici un efort şi fără vreo mâhnire. În acel sfârşit de iarnă, ea a început să scrie un text despre Walter. Ştia, aşa cum fraţii Dias ştiuseră dintotdeauna, că reputaţia cuiva nu poate fi atinsă cu adevărat atât timp cât nu se atinge locul rezervat al sexului său. Trebuia să atingă sexul lui Walter.

Unde erau scrisorile şi desenele de păsări? Erau puse bine, dar aveau să fie scuturate, deschise şi răsfoite cu metodă, devenind simple obiecte de interes, colecţionabile, în biblioteca răcelii ei. Evoc această răceală în jurul cazului interesant în care s-a transformat Walter Dias. Provocarea, latura răzbunătoare a dispreţului, i-a ocupat ziua,

în acea primăvară cu flori şi fără zgomot. Vigoarea crengilor îi dădea suficientă prezenţă de spirit încât să scrie fraze neplăcute de apărare rece, precum un avocat plătit, analitică precum un medic în faţa unui trup. Prin fereastra care dădea spre iarbă, îl privea pe Walter ca pe un caz clinic, vorbea despre el când era nevoie, ca despre un produs, îl explica pornind de la copilăria lui aşa cum fac cei reci, cei care aruncă peste destinul celorlalţi pânza de păianjen a explicaţiilor, plasa grosolană a cauzei, generatoare ireversibilă a efectului. Ea arunca toate astea peste Walter. Voia, în felul acesta, să-l capteze, să-l şteargă, să-l depăşească, să-l uite, să fie liberă. A scris trei naraţiuni cu care să-l atingă pe Walter. Amintesc acele naraţiuni reci, acele povestiri de gheaţă, scrise împotriva unui bărbat care hrănise viaţa unor oameni cu desene zdrenţuite de păsări. Atunci Maria Ema, surprinsă de permanenţa fiicei ei în casă, cu vechea Dyane staţionată la poartă, striga: „Mai eşti aici?“ Da, va mai fi câteva luni. Când a avut naraţiunile scrise, a căutat să-l localizeze pe Walter. Nu putea să fie greu.

86.

Era destul de previzibil ca Walter să fi continuat să coboare de-a lungul continentului sud-american. Nu putea să se fi dus departe. Walter începea să fie încercuit în vastitatea lumii. Ea şi-l închipuia evitând Africa, unde nu voia să se întoarcă şi, de-aceea, nu putea să iasă de pe linia apuseană a Atlanticului. După cum spusese chiar el, Africa se incendiase, fiecare parcelă era disputată prin foc şi sabie, iar noii tirani păreau la fel de sălbatici ca şi cei vechi, cu circumstanţa agravantă de a fi acum rude de sânge cu cei tiranizaţi. Avusese dreptate. Palmierii verzi erau aceiaşi, dar braţele lor se agitau sub alt

vânt, un vânt de gloanţe. Pacheboturile transatlantice nu mai treceau liniile de apă cu orchestre la bord, îmblânzind călătoriile aventuroase. Marile vapoare erau în derivă, rugineau prin porturi, dezmembrate ca să fie amalgamate sau vizitate ca relicve. Dinozauri de fier, expunându-şi maxilarele lângă cheiurile pustii. Hăituit de schimbare, cu siguranţă că Walter coborâse pe ţărmurile Americii de Sud, îşi spunea fiica lui. Trebuie să-şi fi înclinat traiectoria către Brazilia sau Buenos Aires. Era un lucru prevăzut, previzibil. Ea ştia. Ea îl prevedea în esenţă şi în substanţă, îi lipseau doar circumstanţele. Iar acestea au întârziat, dar au sfârşit prin a-i fi furnizate de Ambasada Argentinei. Într-adevăr, Walter Dias, din optzeci şi unu era stabilit în Calle Marina. Iar când i s-a confirmat că avea un bar în Calle Morgana, sarcastică, fiica lui nu s-a putut împiedica să nu întrebe dacă nu cumva se numeşte, întâmplător, Păsărelele. Persoana care i-a răspuns a spus: „*Por supuesto, se llama Los Pájaros!*" Persoana pronunţa *Por jupueto, si yama Los Páharos*. Era din nou toamnă. Maria Ema a stat lângă poartă văzând cum dispărea Dyane. „Nu vrei să spui unde te duci? Niciodată nu ne spui nimic..."

Los Pájaros. Am căutat *Los Pájaros*.

Îndepărtatul soldat din patruzeci şi cinci este acum un bărbat care trăieşte în Argentina. Trebuie să merg în căutarea acelei siluete, acelui ciclop atrăgător căruia puţin îi pasă dacă i se dă un nume sau altul, într-o asemenea măsură trecerea timpului ne-a lăsat îndureraţi. Într-un sac, ea avea cele trei naraţiuni fanteziste contra unei figuri seducătoare, absent-prezentă, care le hrănise viaţa.

De altfel, părea ironic ca Walter să se afle unde se afla. La vremea aceea, încă se mai vorbea de Argentina ca de un abator ascuns. Se spunea că cetăţeni paşnici continuau să fie ridicaţi de acasă de nişte siluete înarmate, umbre fără

chip, care-i puneau pe prizonieri în maşini rapide făcându-i să dispară pentru totdeauna. Umblau zvonuri extraordinare despre deţinuţii care ar fi fost aruncaţi din avion departe de ţărmuri, spre sud, spre Tierra del Fuego, ori spre nord, în lungul lui Punta del Este, iar câţiva dintre ei chiar în Marea Caraibelor. Se spunea. Între aeroport şi Buenos Aires, în acel octombrie, întinderea galbenă încă mai mirosea a abator şi a pulbere. În unele zile, în Piaţa Mai continuau să vină cârduri de femei cu basmale pe cap, cerându-i pe cei dispăruţi. Se spunea că fiii lor fuseseră anihilaţi pentru totdeauna, dar existau şi profesionişti plătiţi care spuneau că sunt bine mersi şi că se vor întoarce de îndată ce vor colabora cu justiţia. O învălmăşeală de strigoi morţi vii, cortegiul magic al tuturor tiraniilor. În mijlocul acelui abator încă disimulat am dat peste Walter Dias, proprietarul barului *Los Pájaros*.

87.

Evoc *Los Pájaros* şi uşa care dădea în Calle Morgana, numărul 43, ferestrele înalte de la începutul secolului, lambriurile fine, peretele galben şi cuvintele acelea scrise pe o tăbliţă de fier – *Barul Los Pájaros*. Nimeni nu intră şi nimeni nu iese. La căderea nopţii prost luminate din Buenos Aires, barul este încă închis. Ea observă că, între uşa acelei case şi drumul pe unde Walter a dispărut pentru ultima oară, îndreptându-se spre şoseaua din Valmares, cu farurile stinse, de asemenea nu există distanţă. În clipa aceea, el e încă acelaşi. Ea încă mai aşteaptă ca Chevroletul negru să se ivească în fundul străzii, să avanseze, să se oprească, să staţioneze pe aleea de ciment, din el să coboare un bărbat cu gabardină de culoare deschisă, cu costum bleumarin şi să meargă spre uşă. Ce o să spună? Cum o să-l numească? Unchiule Walter? Încă îl mai vede intrând,

înşfăcând o lampă cu gaz şi ridicând-o în faţa capului ei, ca întotdeauna. Nu e posibil, tot ce au scris a fost minciună, o puternică fabulaţie familială cu care fraţii Dias îşi întreţin imaginaţia desprinsă de patrie, fantezia lor bine cuibărită, putredă pe margini, îşi spune fata, umblând ore în şir, ici şi colo, în aşteptarea Chevroletului negru.

Cu toate acestea, ea ştie că Walter trecuse la un Chrysler, pe urmă la un Studebaker, pe urmă la un Ford Mustang alb, conform veştilor Luísei Dias. Pe urmă nu mai ştie. Nu mai există nici un Chevrolet. Ce există sunt douăzeci de ani la mijloc, care nu sunt douăzeci, sunt o sută, cinci mii, opt mii dacă se gândeşte la *Iliada*. Distanţa dintre unitate şi dispersie nu poate număra nici ani, nici secole. Ci în ore petrecute în faţa barului care nu se va deschide decât la unsprezece. Umblând de colo-colo, nu ştie ce face atât de departe de Valmares dacă nu are nimic de încredinţat lui Walter, în afara unei istorisiri arhaice în trei capitole, pe care doreşte să i-o povestească personajului însuşi. Nu ştie de ce vine să-l tulbure, dar nu ştie nici de ce nu poate să mai continue fără să o facă, nici să supravieţuiască fără această întâlnire. Are în sacul atârnat de gât trei episoade scrise, pentru a i le da în locul revolverului încărcat. La ce ar servi acolo adevăratul revolver? Din când în când intră şi iese lume. Walter nu intră şi nici nu iese. Intră ea. Mi-amintesc de intrarea asta, cer scuze pentru intrare, nu pentru intrarea propriu-zisă, ci pentru maniera, pentru răceala cu care trece pragul acelei case, cu iz de bordel. Dar intră.

88.

Intră şi nu e nimeni. Se opreşte să privească înăuntru la *Los Pájaros*. Ambianţa e din lemn, un stil solid din anii patruzeci. De altfel, totul pare vechi, încremenit,

contemporan cu soţii Perón şi cu sinteza lor de caritate şi extravaganţă. Haide, intră. Lambriurile, mesele înalte, scaunele grele unde par să existe ramuri întregi de copaci exotici, însăşi tapiseria din piele de oaie e de pe vremuri. Sunt boi adevăraţi întinşi pe scaunele din *Los Pájaros*. *Los Pájaros* aminteşte de vechile cafenele din Faro, vechile ceruiri cu textură untoasă şi miros de rânced şi de terebentină. Şi fum, miros de tutun, scrum uitat şi fum. Dar între pian şi tejgheaua barului, ceva se mişcă. Stă cu spatele, reparând bancheta pianului, pare să înşurubeze cu forţă un picior al banchetei, face eforturi pentru ca piciorul să intre în lăcaş şi se aude efectul fizic al efortului. Are un ciocan pe jos. Cu efort, se apleacă să ajungă la ciocan şi cheamă pe cineva care nu vine, nu apare. Silueta voluminoasă, acoperită cu stofă în tablă de şah dă drumul banchetei, se ridică, se întoarce. În volumul de stofă cu model de tablă de şah, largă şi de culoare deschisă, cu un ciocan în mână, e ce a rămas dintr-un bărbat seducător. Ce a rămas din soldatul Walter.

Şi ce a rămas din furier, din desenatorul de păsări Walter. Şi mai este răceala cu care ea s-a îndreptat spre voluminosul rest al vechiului marinar, al negustorului Walter. Încordată, despotică, apărată de lipsa oricărui sentiment de milă, fiica se va aşeza pe un scaun, în faţa lui Walter Dias.

La început, Walter nu se uită la ea. Abia după un timp şi după o duşcă zdravănă de băutură, râde. Râsul e acelaşi. Localul se umple în timp ce el îşi regăseşte râsul. Faţa sa a crescut în lături, dar în mijlocul ei au rămas intacte vechile trăsături. Membrele au devenit mai mari, trunchiul a dobândit o formă taurină, corpolentă, dar gestul larg al membrelor e acelaşi, sub acea suprafaţă de tablă de şah cenuşie, albă şi neagră. Gulerul de culoare deschisă, ascuţit,

subţire. Pantofii de lac, fini, cu vârful ascuţit care lovesc în pardoseala de lemn cu sunetul unui pantof de damă. E îmbrăcat ca pe vremuri, o vreme indefinită, mai veche decât timpul vizitei sale la Valmares, acea zi glorioasă de aproape trei luni. Priveşte obiectele. Ea a ştiut întotdeauna că obiectele fac parte profundă din fiinţa lui. Acolo, el e înconjurat de obiectele sale. Iată-l acolo, strivit de prezenţa nepoatei de demult, ademenitoarea de pe scară, cea care l-a făcut să urce în noaptea ploioasă fără ca el să vrea, poate chiar fără să şi-o dorească. Cu capul plecat, ruşinat, în faţa fiicei lui: „Ascultă, ai chef să bei ceva?"

„Ce vrei? Ce doreşti să bei?" Nimic, nu vrea nimic.

89.

Atunci barul se umple de muzică europeană, muzică de toate dorurile. Muzică napolitană, andaluză, franţuzească, muzică poloneză, muzică românească. O selecţie pe care o face chiar el la bătrânul său pick-up, înregistrată pe o bandă veche. În pauza dintre muzică se aude fâşâitul benzii. E un aparat vechi tratat cu grijă. Muzica nu e clară. Muzica e amestecată cu muzică argentiniană. Triste *Milongas*, muzică de rodeo, melancolice cântece din pampas. Muzică de tango. Piazzolla. Cei care stau acolo, bând şi zâmbind, sunt persoane încremenite, trufaşe, parcă tocmai ar fi sosit de pe un câmp fără sfârşit, asemenea mării. Cred că vin din mare şi de pe întinderi de pământ, fără alt orizont decât orizontul, linia aceea care se depărtează la nesfârşit. Iar Walter ştie, continuă să aibă talentul intact, pentru că cei care intră îi vorbesc cu familiaritate, unii ca nişte prieteni; se observă că este persoană însemnată în cercul acela. Cam pe la unu noaptea, Walter are localul plin. El spune că abia atunci începe petrecerea. Se aşază la masa unde

a pus-o pe ea să şadă şi se plânge de noapte, se plânge de frica de poliţie, de bancheri, de furnizori, se plânge de tot ce înconjoară Calle Morgana. Se plânge de obiceiuri, spune că e copleşit de obiceiuri, că visează să se întoarcă la un stil de viaţă diferit. Pentru că pământul are prea multă carne. Spune că familiile le dau copiilor să bea zeamă de carne. Şi mai era şi iarba de maté. Ura iarba de maté. Magia cărnii pentru el ducea la ceva profan şi tulburător. Pe el îl tulbura carnea. „Mă tulbură foarte tare, da..." Faptul de a folosi fraze pe jumătate spaniole, cu cuvinte hibride, alungite, părea indecent din gura lui Walter. Devenea ceva straniu. Ca şi cum şi-ar fi plecat gâtul în faţa a ceva care îl îngreuna, nu pentru că era în spaniolă, ci pentru că nu era al lui, al persoanei care fusese el. Acel „Mă tulbură foarte tare", rostit cu un accent total dăruit vocii unduioase care se auzea în jur, a făcut-o să găsească energia să întindă pe masa de lemn hârtiile pe care le purtase în geantă.

Dar mai întâi îl întreabă de desenele de păsări. Răceala fetei e încordată. Nici o întrebare pe care i-o pune nu e nevinovată. Nu sunt întrebări studiate, cu toate astea sunt săgeţi, iar el, luat prin surprindere, spune adevărul: „Există pe-aici codobaturi, rândunele, găinuşe de baltă, papagali, păsări cu căpşoare negre, sunt atât de multe... Dar sunt puţin obosit. De ce să le reproduc cu mâna, dacă sunt toate aici, în capul meu, nu-i aşa?" Sigur că mai continuă să deseneze, dar acum o face foarte puţin. Ea întreabă pentru a cincea oară de ce nu mai desenează. El spune, pentru a zecea oară, că nu e nevoie. Că încă mai sunt nişte desene, acolo, în colţul tangoului, în jurul ringului unde se poate dansa. Dar nu foloseau, nu se potriveau cu perechile care dansau. Acum preferă să n-aibă nimic pe pereţi. „Nu-ţi place localul?" Totul se petrece foarte repede. Nici nu întreabă de ce îl tot interoghează, stă în defensivă, e surprins într-un mod ciudat, e inteligent, înţelege că ea nu

a venit să-i dea ceva, ştie că vine să-i ia, că e o reglare de conturi. Şi mai spune: „De ce să imit natura? Natura există prin ea însăşi, fără mine. Eu mă gândesc la păsări, dar ele zboară pe aici, prin pampas, fără ca eu să le copiez. N-am nevoie să mai desenez păsări, sunt în capul meu, dar asta ajungi să ştii abia când îmbătrâneşti. Da, da, n-am nevoie să le desenez ca să le găsesc. Păsările..."

90.

Conversaţia devine dificilă, el ştie de ce a venit ea, dar nu ştie cum va executa ea ce doreşte, iar ea nu vrea încă să acţioneze, se teme că, dacă îi va arăta ce aduce cu sine, el ar putea tăia firul convorbirii şi ar pune să se evacueze *Los Pájaros*. El nu o întreabă nimic despre ea, nici despre Maria Ema, nici despre Custódio, nici despre ţară, despre noul guvern al ţării, nici măcar despre Valmares. Walter e prizonierul surprizei care a căzut peste el. Poseda trei maşini şi două case, spune el. Dar pe aici te trezeşti cu mai multe maşini şi mai multe case şi când te culci nu mai ai nimic. Amestecând limbile, nu spunea maşini, ci *coches*. A poseda case şi *coches* este singurul mod de a menţine banii vii. Nu întreba nici de Maria Ema, nici de Custódio, nici de casa din Valmares, nici de ce fiica lui se afla acolo, nici cum reuşise să-l găsească, nici cum venise, nici de ce îl căuta. Ca şi cum surprinderea sau apariţia a ceea ce aştepta l-ar fi anihilat şi l-ar fi făcut o fiinţă pasivă. Nu avea rost să tulbure acea anihilare. Când i-a întins teancurile de foi care conţineau istorisirile îngrozitoare pe care venise să i le aducă, el a acceptat. „*Gracias*", a spus.

De altfel, sub povara acelei vizite în cuibul lui de pasăre bătrână, ar fi acceptat chiar şi un glonte de revolver. Dacă ea ar mai fi avut revolverul şi l-ar fi adus şi ar fi tras, el ar fi găsit că e ceva natural. În fond, a fost dintotdeauna în aşteptarea acelui act de surprindere. Şi atunci,

persoanele acelea lente şi trufaşe, cu părul dat cu briantină ca în anii patruzeci, un amestec de italian şi de indian cu pielea măslinie, în care se ghicea şi o rudă galiciană şi alta franceză, şi persoanele acelea brunete, cu suflet brunet şi trist, de o tristeţe profundă, venită din incapacitatea de a fi foarte veselă, tristeţe pe care ea o cunoştea atât de bine din propria ei ţară, toţi acei oameni au început să o ia din loc, să iasă, să râdă trist, îndelung, elegant, cu vocea păstoasă, în care limba se mişcă cât mai puţin, cu acea voce ieşită din profunzimile corpului, situată la graniţa dintre sărut şi căscat. Bărbaţii le făceau pe femei să se legene lipite de catarămile propriilor lor curele, ca şi cum ar fi chitare, şi ele se abandonau lor ca şi cum ar fi fost nişte instrumente. Atunci am rămas aproape singuri – două cupluri se mişcau cu zvâcnituri în penumbră ca în vise – i-am întins lui Walter Dias prima treime din foi.

Iar el şi-a pus ochelarii cu aceleaşi gesturi cu care îşi punea ochelarii de soare când se îndrepta spre Chevrolet, în şaizeci şi trei, aceleaşi gesturi cu care apucase pentru ultima oară braţele Mariei Ema, în faţa noastră a tuturor, la întoarcerea de la Sagres, şi a început să citească. S-a întrerupt doar ca să-şi întrebe fiica dacă toate acelea erau scrise de ea. „Foarte drăguţ!", a spus, citind încet, o lectură de semiorb, ca a cuiva care descifrează cuvânt cu cuvânt, sub o lampă cu lumină slabă. Şi pe urmă a citit, ascultător, sorbind, zâmbind, îmbrăcat în costumul de tablă de şah, ascuns sub acel volum de carne care nu-i aparţinea, provenit de la grătare, de la seul de vaci grase, tăiate în bucăţi şi afumate deasupra grătarelor. Şi, deşi era în stare să-i dea să bea din potirul acela, fata îl iubea. Îl iubea pe el, nu pe celălalt care ar fi putut să fie el, ci chiar pe cel care stătea acolo citind paginile îngrozitoare, cu o lectură amalgamată de orb, fiindcă-i surâdea stânjenit fetei, străduindu-se peste hârtiile pe care le strângea în dezordine. Walter a citit.

91.

A citit cu voce tare, a citit cu voce scăzută, a citit blând, a citit în spaniolă, în portugheză ca cineva care citeşte în altă limbă, şezând voluminos, în mijlocul acelui bar cu etaje denivelate, maro, plin de oglinzi, cu un pian închis şi un colţ unde cei patru dansatori de tango se înlănţuiau din când în când. Şi femeile le cedau bărbaţilor, învinse, dăruite, molatice. Citea întors spre colţul tangoului. Din când în când spunea: „*Che!*", îndepărtat de acele rânduri şi de sine însuşi. Citea cu inocenţă o povestire despre el, fără să-şi dea seama. Citea în noaptea argentiniană, nici caldă, nici rece, tăcută, întinsă în lungul unui port imens. Citea. „Foarte bine, foarte bine", a spus. „Tu ai scris asta?" Fata a spus că da. Şi a simţit o durere în faţa acelui bărbat greoi, lent, cu părul cârlionţat agăţat de tâmple, aşezat atât de departe de lacul Ontario unde ar fi vrut să fi rămas, cel puţin un timp. Şi fiica lui Walter devenea din nou vulnerabilă, fiindcă el nu înţelegea parabola pe care i-o oferea, metafora grosolană, ofensatoare şi sălbatică pe care i-a încredinţat-o la mâna întâi. Nu o fi citit titlul. Nu l-a văzut.

Walter Dias nu reuşea să înţeleagă hârtiile pe care le ţinea în mâini, sub lampa cu lumina slabă, trasă deasupra mesei. Istorisirea pe care o citea, în timp ce ultimii dansatori de tango încă se mai balansau şi făceau volute rapide, după momente în care păreau să se fi imobilizat într-un borcan cu formol şi, înlănţuiţi, se trezeau şi se scuturau, pentru a rămâne din nou răsuciţi şi lipiţi, cum am spus, istorisirea pe care Walter o ţinea în mâini şi pe care o citea fără să citească, pomenea de o fantezie grosolană, sarcastică şi totodată trivială, parcă dictată de doctorul Dalila. O invenţie cu un nu ştiu ce de carnaval şi de whisky. Povestea unui bărbat foarte bătrân şi foarte bogat,

satisfăcut de sine, obsedat de ideea de a-şi reuni toţi descendenţii, ca să le împartă averea şi să le transmită arta de a trăi bine şi de a triumfa.

Cum să spun?

Bărbatul din istorisire nu fusese întotdeauna bogat. Foarte tânăr, acesta fusese un biet soldat marinar care trafica şi făcea copii de pe o plajă pe alta, de-a lungul ţărmurilor Imperiului, isprăvi de care mult se mai mândrea. Şi acum, ca să se prezinte drept progenitor pe lângă descendenţi, se lăuda că a avut fericirea de a-şi fi luat măsuri de precauţie, păstrând îngropată pătura pe care culcase femei de diferite culori şi limbi. După spusele lui, ceea ce se va fi petrecut odinioară pe pătura aceea ar fi făcut-o de neuitat. Ar fi fost suficient să fluiere într-un anume mod, când ar fi ajuns într-un port, pentru ca toate femeile care se culcaseră cu el să vină fuga, dacă mai erau în viaţă sau dacă aveau măcar o sănătate rezonabilă. Chiar dacă interesul lui concret, pe moment, era altul. Bărbatul bătrân foarte bogat urma doar să-şi continue călătoria pe un vapor, însoţit de doi servitori şi de un explorator de desişuri, care aveau să-l ajute să-şi întâlnească descendenţii legitimi risipiţi prin oraşele de coastă, cu ajutorul indiciilor propriilor sale trăsături, urme de rudenie inconfundabile. Şi plecaseră. Doar că, ajunşi prin porturi şi golfuri, urmaşii deveneau greu de recunoascut şi încă şi mai greu de reunit, fiindcă aceştia, părăsiţi de fostul soldat, se încrucişaseră cu alte mamifere, iar acum când el revenea în vechile locuri, îşi întâlnea ochii imprimaţi, fără deosebire, la oamenii şi animalele care îl urmau, atraşi de mirosul păturii îngropate. Sfârşitul nu conta. Urcat pe vaporul său, soldatul foarte bogat şi foarte bătrân, sprijinit de cei doi servitori şi de explorator, cu panamaua pe cap, era urmat de un cârd inuman cu care nu putea dialoga sau face împărţeli. Încărcat de oameni şi de animale, toţi având

aceiaşi ochi albi, vaporul îşi continua călătoria străbătând marea. Dacă Walter ar fi citit, ar fi ştiut că nu aveau să întâlnească nici o insulă. Povestirea pe care o ţinea Walter în mâini servea doar să amplifice ideea atlasului Adelinei Dias. Ea însăşi, fiica lui, era o Dias. Parabola era grosolană, abominabilă, scrisă într-un limbaj frust, cu un titlu clar. Putea să nu înţeleagă doar fiindcă nu citea.

92.

Nu citea, pentru că era încă în stare de şoc, poate că îşi imaginase că într-o zi va fi surprins, dar surpriza se arăta imprevizibilă, într-atât era de închis în inima refugiului său. Abia când fata i-a întins, concomitent, *Pictorul de păsări* şi *Şareta Diavolului*, el a dat paginile înapoi, a silabisit cu adevărat titlul povestirii grosolane pe care nu-l citise şi a simţit că în loc de hârtii, fiica lui îi oferea o oglindă. A roşit. A început să răsfoiască înapoi şi înainte cele trei teancuri de foi. Încurca paginile, se uita la fată, fata se uita la el şi la foi, sub lampa cu lumină slabă. Walter Dias a silabisit cu voce tare titlul povestirii: *Soldăţelul preacurvar*. „Preacurvar...", a repetat. Şi, pe urmă, speriat: „Sigur că nu tu ai scris asta..." Noaptea susurătoare era încă lipită de spaţiul de lemn. Soldatul Walter, livid, şi-a ridicat corpul mare, corpul prea greoi pentru scheletul său, carnea care îi atârna de schelet ca şi cum ar fi târât după el toată materialitatea locurilor pe unde trecuse şi nu i-ar mai fi fost cu putinţă să se dezbare de ea, şi a început să tremure, în mijlocul încăperii de muzică şi dans, cu hârtiile în mână. Era furios: „Afară, afară!", a spus el. Perechea care încă se mai legăna şi adormea, în mijlocul acelui colţ al tangoului, s-a trezit. „Afară!"

Walter Dias nu putea accepta o asemenea fantezie despre pătura lui. Pătura lui era un loc pe care îşi desenase

păsările şi făcuse ce avusese chef să facă. Pe nimeni nu trebuia să intereseze asta. Ura împotriva cuvintelor fetei creştea. În picioare, citea pasaje cu voce tare, în portugheză cu accentul din sud, fără un cuvânt spaniol, ca şi cum turbarea l-ar fi retrimis la origini. Ura lui era o ură veche, asemănătoare cu ura pe care fata o văzuse la unii bărbaţi din Valmares. Era o ură barbară care ridica în sus mesele şi scaunele, împingea înaintea burţii lui numele persoanelor din familie, adresându-le injurii. Eu eram familia vizată. La ţipetele acelea, femeia din ultima pereche şi-a pus o mantilă de modă veche pe cap şi a ieşit ţinută de cot de bărbatul cu care dansa tango. „Afară!"

Se iveau zorile în Calle Morgana, se iveau zorile cu douăzeci de ani în urmă în Valmares, se iveau zorile invers. În locul îmbrăţişării pe care i-o dăduse, el îşi gonea fiica, gonea hârtiile viermănoase ale fiicei lui, pentru răzbunarea ei sordidă şi barbară. „Afară!" Nu mai era noapte. Evoc mânia soldatului Walter înăuntrul acestei nopţi. El avea să rămână sufocat, lângă prag, scârbit, în faţa uşii din Calle Morgana, în faţa barului *Los Pájaros*, cu degetul ridicat. Văd mânia aceea, o suspend, o întârzii, o multiplic. Mânia acelei nopţi va rămâne să facă parte din mânia mea, va fi parte integrantă din moştenirea mea cea mai intimă. Să mergem mai departe.

93.

Adevărul e că fata nu se dusese la barul *Los Pájaros* pentru liniştea lui, ci spre binele ei. Se afla acolo ca să taie ceva ce se cerea tăiat chiar în acel moment. Tăiat în interiorul ei. De asta făcuse toate demersurile acelea.

Aşa că avea să umble toată noaptea următoare pe strada aceea dreaptă, recentă, căreia i se spunea veche, avea să-l pândească din Calle Marina şi va voi să-i vorbească. Îşi

aminteşte. E întoarsă cu spatele, în mijlocul Callei Morgana, în aşteptarea lui. El trece, se încrucişează cu ea, prefăcându-se amândoi indiferenţi ca şi cum nu s-ar fi încrucişat, el intră şi ea rămâne pe stradă, în faţa tăbliţei barul *Los Pájaros*. E un octombrie luminos în Buenos Aires, noaptea e la fel de plăcută ca şi ziua sau ca asfinţitul. Ea în faţă, hotărâtă să aştepte. Până ce el vine, vine cu pantofii aceia cu talpa subţire în care mersul şi piciorul lui sunt prea mari. Au vârful de lac perforat ca pantofii lui Fred Astaire. Umblând greoi, vine. Walter întreabă de Maria Ema şi de Custódio Dias şi cum s-a întâmplat cu Francisco Dias. E mai bine că s-a întâmplat aşa, fără să-şi dea seama, spune el, mai bine. Şi se pregăteşte să dispară în casa aceea cu lambriuri negre unde se auzea muzică şi se dansa, dar fata mai venise pentru ceva. „Atunci spune ce vrei..."

Era simplu, nu voia nimic de la el, voia doar să ştie de ce desena păsări, iar el se îndrepta deja spre *Los Pájaros*. Aşteaptă! A spus ea, înainte ca el să intre. Îi datora asta. Dar el se dovedea opac, neînţelegător, îşi lua rămas-bun: „Nu ştiu." Şi a adăugat că desena fără nici un motiv, desena, continuase să deseneze, a spus el, îndreptându-se spre uşă, ferindu-se de ea. Un moment, îmi datorezi răspunsul ăsta, aşteaptă! Oare Walter credea că totul va rămâne nepedepsit în viaţa lui? Că era suficient să aibă un viciu şi să plece? Ea voia să ştie. Şi fata s-a apropiat de el şi l-a întrebat definitiv de ce desena el păsările acelea, cerându-i să nu mintă. Îşi petrecuse toată viaţa desenând, îşi pierduse timpul şi reputaţia desenând păsări pe unde trecea şi acum voia să-i spună că o făcuse degeaba? Nu înţelegea că era ceva fundamental să-i răspundă? Iar el, greoi, dorind să dispară din ochii ei, să intre cât mai repede pe uşă, i-a răspuns: „Nu-ţi face iluzii, am făcut-o întotdeauna pentru plăcerea mea, nimic mai mult..."

Cum aşa? Desenase cu precizie, copiase cu realism ca un ornitolog, le trimitea de pe meleagurile pe unde trecea

ca un zoolog, ca un ilustrator, ca un geograf de păsări. Uneori ca un artist. Câteodată păsările lui ieşeau din pagini, se mişcau, zburau. Uneori păsările lui dansau. Aşteaptă! I-a cerut ea. Dar s-a oprit pentru că înţelegea că îl chinuie. Nu merita. El i-a spus: „Nu vreau să înveţi nimic de la mine. Nu am ce să te învăţ..." Aşteaptă. „Îţi scrie-voi", a spus el, inversând ordinea cuvintelor. Şi a mai spus ceva, un salut oarecare, dar pe urmă a intrat, încet, a închis uşa, i-a trântit-o în nas. Uşa de la barul *Los Pájaros*, Calle Morgana, Buenos Aires. Extraordinar de încet. Şi a spus: „Transmite-i Mariei Ema salutările mele".

Atunci, pentru ca Walter să ştie.

94.

La Valmares, Mariei Ema îi plăcea să se aşeze pe şezlong la umbra umbrelelor albastre, să vadă linia crenelată a hotelurilor, zi de zi, urcând în depărtare, prin luminişurile dintre copaci. Marea mugind ca o eşarfă scânteietoare între linia pământului şi cer. Îi plăcea marea în felul ăsta, de altfel nu îi plăcea decât aşa, îi inspira pace, voia ca primăvara mării să rămână identică şi se dăruia căldurii soarelui, întinzându-se pe laviţa din faţa casei. Uneori, fiii lui Custódio veneau cu aparatul şi-i făceau fotografii pe care le trimiteau la mărit şi în care ea, găsindu-se atât de diferită, nu era în stare să se recunoască singură: „Pentru numele lui Dumnezeu, asta nu sunt eu, nu!" Custódio spunea: „Ba eşti, eşti!" Iar când fiul lor cel mai mic a filmat-o şi ea s-a văzut pe ecran, cu părul alb, cu un braţ de flori galbene, nu a vrut să creadă ce vedea şi a întrebat: „Ce, asta e cumva Kathrin Hepburn?" Custódio se prefăcea a lua în serios îndoielile soţiei sale şi spunea: „Nu, nu, asta eşti tu, în ziua când ai dat de capăt tuturor minunăţiilor,

de n-a mai rămas nici una." Uneori şi fiica ei oprea Dyana, când se încrucişa cu ei, şi îi aducea acasă, pe ei cu plantele lor. Făceau plimbări lungi, unul în spatele celuilalt, parcursuri lente, şchiopătând, ca să meargă după crengi de frumoase *bougainvillea*. Cu pălării de pai pe cap, ei împodobeau câmpul necultivat, iar persoanele care treceau cu automobilele se opreau şi îi fotografiau. Uneori, cei doi se plimbau în direcţia mării şi se uitau la casa care fusese a doctorului Dalila. „Cine locuieşte acolo acum?", întreba ea. Nu avea nevoie de salutările lui Walter. Nu i le va transmite niciodată.

De fapt, după ani de zile, Adelina Dias a telefonat la patru dimineaţa, în primele zile ale unui noiembrie rece.

Telefonul a sunat strident mai mult timp, sunetul ieşind de pe măsuţa de la intrare, traversând pereţii şi repercutându-se în ei, ca un avertisment insinuant. Maria Ema şi Custódio au venit amândoi, în mare grabă, pe coridor, temându-se de vreo nenorocire a fiilor lor, ceva ca o sirenă de ambulanţă sau un apel de la poliţie. „Cine să fie la ora asta?" Dar nu era vorba de o convorbire locală, venea de departe, tocmai din Vancouver, chiar dacă în receptor se auzea perfect, ca şi cum fiica lui Francisco Dias, care se afla de cealaltă parte a pământului, lângă Pacific, ar fi vorbit de acolo, de pe plaja cea mai apropiată. „Alo? Alo? Cine e?", spunea Maria Ema. „Ce oră e la voi la Valmares?", întreba Adelina. Era atât de clar sunetul încât se auzea vocea lui Fernandes, cel care o învăţase litera W de la Walter, vorbind lângă soţia lui, dar Adelina nu explica. „Ce e?", a întrebat Maria Ema. Iar cealaltă, cu o voce care a început să fie plângăcioasă, a bâiguit: „Din nefericire, am sunat ca să vă spun că Walter nu a lăsat nici o maşină, nici o casă, nici o prăvălie, nici o ambarcaţiune, nici un ceas, nici un cec, nici un dolar, caramba! De la el n-a rămas absolut nimic, fraţilor...", a spus Adelina

Dias, încheind cu o voce vehementă. Maria Ema n-a spus nimic. „O pată, asta lasă, e o ruşine să se spună aşa ceva despre unul din fraţii Dias..." Şi Maria Ema tăcea, până când, în sfârşit, i-a răspuns cumnatei: „Ascultă, Adelina, păi nu asta era de aşteptat?" De cealaltă parte se auzea Fernandes spunând: „Spune-le că am primit ştirea de la fratele Inácio, din Caracas şi că el a primit-o de la un prieten care locuieşte în Argentina. Spune-le." Şi partea asta i-o explica Maria Ema lui Custódio: „Spun că nu a lăsat nici un cec, nici un costum, nici un dolar, nici o casă, aşa cum era de prevăzut..." Iar când Maria Ema a dat să reia telefonul, Adelina Dias închisese deja.

Mai bine aşa, căci ce altceva mai era de spus care să justifice atâta cheltuială americană? Custódio a început să umble pe coridor, cu piciorul mai scurt bătând în jos, din ce în ce mai sigur, din ce în ce mai regulat, părând mai tânăr la mers decât Maria Ema. Ea s-a întors şi a spus: „Gata, acum putem să ne odihnim." I-a spus femeia bărbatului ei, înainte de a intra în odaia lor, de lângă camera de zi. Şi, foarte lipiţi unul de altul, aproape îmbrăţişaţi, au intrat.

95.

„Aşteaptă", spusese fata, înainte ca Walter să reintre în barul *Los Pájaros* şi s-o însărcineze cu acele salutări. Corpul lui părea să aibă un centru de gravitate incert, obligându-l să privească tot timpul în jos ca să nu cadă. Vasăzică, el nu voia să nege nimic, să dezmintă nimic? Nu avea nimic de adăugat? Nu voia să-şi ceară scuze pentru că îi povestise lui Manuel Dias ce se întâmplase în noaptea ploioasă? Că rămăsese dator pentru o parte din Chevrolet? Sau că nu rămăsese dator, dar nu a fost suficient de circumspect ca să explice că nu rămăsese dator? Nu voia să

ia cunoştinţă de scrisorile fraţilor ca să poată dezminţi tot ce se spunea în ele? Aşteaptă. Ea însăşi voia să vorbească despre viaţa ei, despre viaţa cu doctorul Dalila, despre succesorii doctorului Dalila, despre timpul acela de alergături, despre ce făcuse cu masa de lucru, despre proiectele ei, fiindcă avea proiecte, inclusiv cele care constau în a se depărta de el, de afecţiunea lui. Da, să nu se îndoiască, ea venise chiar ca să-l ofenseze, să şteargă imaginea lui care o afunda şi el nu voia să spună nimic? Nu voia nici măcar să respingă răzbunările răutăcioase pe care venise să i le aducă? Era în aşteptare. Dacă ar vorbi cu ea.

Dar el îi închisese uşa în nas şi, chiar înainte de a o închide, spusese: „Transmite-i Mariei Ema salutările mele". Epuizat, închidea uşa barului *Los Pájaros*, întrebând, din politeţe, în spaniolă: „Nu vrei să iei ceva? Un pahar, poate..."

96.

Da, fata se întorsese acasă împăcată, dar îl tulburase pentru totdeauna pe Walter. Ştia asta. El avea să înceapă să-i trimită scrisori lui Custódio, regulat, din belşug, explicând că este pe punctul de a reveni acasă. Că trebuia să revină. Scrisori rapide, fără păsări. De altfel, voia să se întoarcă bine situat, voia să se întoarcă să răscumpere ce le aparţinea fraţilor şi să-i ofere totul lui Custódio, să facă el ce va voi. Dar, din nefericire, schimbul nu era favorabil. De altfel, avea un plan, să se îmbogăţească în sens opus, să urce pe globul pământesc, să se întoarcă în Nord, să se apropie de Mexic, de California, să treacă prin La Paz, San Diego, San Francisco şi, de acolo, în vreun loc unde să înflorească dolarul. Să se îndrepte din nou spre Ontario. De fapt, voia să se întoarcă în ţările bine administrate din Nord. Dar se înţelegea că era visul său din urmă.

Îmbogăţirea uşoară juca acum cu alte mijloace. Deşi în toate scrisorile pe care le trimitea continua să spună că, oriunde s-ar afla, se va întoarce. Până ce a înţeles chiar el că nu se va întoarce. În una dintre scrisori nu mai are *Los Pájaros*. În seara când vinde *Los Pájaros*, cumpără trei maşini şi depune doi saci plini cu bancnote de *pesos* argentinieni la bănci. Milioane de *pesos*, cu atâtea zerouri că nici nu reuşeşte să le scrie. Dar după câteva ore *peso*-ul nu mai există, nu e cotat. În seara următoare, averea lui Walter rămâne redusă la trei maşini. *Los coches*, cum aveam să aflăm în curând, nu mai rămăseseră decât două. Vine o zi când ştie că unul dintre *coches* încă îi va mai permite să cumpere un bilet de avion până la New York şi legătura în Coach Line spre Newark. Dar, în acest caz, ar sosi la Newark fără *coches* şi fără dolari. Nu va avea nimic. Aşa că va rămâne redus la un *coche*, la nopţile din Argentina, la marile pampas, unde îşi va fi găsit ultimul loc al fugii sale permanente. Nu-şi va înceta fuga decât în faţa cordilierei Anzilor, cu spatele spre Atlantic. Şi pe urmă, în acel noiembrie rece, a venit telefonul de la Adelina Dias şi de la soţul ei Fernandes din Vancouver. Şi vocea Mariei Ema, inconfundabila ei voce pe care întotdeauna am asociat-o cu un trandafir, spunând: „Gata, acum putem să ne odihnim."

Aşteaptă, a spus fiica lui. Pentru numele lui Dumnezeu, nu înţelegi cât e de important să vorbeşti despre ocupaţia inutilă care a fost desenatul păsărilor? Nu înţelegi? Dar, cum am spus, bâiguind nişte cuvinte în spaniolă, el s-a închis în spatele uşii barului *Los Pájaros*.

97.

Şi în dimineaţa asta, unul dintre fiii Mariei Ema a oprit jeepul lângă trotuar şi a aruncat alimentele prin fereastra de la bucătărie, nu avea timp de pierdut. A aruncat şi un

pachet venit dintr-o localitate numită Corrientes de Arena. Un pachet murdar, încărcat de litere. Maria Ema a scos un ţipăt de alarmă, în dimineaţa luminoasă de vară: „Custódio, vino încoace!" Iar el a apărut imediat şi a intrat şi amândoi au început să examineze pachetul, de la distanţă, ca şi cum ar fi conţinut o bombă. Ea i-a întins o foarfecă de peşte şi el a tăiat sfoara care era atât de groasă încât părea o frânghie, iar înăuntru, tot rulată şi legată cu altă frânghie, se afla pătura lui Walter. Maria Ema a privit lung suprafaţa obiectului cu ochelarii de citit, impresionată de conţinutul acelui colet poştal. Nu ştia ce să creadă, dar simţindu-se destul de revoltată, încă s-a mai înflăcărat: „Imposibil. De necrezut că la zece luni după dispariţia sa, omul ăsta ne ofensează din nou pe toţi, trimiţându-i o bucată de pătură putrezită... Vine s-o tulbure, expediindu-i porcăria asta de pătură soldăţească. Niciodată n-a avut ruşine... S-o neliniştească şi după moarte..." Custódio încă mai ţinea foarfeca de peşte în mână. „Oricum ar fi, îi aparţine", a spus Custódio. „Nici n-ar fi trebuit să-l deschidem, era coletul ei." Şi cum ea, în acel moment, se afla deja în faţa lor, Custódio a lăsat jos foarfeca şi i-a dat pachetul. Trecuseră zece luni.

Cu zece luni înainte, vocea Adelinei fusese clară venind din Vancouver: nici o casă, nici o maşină, nici un dolar, nici un costum, nimic. Walter nu a lăsat absolut nimic. Aceeaşi Adelina dintotdeauna. Doar că nu a spus: „Tăicuţule! Uite că n-a lăsat absolut nimic!"

98.

Dar Walter a lăsat. Ca să arate că soarta lui nu fusese previzibilă şi ca să contrazică tot ce se spusese despre el, după zece luni sosea coletul care conţinea pătura adresată fiicei lui. Pe hârtia de ambalaj era desenat numele ei

şi cel al lui însuşi şi înăuntru se găsea cuvertura îndoită în şaisprezece, un ghem de pânză groasă curată, doar boţită de frânghia strânsă. Pe dinafară, literele fuseseră scrise la suprafaţă, într-o formă foarte citeaţă, dar cel care scrisese inversase localităţile de destinaţie, trecând denumirea localităţii înaintea ţării – São Sebastião de Valmares. Şi, astfel, totul trebuie să se fi complicat pentru că nu există pe lume, după cât se ştie, vreo ţară cu acest nume. Nu există. Şi totuşi, coletul nu s-a pierdut.

Costul neobişnuit al timbrelor ştampilate pe ambalaj, ordinele şi cererile răspândite pe hârtie trebuie să fi impresionat, succesiv, cel puţin doi funcţionari din Africa Ecuatorială, în căutarea unui asemenea destinatar în Casamansa, un altul în Mexic şi încă unul în Maroc, iar la urmă cineva în sudul Spaniei, Correos de Málaga, de unde l-au trimis la São Sebastião de Valmares cu o iscălitură şi o ştampilă datată în plus. Timbrele trebuie să fi impresionat vulnerabila inimă a acelor funcţionari, care prin coincidenţă vor fi rămas în sintonie şi în lanţ timp de luni de zile, mişcaţi de ambalajul integru al pachetului. Coletul nu părea un colet poştal, părea o foaie ieşită din buzunarul unui înecat. Pe rânduri oblice, cu litere groase, aparţinând unei persoane inculte sau prea grăbite, se putea citi: PAR AVION, URGENT, FOARTE URGENT, ATENŢIE LA URGENŢĂ. Iar pe verso, ca o notă, declaraţia extraordinară: VĂ ROG. NU ARE DECÂT O VALOARE SENTIMENTALĂ. TREBUIE SĂ RESPECTAŢI EXPEDITORUL ŞI DESTINATARUL. Fiica lui Walter Dias habar n-avea că se puteau semăna pe un colet poştal nişte mesaje atât de explicite, habar n-avea că se putea stabili un asemenea tip de zel între servicii locale atât de diferite, mai ales când unele dintre cuvinte erau deja roase de pete şi de amprente. Oricum, adevărul e că ultima corespondenţă a lui Walter a sfârşit prin a repeta destinul celui care a trimis-o şi, în acest

lucru, fiica lui Walter recunoaşte ceea ce, în lipsa altui cuvânt, trebuie să se numească miracol. Nu a cunoscut altul, nici nu crede că s-ar mai putea repeta în viaţa ei. Acesta e cuvântul: amestecul de tăcut, burlesc, coincidenţă şi surpriză, oare nu trebuie numit miracol? Cel puţin asta ar fi spus doctorul Dalila, în casa dintre smochini, dacă am fi putut vorbi despre ultimul colet al lui Walter. Dar mai era ceva.

În interiorul coletului, cum s-a mai spus, fixat în mijlocul păturii, se afla cartonul cu scrisul elegant al lui Walter, puţin tremurat, aplecat spre dreapta, conţinând şi desenul unei păsări: *Las nepoatei mele, drept unică moştenire, această pătură de soldat.* Ca şi cum, din interiorul vieţii unui om ar apărea o parte care se încăpăţâna să dea o dovadă de copil, aş spune chiar de inocenţă copilăroasă, când copilul îşi întinde palmele ca să-şi arate nevinovăţia. Pătura puţin roasă, dar curată, cum o fi scos-o el dintr-o cazarmă din Évora, în patruzeci şi cinci, era palma mâinii lui întinse. Cum poate fata să înceteze de a spune: aşteaptă? Totul a rămas deschis, în noaptea asta când el urcă încet din pătura asta, printr-o defilare de imagini extraordinare refăcând toate filmele vechi. De la cursele cu maşini, la îmbrăţişarea din fotografie, până la revolverul uitat, care în sine răspândea doar frică şi inspira forţă, până la după-amiaza de vară când a vrut să o ia cu şareta spre o destinaţie incertă, până la mânia din zorii zilei cu focul şi mânia celeilalte zile, când el strigase „Afară!", în Calle Morgana, până la adevărata noapte de ploaie şi toate celelalte când ea îl chema şi el venea. Acum, ea ştie că el îşi va descălţa din nou pantofii şi va urca scara ori de câte ori i-o va cere. Nu trebuie să-şi ceară scuze pentru nimic, nici să se căiască de nimic, nici să ceară iertare nimănui. Niciodată nu a trebuit. Walter poate umbla prin spaţiul acesta, în pace, până la sfârşitul vieţii.

99.

Aşteaptă, spusese fata înainte ca el să închidă uşa barului *Los Pájaros*, după complimente. El a închis-o încet şi, cum avea un vizor deschis pe dinăuntru, un timp ea stătuse în faţa uşii, sigură că el se afla în spatele vizorului. Ea nu plecase de acolo decât când s-a apropiat din nou ora ca barul să se umple, pentru că era Vineri, sfânta Vineri a barurilor, iar uşa se deschidea şi se închidea, necontenit, dar Walter nu se vedea. Şi ea a luat drumul spre pensiunea Las Naciones, unde se cazase, şi apoi pe şoseaua largă spre aeroport, cu acel miros de lucruri dubioase care făceau dintr-un câmp, care ar fi trebuit să fie mănos, o mare de abatoare. Aşteaptă, a spus ea, ca în noaptea de ploaie. Era octombrie optzeci şi trei. Voia să-i spună: chiar dacă nu se vor mai întâlni vreodată, să nu îşi imagineze că ar avea vreo vină faţă de ea, ca în noaptea de ploaie. Căci, adunând toate imaginile de-a lungul vieţii, fusese imensă moştenirea pe care Walter Dias i-o lăsase fiicei lui. Dar, în momentul acela, totul era adevăr şi, în acelaşi timp, minciună, pentru că fata voia să arunce afară tot ce îi lăsase Walter până atunci. Ceea ce nu se va întâmpla în noaptea asta, în faţa păturii lui de soldat, în camera de sus din casa din Valmares. În care el revine, ca o lumină, până la sfârşitul vieţii.

100.

De altfel, fata cunoaşte diferenţa dintre uneltele agricole ca şi cum ar fi şi ea un muncitor cu sapa. Cunoaşte plugurile, oiştile, furcile, săpăligile, sapa, furcile cu trei, cu cinci şi cu şase dinţi, lopeţile înguste ca nişte limbi şi cele concave ca două mâini mari unite. Toate astea sunt obiecte care stau agăţate pentru ca fiii lor să construiască

într-un viitor apropiat muzeul turistic al casei. O etichetă de acrilic este pusă pe fiecare obiect. Dar, până atunci, ea nu are nevoie. Cunoaşte secera, grebla, boldul, târnăcopul cu o singură foaie ca un dinte şi târnăcopul cu două ape, fine ca nişte cuţite. Cunoaşte sapa cu lama compactă, cea care taie pământul vertical şi care îl separă rapid în felii netede ca sticla. Şi o cunoaşte pe cea cu lama pentru drenaj, care serveşte la alesul pietrelor şi care, introducându-se între ele, le pune de o parte, le separă de bulgării de pământ, pe măsură ce se sapă. Astfel că, în zorii acestei dimineţi, ea o vrea pe cealaltă, vrea sapa solidă, cea cu lama întreagă. Dar, ca să sape cu ea, un bărbat trebuie să o ridice deasupra capului, s-o înalţe perpendicular cu ambele mâini unite, bine scuipate, bine strânse de mâner şi, icnind tare ca să impulsioneze forţa, să lase ca lama să se abată pe pământ. Sapa asta o s-o aleagă ea. Şi o palmă de pământ, acolo, între arborii care erau fructiferi dar care, în curând, vor fi doar copaci de grădină şi de umbră. Chiar acolo. Peste acea ţesătură de nisip va abate lama sapei. Ştie unde este totul, unde se află fiecare din instrumentele astea. Persoana care în prezent doarme cu ea în cameră găseşte ciudat ca fiica lui Walter să caute în întuneric o unealtă agricolă şi să o găsească după pipăit fără să aprindă lumina. Asta e în piele, în genă, în ochiul orb din creştetul capului, cel care vede ce-i oribil şi ce-i frumos, când restul corpului se odihneşte sau chiar se stinge. Ea duce în stradă unealta şi pătura. Persoana care o însoţeşte nu poate atinge nici una, nici cealaltă, e o treabă doar a ei. O treabă doar a ei. Cu gesturi vechi, ea face o gaură în pământ „Ai!" Icneşte la fiecare lovitură de sapă ca şi cum ar da naştere unui copil. Bagă înăuntru pătura îndoită, mulţumită de sine şi de Walter. Cine e tatăl cui? Cine e mama noastră? Oare, la ora asta, Walter Dias nu e pe cale să devină fiul ei? Aude cum rulează nenumăratele sale automobile,

unele dintre ele în formă de vapor, şi se bucură de viteza lor, se teme să nu iasă de pe pistă, să nu sară peste parapet şi să moară, exact aşa cum simţi pentru un copil al tău. Din nou s-au ivit zorile. Suntem iar împreună, în bucuria asta a cursei. Te rog, aşteaptă.

Şi atunci, prin uşa laterală a casei din Valmares, ies paşii lui Custódio, măsuraţi, regulaţi, cu piciorul său mai scurt sprijinit de un soi neobişnuit de pene, ca un pluş fin, o ia înainte, peste cărare, peste câmpul uscat, vine în mijlocul măslinilor pentru el însuşi şi pentru Maria Ema, trezită de zgomotul săpăturilor fetei. Vine piciorul lui senin, păzitor, piciorul vigilent al unui bărbat care a fost jumătatea altui bărbat. Custódio se apropie, îi ia sapa din mâini şi împinge chiar el pământul şi îl bătătoreşte, îl netezeşte şi aşteaptă ca ea să-i spună ceva. El spune: „Pentru numele lui Dumnezeu, nu staţi aici, e încă atât de devreme, haideţi, intraţi." Spune. Şi pe urmă intră în casă.

Titluri ale Editurii ART

Texte fundamentale, indispensabile
oricărei formații intelectuale împlinite

Theodor W. Adorno, *Minima moralia*
Harold Bloom, *Canonul occidental*
Pierre Bourdieu, *Regulile artei*
Alain Touraine, *Lumea femeilor*
Alain Corbin, Jean-Jacques Courtine, Georges Vigarello (coord.), *Istoria corpului I. De la Renaștere la Secolul Luminilor*
Peter L. Berger, Thomas Luckmann, *Construirea socială a realității*
Alain Corbin, Jean-Jacques Courtine, Georges Vigarello (coord.), *Istoria corpului II. De la Revoluția Franceză la Primul Război Mondial*
Antoine Compagnon, *Antimodernii. De la Joseph de Maistre la Roland Barthes*

demonul teoriei

Noi sinteze şi ipoteze despre lumea contemporană

Pierre Bourdieu, *Despre televiziune*
Hans Magnus Enzensberger, *Cei care aduc groaza. Eseu despre perdantul radical*
André Comte-Sponville, Jean Delumeau, Arlette Farge, *Cea mai frumoasă istorie a fericirii*
Pascal Engel, Richard Rorty, *La ce bun adevărul?*
J. Hillis Miller, *Etica lecturii*
Arthur Schopenhauer, *Arta de a avea întotdeauna dreptate*
Gilles Deleuze, Félix Guattari, *Kafka. Pentru o literatură minoră*
François Furet, Ernst Nolte, *Fascism şi comunism*
Paul Ricœur, *Răul*
Georg Simmel, *Despre secret şi societatea secretă*
Jürgen Habermas, *Etica discursului şi problema adevărului*
Jean Baudrillard, *Cuvinte de acces*
Jean Bottéro, Joseph Moingt, Marc-Alain Ouaknin, *Cea mai frumoasă istorie a lui Dumnezeu*
Georges Bataille, *Partea blestemată*
Pierre Bourdieu, *Schiţă pentru o autoanaliză*
Pierre Bayard, *Cum se ameliorează operele ratate?*

desenul din covor

Colecţie dedicată prozei moderne şi contemporane

Alfred Jarry, *Superfemeia*
Alfred Jarry, *Suprabărbatul*
Alberto Moravia, *Cum să trăieşti cu o soţie necredincioasă*
Julien Green, *Leviathan*
Jiří Marek, *Unchiul meu Ulise*
Chloé Delaume, *Locuiesc în televizor*
Luigi Pirandello, *Exclusa*
Raymond Radiguet, *Bal la contele d'Orgel*
Alberto Moravia, *Indiferenţii*
Patrick McGrath, *Păienjenel*
Jacques Chessex, *Vampirul din Ropraz*
Malcolm Bradbury, *Omul Istoriei*
Enis Batur, *Mărul*
Alain Robbe-Grillet, *Un roman sentimental*
Almeida Faria, *Conchistadorul*
Gabriele d'Annunzio, *Poate că da, poate că nu*
Mia Couto, *Veranda cu frangipani*
Pascale Roze, *Iţic*
Mario Fortunato, *Zilele inocente ale războiului*
Oksana Zabuşko, *Studii în teren despre sexul ucrainean*
Vladimir Sorokin, *Inimile celor patru*

laur

Colecţie destinată în exclusivitate autorilor laureaţi
şi cărţilor premiate (Nobel, Goncourt, Cervantes,
National Book Award, Goethe, Pulitzer etc.)

Carlos Fuentes, *Toate pisicile sunt negre*
Julien Gracq, *Ţărmul Syrtelor*
William Styron, *Alegerea Sofiei*
Ernst Jünger, *Albine de sticlă*
Jean Echenoz, *Eu plec*
Sergio Pitol, *Îmblânzirea divinei egrete*
Luigi Pirandello, *Şase personaje în căutarea unui autor*
şi alte piese

crime
fiction

Cei mai mari inspectori şi detectivi dezleagă
crime din toate colţurile lumii

Jiří Marek, *Panoptic de vechi întâmplări criminalistice*
Anthony Bloomfield, *Răzbunarea*
Max Aub, *Crime exemplare*

ocheanul întors

Mari scriitori şi jurnalele, memoriile şi scrisorile lor

Doamna de Sévigné, *Scrisorile «divinei marchize»*
William Styron, *Beznă vizibilă. Amintiri despre nebunie*
Jaroslav Seifert, *Toate frumuseţile lumii*
Jean Cocteau, *Opium. Jurnalul unei dezintoxicări*
Mark Twain, *Autobiografie*
Aleida March, *Mărturisiri. Viaţa mea alături de Che*
Vincent van Gogh, *Dragă Theo*

art clasic

Cei mai importanţi autori ai literaturii universale cu operele lor reprezentative

Lev Tolstoi, *Război şi pace*
Gustave Flaubert, *Educaţia sentimentală*
F.M. Dostoievski, *Eternul soţ. Dublul*
F.M. Dostoievski, *Umiliţi şi obidiţi*
F.M. Dostoievski, *Adolescentul*
Jaroslav Hašek, *Serata abstinenţilor sau distracţie americană*
J.W. von Goethe, *Suferinţele tânărului Werther*
Karel Čapek, *Fabrica de absolut*
G.K. Chesterton, *Hanul zburător*
Homer, *Odiseea*

ficţiune şi artilerie

Operele reprezentative ale autorilor români contemporani şi canonici

Gheorghe Crăciun, *Frumoasa fără corp*
Constantin Ţoiu, *Vrăjeli (de buzunar)*
Dumitru Ţepeneag, *Zadarnică e arta fugii*
Constantin Ţoiu, *Căderea în lume*
Vintilă Horia, *O femeie pentru Apocalips*
Gheorghe Crăciun, *Pupa russa*
Nicolae Breban, *Jiquidi*
Dumitru Ţepeneag, *La belle Roumaine*
Marin Sorescu, *Trei dinţi din faţă*
Augustin Buzura, *Orgolii*

Colecţia
Revizitări

Analize şi sinteze critice care propun puncte de vedere noi asupra unor autori consacraţi

Ilina Gregori, *Ştim noi cine a fost Eminescu? Fapte, enigme, ipoteze*
Petre Solomon, *Paul Celan. Dimensiunea românească*

dulapul îndrăgostit

O colecție stranie, paradoxală, nemaiîntâlnită

Desmond Morris, *Maimuța goală*
Șerban Foarță, *Micul Print*
Hippolyte Taine, *Viața și opiniile filozofice ale unei pisici*
Ecclesiastul. Cântarea cântărilor
Eluned Summers-Bremner, *O istorie culturală a insomniei*
Pierre Enckell, *Încă o zi infectă... sau 365 de motive de a nu te ridica din pat*
Pierre-Thomas-Nicolas Hurtaut, *Ars flatulatoria sau Meșteșugul bunei pârțâieli*
Édouard Launet, *În capătul laboratorului, pe stânga*
Sven Ortoli, Michel Eltchaninoff, *Dineurile mondene. Manual de supraviețuire*
33 de fatrazii
Quintus Tullius Cicero, *Mic manual de campanie electorală*

În colecția **Desenul din covor** au apărut:

1. Alfred Jarry, *Superfemeia*
2. Alfred Jarry, *Suprabărbatul*
3. Alberto Moravia, *Cum să trăiești c sotie necredincioasă*
4. Julien Green, *Leviathan*
5. Jiri Marek, *Unchiul meu Ulise*
6. Chloë Delaume, *Locuiesc în televi*
7. Luigi Pirandello, *Exclusa*
8. Raymond Radiguet, *Bal la contel d'Orgel*
9. Alberto Moravia, *Indiferentii*
10. Patrick McGrath, *Păienjenel*
11. Jacques Chessex, *Vampirul din Ropraz*
12. Enis Batur, *Mărul*
13. Alain Robbe-Grillet, *Un roman sentimental*
14. Malcolm Bradbury, *Omul Istori*
15. Almeida Faria, *Conchistadorul*
16. Gabriele d'Annunzio, *Poate că poate că nu*
17. Mia Couto, *Veranda cu frangipa*
18. Pascale Roze, *Itic*
19. Mario Fortunato, *Zilele inocente războiului*
20. Oksana Zabuşko, *Studii în teren despre sexul ucrainean*
21. Vladimir Sorokin, *Inimile celor p*

desenul din covor

Fiica lui Walter știe adevărul. Și ceilalți membri ai familiei știu, dar insistă să spună că Walter este unchiul ei. Libertinul Walter Dias își lasă în urmă îndatoririle și familia din vechea fermă portugheză unde crescuse ca să rătăcească în jurul lumii. Trimite acasă scrisori care conțin desene de păsări, singurele amintiri pe care fetița le adună pentru a crea imaginea unui tată pierdut.

Unchiul Custódio – care s-a însurat cu mama ei pentru a-i salva onoarea – o crește. Unicele amintiri ale acestei fiice despre tatăl ei sunt două vizite scurte, atunci când acesta se strecoară tiptil în camera „nepoatei".

Valea pasiunilor este una dintre acele povestiri puternice, pe care ar fi scris-o, probabil, William Faulkner dacă ar fi trăit în Portugalia.

www.editura-art.ro

ISBN 978-973-124-277-4

9 789731 242774

EDITURA ART